

Udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju: stanje, značilnosti in razlogi

ZAKLJUČNO POROČILO

NELEKTORIRANO

Avtorji: mag. Jasmina Mirčeva (nosilka naloge), dr. Mirna Macur, mag. Andrej Sotošek, dr. Tanja Rupnik Vec, dr. Nevenka Bogataj, mag. Estera Možina, mag. Tanja Vilič Klenovšek.

Ljubljana, ACS, 2023

Naslov projekta: Udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju: stanje, značilnosti in razlogi

Naročnik: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje

Financer: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje

Vodja projekta: mag. Jasmina Mirčeva

Avtorji: mag. Jasmina Mirčeva, dr. Mirna Macur, mag. Andrej Sotošek, dr. Tanja Vec Rupnik, dr.

Nevenka Bogataj, mag. Estera Možina, mag. Tanja Vilič Klenovšek

Ustanova: Andragoški center Slovenije

Kazalo vsebine

1	Uvod	5
1.1	Uvod in aktualnost	5
1.2	Mednarodna in nacionalna izhodišča	6
1.3	Stanje v Sloveniji	7
1.4	Empirična izhodišča	8
1.5	Namen, cilj, in predmet naloge	9
1.6	Metodološka izhodišča	12
1.7	Struktura naloge	13
1.8	Uporabljene kratice	14
2	Metodologija in vzorčenje	16
2.1	Kvantitativna metodologija	16
2.2	Kvalitativna metodologija	26
2.3	Prednosti in izzivi metodološke zasnove te monografije	29
3	Analiza politike izobraževanja in zaposlovanja pri udeležbi odraslih v vseživljenjskem učenju v Sloveniji v obdobju med 2019 in 2021	31
3.1	Uvod	31
3.2	Namen in cilji	34
3.3	Metode	35
3.4	Rezultati	35
3.5	Razprava	44
4	Osnovne ugotovitve raziskave Udeležba prebivalcev Slovenije v VŽU – deskriptivna analiza	49
4.1	Uvod	49
4.2	Rezultati	50
5	Povezanost samoocene zdravstvenega stanja z udeležbo v programih vseživljenjskega učenja	67
5.1	Teoretična izhodišča	67

5.2	Namen in cilji ter raziskovalna vprašanja.....	71
5.3	Vzorec in metode obdelave podatkov.....	71
5.4	Rezultati.....	72
5.5	Razprava.....	76
6	Dialog med udeležbo v izobraževanju odraslih in pravičnostjo	80
6.1	Uvod.....	80
6.2	Cilji in raziskovalna vprašanja.....	82
6.3	Uporabljen vzorec in metode obdelave.....	83
6.4	Rezultati.....	83
6.5	Razprava.....	94
7	Kdo ni udeleženec organiziranega izobraževanja odraslih?.....	97
7.1	Uvod.....	97
7.2	Namen, cilji, predmet in proces preučevanja.....	98
7.3	Teoretična izhodišča.....	99
7.4	Metodologija.....	103
7.5	Rezultati.....	107
7.6	Razprava in zaključki.....	109
8	Udeležba odraslih v izobraževanju odraslih in osebni dohodek.....	112
8.1	Teoretična izhodišča.....	112
8.2	Namen in cilji ter raziskovalna vprašanja.....	117
8.3	Uporabljen vzorec in metode obdelave.....	118
8.4	Rezultati.....	120
8.5	Razprava.....	132
9	Vloga svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih za pravičnejšo udeležbo odraslih v vseživljenjskem učenju.....	137
9.1	Teoretična izhodišča.....	137
9.2	Namen in cilji ter raziskovalna vprašanja.....	142

9.3	Uporabljen vzorec in metode obdelave.....	143
9.4	Rezultati.....	144
9.5	Razprava.....	149
10	Sklepne ugotovitve in predlogi.....	153
10.1	Ugotovitve	153
10.2	Predlogi	158
	Literatura in viri	165
	Priloga 1	184
	Priloga 2	187
	Priloga 3:	188
	Priloga 4:	189
	Priloga 5	190

1 Uvod

Mag. Jasmina Mirčeva

1.1 Uvod in aktualnost

Naloga *Udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju: stanje, značilnosti in razlogi* je posebna naloga Andragoškega centra Slovenije, ki jo finančno podpira Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje in poteka v času med 2022 in 2023. Naloga sledi strateškimi ciljem in usmeritvam EU¹, predvsem pa razvojnim ciljem države, njenim strateškim dokumentom in usmeritvam.

Države v EU in širše spodbujajo udeležbo v izobraževanju odraslih, saj bolj izobraženo prebivalstvo, s širšim in bolj poglobljenim razumevanjem sveta, pripomore k hitrejšemu gospodarskemu razvoju, višji inkluzivnosti, bolj ugodnim razmeram na trgu dela in višji kakovosti bivanja. Spodbujanje zaposljivosti in gospodarske rasti, spodbujanje aktivnega državljanstva in povečanje socialne kohezije so temeljni stebri politike vseživljenjskega učenja EU.

»Udeležba odraslih v vseživljenjskem izobraževanju« je edini mednarodno primerljivi kazalnik na področju izobraževanja odraslih, ki ga Evropska komisija spremlja sistematično za vse države članice EU že več kot dvajset let s pomočjo baze EUROSTAT, ki omogoča spremljanje tega, kakšna je raven udeležbe v IO oz. VŽU pa tudi nekatere druge parametre, npr. katere družbene skupine se udeležujejo IO in kakšna je zastopanost najbolj ranljivih skupin. Literatura in raziskave na tem področju so pokazali, da se največ izobražujejo ekonomsko, socialno, kulturno in politično privilegirane skupine, manj pa posamezniki z nižjim družbenim statusom. Nižja udeležba v vseživljenjskem učenju se povezuje z revščino, marginalizacijo in socialno izolacijo. Matthew (po Merton, 1988) je v tem smislu oblikoval pravilo, znano kot Matthejev paradoks/načelo, ki pravi, da tisti, ki imajo najvišje potrebe po izobraževanju in usposabljanju, kažejo najnižjo zastopanost v izobraževalnih in učnih procesih. In obratno, tisti, ki že imajo ustrezna znanja, spretnosti in kompetence, 'dobijo največ'. V tem smislu je udeležba v izobraževanju odraslih/vseživljenjskem učenju izrazito povezana z družbeno ne/enakostjo in pravičnostjo.

---

¹ Agenda 2030 for Sustainable Development
Skills Agenda (Program znanja in spretnosti za Evropo za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost)
Evropski izobraževalni prostor.
Poti izobraževanja – nove priložnosti za odrasle.
Akcijski načrt za Evropski steber socialnih pravic.

Barle Lakota in Sarđoč (2015) izpostavljata, da je izobraževanje javna dobrina, ki mora biti dostopno vsem in ne sme zanemarjati vprašanja družbene pravičnosti. V Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v R. Sloveniji, je izpostavljeno, da je zagotavljanje pravičnosti pogoj zato, da imajo v sodobnih družbah, temelječih na liberalnih in demokratičnih načelih, vsi njihovi državljani enake možnosti za uspeh (Krek in Metljak, 2015). Države in sistemi, ki so bolj odprti in vključujoči ter upoštevajo potrebe različnih ciljnih skupin, so bolj učinkoviti in dosegajo višjo raven pravičnosti.

1.2 Mednarodna in nacionalna izhodišča

V skladu z Marrakechko deklaracijo (UNESCO, 2022) je izobraževanje odraslih temeljna človekova pravica, ki opolnomoči posameznika v aktivnega in globalnega državljana. V tem smislu spodbuja države, da v nacionalnih dokumentih zastavijo visoke cilje uspešnosti v smislu sodelovanja različnih ranljivih skupin v učenju in izobraževanju. Države, podpisnice dokumenta, so se zavezale, da bodo bistveno povečale delež prebivalcev udeleženih v programih formalnega in neformalnega izobraževanja. Pri uresničevanju tega cilja UNESCO apelira na sodelovanje vladnih in nevladnih ustanov, akademsko sfero in civilno družbo. V globalnem poročilu GRALE V (2022), ki je osnova za pripravo deklaracije v Marrakechu, je izpostavljeno, da je več kot polovica držav sveta poročala o povečanju udeležbe prebivalcev v vseživljenjskem učenju od leta 2018. Medtem ko se je udeležba žensk in mladine znatno izboljšala, je udeležba starejših odraslih je v državah v svetovnem merilu neenotna (23 % držav poroča o povečanju njihove udeležbe, 24 % pa o zmanjšanju). 60 % držav je opozorilo, da se udeležba zapornikov, invalidov in migrantov ni spremenila od leta 2018.

Evropski parlament, Svet in Komisija so 17. novembra 2017 na socialnem vrhu za pravična delovna mesta sprejeli Evropski steber socialnih pravic, ki je opredeljen na dvajsetih načelih in pravicah, ki se nanašajo na tri področja družbene blaginje. Prvo načelo Izobraževanje, usposabljanje in vseživljenjsko učenje določa, da ima vsakdo pravico do kakovostnega in vključujočega izobraževanja, usposabljanja in vseživljenjskega učenja, da lahko pridobi in ohrani znanja in spretnosti, ki mu omogočajo polno udeležbo v družbi in uspešno obvladovanje prehodov na trgu dela (EK, 2021).

Osnovni strateški dokument na področju izobraževanja odraslih v Sloveniji - Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022-2030 (ReNPIO 2022-2030) - izpostavlja kot temeljni cilj za naslednje razvojno obdobje povečevanje udeležbe odraslih v vseživljenjskem učenju. Za merjenje učinkov zastavljenega cilja so opredeljeni

krovni kazalniki, ki temeljijo na opredeljenih merskih inštrumentih za raziskovanje aktivnega in neaktivnega prebivalstva (ANP4t)² in (ANP12m)³ ter raziskovanje izobraževanja odraslih (AIO)⁴. V skladu z načrtovanjem naj bi:

- Se stopnja udeležbe prebivalstva v starosti od 25 do 64 let v VŽU povečala z 8,4 v letu 2020 na 19 % v letu 2030.
- Stopnja udeležbe prebivalstva v starosti od 25 do 64 let v VŽU povečala od 46 % v letu 2016 na 66 % v letu 2030.
- Stopnja udeležbe prebivalstva v starosti od 25 do 64 let v VŽU se bo iz preračunane vrednosti 40,3 % v letu 2016 povečala na 60 % v letu 2030.

V dokumentu se posebna pozornost namenja ranljivim skupinam, ki so z vidika izobraževanja prikrajšane.⁵

1.3 Stanje v Sloveniji

Podatki Eurostat za Slovenijo kažejo, da je bila država v letu 2011 glede deleža udeležbe odraslih v VŽU v zadnjih štirih tednih med uspešnejšimi v Evropi (v letu 2010 je Slovenija dosegla celo 16,4% udeležbo), po tem letu pa se je delež vključenih vsako leto nižal. V letu 2020 je Slovenija zdrsnila pod povprečje EU; primerjave z uspešnejšimi državami pa kaže, da so dosežki nižje. Zaskrbljujoča je bila izrazito nizka izobraževalna udeležba nekaterih kategorij prebivalstva, ki so bile že v preteklosti izobraževalno manj dejavne npr. starejši, manj izobraženi odrasli, manj kvalificirani, posamezniki, ki imajo nizke spretnosti. V Re_NPIO 2022-2030 se izpostavlja, da se je v Sloveniji v letu 2019 udeležilo katere koli oblike organiziranega izobraževanja ali učenja 8,7-krat več prebivalcev s terciarno izobrazbo kakor tistih z osnovnošolsko ali nižjo poklicno izobrazbo,

---

² ANP4t – Raziskovanje Aktivno in neaktivno prebivalstvo v zadnjih štirih tednih, SURS.

³ ANP12m - Raziskovanje Aktivno in neaktivno prebivalstvo v zadnjih dvanajstih mesecih, SURS.

⁴ AIO - Anketa o izobraževanju odraslih.

⁵ Ciljne skupine, ki so opredeljene kot prednostne v ReNPIO 2022-2030 so:

Odrasli z nizko razvitimi temeljnimi zmožnostmi ne glede na zaposlitveni položaj, starost oziroma druge značilnosti;

Odrasli, ki potrebujejo izboljšanje splošne izobraženosti za osebne potrebe in reševanje izzivov skupnosti;

Odrasli, ki potrebujejo nadaljnje poklicno strokovno izpopolnjevanje ali usposabljanje v skladu s potrebami trga dela;

Mlajši odrasli, ki zgodaj opustijo šolanje, in osipniki;

Starejši 65 ±

Odrasli, ki imajo omejene možnosti dostopa do družinskih, kulturnih, gospodarskih in izobraževalnih dobrin.

medtem ko je to razmerje med navedenima kategorijama na Danskem v letu 2020 1,7, na Švedskem 1,6, v Estoniji in na Madžarskem pa 3,7.

Leta 2021 se je stanje glede deleža udeležbe v organiziranih izobraževalnih dejavnostih izrazito spremenilo, saj je Slovenija dosegla skok iz 8,4 % na 18,9 % raven. Tako se uvršča med države, ki dosegajo nadpovprečno izobraževalno udeležbo. Če se bo ta pozitiven trend nadaljeval, bo država že ob naslednjem merjenju dosegla kazalnik Resolucije nacionalnega programa izobraževanja odraslih, dvig udeležbe v VŽU na 19 % do leta 2030 (ReNPIO 22-30, 2022).

1.4 Empirična izhodišča

Glede na podatke EUROSTAT 2021 se torej Slovenija uvršča med države EU z nadpovprečno izobraževalno aktivnostjo odraslega prebivalstva (18,9). Ta izid je mnogo višji kot leto poprej (8,4 %). Porast izobraževalne udeležbe v letu 2021 odpira nekatera vprašanja, predvsem pa, kateri so glavni razlogi, ki podpirajo višjo udeležbo odraslega prebivalstva in v kolikšni meri so razmere na trgu dela v času epidemije in širša družbena klima pripomogli k višji udeležbi v VŽU. Leto 2021 je namreč drugo leto trajanja epidemije covid 19, ki je močno zaznamovala gospodarstvo v državi ter posebglja v kakovost življenja ljudi. V časi epidemije so se pojavile tudi nove priložnosti npr. izobraževanje na daljavo, uvajanje novih digitalnih rešitev, inovacij in modelov.

Epidemija corona virusa 19 je leta 2020 zajela ves svet. Večina držav je poročala o hitrih prehodih na spletno/digitalno učenje in učenje na daljavo. V skladu s tem se je tudi udeležba v organiziranih učnih dejavnostih povečala. V UNESCO-vem poročilu GRALE 5 (2022), je izpostavljeno, da so se mnogokrat države odzvale na krizo inovativno, in sicer tako, da so zagotovile nadaljevanje učenja in izobraževanja odraslih, na primer s sprejetjem novih politik in predpisov v podporo temu procesu. Izobraževanje in učenje na daljavo je pri tem imelo ključno vlogo. Vendar je v istem poročilu izpostavljeno, da ravno manj razvite regije, države in skupine prebivalstva niso imele dostopa do izobraževalnih priložnosti in so zato njihovi izobraževalni in učni dosežki nižji kot pred začetkom epidemije. Schleicher (2021) opozarja, da so se v času epidemije povečale razlike ne le med državami, temveč tudi v državah. Avtor izpostavlja, da ni pomembna le dosežena raven izobraževalne udeležbe, temveč predvsem boljše učne priložnosti za vse prebivalce in skupine, ne glede na to, ali so izobraževalno favorizirane ali marginalizirane. Torej pomembno je vprašanje o tem, katere družbene skupine so izobraževalno aktivne, kaj jih pri tem spodbuja ali ovira, ali se je ob višji izobraževalni udeležbi zvišala tudi družbena pravičnost.

1.5 Namen, cilj, in predmet naloge

Izhodišče raziskave je, da je ob ustrezni ravni udeležbe v izobraževanju odraslih smiselno podpreti tudi družbeno pravičnost, torej spremembe naj ne bi temeljile na povečevanju razlik med družbenimi skupinami. Namen naloge je, da preuči sedanje stanje udeležbe odraslih v VŽU, značilnosti in razloge za večjo ali manjšo udeležbo, predvsem pa, da odgovori na vprašanje, katere družbene skupine se udeležujejo, kaj jih pri tem spodbuja in ovira.

Cilji in vprašanja raziskave so:

- ugotoviti stanje udeležbe populacije od 25. do 64. leta starosti v organiziranih izobraževalnih aktivnostih;
- prepoznati skupine odraslega prebivalstva, ki so največ ali najmanj izobraževalno dejavne;
- preučiti udeležbo odraslega prebivalstva v programih formalnega in neformalnega izobraževanja;
- ugotoviti razloge za ne/udeležbo v vseživljenjskem učenju, predvsem pa pojasniti zakaj je v letu 2021 prišlo do izrazitega povečanja izobraževalne udeležbe.

Ta vprašanja odpirajo tudi nekatera druga vprašanja, ki so prav tako predmet raziskave::

- kakšni so ukrepi, ki so vplivali na izobraževalno udeležbo odraslih v Sloveniji v zadnjih letih;
- kakšne so značilnosti udeležencev v formalnem izobraževanju, splošnem neformalnem izobraževanju ter izobraževanju za potrebe dela.
- kdo ni udeleženec izobraževanja odraslih; koliko neudeležbe lahko pojasnita spol in generacija in kaj lahko povemo o povezavi med neudeležbo in komuniciranjem (v ožjem smislu s sodelavci o delu).
- kakšno je razmerje med udeležbo v izobraževanju odraslih in pravičnostjo; koliko višja udeležba podpira tudi višjo pravičnost, in ali se ob zviševanju udeležbe povečujejo razlike med različnimi družbenimi skupinami;
- kakšna je povezava med udeležbo in samooceno zdravstvenega stanja med skupinami respondentov glede na spol, starost, aktivnost, neaktivnost, stopnjo izobrazbe, vrsto delovnega razmerja, vodstvene funkcije in delovni čas; kakšne so razlike med samooceno zdravstvenega stanja različnih skupin prebivalcev po regijah, kakšna je povezava med

vključenostjo in samooceno zdravstvenega stanja; kakšen je vpliv spola, izobrazbe, starosti na samooceno zdravstvenega stanja ter vpliv le-te na udeležbo;

- koliko osebni dohodek vpliva na udeležbo v izobraževanju odraslih; Ali je osebni dogodek posameznika pomembnejši dejavnik udeležbe v VŽU od drugih značilnosti posameznika;
- kakšna je vloga svetovanja; kako informiranost oz. neinformiranost o možnostih izobraževanja in druga svetovalna podpora vpliva na udeležbo; s katerimi pristopi bomo učinkoviteje dosegali ne vključene odrasle; kako morajo biti za takšno vlogo usposobljeni svetovalci v izobraževanju odraslih.

Predmet tega preučevanja je *udeležba odraslih v izobraževanju*, ki je v tem kontekstu analizirana v relaciji do razlogov za spremembe v deležu vključenosti, kot tudi ustrezne zastopanosti posameznih skupin odraslih prebivalcev. V središču je preučevanje udeležbe različnih družbenih skupin prebivalstva in priložnosti, da se izobražujejo. Gre predvsem za vprašanje družbene pravičnosti. Družbena pravičnost namreč, ki se v literaturi običajno opredeli kot »pravičen odnos med posamezniki in družbo« in se osredotoči na to, kako bi bilo treba porazdeliti dobrine in privilegije, sega tudi v emancipatorni potencial izobraževanja in vseživljenjskega učenja (Schmid, 2019). Enake izobraževalne priložnosti so temelj za uresničevanje človekovih pravic, kot je bilo navedeno tudi v Marrakechki deklaraciji (*CONFINTEA VII Marrakech Framework...*, 2022).

Okvir naloge zajema več pojmov, ki jih je treba opredeliti in pojasniti.

- Pregled širše literature kaže, da je *udeležba v izobraževanju odraslih* kompleksni fenomen, ki je pod vplivom različnih zunanjih dejavnikov in procesov odločanja. Opredelitev je odvisna od teoretičnih perspektiv, kateri pripadajo avtorji. V literaturi se najpogosteje omenjajo sociološke opredelitve (Esping Andresen, 1990, Bourdieu, po Haralambosu, 2001), psihološke (Boshier, 1973, Rubenson, 1987), ali andragoške opredelitve (McGivney, 2001, Cross, 1981). Ne glede na to, ali se uporabljajo psihološki, sociološki ali andragoški argumenti, se vsi bolj ali manj navezujejo na problematiko izključenosti, nesodelovanja, marginalnosti, revščine in družbene neenakosti. Pri opredelitvi udeležbe v vseživljenjskem učenju smo za potrebe naše naloge izhajali iz smernic Eurostat (2021), ki zagotavljajo mednarodno in časovno primerljivost. Udeležba odraslih/participacija v VŽU je v tem kontekstu opredeljena kot »sodelovanje odraslih v enem ali več organiziranih učnih dogodkih v zadnjih štirih tednih oziroma v zadnjih dvanajstih mesecih na kakršnem koli področju izobraževanja in usposabljanja.« (ANP, 2021). **Pri tem se avtorji poročila**

zavedamo, da gre za udeležbo odraslih v organiziranih izobraževalnih dogodkih, in sicer v obdobju odraslosti, vendar smo zavezani, da pri interpretaciji podatkov uporabljamo terminologijo, ki jo uporabljata SURS oziroma EUROSTAT in ReNPIO 2022-2030, zato se sklicujemona udeležbo v vseživljenjskem učenju.

- V skladu z metodologijo EUROSTAT so izobraževalno dejavni odrasli posamezniki, ki so se izobraževali v zadnjih štirih tednih pred anketiranjem oziroma v dvanajstih mesecih pred anketiranjem, če se pa v tem obdobju niso izobraževali, so nedejavni.
- Pri tem se posebej analizira, kakšna je udeležba odraslih v programih formalnega izobraževanja, kjer se formalno potrjujejo doseženi izobraževalni rezultati, kot je dosežena stopnja izobrazbe ali poklicna kvalifikacija; posebej pa udeležba v programih neformalnega izobraževanja/usposabljanja, ki ni namenjeno pridobivanju formalnega izkaza, kot je spričevalo, diploma, javno priznana stopnja izobrazbe ter zadosti drugim namenom udeleženca (Jelenc, 1991).
- Aktivno prebivalstvo sestavljajo delovno aktivno prebivalstvo ter brezposelne osebe. K delovno aktivnemu prebivalstvu sodijo zaposlene in samozaposlene osebe.
- Družbene skupine so v tem kontekstu obravnavane kot skupine odraslih, katerih spolne, starostne, poklicne, delovno in materialno strukturne značilnosti imajo izrazito socialne razsežnosti in funkcije (Mirčeva, 2016).
- Vseživljenjsko izobraževanje in učenje je v Memorandumu o vseživljenjskem učenju (2000) opredeljeno kot »namerna učna aktivnost za izboljšanje znanja in spretnosti, ki mora postati vodilno načelo za ponudbo in udeležbo v celotnem kontinuumu učnih vsebin.« V literaturi (Holford et al., 2008; Dale & Robertson, 2009) se omenjajo različni učinki vseživljenjskega učenja, kot so povečana produktivnost, učinkovitost na delovnem mestu, možnost napredovanja ali boljše plačilo. Ne manj pomembni so tudi učinki v korist posameznika in so povezani z osebnimi ali družbenimi preferencami, npr. boljše zdravje, več socialnih stikov, ukvarjanje s hobiji, višja družbena angažiranost itn. V tej nalogi je še posebej izpostavljen vidik vseživljenjskosti učenja, ki je mehanizem v boju proti socialni izključenosti in pogoj za lažji dostop do trga dela. Tukaj se izpostavljajo socialni vidiki koncepta in vloga pri oblikovanju aktivnih državljanov v družbenih, kulturnih in političnih dogodkih in procesih.

1.6 Metodološka izhodišča

V nalogi sta uporabljena kvalitativna in kvantitativna metodološka pristopa.

Za pridobivanje stališč in mnenj smo v okviru kvalitativnega dela uporabili metodo analizo vsebine pogovora na fokusni skupini in intervjujev. Izvedena je bila tudi analiza politik, ki temelji na preučevanju temeljnih dokumentov, ki so nastali v zadnjih letih in oblikujejo izobraževalno politiko in usmeritve na makro, mezo in mikro ravni. Empirični del te študije temelji predvsem na podatkih statistične raziskave o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu (do leta 2021 Anketa o delovni sili).

Vzorec sestavljajo odrasli, ki so bili vključeni v raziskavo o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu, izvedeno v letu 2021 in ga koordinira statistični urad EU (Eurostat), v posamezni državi EU pa jo izvajajo nacionalni statistični uradi. Enota opazovanja je prebivalec Slovenije po spolu, starostnih skupinah, zaposlitvenem statusu, poklicnih skupinah, področjih dejavnosti in kohezijskih regijah. Podatki so uteženi, s čimer je dosežena reprezentativnost vzorca v starostnem obdobju od 25 do 64 let. Vzorčna enota je oseba, ki živi v individualnem gospodinjstvu, izbrana na podlagi socialno-demografske značilnosti (spol, starost itd.).

Podatki so bili obdelani na ravni deskriptivne analize in metod za merjenje kavzalnosti: regresijska metoda, t-test za dva neodvisna vzorca, ANOVA in hi-kvadrat test.

Kvalitativna analiza je temeljila na preučevanju odgovorov intervjuvanih in strokovnjakov, ki so podali svoja mnenja v okviru izvedene fokusne skupine. Z metodo intervjuvanja so bile vključene odrasle osebe, ki so v času epidemije ostale brez zaposlitve. Te osebe so bile v času intervjuvanja bodisi brezposelne, zaposlene v istem poklicu, v drugem poklicu ali upokojeni. Gre za populacijo, ki v družboslovnih raziskavah še ni bila predmet preučevanja ter je nastala zaradi strukturnih sprememb na trgu dela.

V fokusnih skupinah so bili izbrani strokovnjaki, ki problematiko izobraževanja odraslih dobro poznajo, bodisi kot oblikovalci politike, stroke, bodisi kot praktiki. Izbrani respondenti so sodelovali ne le pri pridobivanju stališč in mnenj, temveč tudi pri interpretaciji odgovorov, ki smo jih dobili v kvantitativnem delu preučevanja ter pri pojasnjevanju nekaterih dilem in ponujanju predlogov za spremembo stanja na tem področju. Podrobnejši prikaz uporabljene metodologije in vzorčenja je predstavljen v posebnem poglavju, dr. M.Macur.

1.7 Struktura naloge

Vsebino naloge smo razčlenili tako, da po kratki uvodni predstavitvi koncepta Udeležbe in njene aktualnosti, pojasnjevanju temeljnih pojmov in kategorij, njihove družbene pogojenosti in aktualnosti, sledi drugi del. V njem so predstavljene značilnosti vzorca in nekatere metodološke posebnosti preučevanja. V raziskavi so bile uporabljene tako kvantitativne kot kvalitativne metode. Osnova za izvedbo kvantitativnega dela je bila raziskava *Anketa o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu*. Vzorec $n=39.465$ je zadosti velik, da je omogočil poleg bivarijantnih tudi kompleksne multivarijantne statistične analize. Za izvedbo kvalitativnega dela sta bila pripravljena poseben načrt in protokol. Oblikovan je bil tudi poseben inštrumentarij za izvedbo intervjuvanja in pogovora v fokusni skupini. Pomembna sestavina kvalitativnega dela je analiza vsebine politik in zakonskih podlag, ki so nastale v zadnjih letih.

V tretjem delu je podana analiza politik in ukrepov v obdobju zadnjih treh let, ki jih je zaznamovala tudi pandemija COVID 19. Avtor mag. Andrej Sotošek komentira, ali je Slovenija na vladni oziroma ministrski ravni sprejela ukrepe, ki so posredno ali direktno vplivali kot spodbude za višjo vključenost odraslih v VŽU.

V četrtem delu so prikazane temeljne značilnosti udeležbe v izobraževanju odraslih po osnovnih, socio-demografskih značilnostih, izbranih parametrih dela in regionalnih specifikah udeležbe izbrane populacije Slovenije. Gre za deskriptivni prikaz stanja, ki ponuja širšo sliko obravnavane problematike in je osnova za nadaljnje poglobljene, specifične analize in obravnave izbranih področij.

Avtorica dr. Tanja Rupnik Vec obravnava razlike v samooceni zdravstvenega stanja med različnimi skupinami respondentov, razišče povezave med samooceno zdravstvenega stanja in udeležbo ter vpliv različnih socio-demografskih karakteristik na samooceno zdravstvenega stanja in posledično participacijo.

Naslednji vsebinski sklop obravnava problematiko pravičnosti (avtorica je mag. Jasmina Mirčeva). Udeležba v vseživljenjskem učenju je izrazito povezana z družbeno ne/enakostjo in pravičnostjo. Koncept vseživljenjskosti učenja spodbuja prebivalce po permanentnem pridobivanju znanja in spretnosti. Vendar se s tem lahko okrepijo razlike med posamezniki, kajti pridobivanje znanja in spretnosti ni dostopno vsem na enak način. Torej lahko krepi prvine instrumentalizacije ali ustvarja podlago za večjo demokratizacijo in enake priložnosti. Vsebinski sklop, ki ga je pripravila dr.

Nevenka Bogataj se osredotoči na vprašanje, kdo se organiziranega izobraževanja za odrasle ne udeležuje. Njegov namen je osvetlitev večine, torej prek 75% prebivalcev Slovenije, ki so v organizirani ponudbi izobraževanja odraslih odsotni ali zastopani le v sledovih. S tem namenom je analiziranih več virov podatkov. Med neudeleženimi je posebna pozornost posvečena moškim, ki predstavljajo približno polovico prebivalcev Slovenije, a so v različnih programih neformalnega izobraževanja v izraziti manjšini. S študijo primera osvetlimo podskupino starejših, to je tiste moške, ki so vključeni v eno tradicionalnih institucij, ne pa tudi v izobraževanja formalnih organizatorjev neformalnega izobraževanja odraslih. Na tej podlagi podamo smernice za spodbujanje participacije tega dela javnosti. Prispevek Vključenost odraslih v VŽU in osebni dohodek (avtorica je Estera Možina) se osredotoča na nekoliko manj obdelane dejavnike vključenosti odraslih v izobraževanje. Obseg udeležbe odraslih v različne oblike (formalno, neformalno) izobraževanja smo opazovali z vidika višine osebnih dohodkov respondentov, ki so bili pridobljeni iz uradne evidence Finančne uprave Republike Slovenije in povezani z osebami, ki so sodelovale v raziskavi o ANP. S pomočjo pojasnjevalnih spremenljivk kot so spol, starost, izobrazba in zaposlitveni status, smo želeli dognati, na kakšen način višina osebnega dohodka (tokrat iz zaupanja vrednega vira) vpliva na odločitev odraslih za izobraževanje.

V naslednjem delu avtorica mag. Tanja Vilič Klenovšek prikazuje vlogo svetovalne dejavnosti v vseživljenjskem učenju odraslih. Iz podatkov raziskav »Adult Education Survey« (AES) ter odgovorov iz fokusne skupine in intervjujev z odraslimi, opozarja na vpliv informiranosti oz. neinformiranosti odraslih o možnostih izobraževanja na njihovo udeležbo. Avtorica prikaže vsebino svetovalne dejavnosti, ki lahko podpira odraslega pri večji udeležbi tako pred, kot med in po izobraževanju. Pri tem je pomembno, da je svetovalna dejavnost v izobraževanju odraslih osredotočena na značilnosti in potrebe različnih skupin odraslih, še posebej ranljivih. Zato je cilje in pristope v svetovalni dejavnosti interpretirala tudi z vidika podatkov o značilnostih vključenih in ne vključenih odraslih v vseživljenjsko učenje, prikazanih v tej študiji.

Nekatere zaključne pripombe in priporočila bodo podani v zadnjem poglavju. Sledi poglavje, kjer so prikazani viri in literatura.

1.8 Uporabljene kratice

ACS – Andragoški center Slovenije

AIO, 2016 – Anketa o izobraževanju odraslih

ANP – Anketa o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu
EUROSTAT – Evropska statistika
GZS – Gospodarska zbornica Slovenije
IO – Izobraževanje odraslih
IALS - International Adult Literacy Survey
ISCED – International Standard Classification of Education⁶
LU- Ljudske univerze
LPIO – Letni program izobraževanja odraslih
MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MVI – Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje
PIAAC - Programme for the International Assessment of Adult Competencies
ReNPIO – Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih
ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje
SURS – Statistični urad R Slovenije
Vlada RS – Vlada Republike Slovenije
VŽU – Vseživljenjsko učenje
ZIO -1- Zakon o izobraževanju odraslih

---

⁶ <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/9937/ISCED%202011.pdf>

2 Metodologija in vzorčenje

Dr. Mirna Macur

2.1 Kvantitativna metodologija

V raziskavi smo uporabili več metod in postopkov, tako kvantitativnih kot kvalitativnih, ki se običajno uporabljajo v družbenih vedah, predvsem v sociologiji, pedagogiki, andragogiki in psihologiji. Uporaba različnih metod nam je omogočila pregled stanja in tudi globlje oblikovanje spoznanj in ugotovitev.

S kvantitativnimi metodami smo skušali predvsem:

- ugotoviti udeležbo odraslega prebivalstva (od 25. do 64. leta starosti) v programih formalnega in neformalnega izobraževanja;
- prepoznati skupine odraslega prebivalstva, ki so največ ali najmanj izobraževalno dejavne in njihove značilnosti;
- Prepoznati in utemeljiti spremembe v vzorcih udeležbe populacije odraslih v zadnjih desetih letih;
- Ugotoviti širše razloge za to stanje in trende.

Kvantitativna metodologija je vključevala analizo podatkov Ankete o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu⁷ - ANP za leto 2021. EUROSTAT namreč spremlja udeležbo odraslih v izobraževanju in usposabljanju preko dveh anketnih vprašalnikov, in sicer preko ANP in Ankete o izobraževanju odraslih - AIO. ANP meri udeležbo odraslih v izobraževanju in usposabljanju v zadnji štirih tednih oziroma v zadnjih dvanajstih mesecih pred anketiranjem in se izvaja vsako leto. Anketa AIO se izvaja vsake štiri do šest let⁸.

Na ravni EU se je že pred časom v okviru delovanja Stalne skupine za kazalnike in merila (Standing Group on Indicators and Benchmarks) razmišljalo o združitvi prvih dveh kazalnikov (po obeh anketah: ANP in AIO), ki merita udeležbo v VŽU, s težnjo merjenja udeležbe v zadnjih 12 mesecih pred anketiranjem. Združitev obeh metodologij ni bila izvedena, je pa metodologija raziskovanja aktivnega in neaktivnega prebivalstva ANP (prej: Anketa o delovni sili (ADS)/Labour Force Survey

---

⁷ V preteklosti se je imenovala Anketa o delovni sili (ADS)

⁸ Dosedanja merjenja so bila izvedena v letih 2007, 2011 in 2016.

– v originalu ta naziv ostaja, v slovenščini je spremenjen s ciljem razumevanja vsebine iz ADS v ANP) dobila dodatni metodološki okvir merjenja 12 mesecev udeležbe v VŽU pred anketiranjem, z merjenjem vsaki dve leti. Vprašanja, ki beležijo izobraževanje in usposabljanje odraslih v zadnjih 12 mesecih, so bila prvič v ANP vključena leta 2021 in smo jih za naše potrebe tudi pregledali in obdelali.

V ANP so enota opazovanja prebivalci Slovenije, ki živijo v zasebnih gospodinjstvih. Osnova za pripravo vzorčnega okvira je bilo zadnje razpoložljivo mesečno stanje Centralnega registra prebivalstva (CRP). Vzorčni načrt je bil panelni stratificiran sistematičen enostaven slučajen. Pri izboru enot je SURS uporabil stratifikacijo po tipih naselja in statističnih regijah. Pri vsaki izbrani polnoletni osebi so bili anketirani vsi člani gospodinjstva. V vsakem četrtletju je bilo v vzorec vključenih okrog 8.000 gospodinjstev (Tomažič & Osvald Zaletelj, 2021). Datoteka za leto 2021 vsebuje 74.258 enot. Mi smo naše analize omejili na osebe, stare od 25 do 64 let, zato smo delali na podvzorcu 39.465 enot, na katerem smo analizirali spremenljivke o formalnem in neformalnem izobraževanju v zadnjih 4 tednih. V njem je bilo 20.460 (51,8%) moških in 19.005 (48,2%) žensk (Preglednica 1). Malce več kot četrtina je bilo starih 35-44 let, kakor tudi 45-54 let in 55-64 let, slaba petina pa 25-34 let. Med zaključeno stopnjo izobrazbe prevladuje srednja strokovna 4-letna izobrazba (26,4%), čemur sledi nižja ali srednja poklicna (2 ali 3 letna srednja šola) (19,9%) in visokošolska univerzitetna (17,9%). Največ, zaključeno osnovno šolo ima 8,8% anketiranih, doktorat pa je zaključilo 1,7% respondentov. Podatki so reprezentativni za populacijo starih 25-64 let. V tej starostni skupini je 79% delovno aktivnih, 3,5% brezposelnih in 17,6% neaktivnih.

Preglednica 1: Opis vzorca za analizo IO v zadnjih 4 tednih⁹ (n=39.465)¹⁰

		n	%
spol	Moški	20460	51,80%
	Ženski	19005	48,20%
starost	25-34	7685	19,50%
	35-44	10589	26,80%
	45-54	10858	27,50%
	55-64	10333	26,20%

⁹ Uteženi podatki

¹⁰ N=39.465 je podvzorec oseb, starih 25-64 let

tip naselja	nekmečka naselja <2000 oseb	11427	29,00%
	kmečka naselja <2000 oseb	9470	24,00%
	naselja od 2000-10000 oseb	6507	16,50%
	naselja >10000 oseb	4940	12,50%
	Maribor	1801	4,60%
	Ljubljana	5320	13,50%
stopnja urbanizacije	Mesta (gosto poseljena območja)	7587	19,20%
	Manjša mesta in predmestja (srednje gosto poseljena območja)	13820	35,00%
	Podeželska območja (redko poseljena območja)	18058	45,80%
NUTS2	Vzhodna Slovenija	20907	53,00%
	Zahodna Slovenija	18558	47,00%
NUTS3	Pomurska	2164	5,50%
	Podravska	6242	15,80%
	Koroška	1325	3,40%
	Savinjska	4947	12,50%
	Zasavska	1053	2,70%
	Posavska	1450	3,70%
	Jugovzhodna Slovenija	2752	7,00%
	Osrednjeslovenska	10293	26,10%
	Gorenjska	3871	9,80%
	Primorsko-notranjska	975	2,50%
	Goriška	2155	5,50%
	Obalno-kraška	2239	5,70%
dosežena izobrazba	Brez izob. (1–3 razredi osemletke, 1–5 razredov devetletke)	100	0,30%
	Nepopolna OŠ (4–7 razredov osemletke, 6-8 razredov devetletke)	106	0,30%
	Zaključena OŠ	3221	8,20%
	Nižja ali srednja poklicna	7851	19,90%

	Srednja strokovna	10436	26,40%
	Srednja splošna	1846	4,70%
	Višja strokovna, višješolska	3241	8,20%
	Visoka strokovna	2735	6,90%
	Visokošolska univerzitetna	7036	17,80%
	Specializacija	208	0,50%
	Magisterij	2027	5,10%
	Doktorat	658	1,70%
izobrazba po ISCEED	raven 0-2	3428	8,70%
	raven 3-4	20132	51,00%
	raven 5-8	15905	40,30%
delovni status	delovno aktivni	31172	79,00%
	brezposelni	1365	3,50%
	neaktivni	6928	17,60%

Vir: Raziskava ANP 2021

V tem vzorcu smo si najprej ogledali frekvenčne porazdelitve spremenljivk o izobraževanju in usposabljanju v zadnjih 4 tednih:

L1 *Ali ste v zadnjih 4 tednih do nedelje DD.MM.LLLL redno ali ob delu obiskovali šolo oziroma bili vpisani na fakulteto? Upoštevajte tudi šolanje na daljavo.*

L2 *Katero stopnjo izobrazbe ste oziroma boste pridobili s tem programom?*

L5 *Ali ste v zadnjih 4 tednih do nedelje DD.MM.LLLL v prostem času zaradi osebnega interesa, razvoja obiskovali kakšne tečaje, npr. jezikovni, kuharski, šiviljski, športni, ..., spletne tečaje, krožke, inštrukcije, avtošolo, verouk ipd.?*

L7 delovno aktivni so bili vprašani: *Ali ste v zadnjih 4 tednih do nedelje DD.MM.LLLL zaradi potreb dela, službe obiskovali (tudi spletno) kakršenkoli tečaj, seminar, delavnico, izobraževanje, usposabljanje?*

L7 ostali so bili vprašani: *Ali ste v zadnjih 4 tednih do nedelje DD.MM.LLLL v povezavi s poklicem ali bodočim delom oziroma delom za plačilo obiskovali (tudi spletno) kakršenkoli tečaj, seminar, delavnico, izobraževanje, usposabljanje?*

V naslednjem koraku smo si ogledali križanja navedenih spremenljivk s ključnimi sociodemografskimi spremenljivkami (spol, starost, regija, dosežena stopnja izobrazbe, tip naselja,

stopnja urbanizacije) in spremenljivkami o vrsti dela (izmensko delo, gibljiv ali točni delovni čas, delo ob sobotah, ob nedeljah, delo na domu, delovnega razmerja (delovno razmerje za določen ali nedoločen čas; s polnim ali krajšim delovnim časom) in delovnem statusu.

Ker so v ANP 2021 bile prvič vključene tudi spremenljivke o izobraževanju in usposabljanju odraslih v zadnjih 12 mesecih, smo pozornost namenili tudi tem. Te spremenljivke so bile vključene le v 1. val raziskave, v približno četrtino vzorca (n=18.591). Ta podvzorec je po strukturi enak vzorcu, opisanemu v Preglednici 1, saj je tudi ta vzorec utežen. Analiza podatkov je zato potekala na dveh vzorcih zaradi specifične izvedbe te ankete: polovica vprašanj o izobraževanju in usposabljanju odraslih je bila zastavljena vsem anketirancem, polovica pa le anketirancem v prvem valu raziskave.

Preglednica 2: Opis vzorca za analizo IO v zadnjih 12 mesecih¹¹ (n=18.591)

		n	%
spol	Moški	9642	51,90%
	Ženski	8949	48,10%
starost	25-34	3629	19,50%
	35-44	5001	26,90%
	45-54	5098	27,40%
	55-64	4863	26,20%
tip naselja	nekmečka naselja <2000 oseb	5426	29,20%
	kmečka naselja <2000 oseb	4523	24,30%
	naselja od 2000-10000 oseb	3086	16,60%
	naselja >10000 oseb	2308	12,40%
	Maribor	833	4,50%
	Ljubljana	2414	13,00%
stopnja urbanizacije	Mesta (gosto poseljena območja)	3472	18,70%
	Manjša mesta in predmestja (srednje gosto poseljena območja)	6488	34,90%
	Podeželska območja (redko poseljena območja)	8631	46,40%

¹¹ Utežen vzorec

NUTS2	Vzhodna Slovenija	9862	53,00%
	Zahodna Slovenija	8729	47,00%
NUTS3	Pomurska	1011	5,40%
	Podravska	2955	15,90%
	Koroška	632	3,40%
	Savinjska	2361	12,70%
	Zasavska	483	2,60%
	Posavska	683	3,70%
	Jugovzhodna Slovenija	1282	6,90%
	Osrednjeslovenska	4842	26,00%
	Gorenjska	1842	9,90%
	Primorsko-notranjska	456	2,50%
	Goriška	1009	5,40%
	Obalno-kraška	1036	5,60%
	dosežena izobrazba	Brez izob. (1–3 razredi osemletke, 1–5 razredov devetletke)	44
Nepopolna OS (4–7 razredov osemletke, 6-8 razredov devetletke)		50	0,30%
Zaključena OS		1616	8,70%
Nižja ali srednja poklicna		3680	19,80%
Srednja strokovna		5061	27,20%
Srednja splošna		820	4,40%
Višja strokovna, višješolska		1624	8,70%
Visoka strokovna		1248	6,70%
Visokošolska univerzitetna		3182	17,10%
Specializacija		89	0,50%
Magisterij		869	4,70%
Doktorat		308	1,70%
izobrazba po ISCEED		raven 0-2	1710
	raven 3-4	9561	51,40%
	raven 5-8	7320	39,40%

delovni status	delovno aktivni	14736	79,30%
	brezposelni	646	3,50%
	neaktivni	3209	17,30%

Vir: Raziskava ANP 2021

Sestavni del podatkovne baze so bile tudi populacijske uteži: UTEZ_L (za celoten vzorec) in UTEZ_M (za Val1), ki so izračune prikazale na celotni populaciji, kjer stari 25 do 64 let štejejo 1.131.875 oseb. Z uteževanjem želimo doseči reprezentativnost vzorca in s tem izboljšati oceno in napovedno vrednost statističnih analiz. »Postopek uteževanja je bil določen glede na vzorčni načrt, neodgovor enote ter glede na razpoložljive pomožne populacijske spremenljivke, ki smo jih uporabili za kalibracijo. Končna utež enote je tako produkt uteži zaradi verjetnosti izbora enot, uteži zaradi neodgovora ter kalibracijskega faktorja« (Tomažič, OsvaldZaletelj, 2021)

Naše analize so bile izvedene z drugačnimi utežmi – ohranili smo velikost vzorca, pri čemer so razmerja med spoloma, izobrazbenimi skupinami in regijami identična razmerjem na populaciji.

Odvisne spremenljivke naših statističnih analiz so bile spremenljivke o izobraževanju in usposabljanju bodisi v zadnjih 4 tednih ali v zadnjih 12 mesecih (tabela 3). Najnižja je bila udeležba odraslih med 25. in 64. letom v formalnem izobraževanju v zadnjih 4 tednih (3,7%), mnogo višja je bila v različnih oblikah neformalnega izobraževanja. V letu 2021 se je 18,9% odraslih izobraževalo formalno ali neformalno v zadnjih 4 tednih.

Izobraževanja v zadnjih 12 mesecih smo morali izračunati posebej, saj so bila ta vprašanja postavljena le v 1. valu in to le osebam, ki so na predhodno vprašanje odgovorili »ne«. Osebe, ki se v zadnjih 4 tednih niso formalno izobraževale, so bile vprašane, ali so se formalno izobraževale v zadnjih 12 mesecih. Osebe, ki jih delodajalec ni poslal na usposabljanje v zadnjih 4 tednih so bile vprašane, ali jih je delodajalec poslal na usposabljanje v zadnjih 12 mesecih. Prave vrednosti izobraževanj v zadnjih 12 mesecih smo tako dobili z izračuni: osebe, ki so pri izobraževanjih v zadnjih 12 mesecih odgovorile »da«, smo prišteli tistim, ki so se že izobraževale v zadnjih 4 tednih v isti kategoriji. Na ta način smo dobili predstavljene vrednosti v tabeli 3. Delež oseb vključen v formalno izobraževanje je v obeh stolpcih skoraj enak, saj ta izobraževanja potekajo več let. Bistveno večji pa je delež oseb, ki so se neformalno izobraževale v zadnjih 12 mesecih (11,3% in 28,4%) glede na zadnje 4 tedne. Tretjina odraslih, starih med 25 in 64 let se je v zadnjih 12 mesecih formalno ali neformalno izobraževala.

Preglednica 3: Formalno in neformalno izobraževanje ali usposabljanje odraslih med 25 in 64 letom

		v zadnjih 4 tednih (n=39.456)		v zadnjih 12 mesecih (n=18.591)	
		n	%	n	%
formalno izobraževanje		1475	3,70%	701	3,80%
neformalno izob.	jezikovni, kuharski, šiviljski, športni, ..., spletni tečajji, krožki, inštrukcije, avtošola, verouk ipd	2403	6,10%	2100	11,30%
	zaradi potreb dela, službe obiskovali (tudi spletno) kakršenkoli tečaj, seminar, delavnico, izobraževanje, usposabljanje	5227	13,20%	5276	28,40%
formalno ali neformalno		7463	18,90%	6170	33,20%

Vir: Raziskava ANP 2021

Neodvisne spremenljivke osnovne analize (bivariatna statistika) so bile: spol, starost, država rojstva, dosežena izobrazba, zaposlitveni status, delovno razmerje (določen /nedoločen čas), število zaposlenih na isti lokaciji dela, delovni čas (polni /skrajšani), število ur dela na teden, delovnik (gibljev / točno določen), izmensko delo, nočno delo, delo ob sobotah, delo ob nedeljah, delo na domu, splošna ocena zdravstvenega stanja, regija, tip naselja, stopnja urbanizacije.

Uporabljene metode statistične analize za bivariatno analizo vseh zgoraj omenjenih neodvisnih spremenljivk z vsemi odvisnimi spremenljivkami v tabeli 3 so bile: hi-kvadrat test, t-test za dva neodvisna vzorca in ANOVA; v primeru asimetrične porazdelitve odvisne spremenljivke pa neparametrična testa: test neodvisnih vzorcev Mann-Whitney U test in Kruskal-Wallis test. Stopnja značilnosti je bila določena pri 0,05.

Ker so naše odvisne spremenljivke nominalnega tipa, večina neodvisnih prav tako, smo bili v največji meri odvisni od hi-kvadrat testa. Medtem ko statistika hi-kvadrat jasno pokaže, ali lahko o povezanosti dveh spremenljivk govorimo tudi na populaciji, ali le na vzorcu, pa žal ne pove, kako močna je ta povezava. Hi-kvadrat statistika nima zgornje meje oziroma mejnih vrednosti za šibko, srednje močno in močno povezanost. Velikost hi-kvadrata namreč ni odvisna le od jakosti povezave, ampak tudi od velikosti vzorca: enako močna povezava bo na 10krat večjem vzorcu imela 10krat višjo vrednost hi-kvadrat statistike. V ta namen smo jakost povezave odčitali s pomočjo Kramerjevega koeficienta (Cramer's V), ki ima standardizirane vrednosti od 0 do skoraj 1 in smo jih interpretirali po Akoglu (2018):

Med .01 in .05 – zanemarljiva povezanost

Med .06 in .10 – šibka povezanost
Med .11 in .15 – zmerna povezanost
Med .15 in .25 – relativno močna povezanost
Več od 0.25 – zelo močna povezanost

Seveda pa se naše obdelave niso ustavile le pri hi-kvadrat testu. Ko je bila odvisna spremenljivka bivariatnega testa intervalna (ali vsaj Likertova lestvica) smo jo analizirali s pomočjo t-testa za dva neodvisna vzorca in analize variance ali neparametričnega testa neodvisnih vzorcev Mann-Whitney U testa in Kruskal-Wallis test (Field, 2017). Obenem smo na temelju Cohenovega d koeficienta pri statistično značilnih povezavah ($p < 0,05$) ugotavljali velikost učinka oz. praktično pomembnost razlik med preučevanimi skupinami. Cohenov d koeficient pokaže velikost učinka med rezultati skupin, ki ju primerjamo oz. nakaže utemeljenost intervencije, ki je domnevno povzročila učinek (razliko v rezultatu skupin) oz. utemeljenost intervencije, ki bi učinek potencialno zmanjšala (odvisno od ciljev raziskave). Praktično pomembni so učinki, pri katerih je $d = 0,2$ oz. je cca 8% rezultatov v eni skupini različnih od rezultatov v drugi skupini, pri vrednosti $d = 0,5$ je različnih že 33% rezultatov, pri vrednosti 0,8 pa 47% rezultatov (Bajc in Cankar, 2003).

Uporabljene statistične analize v posameznih poglavjih znanstvene monografije se torej gibljejo od univariatnih analiz (predstavitve frekvenčnih porazdelitev obravnavanih spremenljivk), bivariatnih (pretežno hi-kvadrat testi) do različnih multivariatnih analiz (logistične regresijske analize, metod razvrščanj v skupine).

V poglavju dr. **Nevenke Bogataj** prevladujejo hi-kvadrat testi na vzorcu $n=39.456$, saj so predstavljena križanja parov nominalnih spremenljivk. Pri tem so upoštevane jakosti povezav po Akoglu (2018), kjer vrednosti večje od 0,25 pomenijo zelo močno povezanost, vrednosti večje od 0,15 močno, vrednosti nad 0,10 zmerno in vrednosti nad 0,05 šibko povezanost. Posebnost prispevka dr. Nevenke Bogataj je v uporabljenem vzorcu, saj so jo zanimali predvsem starejši moški, stari nad 60 let. Ker so vprašanja o izobraževanju odraslih bila zastavljena le osebam, starejšim od 15 in mlajšim od 75 let, je statistična analiza v njenem poglavju vključevala moške, stare od 61 do 74 let ($n=7.369$).

Prispevek dr. **Tanje Rupnik Vec** edini temelji na podatkih le iz prvega vala ($n=18.591$), saj obravnava udeležbo v izobraževanju odraslih v zadnjih 12 mesecih. Ker je eden od fokusov tega prispevka tudi zdravje posameznika je ena od osrednjih spremenljivk tudi samoocena

zdravstvenega stanja na lestvici: 1- zelo dobro; 2- dobro; 3- srednje; 4- slabo; 5- zelo slabo. Ker ta spremenljivka na populaciji od 25 do 64 let ni normalno porazdeljena, saj 82,9% vprašanih poroča o zelo dobrem ali dobrem zdravstvenem stanju (p Kolmogorov-Smirnov testa: $< 0,001$), zato smo statistično pomembnost razlik med skupinami na posamezni spremenljivki ugotavljali z neparemetričnima testoma: Mann-Whitney in Kruskal-Wallis test. Prispevek se zaključuje z multivariatno regresijsko analizo, v katero so vključene spremenljivke, ki vplivajo na samooceno zdravstvenega stanja z namenom, primerjati jakost njihovega vpliva. Izkaže se, da na samooceno zdravstvenega stanja (in predvidevamo tudi na samo zdravstveno stanje) v največji meri vplivata delovna aktivnost in starost, bistveno manj pa spol in osebni dohodek. Vpliv samoocene zdravstvenega stanja na udeležbo v izobraževanju (formalnem in neformalnem skupaj) je bil merjen z bivariatno logistično regresijo, pri čemer je samoocena zdravstvenega stanja imela 3 kategorije: 1- zelo dobro, 2- dobro, 3- srednje, slabo in zelo slabo. Ker gre za močno povezanost spremenljivk se izkaže, da so obeti za izobraževanje tistih z zelo dobrim zdravstvenim stanjem 4,026krat višji od tistih, ki svoje zdravstveno stanje ocenjujejo od zelo slabo do srednje.

Mag. Jasmina Mirčeva svoj prispevek gradi na Eurostatovih podatkih o udeležbi v izobraževanju odraslih v letih od 2012 do 2021: skupno, neformalno in formalno izobraževanje. Podatki so predstavljeni za celotno populacijo med 25. in 64. letom in posebej za nižje izobražene (isced 0-2) in posebej za višje izobražene (isced 5-8). S pomočjo teh podatkov so nato izračunani indeksi udeležbe in indeksi pravičnosti po metodologiji Bojadžieva in Ilieva-Trichkova (2017). Analiza je dopolnjena z bivariatnimi logističnimi regresijami izbranih neodvisnih spremenljivk in udeležbe v IO, ki pojasnjujejo obete za udeležbo v IO glede na primerjalno skupino odraslih (na primer višje izobraženih v primerjavi z nižje izobraženimi; rojenih v Sloveniji v primerjavi s tistimi, ki so bili rojeni drugje; tistih, ki nikoli ne delajo ponoči v primerjavi s tistimi, ki pogosto delajo ponoči, in podobno).

Mag. Estera Možina je svoj prispevek zasnovala na metodi odkrivanja skupin (angl. clustering) v podatkih na podlagi razvrščanja različnih spremenljivk, ki bi lahko pomembno vplivale na udeležbo v IO: spol, delovna aktivnost oz. zaposlitveni status, osebni dohodek, dosežena stopnja izobrazbe in pa seveda udeležba v formalnem ali neformalnem izobraževanju. Klasične metode razvrščanja, ki se najpogosteje uporabljajo, imajo predvsem dve pomanjkljivosti: hierarhične metode (npr. Wardova), ki temeljijo na matriki različnosti med enotami, so primerne le za manjša podatkovja, nehierarhične metode (npr. metoda k-središč) pa so večinoma omejene le na številske podatke in skupine predstavijo le z eno samo vrednostjo (najpogosteje težiščem) (Korenjak-Černe et al.). Ker

smo uporabili veliko podatkovno bazo (n=39.456) in razvrščali v skupine na podlagi nominalnih, ordinalnih in razmernostnih spremenljivk, smo uporabili »two-step clustering« metodo (Singh, 2007; Norušis, 2006). Znotraj SPSS statističnega programa ta metoda razvršča enote v skupine na podlagi:

- opisnih ali kategoričnih (nominalnih in ordinalnih) in številskih (razmernostnih) spremenljivk ob predpostavki, da gre za neodvisne spremenljivke;
- s pomočjo te metode določimo najprimernejše število skupin, saj oceni vsako dobljeno rešitev na intervalu od [-1, 1] kot »poor«, »fair« ali »good«
- primerna je za velike podatkovne baze (IBM SPSS Statistics).

Avtorice so spoznanja iz navedenih statističnih analiz praviloma obogatile tudi z rezultati kvalitativne raziskave.

Mag. Tanja Vilič Klenovšek je v svojem prispevku uporabila raziskavo Anketa o izobraževanju odraslih (2016) in odgovore v zvezi s svetovanjem odraslim. ANP namreč ne vsebuje spremenljivk, potrebnih za njen prispevek.

2.2 Kvalitativna metodologija

S kvalitativno metodo smo želeli

- dobiti odgovore na vprašanja, ki jih ne moremo dobiti s podatki Ankete o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu (na primer s področja svetovanja in promocije VŽU),
- analizirati politike in ukrepe v času epidemije, ki so vplivale na IO,
- pojasniti razloge za zvišanje udeležbe v IO v letu 2021 glede na pretekle trende,
- dopolniti in pojasniti nekatere ugotovitve, ki smo jih dobili v kvantitativnem delu,
- pridobiti poglobljen pogled v procese in trende v izobraževanju odraslih.

S kvalitativno metodo smo skušali odgovoriti na vprašanja o tem :

- Kaj so razlogi za (ne)udeležbo v VŽU?
- Zakaj je v letu 2021 prišlo do tolikšnega povečanja udeležbe v VŽU?
- V kolikšni meri so razmere v času epidemije pripomogle k udeležbi v VŽU?

V ta namen smo uporabili različne vire:

- politike in ukrepe v času epidemije in pred njo smo analizirali z namenom, da bi poiskali vzroke višje udeležbe v IO v letu 2021;

- intervjuvali smo osebe, ki so – ne po svoji krivdi – v času epidemije ostale brez dela, da bi morda odkrili novo skupino udeležencev v IO;
- politični odločevalci in strokovnjaki s področja IO, kakor tudi izvajalci IO so bili zajeti v fokusni skupini
- ostale študije primera ali raziskovalna poročila, ki so intervjuji z (ne)udeleženci IO in fokusna skupina s preostalimi deležniki: izvajalci izobraževalnih programov, odločevalci, strokovnjaki za IO.

Analiza politik in ukrepov v času epidemije je vključevala preučevanje temeljnih dokumentov, ki so nastali v zadnjih letih in oblikujejo izobraževalno politiko in usmeritve na makro, mezo in mikro ravni.

Intervjuje smo izvedli z odraslimi osebami, starimi med 25 in 64 let, ki so v času epidemije ostale brez dela, mnogi tudi brez zaposlitve, kot so gostinski, turistični delavci, svobodni podjetniki, kulturni delavci, gradbeni delavci, osebe zaposlene za določen čas in podobno. Te osebe so bile v času intervjuvanja ali brezposelni, ali v istem poklicu, ali v drugem poklicu ali upokojeni.

Za izvedbo intervjuvanja je bil pripravljen metodološki inštrumentarij, oziroma podlaga za pogovor, ki je vključeval predvsem vprašanja odprtega tipa. Pred začetkom intervjuvanja je bilo izvedeno testno intervjuvanje. Merski instrument se nahaja v Prilogi 1.

V letu 2022 je bilo izvedenih 10 intervjujev z osebami iz navedene ciljne skupine, ki so se strinjali, da sodelujejo pri raziskavi in odgovarjajo na naša vprašanja. Intervjuvanje je potekalo tako v živo kot preko ZOOMa. Intervjuvanje je bilo snemano. Potem, ko je bilo intervjuvanje vseh respondentov zaključeno, so bili, za vsak posamezen pogovor, pripravljene dobesedni prepisi pogovora (transkripti).

Za izvedbo fokusne skupine so bili izbrani strokovnjaki, ki problematiko izobraževanja odraslih dobro poznajo, bodisi kot oblikovalci politike, stroke, bodisi kot praktiki. Fokusna skupina je bila izvedena oktobra 2022 na Andragoškem centru Slovenije. Sodelovalo je 8 strokovnjakov, ki so odgovarjali na vnaprej oblikovana vprašanja (Priloga 2). Tudi potek fokusne skupine je bilo dobesedno prepisan in poslan avtorjem tega poročila.

Ker so vsi avtorji poročila prispevali vprašanja za intervjuje in fokusno skupino iz svojega področja dela, so v nadaljevanju pregledali transkripte z vidika tistih vsebin, ki jih v njihovi poglobljeni analizi najbolj zanima. V prilogi 1 so vidni posamezni vsebinski sklopi izpod peresa različnih avtorjev in nosilcev različnih vsebin kot sta na primer informiranje in ozaveščanje, svetovanje.

Kvalitativna analiza v posameznih poglavjih monografije

Poglavje **mag. Andreja Sotoška** vključuje analizo politik, programov in ukrepov na področju IO, pa tudi širše, ki so imeli neposredno ali posredno učinek na udeležbo v IO. V uvodnem poglavju so predstavljeni tudi nekateri Eurostatovi podatki o udeležbi v IO, medtem ko prispevek temelji na podatkih projektov in programov IO v Sloveniji.

Mag. Tanja Vilič Klenovšek je v svojem prispevku obravnavala vlogo svetovalne dejavnosti na področju IO in pri tem uporabila transkripte intervjujev in fokusne skupine. Interpretirala je odgovore intervjuvanih o tem, ali so uporabili (brezplačno) informiranje in/ali svetovanje za vključitev v izobraževanje v času epidemije in če sploh poznajo brezplačno informiranje in svetovanje za odrasle.

V svojem prispevku je analizirala tudi odgovore nosilcev politik in strokovnjake v IO, vključene v fokusno skupino o njihovem mnenju o vplivu svetovanja na udeležbo odraslih v VŽU.

Tudi **mag. Estera Možina** in **mag. Jasmina Mirčeva** v svojih prispevkih komentirata mnenja udeležencev fokusne skupine in intervjuvancev v povezavi z njunima temama.

Dr. Nevenka Bogataj v svojem poročilu analizira starejše moške (60+), njihovo neudeležbo v IO in razloge zanjo. V ta namen uporablja poleg kvantitativnih analiz ANP še:

1. transkript fokusne skupine in transkripte intervjujev, ki jih opisujemo v tem poglavju.
2. podatke nacionalnih spodbud za udeležbo v neformalnem izobraževanju
  - nacionalne nagrade ob Tednu VŽU za obdobje 1997-2022,
  - projekt evropskih strukturnih skladov za obdobje 2016-2022 in
  - udeležba v študijskih krožkih med letoma 2007-2018; ter
3. študijo primera, povzeto po literaturi (Slovenske, 2021).

2.3 Prednosti in izzivi metodološke zasnove te monografije

Kombiniranje kvalitativnih in kvantitativnih analiz podatkov ima mnoge prednosti, saj s pomočjo kvalitativne metodologije lahko bistveno nadgradimo spoznanja statističnih analiz kvantitativnih podatkov in odkrijemo razloge za določene trende, ki jih kažejo podatki. Obe raziskavi: tako kvantitativna kot kvalitativna, sta bili ambiciozno zasnovani z namenom, da obogatimo znanje in spoznanja o IO, še posebno v izrednih razmerah, ki so bile značilne za leto 2021, ko smo se znašli sredi epidemije Covid-19.

Kvantitativna analiza podatkov je bila sekundarna analiza že zbranih podatkov Ankete o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu (ANP). Prednost te ankete je velik vzorec in reprezentativnost zbranih podatkov, s čimer lahko ugotovitve statističnih analiz posplošimo na celotno populacijo. Datoteka za leto 2021 vsebuje 74.258 enot, kar je za področje družboslovja redkost! Reprezentativne baze polnoletnih oseb v seriji Slovensko javno mnenje na primer vključujejo od 1000 do 1500 enot.

Ker je ANP izvaja SURS je moč enotam dodati nekatere administrativne podatke. Mi smo to priložnost izkoristili in v podatkovno bazo vključili še spremenljivko osebni dohodek. To je zelo pomembno, saj je osebni dohodek občutljiv osebni podatek, ki ga v ankete redko vključujemo. V primeru, da ga vključimo v anketo, to storimo s pomočjo dohodkovnih razredov, pri čemer dobimo zelo veliko manjkajočih vrednosti, izmerjen osebni dohodek posameznika pa je zelo približen zaradi velikega števila manjkajočih podatkov, zaradi razredov, ki onemogočajo natančne izračune in ker ljudje na to vprašanje ne odgovarjajo iskreno. V naših analizah smo tokrat prvič uporabili spremenljivko osebni dohodek, ki ni bila izmerjena v anketi, ampak dodana s pomočjo administrativnih podatkovnih baz, zato gre za točen podatek. To informacijo smo uporabili v naših bivariatnih analizah, pa tudi v multivariatni regresijski analizi in v metodi razvrščanja enot v skupine, saj nas je zanimalo, ali in v kolikšni meri osebni dohodek vpliva na udeležbo v IO in ali lahko določimo skupine ljudi, ki se (ne)udeležujejo izobraževanj, tudi s pomočjo osebnega dohodka. Omejitev vseh teh analiz je bila delovno aktivna populacija, saj smo imeli informacijo o osebnem dohodku le za delovno aktivne, ne pa tudi za brezposelne in ostale – nismo torej imeli podatka o socialnih transferjih in posledično celotnih prihodkih posameznika. V prihodnosti si želimo uporabiti tudi te podatke, ki pokažejo realnejšo sliko gmotnega položaja posameznika.

Slabost statistične analize je v tem, da je to sekundarna analiza podatkov: avtorji prispevkov te monografije niso sodelovali v zasnovi anketnega vprašalnika, zato so se mnogi počutili omejene s

temi in takšnimi podatki, saj v njih niso mogli najti svojega specifičnega raziskovalnega interesa. To so nadoknadili z izsledki kvalitativne raziskave, v katero so prispevali svoja raziskovalna vprašanja

Ciljna populacija za intervjuje je bila preiščeno izbrana: zaposleni, ki so v času epidemije zaradi ukrepov vlade ostali brez dela. To je bila ranljiva skupina, ki je pred epidemijo in po njej nismo imeli in ki nikoli ni bila predmet raziskovanja s strani avtorjev te monografije. To je pomembna dodana vrednost celotnega projekta, a ker je bila ranljiva skupina definirana tako široko, mnogih poklicnih skupin v intervjuje nismo mogli zajeti, pa smo si jih želeli: tudi čistilke, gradbince, natakarije, kozmetičarke, cvetličarje, delavce v turizmu ipd. Vsekakor je mnogo pomembnih odgovorov prispevala fokusna skupina z političnimi odločevalci, strokovnjaki in izvajalci izobraževanje.

Ocenjujemo, da je kombinacija kvalitativne in kvantitativne metodologije bila v našem primeru zelo dobrodošla in nam je omogočala celovito raziskati problematiko udeležbe v IO v letu 2021.

3 Analiza politike izobraževanja in zaposlovanja pri udeležbi odraslih v vseživljenjskem učenju v Sloveniji v obdobju med 2019 in 2021

Mag. Andrej Sotošek

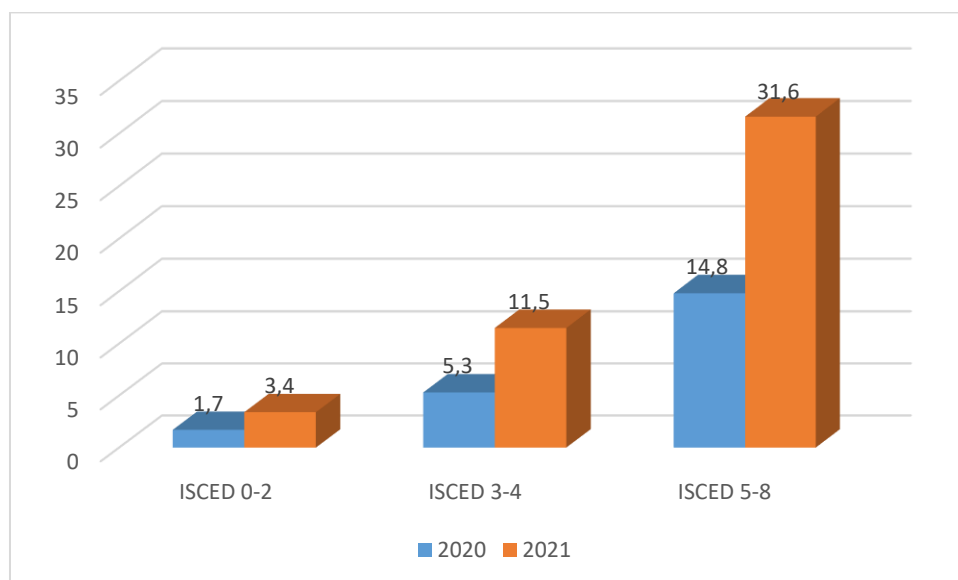
3.1 Uvod

V Sloveniji smo udeležbo odraslih v VŽU (formalno in neformalno izobraževanje in usposabljanje) kot krovni kazalnik vključili v vse tri dozdajšnje nacionalne programe oziroma ReNPIO za obdobja: 2005–2010, 2013–2020 in 2022–2030.

Analiza statističnih podatkov udeležbe odraslih v starostni skupini 25–64 let v VŽU v zadnjem desetletju primerjalno z nekaterimi državami EU in povprečjem EU 27 nam pokaže kar nekaj izzivov v razmislek. Udeležba odraslih v VŽU v Sloveniji je od leta 2013 vsako leto nižja. A kljub upadu je bila udeležba v Sloveniji še vedno nad povprečjem EU 27. Najnižjo stopnjo udeležbe beležimo v letu 2020, in sicer 8,4 %, v tem letu je udeležba padla tudi pod povprečje EU 27. V letu 2021 pa sledi zelo velik dvig udeležbe na 18,9 %, kar je bistveno več od povprečja EU 27 (10,8 %).

Podrobnejša analiza podatkovnih baz EUROSTAT-a pri skupini bolj izobraženih odraslih v starostnem obdobju 25–64 let nam pokaže, da se je udeležba odraslih v Sloveniji, v letu 2021 izrazito povišala na račun bolj izobraženih prebivalcev.

Slika 1: Udeležba odraslih 25–64 let po stopnji izobrazbe v VŽU

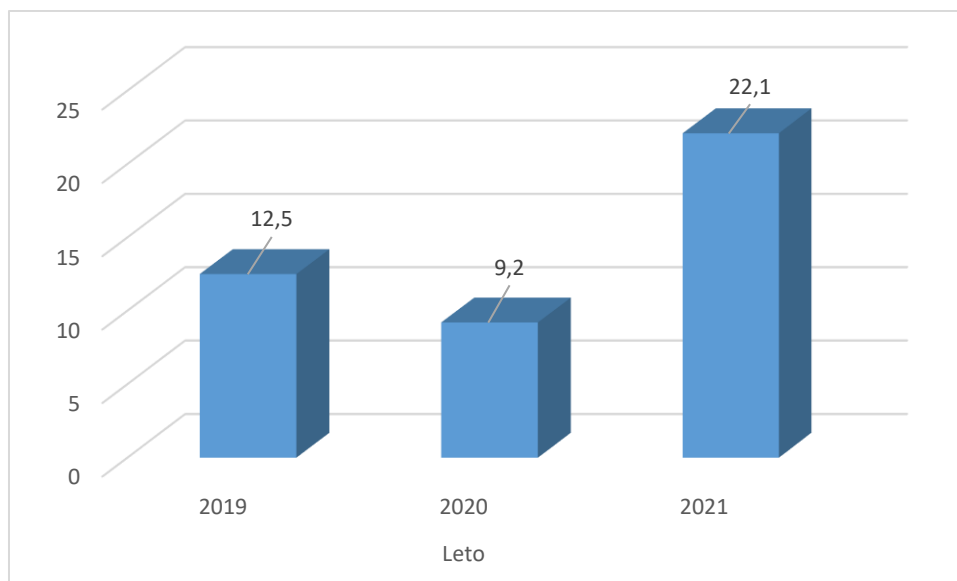
Vir: Raziskava ANP 2021

Podatki v zgornjem grafu kažejo izrazit dvig udeležbe odraslih z zaključeno višješolsko in visokošolsko izobrazbo v VŽU v letu 2021, ki znaša kar 31,6 %.

Podatki raziskave ANP kažejo, da se udeležba odraslih v VŽU pri zaposlenih prebivalcih v Sloveniji v času epidemije covida-19 prvo leto zelo zmanjšala v drugem letu pa se je povečala. Tako je stopnja udeležbe zaposlenih najvišja prav v letu 2021.

Slika 2: Udeležba zaposlenih 25–64 let v VŽU¹²

Vir: EUROSTAT

Zgornji graf pokaže, da se je udeležba zaposlenih povišala v letu 2021 kar na 22,1 %, kar je nad stopnjo udeležbe vseh odraslih v letu 2021 (18,9 %).

Ob tem pa nam analiza statističnih podatkov glede medletnega gibanja števila brezposelnih odraslih kaže izrazite trende zmanjševanja števila brezposelnih in odliv teh na trg dela in zaposlitev. Hkrati pa se povečuje delež brezposelnih v aktivnosti APZ in s tem v nadgradnja novih znanj in spretnosti ter večja zaposljivosti (Preglednica 4).

---

¹² Vir: EUROSTAT 27.9. 2022: Participation rate of employees in education and training (last 4 weeks) by sex, age and occupation.

Preglednica 4: Brezposelni, udeleženi v programih APZ

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Brezposelne osebe konec decembra	113.076	119.458	99.615	85.060	78.534	76.000	71.800	65.969
Vsi vključeni v ukrepe APZ	36.904	22.960	20.304	25.038	31.176	27.624	20.946	22.762
Delež v %	33	19	20	29	40	36	29	34

Vir: Letna poročila ZRSZ.

Zelo zanimivi so tudi statistični podatki glede uporabe interneta odraslih v izobraževalne namene. Triletno obdobje med 2019 in 2021 je izrazito zaznamovala epidemija covid-19, ki je s posledicami in potrebnimi ukrepi bila razlog za reorganizacijo izobraževanja in usposabljanja odraslih in prehod na izobraževanje na daljavo.

Preglednica 5: Odrasli in uporaba interneta v izobraževalne namene v obdobju 2019–2021¹³ (delež v %)

Leto	2019			2020			2021		
Vrsta aktivnosti odraslih	Starostne skupine			Starostne skupine			Starostne skupine		
	25-54	55-64	65-74	25-54	55-64	65-74	25-54	55-64	65-74
Udeleženci spletnih tečajev	8	4	1	13	5	2	43	22	13
Uporabljali spletna učna gradiva	21	11	1	31	11	3	25	13	8
Brali spletne novice, časopise, revije	74	54	47	85	61	74	78	68	77

Vir: EUROSTAT

¹³

Povezava na Vir EUROSTAT
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ISOC_CI_AC_I_custom_2118757/default/table?lang=en

Podatki v zgornji preglednici pokažejo, da se je stopnja udeležbe odraslih v spletnem izobraževanju v obliki spletnih oblik izobraževanja izredno povečala v vseh starostnih skupinah v letu 2021. Po obsegu prva starostna skupina obsega obdobje tridesetih let, drugi dve starostni skupini pa po deset let. Starostne skupine niso enake, ker jih EUROSTAT tako metodološko oblikuje in spremlja. Še posebej izstopa udeležba v spletnem izobraževanju starostne skupine 25–54 let.

Tudi uporaba spletnih učnih gradiv se je povečevala iz leta v leto pri ciljnih skupinah 55–64 let in 65–74 let, a ne tako izrazito kot pri udeležbi v spletnem izobraževanju. Pri starostni skupini 25–54 let pa je bil izrazit porast uporabe spletnih učnih gradiv v letu 2020, potem pa se je v letu 2021 uporaba teh zmanjšala.

Ti podatki kažejo, da se je udeležba v izobraževanju in usposabljanju zlasti aktivnega prebivalstva od leta 2019 do leta 2021 izrazito povečala, zlasti zaradi novih metod in oblik izobraževanja na daljavo v obliki e-izobraževanja.

3.2 Namen in cilji

Namen prispevka je poglobljena analiza politik na področju izobraževanja odraslih s poudarkom na širših družbenih spremembah, razvojnih trendih in odzivu posameznih politik na družbeno, socialno in ekonomsko stanje ter trende na tem področju.

Prisotna sta vsaj dva temeljna mega trenda v zadnjih treh letih, ki sta zagotovo vplivala tudi na trend udeležbe odraslih v vseživljenjskem učenju. To sta epidemija covid-19 in bistvene spremembe na trgu dela. Te se kažejo v zmanjševanju stopnje brezposelnosti odraslih ter večjega povpraševanja delodajalcev po delovni sili.

Cilji pričujočega prispevka so:

- Raziskati ukrepe na ravni politik, ki so vplivali na izobraževalno udeležbo odraslih v Sloveniji v zadnjih treh letih.
- Raziskati vzroke izrazitega dviga udeležbe v izobraževanju odraslih v letu 2021.
- Raziskovalna vprašanja
- Kakšni so bili ukrepi na ravni politik, ki so vplivali na izobraževalno udeležbo odraslih v Sloveniji v zadnjih treh letih?
- Zakaj se je udeležba v izobraževanju odraslih v Sloveniji tako izrazito povišala v letu 2021.

3.3 Metode

Za namen tega prispevka je bila opravljena kvalitativna analiza ključni nacionalni dokumenti na področju izobraževanja in zaposlovanja s poudarkom na področje izobraževanja in zaposlovanja odraslega prebivalstva. Analizo nacionalnih dokumentov smo opravili za obdobje treh let, med 2019 in 2021.

Opravili smo kvalitativno analizo ključnih ukrepov države in vsebine sprejetih dokumentov v času epidemije covid-19, ki so posredno ali neposredno vplivali na udeležbo odraslih v VŽU, v obravnavanem obdobju.

V obravnavanem obdobju so bili sprejeti tudi dodatni ukrepi in izvajani dodatni nacionalni projekti na področju izobraževanja, usposabljanja ter zaposlovanja odraslih, ki smo jih analizirali z vidika neposrednih oziroma posrednih učinkov na udeležbo odraslih v VŽU in morebitnih učinkov s časovnim zamikom.

V kvalitativnem delu raziskave smo uporabili metodo intervjuvanja desetih odraslih udeležencev, ki so menjali zaposlitveni status, ali se izobraževali ter usposabljali v času epidemije covid-19 in opravili analizo njihovih odgovorov.

Uporabili smo tudi metodo dela v fokusni skupini in pridobili odgovore ključnih nacionalnih deležnikov na področju izobraževanja odraslih na vprašanja s področja udeležbe odraslih v VŽU v času epidemije covid-19. Kvalitativna analiza njihovih odgovorov nam je pomagala pri iskanju odgovorov na naša raziskovalna vprašanja..

3.4 Rezultati

Ukrepi države za obvladovanje epidemije covid-19 v obdobju 2020–2022

Vlada RS je v času epidemije covid-19, v obdobju med 11. aprilom 2020 in 30. decembrom 2021, izdala deset paketov protikoronskih zakonov¹⁴. Vlada RS je s sprejetimi zakoni pripravila in uveljavila številne ukrepe, navodila, priporočila in zakonske podlage na področju gospodarstva, zaposlovanja, sociale, zdravstva, izobraževanja, financ in družbenega življenja.

---

¹⁴ Spletna povezava na protikoronske zakone je v prilogi.

Vsi ti ukrepi niso neposredno vplivali na udeležbo odraslih v vseživljenjsko učenje in izobraževanje. Namenjeni so bili predvsem operativnim aktivnostim na posameznih ekonomskih, socialnih in družbenih področjih za premagovanje epidemije covid-19.

Kljub temu pa je kar nekaj zakonov in ukrepov v protikoronskih paketih posredno vplivalo in vzpostavljalo pogoje za lažjo udeležbo odraslih, zlasti zaposlenih, v izobraževanju in usposabljanju. Tu mislimo predvsem na ukrepe subvencioniranja čakanja na delo, skrajšanega delovnega časa, dela na domu in s tem lažšanja finančnih bremen delodajalcem ter ohranjanje delovnih mest. Na drugi strani pa so subvencije države delodajalcem za izpad dohodka, kot posledice epidemije covid-19, omogočale ohranjanje dejavnosti in proizvodnje in s tem tudi delovnih mest.

S temi ukrepi so tako delodajalci kot zaposleni pridobili organizacijsko in finančno podlago za prilagajanje stanju in potrebam razvoja v novih pogojih dela in poslovanja v obliki potrebnih znanj, kompetenc in spretnosti (IKT tehnologija, delo od doma ...). Hkrati pa so se uvajale tudi nove oblike in metode učenja ter usposabljanja, ki so zamenjale klasične metode in oblike učenja v obliki predavanj v učilnicah. Vzpostavilo se je učenje na daljavo: učenje preko spletnih aplikacij (ZOOM, MiTeams), e-učenje in podobno.

Financiranje ukrepov, aktivnosti in programov izobraževanja odraslih preko Letnih programov izobraževanja odraslih v letih 2019, 2020 in 2021

Za analizo financiranja izobraževanja odraslih iz nacionalnih javnih sredstev preko nacionalnega proračuna sredstev Evropskega socialnega sklada (ESS) so nam podlaga letna poročila vključenih ministrstev, ki so vsako leto načrtovala in realizirala kot samostojne proračunske postavke za posamezne ukrepe, aktivnosti in programe na področju izobraževanja in usposabljanja odraslih v sklopu njihovih politik. Ti ukrepi in aktivnosti pa so vezane na posamezne cilje in kazalnike ReNPIO 2013–2020.

Za potrebe analize financiranja izobraževanja in usposabljanja odraslih in usposabljanja za potrebe trga dela sta ključni ministrstvi: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje (MVI) in Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ). Zato smo analizirali financiranje načrtovanih in izvedenih finančnih sredstev za ti dve ministrstvi.

Preglednica 6: *Financiranje izobraževanja odraslih v letnih programih ministrstev MVI in MDDSZ*

LETO	MVI		MDDSZ	
2019	Načrt (EUR)	22.192.980	Načrt (EUR)	29.031.534
	Realizacija (EUR)	21.570.237	Realizacija (EUR)	18.380.298
	Indeks realizacije (%)	97	Indeks realizacije (%)	63
2020	Načrt (EUR)	22.192.980	Načrt (EUR)	31.228.522
	Realizacija (EUR)	21.570.237	Realizacija (EUR)	21.021.102
	Indeks realizacije (%)	97	Indeks realizacije (%)	67
2021	Načrt (EUR)	29.460.285	Načrt (EUR)	28.525.512
	Realizacija (EUR)	28.917.813	Realizacija (EUR)	23.957.499
	Indeks realizacije (%)	98	Indeks realizacije (%)	84

Vir: Poročila ministrstev

Zgornja preglednica kaže bistven porast načrtovanih in realiziranih sredstev na MVI v letu 2021. Pri MDDSZ višina načrtovanih sredstev niha, a je realizacija sredstev bistveno večja v letu 2021, zato je tudi nominalna poraba sredstev v tem letu največja.

Pri pregledu celotnih načrtovanih in realiziranih sredstev vseh ministrstev po prioritarnih področjih v obdobju treh let, in sicer 2019, 2020 in 2021, pa analiza kaže, da so se realizirana sredstva vsako leto povečevala, in sicer: 2019 so znašala 67.717.388 EUR, 2020 so bila nekoliko višja 67.978.492 EUR, v letu 2021 pa so se povišala kar na 78.774.573 EUR, kar je kar 15,88 % več kot predhodno leto.

Dodatni ukrepi in spodbude države pri sofinanciranju in udeležbi zaposlenih v VŽU:

V obravnavanem triletnem obdobju je država dodatno podprla izobraževanje in usposabljanje zaposlenih tako, da je preko javnih razpisov zagotovila nacionalna in evropska sredstva za financiranje posameznikov in delodajalcev na področju razvoja zaposlenih, pridobivanja novih

znanj in spretnosti, prilagajanja delovnih mest starejšim in invalidom s ciljem dodatnega zaposlovanja.

Tovrstne velike dodatne nacionalne projekte sta načrtovali ključni resorni ministrstvi, in sicer: Ministrstvo za Vzgojo in izobraževanje in Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Analiza vseh velikih dodatnih projektov, izpeljanih v obdobju med 2019 in 2022, nam pokaže velik vpliv na dodatno udeležbo odraslih v VŽU.

MVI je v obravnavanem obdobju načrtovalo in izpeljalo pet velikih nacionalnih projektov

Projekte je ministrstvo izpeljalo v obliki javnih razpisov. Potrebna finančna sredstva je zagotovilo iz nacionalnega proračuna in iz evropskih kohezijskih sredstev.

Projekte so izvajali konzorciji v obliki konzorcijskih partnerstev izvajalskih organizacij, tako v vzhodni kot v zahodni kohezijski regiji.

Analizira projektov

Projekt:

Financiranje izvajanja programov za pridobitev temeljnih in poklicnih kompetenc (2018–2022)

Cilj projekta je bil izboljšati temeljne in poklicne kompetence odraslih, ki so nižje izobraženi (manj kot štiriletna srednja šola oziroma vključno z ISCED 3 - nižje poklicno in srednje poklicno izobraževanje) in manj usposobljeni, s poudarkom na starejših od 45 let.

Rezultati projekta nam kažejo, da se je v obdobju treh let udeležilo izobraževalnih programov za dvig temeljnih in poklicnih kompetenc kar **27.446 odraslih**. Od tega se je udeležilo javnoveljavnih programov, ki ne dajo izobrazbe **3.149 odraslih**, in neformalnih izobraževalnih programov **21.156 odraslih**.

Poleg izvajanja izobraževalnih programov so izvajalske organizacije izvajale tudi strokovne aktivnosti in izpite na področju preverjanja in potrjevanja NPK. Podatki iz zgornje preglednice nam kažejo, da se je v letih 2022 in 2021 vseh aktivnosti in izpitov na področju preverjanja in potrjevanja NPK udeležilo **733 odraslih**.

MVI pa je za ta projekt namenilo 18.296.818,31 EUR (KRVS 60 % KRZS 40 %):

Republika Slovenija (nacionalna sredstva za sofinanciranje kohezijske politike – 20 %).

Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada (sredstva EU za kohezijsko politiko – 80 %).

Dodeljenih je bilo **16.391.246,40 EUR**.

Projekt:

Financiranje dejavnosti informiranja in svetovanja ter ugotavljanja in vrednotenja neformalno pridobljenega znanja od 2016 do 2022

Cilj projekta je izvajanje dejavnosti informiranja in svetovanja po modelu »Informativno svetovalna dejavnost v izobraževanju odraslih« (v nadaljevanju: dejavnost ISIO) pred udeležbo, med in po končanem izobraževanju oziroma usposabljanju, ki vključuje tudi postopke ugotavljanja in vrednotenja neformalno pridobljenega znanja.

Rezultati projekta nam kažejo udeležbo odraslih svetovancev v dejavnosti informiranja in svetovanja po posameznih letih projektnega obdobja 2016–2021. Aktivnosti se je udeležilo **21.408 odraslih svetovancev**. S tem pa je bil tudi za 1.408 udeležencev presežen projektni kazalnik.

MVI pa je za ta projekt namenilo **sredstva v višini 9.449.847,41 EUR**:

Republika Slovenija (nacionalna sredstva za sofinanciranje kohezijske politike – 20 %).

Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada (sredstva EU za kohezijsko politiko – 80 %).

Projekt: **Izvajanje programov nadaljnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja v letih 2018-2022 (MUNERA 3)**¹⁵

Namen: sofinanciranje priprave in izvajanja programov nadaljnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja, in sicer:

programi usposabljanja in izpopolnjevanja, programi za pridobitev dodatnih kvalifikacij,

programi za pridobitev višje strokovne izobrazbe,

prekvalifikacije na področju srednjega strokovnega izobraževanja ter višjega strokovnega izobraževanja.

---

¹⁵ Vir: <https://www.munera3.si/o-projektu/>.

Ciljna skupina: zaposleni, ki potrebujejo dodatna usposabljanja, kvalifikacije ali prekvalifikacije, zaradi potreb na trgu dela in delovnem mestu.

Cilj/kazalnik: 17.640 udeleženih odraslih.

MVI je za ta projekt namenilo finančna sredstva v višini **16.815.893 EUR**.

Rezultati projekta nam kažejo, da so projektni partnerji cilj oziroma kazalnik v letu 2021 presegli, saj so vključili v projektne aktivnosti 26.796 udeležencev, kar je za **9.156** udeležencev več, kot je bil postavljen projektni cilj.

Projekt:

Financiranje promocije, animacije in učne pomoči od 2018 do 2022 (ATENA)¹⁶

Namen: sofinanciranje promocijskih in animacijskih aktivnosti za udeležbo odraslih v učni pomoči za uspešno udeležbo in opravljanje obveznosti v javnoveljavnih izobraževalnih programih za pridobitev izobrazbe.

Ciljna skupina: Odrasli, ki nimajo zaključene poklicne ali srednje splošne ali strokovne izobrazbe, opravljenega mojstrskega, delovodskega ali poslovskega izpita, pri čemer imajo prednost tisti odrasli, ki imajo zaključeno največ osnovnošolsko izobrazbo in/ali so stari več kot 45 let.

Cilj/kazalnik: 6.954 odraslih, udeleženih v učni pomoči.

MVI je za ta projekt namenilo finančna sredstva v višini **2.114.000 EUR**.

Rezultati projekta nam kažejo, da so projektni partnerji v obdobju 2018–2020 zagotovili udeležbo v učni pomoči **4.204** odraslim. Tako je bilo treba do zaključka projekta v letu 2022 omogočiti udeležbo še **2.750** odraslim.

MDDSZ je načrtovalo v obravnavanem obdobju tri velike nacionalne projekte

Projekte je koordiniral in vodil Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije (v nadaljevanju Sklad).

---

¹⁶ Vir: <https://www.sc-nm.si/eio/projekti/atena>

Analiza programov Sklada o vključenosti zaposlenih in pridobivanju kompetenc na področju izobraževanja in usposabljanja¹⁷, nam na analizi treh ključnih in največjih projektov pokaže dvig udeležbe v izobraževanju in usposabljanju zaposlenih pri vključenih delodajalcih.

Analiza projektov

Projekt:

Celovita podpora podjetjem za aktivno staranje delovne sile (2016–2022)

Program Celovita podpora podjetjem za aktivno staranje delovne sile (ASI) je odziv na izzive negativnih demografskih gibanj in se usmerja v krepitev kompetenc, tj. usposabljanje in izpopolnjevanje starejših zaposlenih kot posebej ranljive skupine na trgu dela za podaljševanje delovne aktivnosti starejših zaposlenih.

Namen je tudi opolnomočenje delodajalcev za upravljanje starajoče se delovne sile. Program združuje več vsebinskih (na primer vseživljenjska karierna orientacija, kompetence, aktivno staranje) in organizacijskih vidikov (razpisi in povabila za sofinanciranja, javna naročila, prireditve in srečanja, usposabljanja, mreženje, svetovanje) ter se je začel intenzivno izvajati leta 2017.

Rezultati projekta v obravnavanem obdobju so naslednji:

- 7.907 izobraževanj in usposabljanj;
- 59.775 udeležencev;
- 19.362 svetovanj/informiranj.

Podatki v preglednici pokažejo trend dviga udeležbe zaposlenih v različne oblike izobraževanja, zlasti v letu 2020. Tudi število dogodkov se je povečevalo, zelo izrazito v letu 2020. Ta trend kaže izhod iz najhujšega obdobja epidemije covid-19 v drugi polovici leta 2020, na sproščanje ukrepov tudi na področju izobraževanja in usposabljanja.

Projekt:

Kompetenčni centri za razvoj kadrov (2019–2022)

---

¹⁷ Interno gradivo, ki ga je pripravil Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad RS.

Program Kompetenčni centri za razvoj kadrov 2019–2022 (KOC 3.0) nadgrajuje in nadaljuje program KOC 2.0. Sledi ciljem, kot so izboljšanje kompetenc zaposlenih in povečanje njihove prilagodljivosti, zaposljivosti in učinkovitosti, krepitev ozaveščenosti zaposlenih in delodajalcev o nujnosti VŽU, povezovanja podjetij in prenosa dobrih praks na področju razvoja kadrov, krepitev konkurenčnosti in inovativnosti ter promocije področij uporabe, opredeljenih v S4, in horizontalnega prednostnega področja IKT.

Program KOC sofinancira usposabljanja, v okviru Kompetentne Slovenije (KS) pa se izvajajo usposabljanja v organizaciji Sklada.

Rezultati projekta v obravnavanem obdobju so naslednji:

3.368 izobraževanj/usposabljanj;

13.376 udeležencev.

Projekt:

Spodbujanje vključevanja oseb, ki so pred izgubo zaposlitve, v ukrepe na trgu dela – Pripravljeni na spremembe (2018–2022)

Namen programa je spodbujanje udeležbe oseb, ki so pred izgubo zaposlitve, v ukrepe na trgu dela. Z nudenjem celovite podpore v obliki informiranja, motiviranja, kariernega svetovanja, različnih usposabljanj in izobraževanj je osebam iz ciljne skupine omogočen lažji prehod na nova delovna mesta ali v nove zaposlitve, hkrati pa se s programom preprečuje njihov prehod v brezposelnost.

Program sledi ciljem, kot so prepoznavanje potreb po dodatnem znanju in dodatnih kompetencah oseb za povečanje njihove zaposljivosti, izboljšanje možnosti za uspešen nastop na trgu dela, boljša usposobljenost in razvoj veščin za samostojno vodenje kariere zaposlenih, ustrežnejša ponudba delovne sile glede na povpraševanje na trgu dela in varnejša fleksibilnost na trgu dela.

Rezultati projekta v obravnavanem obdobju:

381 izobraževanj/usposabljanj za razvoj kompetenc;

1.902 udeležba udeležencev;

1.696 svetovanj/informiranj.

Rezultati nam pokažejo izrazit dvig števila izobraževanj in usposabljanj in udeležbe zaposlenih v njih, v letih 2020 in 2021. Enako velja tudi za število svetovanj in informiranj ter število svetovancev.

Analiza financiranja petih ključnih in največjih javnih razpisov Sklada za delodajalce¹⁸ nam pokaže, da je država zagotovila preko javnih razpisov iz nacionalnih in evropskih sredstev zelo velika sredstva delodajalcem za dodatno izobraževanje in usposabljanje njihovih zaposlenih. Tako je bilo načrtovanih kar 40,5 milijona EUR samo v teh petih projektih za obdobje med 2019 in 2021. Porabljenih je bilo nekaj več kot dve tretjini sredstev oziroma 30,2 milijona EUR.

Spodbude delodajalcev na področju politike izobraževanja odraslih in vseživljenjskega izobraževanja

Glede spodbud in dodatnega (so)financiranja izobraževanja in usposabljanja s strani delodajalcev so javno dostopni podatki zelo razpršeni in se statistično težje interpretirajo. Njihova povezava pa je manj očitna. Tu mislimo predvsem na različne zbornice in delodajalska združenja. Zato je zelo težko pridobiti in analizirati celovite podatke glede vlaganja s strani delodajalcev v svoje zaposlene¹⁹.

Osnovne podatke glede izobraževanj, strokovnih dogodkov, svetovanj in števila udeležencev vodijo regionalne zbornice in o tem poročajo v Letnih poslovnih poročilih GZS.

Letna poročila GZS za leta 2019, 2020 in 2021²⁰ kažejo Letna poročila GZS na področju podpornih storitev, ki vsebujejo izobraževanje, usposabljanje in svetovanje članstvu na podlagi rezultatov regionalnih zbornic, ki so članice GZS. Analiza teh je pokazala zelo zanimive rezultate.

Preglednica 7: Izobraževanje, usposabljanje in svetovanje članstvu GZS v letih 2019, 2020 in 2021

Podporna storitev	2019	2020	2021
Število izobraževanj /usposabljanj	347	720	386
Število udeležencev	10.746	12.069	49.796

¹⁸ Vir: Letna poročila sklada za leto 2019, 2020 in 2021, povezava: <https://www.srips-rs.si/sl/sklad/o-nas/informacije-javnega-znacaja/letno>.

¹⁹ Delodajalci ne zbirajo tovrstnih podatkov sistematično, centralizirano in po enotni metodologiji. Tudi podatki, ki obstajajo in se parcialno zbirajo, praviloma niso javni in niso javno dostopni. Še najbolj sistematično in metodološko poenoteno spremljajo in zbirajo podatke na področju izobraževanja in usposabljanja zaposlenih pri GZS. Za izobraževanja in usposabljanja zaposlenih pri delodajalcih, članih GZS, vodijo preko regionalnih zbornic in združenj.

²⁰ Vir: Letna Poročila o delu GZS: https://www.gzs.si/o_gzs/vsebina/Delo-GZS/Poro%C4%8Dila-o-delu.

Število strokovnih dogodkov, posvetov, konferenc	196	228	221
Število udeležencev	9.001	9.618	19.550
Število svetovanj/informiranj	9.705	10.812	11.331
Število izdanih listin	12.360	16.058	13.747

Vir: Letna poslovna poročila GZS

Število udeležencev v izobraževanju in usposabljanju se je izrazito povečalo v letu 2021 v primerjavi z letom 2020, in sicer kar za 412 %. Se je pa število izvedb izobraževanj/usposabljanj skoraj preplovelo v letu 2021, v primerjavi z letom 2020.

Število strokovnih dogodkov v obdobju analize ostaja približno enako oziroma rahlo narašča. Se je pa bistveno povečala udeležba na teh dogodkih v letu 2021, v primerjavi z letom 2020, in sicer za 203 %.

Ti podatki kažejo na delni, vendar reprezentativni populaciji delodajalcev in zaposlenih vključenih v Gospodarsko zbornico Slovenije, da se je v letu 2021 zelo povišala udeležba v izobraževanje in usposabljanje. Predvsem se je udeležba izrazito povišala na področju neformalnega izobraževanja in strokovnega usposabljanja ter izpopolnjevanja na delovnem mestu. Tako je po podatkih GZS bilo v letu 2021 pri njenih članicah udeleženi v VŽU skoraj 50.000 zaposlenih.

3.5 Razprava

V okviru raziskave Udeležba prebivalstva v VŽU: stanje, značilnosti in razlogi, je bila izvedena analiza politik na področju izobraževanja in zaposlovanja aktivnega prebivalstva v Sloveniji, v obdobju treh let med 2019 in 2021. Izrazit dvig udeležbe odraslih v VŽU v letu 2021 odpira vprašanja o vzrokih za tako izrazit dvig udeležbe odraslih v VŽU in posledično kakšni so bili vzroki oziroma kateri ukrepi, ki so povzročili takšen dvig udeležbe.

Predvidevali smo, da je bila za tako velik dvig udeležbe prebivalcev v VŽU potrebna vrsta različnih ukrepov in sistemskih podlag znotraj izobraževalne in zaposlovalne politike. V obravnavanem obdobju je epidemija covid-19 močno vplivala na izobraževalno in zaposlovalno politiko. Strokovne in sistemske ukrepe obeh politik in njihove rezultate smo proučili in analizirali tudi z

vidika neposrednega in posrednega vpliva na udeležbo prebivalcev v VŽU, zato je bilo proučevano obdobje treh let.

Pri proučevanju smo uporabili EUROSTATove kvantitativne podatke, kvalitativno raziskavo ter njihove rezultate primerjali z ukrepi na posameznih politikah izobraževanja ter zaposlovanja. Preko rezultatov smo iskali vzročno-posledične povezave s posameznimi ukrepi izobraževane in zaposlovalne politike ter njihovimi učinki na povišanje udeležbe prebivalstva v VŽU.

V letu 2020 je epidemija covid-19 izredno posegla in vplivala na področje izobraževanja odraslih. Relativno hitro se je, v skladu z ukrepi Vlade RS, družba znašla v stanju, kot so ga narekovali ukrepi Vlade. Vlada je uvedla prepoved gibanja in zaprle so se izobraževalne organizacije. Sledil je razvoj in prehod na izobraževanje na daljavo preko spletnih orodij (MiTeams, Zoom ...), pod novimi organizacijskimi, didaktičnimi pristopi. Kasnejše analize in evalvacije izobraževanja odraslih v času epidemije so pokazale, da se je izobraževanje odraslih nadaljevalo v obliki izobraževanja na daljavo zlasti v formalnem izobraževanju, precejšnji delež neformalnega izobraževanja pa je v času epidemije zastal (Možina 2021).

Protikoronski ukrepi Vlade RS v obliki protikoronskih zakonov v času epidemije niso neposredno vplivali na področje izobraževanja odraslih. Vlada je na področju zaposlovanja, s pomočjo subvencij lastnikom in vodstvom organizacij, zagotovila subvencioniranje delovnih mest v obliki čakanja na delo. Tako so vladni ukrepi zagotovili ohranjanje delovnih mest in možnosti izobraževanja ter usposabljanja zaposlenih na področju potrebni dodatnih znanj in kompetenc. V drugi polovici leta 2020 in v prvi polovici leta 2021 so se omejitve glede zapiranja družbe počasi sproščale in s kombinacijo izobraževanja odraslih na daljavo in hibridnega izobraževanja omogočila ponovni zagon izobraževanja ter usposabljanja aktivnega prebivalstva.

Podatki iz letnih poročil ZRSZ kažejo v obravnavanem obdobju izrazit trend upadanja števila brezposelnih oseb na letni ravni. Število brezposelnih se je v letu 2020 zmanjšalo za 5,8 % v primerjavi z letom 2019, v letu 2021 pa kar za 8,8 % glede na leto 2020. Hkrati pa se je zmanjševalo število vključenih v programe Aktivne politike zaposlovanja (APZ). Rezultati poročil ZRSZ nam kažejo, da se je delež udeležbe v letu 2020 znižal na 29 %. V letu 2019 je znašal 36 %. Se je pa v letu 2021 zvišal na 34 %. Ti podatki kažejo, da je izobraževanje odraslih v času epidemije covid-19 upadlo, a se je v letu 2021 znova povišalo, vendar še ni doseglo stopnje udeležbe v izobraževanje in usposabljanje iz leta 2019. Tako ciljna skupina brezposelnih prebivalcev ni vplivala na dvig udeležbe odraslih v VŽU v letu 2021.

Po podatkih ZRSZ se je v letu 2021 vstopilo na trg dela in v zaposlitev 5.831 brezposelnih oseb. S tem se je tudi bistveno povečalo tudi število zaposlenega aktivnega prebivalstva. Zaradi razmer v družbi, protikoronskih ukrepov, subvencij delodajalcem za ohranjanje delovnih mest, dodatnega zaposlovanja, sofinanciranja izobraževanja in usposabljanja zaposlenih pri delodajalcih s strani države, na področju politike zaposlovanja, so tudi delodajalci sami začeli vlagati v izobraževanje in usposabljanje svojih zaposlenih. To nam jasno kažejo rezultati analize letnih poročil Gospodarske zbornice Slovenije. Tako se je izredno povečala udeležba zaposlenih v izobraževanje in usposabljanje v letu 2021, saj beležijo kar 49.796 udeležencev. Leta 2020 se je izobraževanja in usposabljanja udeležilo 12.069 zaposlenih. Prav tako je bistveno naraslo število udeležencev na strokovnih dogodkih, konferencah in posvetih. Teh se je v letu 2020 udeležilo 9.816 zaposlenih, v letu 2021 pa kar 19.550.

Dodatno izobraževanje in usposabljanje za potrebe zaposlovanja in ohranjanja delovnih mest nam je izjava 56 letne intervjuvanke, v sklopu kvalitativnega dela raziskave, ki na vprašanje, ali se je več ali manj izobraževala v času epidemije covid-19, pojasnila: *»Več sem se izobraževala! Ker sem se pripravljala za strokovni izpit kar intenzivno. Ampak če gre to v koncept dodatnega izobraževanja, je preprosto izobraževanje potrebno za moje delo oz. službo«*. Na vprašanje, koliko programov se je udeležila, je odgovorila, *»pet«*. Na vprašanje, kako se je izobraževala, v prostorih izobraževane organizacije, ali na daljavo, je odgovorila: *»20 % je bilo v prostorih, 80 % preko zooma oz. na daljavo«*. Stroške izobraževanja ji je plačal delodajalec.

Druga 41-letna intervjuvanke je prav tako podala svoj pogled na obseg izobraževanja v času epidemije covid-19 *»Več, več. Ker sem imela čas, ko si zaposlen, ga nimaš«*. Na vprašanje, koliko izobraževanj in v kakšni obliki se je udeležila, je odgovorila *»Ja, enega ja. Vse na daljavo«*. Na vprašanje, kako ji je ustrezalo izobraževanje, je odgovorila z *»ne«* ter pojasnila, kaj jo je pri tem motilo: *»Vse. Interakcija z ljudmi je čisto drugačna, saj človeka tudi začutiš. Vedno so neke tehnične motnje, ali ti nimaš spletne povezave, ali kar koli. Zelo je bilo tako ... kako bi rekla ... na koncu so bila vprašanja kar en čez drugega ... ni mi bilo všeč. Nič mi ni bilo všeč«*. Na vprašanje, kaj jo je spodbudilo za izobraževanje, je odgovorila: *»Hotela sem spremeniti karierno pot«*. Izobraževanje ji je financiral ZRSZ.

Na področju izobraževalne politike podatki kažejo, da je bilo v letnem programu izobraževanj odraslih pri Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje realiziranih kar 7.347.576 EUR več sredstev kot v letu 2020. To pomeni kar 34 % več realiziranih sredstev za izvajanje aktivnosti, izobraževalnih programov in dejavnosti na področju izobraževanj odraslih, glede na predhodno leto. To je zagotovo zelo velika in direktna spodbuda za dvig udeležbe odraslih v VŽU, v letu 2021.

Kvantitativni del analize politik izobraževanja in zaposlovanja na področju dviga udeležbe odraslih v VŽU, v letu 2021, zelo lepo dopolnjujejo tudi izjave predstavnikov ministrstev, fakultet, nacionalnih zavodov na področju izobraževanja odraslih in izvajalskih organizacij, ki so se udeležili fokusne skupine v sklopu kvalitativnega dela raziskave. Izjave in komentarji glede bistvenega skoka udeležbe odraslih v VŽU, v letu 2021, so bili zelo zanimivi.

Predstavnica javnih zavodov za izobraževanje odraslih je povedala: *»Po moje sta razloga dva, prvi je ta, da je bila velika gospodarska rast, ki je omogočala neko stopnjo blaginje. To se mi zdi glavni razlog za povečano izobraževanje. In pa seveda število razpisov in denarja, ki ga je bilo na voljo, tako za nevladni kot za javni in gospodarski sektor. Torej to dvoje. Da bi pa epidemija kaj zelo k temu pripomogla ... manj kot ta dva prva razloga.«*

Predstavnica Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je izpostavila stališča ministrstva: *»Mogoče z našega vidika, to kar smo tudi mi opažali, to kar je tudi predhodnica povedala, leta 2020 se je tudi pri nas večina stvari že zaprla. Ukrepi, ki jih je izvajalo ministrstvo, so večinoma financirani z evropskih sredstev, in leta 2022 smo morali spremeniti način dela, spremeniti pravne podlage. In nekaj časa je bil status quo, da smo omogočali tudi sredstva in spletna izobraževanja, ki prej niso bila vključena kot upravičen strošek. Čisto konkretno. In to je povzročilo določen zamik. Podjetja so takrat, na že podpisanih pogodbah, napovedala kar veliko odstopov. Potem ko se je stanje v družbi normaliziralo, da smo se vsi nekeko navadili na splet, in da se lahko tudi na drugačen način dela, se je v letu 2020 to, predvsem z vidika podjetij, porazdelilo. Sredstva so se tako porabila, da so podjetja izvajala tista izobraževanja, da so realizirali, kar so tudi prijavi. Da so izpolnili dogovor v pogodbi. Je pa bilo zaznati tudi, da se je v tem času, predvsem pogodbe, ki so se približevale koncu, torej trajanje pogodb, se je skoncentriralo v letu 2021 in zdaj v letu 2022. To smo opažili pri nas. Leta 2020 je bilo izražito slabo na tem področju.«*

Predstavnik univerze je izpostavil tudi vidik starostnih skupin in izobraževanja na daljavo: *»Jaz mislim, da sta starost in izobrazba ključna dejavnika, ki vplivata na udeležbo, in moje predvidevanje j, oz. poteza bi šla v to smer, da se je starostna skupina od 25 do 43 let v času covida v znatni meri preprosto izobraževala po spletu. Je pa po drugi strani tudi res, da je kakovost tovrstnih izobraževanj vprašljiva. Kar smo opažili je, da se velikokrat nekdo prijavi, ampak ima izključen zaslon, ni odziva in tudi vprašanj, ne. V kakšni meri je nekdo vsebine dejansko razumel ali usvojil?«*

Rezultati analize politik na področju izobraževanja in zaposlovanja nam kažejo neposredne spodbude za dvig udeležbe odraslih v VŽU v letu 2021, v ukrepih dodatnega financiranja preko letnega programa izobraževanja odraslih in nacionalnih javnih razpisov sofinanciranja izobraževanja odraslih v brezplačnih izobraževalnih programih formalnega in neformalnega

izobraževanja ter sofinanciranja izobraževanja usposabljanja na delovnem mestu. Posredne učinke s časovnim zamikom v leto 2021 so prinesli gospodarska rast, prehod na izobraževanje na daljavo v času epidemije covida-19 in sprostitev ukrepov v letu 2021 ter realizacija vseh izobraževalnih in projektih pogodb.

4 Osnovne ugotovitve raziskave Udeležba prebivalcev Slovenije v VŽU – deskriptivna analiza

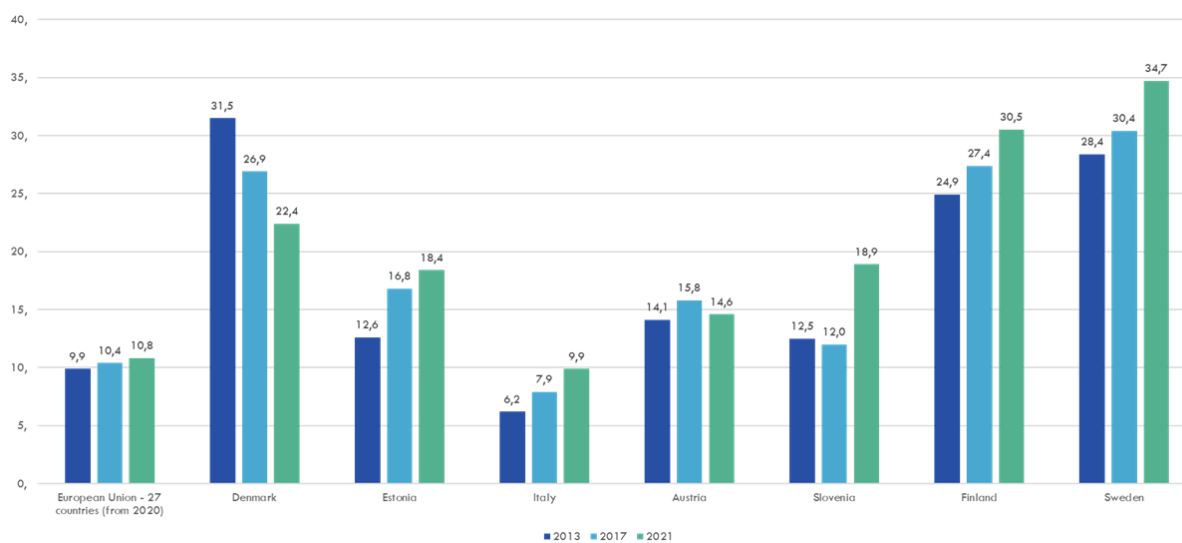
Mag. Jasmina Mirčeva

4.1 Uvod

Podatki EUROSTATA za Slovenijo kažejo, da je bila država v letu 2010 glede deleža udeležbe odraslih v VŽU v zadnjih štirih tednih med uspešnejšimi evropskimi državami (v letu 2010 je Slovenija dosegla 16,4% udeležbo), po tem letu pa se je delež vključenih vsako leto nižal. V letu 2020 je Slovenija zdrsnila pod povprečje EU. Primerjava Slovenije z najuspešnejšimi državami pa je bila v zadnjih letih, sploh izjemno negativna. Zaskrbljujoča je bila izrazito nizka izobraževalna udeležba nekaterih kategorij prebivalstva, ki so bile že v preteklosti izobraževalno manj dejavne npr. starejši, manj izobraženi odrasli, manj kvalificirani delavci in posamezniki z nizkimi spretnostmi. V dokumentu ReNPPIO 2022-2030 (2022) je izpostavljeno, da se je v Sloveniji v letu 2019 udeležilo katere koli oblike organiziranega izobraževanja ali učenja 8,7-krat več prebivalcev s terciarno izobrazbo kakor tistih z osnovnošolsko ali nižjo poklicno izobrazbo, medtem ko je to razmerje med Danci v letu 2020 1,7, na Švedskem 1,6, v Estoniji in na Madžarskem pa 3,7.

Leta 2021 se je stanje glede deleža udeležbe v organiziranih izobraževalnih dejavnostih v štirih tednih pred anketiranjem izrazito izboljšalo, saj je Slovenija dosegla 18,9 % raven. Tako se je uvrstila med države, ki dosegajo v EU povprečno izobraževalno udeležbo in celo malo več.

Slika 3: Stopnja udeležbe odraslih od 25. do 64. leta starosti v VŽU v izbranih državah EU, 2021, v odstotkih

Vir: Eurostat, 2021

Trendi v drugih evropskih državah, so v izbranih časovnih obdobjih, zelo različni. Udeležba odraslih v organiziranih izobraževalnih dejavnostih raste na Švedskem, Finskem, v Italiji in v Estoniji. V Avstriji ni izrazitih nihanj. Na Danskem je trend negativen. Evropsko povprečje linearno narašča, a ne tako skokovito kot v Sloveniji.

V tem vsebinskem sklopu so podane temeljne razsežnosti fenomena »Udeležbe odraslih v izobraževanju«, ki so značilne za Slovenijo v obdobju 2021. V nadaljevanju bomo skušali odgovoriti na sledeča vprašanja in cilje:

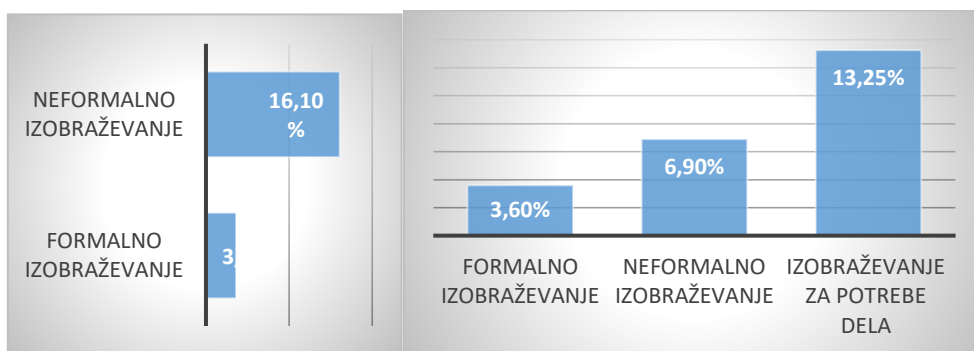
- Kakšno je stanje udeležbe populacije od 25. do 64. leta starosti v organiziranih izobraževalnih aktivnostih;
- Katere so skupine odraslega prebivalstva, ki so največ ali najmanj izobraževalno dejavne;
- Preučiti udeležbo odraslega prebivalstva v programih formalnega in neformalnega izobraževanja.

Gre za deskriptivni prikaz stanja in temeljnih značilnosti udeležbe odraslih v izobraževanju.

4.2 Rezultati

Analizo začinjamo s prikazom udeležbe odraslih v programih formalnega in neformalnega izobraževanja. Sestavni del, najpogosteje neformalnega izobraževanja je izobraževanje za potrebe dela.

Slika 4 a in b: Stopnja udeležbe odraslih od 25. do 64. leta starosti v VŽU v formalnem, neformalnem in izobraževanju za potrebe dela, 2021, v odstotkih

Vir: Raziskava ANP 2021

Slika 4 a jasno kaže, da izrazit porast udeležbe v VŽU v letu 2021, temelji predvsem na povečani aktivnosti odraslih v programih neformalnega izobraževanja. Udeležba odraslih v programih formalnega izobraževanja, za pridobivanje višje izobrazbene stopnje, je skromnejša. Še posebej se

je povečala dejavnost v programih za potrebe dela, ki so praviloma programi neformalnega izobraževanja.

Porast udeležbe v programih neformalnega izobraževanja, v času turbulentnih razmer v družbi in na trgu dela, ni presenetljiv. Začetek epidemije covid-19, kljub mnogim ukrepom, je povzročil izrazit padec gospodarskih dejavnosti. Na aktualne razmere so se podjetja pogosto odzivala z zmanjševanjem števila zaposlenih, predvsem tistih z začasno zaposlitvijo, mladih in manj izobraženih, še posebej žensk, ter napotila mnoge zaposlene na začasno čakanje na delo. Povečala se je tudi brezposelnost (UMAR, 2022). Med ukrepe za blažitev padca gospodarske rasti in aktivnosti ter zmanjševanje brezposelnosti je ravno povečanje izobraževalne aktivnosti prebivalstva.

Eden od pomembnih ukrepov v tem času je bil tudi ta, da so se javnim zavodom v skladu z Zakonom o začasnih ukrepih za omilitev in odpravo posledic covid 19 (2020) zagotovila sredstva za kritje stroškov dela za izvajanje javno-veljavnih izobraževalnih programov za odrasle, po katerih se ne pridobi javno veljavna izobrazba v obsegu določenim s strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, pač pa javno-veljavna listina z opisom spretnosti in znanj, ki jih je udeleženec dobil v izbranem programu.

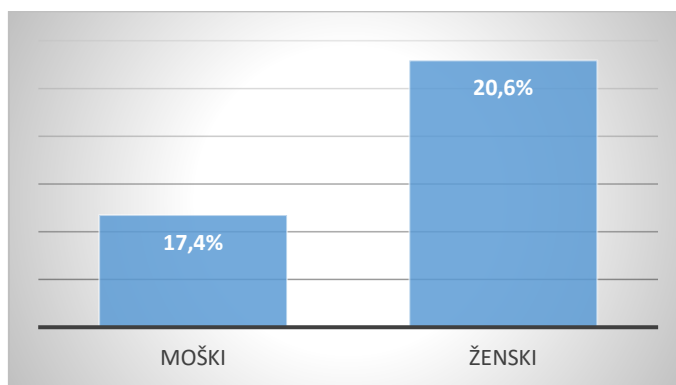
Izobraževali so se tako delovno aktivni zato, da bi obdržali delovna mesta, kot tudi tisti na čakanju in brezposelni. Izobraževanje in usposabljanje v turbulentnih in negotovih razmerah je postalo nuja bodisi zato, da posameznik obdrži poklic, bodisi da pridobi novo delo znotraj istega ali drugega poklica. Ob tem, se je povečala ponudba izobraževalnih programov na daljavo s čimer je bil zagotovljen lažji, in včasih tudi cenejši dostop do izobraževalnih priložnosti. Možnost za izobraževanje na daljavo je v času čakanja ali dela od doma pomenilo priložnost za pridobitev novih znanj in spretnosti.

Lažji dostop do izobraževalnih priložnosti na daljavo je nedvomno vplivala na porast programov neformalnega izobraževanja, ki so v povprečju krajša, dostop ni omejen z vstopnimi pogoji, nudijo specifična znanja in spretnosti, pogosto uresničujejo potrebe dela ter so mehanizem za dopolnjevanje in posodabljanje znanja, pridobljenega v formalnem izobraževanju (Mohorčič, 2006). Nekatere dosedanje raziskave in analize so pokazale, da je udeležba v programih neformalnega izobraževanja bolj variabilna kot je udeležba v programih formalnega izobraževanja in odvisna od trenutnih razmer na trgu dela in v družbi (Mirčeva, 2011).

Udeležba odraslih v programih formalnega izobraževanja v času manj ugodnih epidemioloških razmer je bila nižja, kar ni nepričakovano. Programi formalnega izobraževanja so običajno daljši, dražji in manj odvisni od trenutnih razmer v družbi in na trgu dela. Kljub temu tako velika diskrepanca med programi formalnega in neformalnega izobraževanja ni običajna in tudi koristna ni. Dejstvo je, da formalno izobraževanje zagotavlja širše prenosljive kvalifikacije, ki omogočajo večjo stabilnost dela ter zaposljivost oseb, kar je v manj ugodnih epidemioloških in bolj turbulentnih razmerah na trgu dela, še kako pomembno.

V nadaljevanju so predstavljeni nekateri obrazci izobraževanja po sociodemografskih značilnostih in zaposlitvenem položaju.

Slika 5: Stopnja udeležbe odraslih od 25. do 64. leta starosti glede na spol, 2021

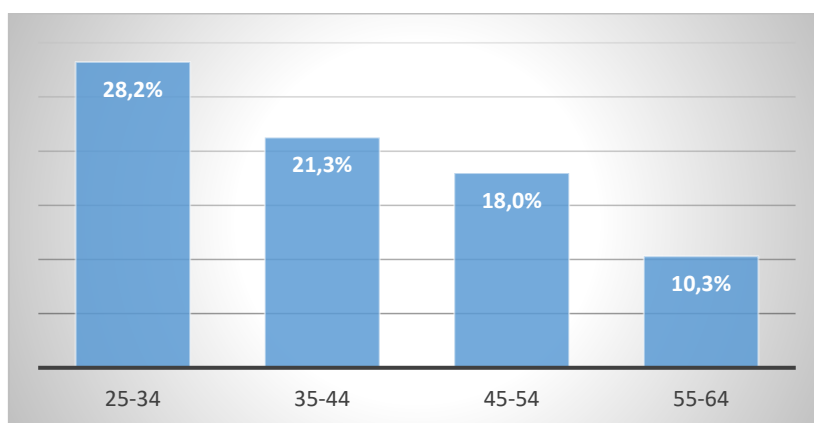

Vir: Raziskava ANP 2021

Tudi v času manj ugodnih epidemioloških razmer je spol prepoznan kot dejavnih razlik v dostopnosti do izobraževanja. Izobraževalo se je za 3 odstotne točke več žensk kot moških. Te razlike niso velike in smo jih ugotovili tudi v nekaterih drugih dosedanjih raziskavah s področja udeležbe odraslih v organiziranih aktivnostih (IALS, PIAAC 2016). Kot ugotavlja Ivančič (2001) razlike v deležih med izobraževalno dejavnimi oziroma nedejavnimi po spolu niso toliko posledica neenakih možnosti dostopa do izobraževanja, temveč tega, da imajo ženske večje potrebe po izobraževanju, kakor jih lahko zadostijo.

Slovenija se uvršča med države EU z najhitrejšim staranjem prebivalstva in je zato aktivnost starejših v VŽU še posebej pomembna tema.

Slika 6: Stopnja udeležbe odraslih od 25. do 64. leta starosti glede na starost, 2021, v odstotkih

Vir: Raziskava ANP 2021

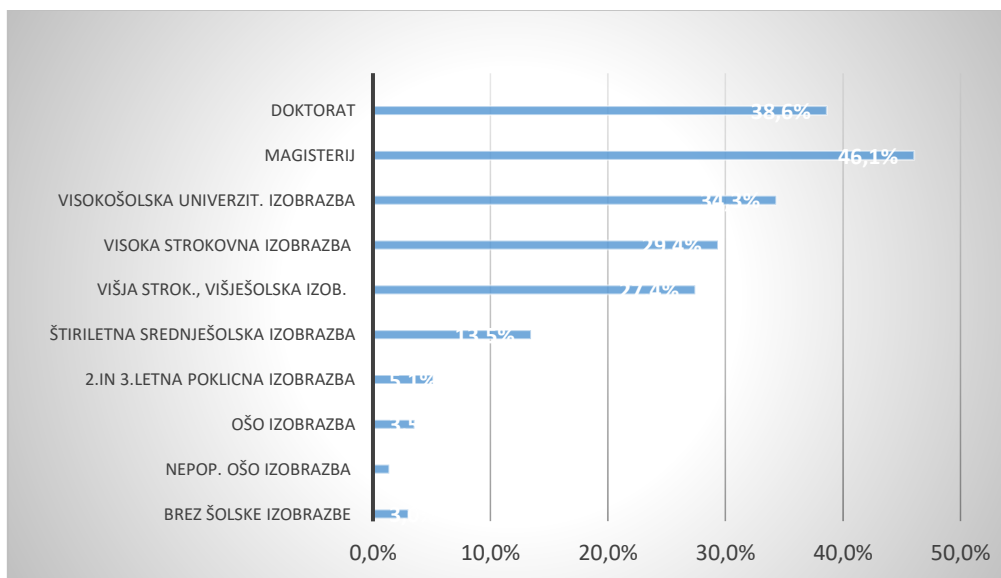
Podatki EUROSTAT kažejo, da z leti udeležba odraslih, in predvsem delovno aktivnih, v vseživljenjskem učenju, upada. Najvišjo udeležbo zaznavamo v kategoriji od 25 do 34 let in najnižjo v kategoriji po 55. letu starosti. Rezultati o udeležbi v VŽU so primerljivi z izidi o spretnostih odraslih, ki jih je pokazala raziskava PIAAC (2012 – 2015). Izidi raziskave o spretnostih kažejo, da so najvišji dosežki (besedilne, matematične in spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih) tisti, ki jih dosega populacija od 25. do 34. leta in najnižji po 55. letu starosti.

Da z leti upada udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju ni zgolj slovenska posebnost. Starost je dejavnik, ki ima v večini EU držav pomembno vlogo pri napovedovanju udeležbe v VŽU (Mirčeva, 2018). V vseh EU državah rezultati EUROSTAT kažejo, da s staranjem upada izobraževalna aktivnost odraslega prebivalstva. Ta upad se običajno povezuje z zniževanjem delovne aktivnosti starejših in v povprečju nižje stopnje formalne izobrazbe. V slovenskem prostoru je zaskrbljujoče to, da je indeks razlik med najvišjo in najnižjo starostno kategorijo izredno visok. Ta je celo nekajkrat višji kot v drugih EU državah.

Nizka aktivnost starejših zagotovo ni v skladu s konceptom »dejavnega staranja«, ki izobraževanje postavljanja v središče razvoja potencialov starejših ter predstavlja osnovo za njihovo sodelovanje v ekonomskem, kulturnem, političnem in družbenem življenju. Po navedbah Kump »...z izobraževanjem starejših se utrjuje njihov družbeni položaj, se zvišuje integracija v družbo, se spodbuja delovanje starejših v svet dela in družbo nasploh, se okrepi sodelovanje med mladimi in starejšimi ter se ustvari družba vseh starosti« (Kump, 2018, 168). Avtorica poudarja, da se le na ta način izboljšuje izraba in razvijajo potenciali starejših, prihaja do krepitve njihove družbene moči, s tem se pa tudi zmanjšuje marginalizacija.

Dosedanje raziskave (IALS, ALL, PIAAC) so pokazale, da je dosežena formalna izobrazba dejavnik z najpomembnejšim vplivom na udeležbo v izobraževanju. Ta ugotovitev še posebej velja za Slovenijo (OECD, 2016, a,b).

Slika 7: Stopnja udeležbe odraslih od 25. do 64. leta starosti glede na izobrazbo, 2021, v odstotkih

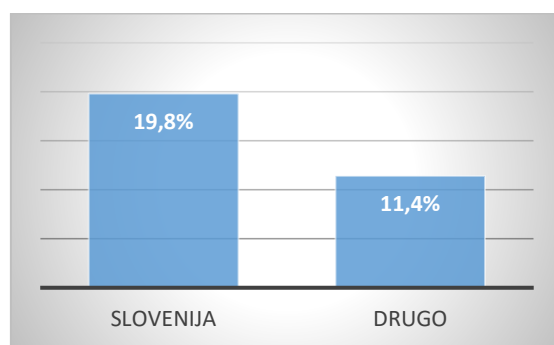
Vir: Raziskava ANP 2021

Podatki EUROSTAT za leto 2021 potrjujejo pravilo, da višja formalna izobrazba podpira višjo izobraževalno udeležbo. Najvišja je bila udeležba odraslih prebivalcev z zaključenim magisterijem in najnižja tistih brez šolske izobrazbe. Delež aktivnosti, ki je bil izkazan pri posameznikih, ki imajo nepopolno in zaključeno osnovnošolsko izobrazbo je ravno tako zelo nizek. Razlika med tistimi, ki imajo zaključeno stopnjo »magisterij« in največ »osnovnošolsko izobrazbo« je tudi do deset krat večji. To razmerje je zelo visoko, in opozarja, da je potrebno za najmanj izobražene bolj poskrbeti.

Pred leti je veljalo, da je zaključena »štiriletna srednješolska izobrazba« odskočna točka od katere naprej se odrasli se bolj izobražujejo (Mohorčič Špolar, idr., 2001). Novejša dognanja kažejo, da sta leta 2021 izrazita dva skoka, prvi je pri tistih, ki imajo zaključeno štiriletno srednješolsko izobrazbo in se mnogo več izobražujejo kot tisti, ki imajo poklicno izobrazbo. Drugi skok pa je zelo očiten pri višješolski izobrazbi, saj tisti, ki so končali to raven se za 13,9 odstotnih točk več izobražujejo kot odrasli z zaključeno srednješolsko izobrazbo.

Izidi kažejo, da tisti, ki imajo doktorat znanosti so manj izobraževalno aktivni (za 5,5 odstotnih točk), kot posamezniki z zaključeno magistrsko stopnjo. Predvidevamo, da na ta izid lahko vpliva več dejavnikov, ki so lahko predmet nadaljnje analize.

Slika 8: Udeležba odraslih v VŽU glede na državo rojstva, Slovenija, 2021

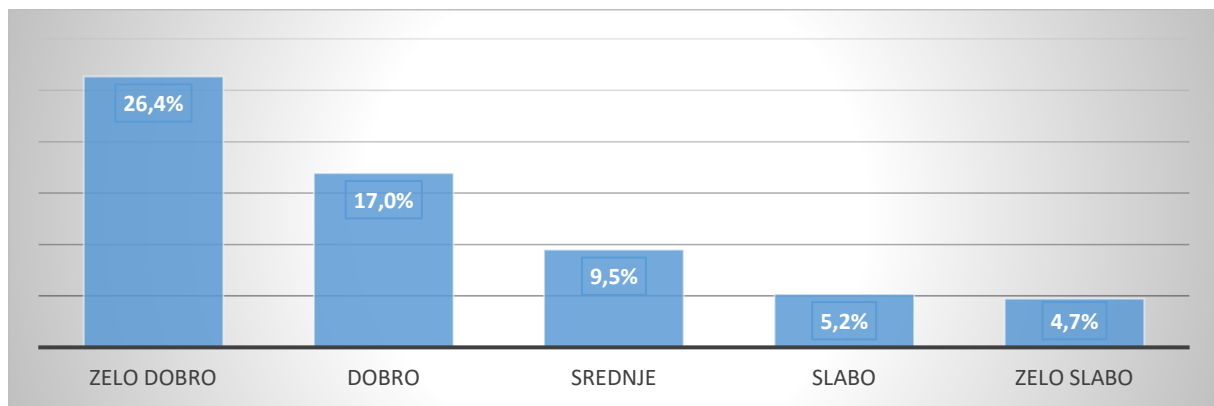
Vir: Raziskava ANP 2021

Priseljenski status velja, da je med pomembnejšimi napovedovalci ne/udeležbe v VŽU. Večina raziskav opozarja, da obstaja negativna korelacija med spremenljivkami in celo je oblikovano pravilo, ki kaže, da se priseljenski status redkeje povezuje z udeležbo v organiziranih izobraževalnih aktivnostih. To velja tako za mladostnike kot za odrasle (PISA, 2015 – 2021 PIAAC, 2016). Tudi tokratni rezultati niso bili izjema. Respondenti v raziskavi ANP, ki niso bili rojeni v Sloveniji, so se udeleževali organiziranih izobraževalnih dogodkov za 8,4 odstotne točke manj kot respondenti rojeni v Sloveniji.

Migrantski status se v družbi povezuje z drugimi statusi, ki so manj ugodni z vidika izobraževalne udeležbe, denimo z nižjo formalno izobrazbo, ekonomskim položajem, nižjo izobrazbo staršev, z družbeno izoliranostjo in s slabšim socialnim kapitalom. Zato je potrebno, pri urejanju problematike priseljencev, upoštevati njeno kompleksnost. Rezultati raziskave INCLUDED so pokazali, da izobraževanje pomembno vpliva na zdravje prebivalcev. Vpliv izobraževanja na zdravje je lahko posreden: izobraževanje omogoča dostop do bolj kakovostnih delovnih mest, izboljšuje ekonomski položaj posameznika, okrepi socialni kapital ter spodbuja zdrav življenjski slog. Med bolj izobraženimi jih manj kadi, več jih telovadi, pijejo bolj zmerno in več jih je tudi deležno preventivne medicinske oskrbe. Vpliv izobraževanja na zdravje je lahko tudi bolj neposreden, saj so posebna znanja in spretnosti del rednega šolskega kurikulumu ali del vzgoje, ki jih v večji meri ponudijo bolj izobraženi starši.

Slika 9: Udeležba odraslih v VŽU glede na zdravstveni status, Slovenija, 2021

Vir: Raziskava ANP 2021

Respondenti so samoocenili svoje zdravstveno stanje. Tisti, ki so ocenili zdravstveno stanje kot »zelo dobro« so izkazali najvišjo izobraževalno udeležbo, najnižjo pa tisti, ki so ga ocenili kot »zelo slabo«. Odgovori so bili pričakovani, saj bi težko napovedali pri nizki samooceni zdravstvenega stanja bolj ambiciozne izobraževalne angažmaje. Predvidevamo pa, da vpliv zdravstvenega statusa posameznika na udeležbo v vseživljenjskem učenju ni neposreden in da se kot vmesne spremenljivke kažejo tudi starost, zaposlitveni položaj, morda tudi ekonomski položaj. Poglobljena študija bo pokazala pomembnost omenjenih spremenljivk pri napovedovanju zdravstvenega statusa posameznikov.

V nalogi je bila posebej analizirana udeležba aktivne in neaktivne populacije v programih za izobraževanje odraslih. Status aktivnosti je temeljni koncept trga dela, ki prebivalce razdeli v tri glavne kategorije: delovno aktivne, brezposelne in neaktivne. (ILO, 2022).

Delovno aktivno prebivalstvo sestavljajo osebe, ki so v referenčnem tednu opravljale vsaj eno uro dela za plačilo, dobiček, ali za družinsko blaginjo vključno z pomagajočimi družinskimi člani. Med delovno aktivne sodijo vse tiste zaposlene ali samozaposlene osebe, ki so v referenčnem tednu odsotne z dela zaradi dopustov ali praznikov, zaradi posebne organizacije delovnega časa ali koriščenja ur, zaradi bolniške odsotnosti. Tukaj so tudi osebe, ki so začasni ali trajni presežni delavci, vendar ne več kot 3 mesece.

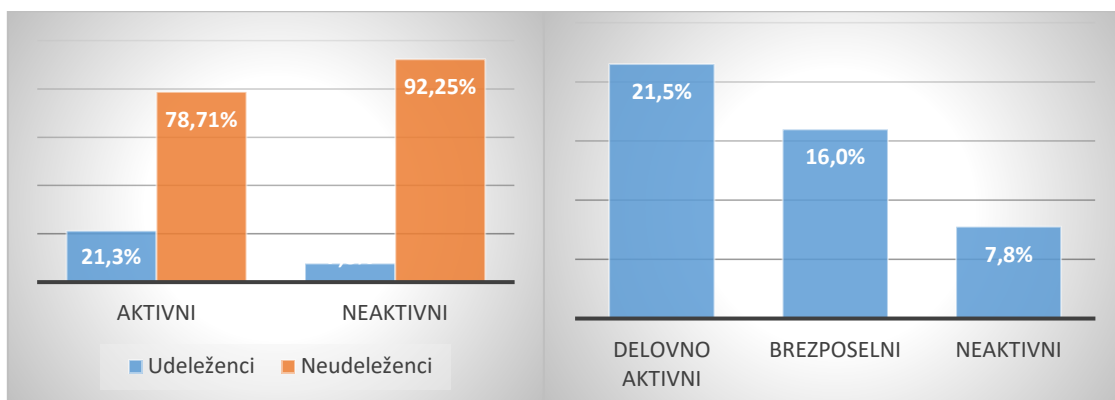
Aktivno prebivalstvo sestavljajo delovno aktivni prebivalci in brezposelne osebe.

Brezposelne osebe so tiste stare od 15 do 74 let, ki v referenčnem letu niso delale (niso bile zaposlene ali samozaposlene in niso opravile niti ene ure dela za plačilo), vendar aktivno iščejo delo in so takoj

pripravljene sprejeti delo. Med brezposelne osebe se štejejo tudi tiste, ki so že našle delo, vendar ga bodo začeli uporabljati najpozneje v treh mesecih od konca referenčnega tedna.

Neaktivno prebivalstvo so osebe, stare od 15. do 89 let, ki niso razvrščene med delovno aktivno prebivalstvo ali brezposelne osebe in osebe starejše od 89 let.

Slika 10 a in b: Udeležba odraslih v VŽU glede na aktivnost, Slovenija, 2021²¹

Vir: Raziskava ANP 2021

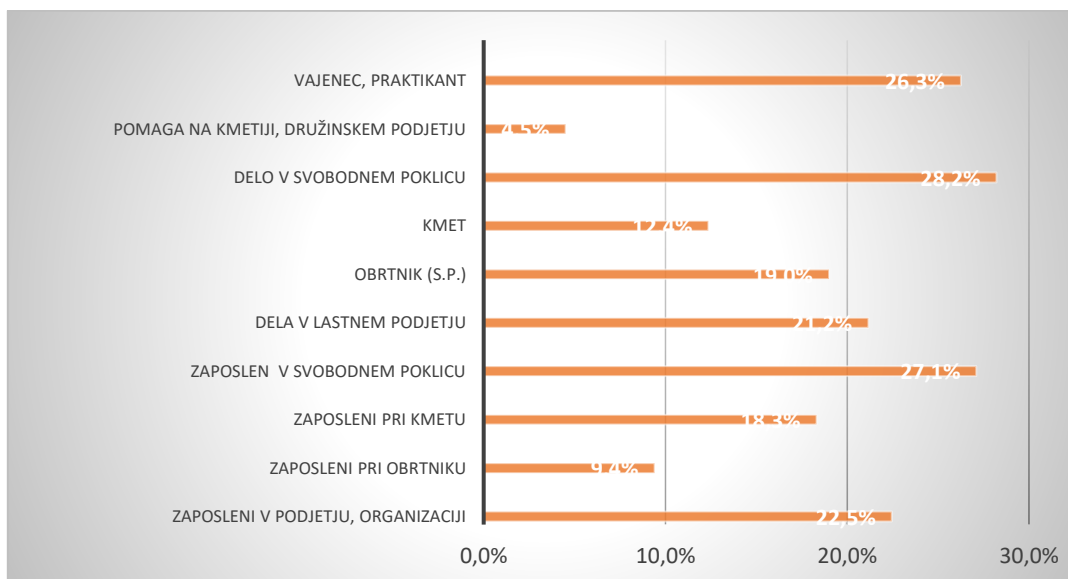
Da je delo pomemben dejavnik, ki vpliva na udeležbo v VŽU je znano že dolgo. Beck (1998) je pri merjenju učinkov dela na različne družbene parametre opozoril, da se meja med delom in nedelom vse bolj izgublja, da se pojavljajo nove fleksibilne in pluralne oblike zaposlovanja in da se pri zaposlovanju in ohranjanju dela, povečuje odvisnost od izobrazbe. Po eni strani postanejo izobraževalni dosežki vedno manj zadostni, da bi zagotovili preživetje na trgu dela. Po drugi strani so vedno bolj nujni in hkrati tudi pogoj, da se ljudje lahko zaposlujejo. Zato tudi ni nepričakovano, da so aktivni prebivalci izobraževalno bolj aktivni od neaktivnih. V populaciji je ta razlika 13,5 odstotni delež. Razlika med delovno aktivnimi in brezposelnimi je 5,5 odstotnih točk. Ta podatek se ujema z ugotovitvami Sotoška (vsebinski sklop: Analiza politike izobraževanja in zaposlovanja pri udeležbi odraslih v vseživljenjskem učenju v Sloveniji v obdobju med 2019 in 2021), ki so pokazali, da se je v letih 2020 in 2021 izrazito povečalo vlaganje in ponudba programov za potrebe dela.

V nadaljevanju je prikazana raven udeležbe aktivnega, predvsem pa delovno aktivnega prebivalstva v programih izobraževanja in usposabljanja.

²¹ Osebe so v posamezno kategorijo razvrščene na podlagi odgovorov, ki se nanašajo na točno določeni referenčni teden.

Delovni položaj je dejavnik, ki pomembno vpliva na raven izobraževalne udeležbe.

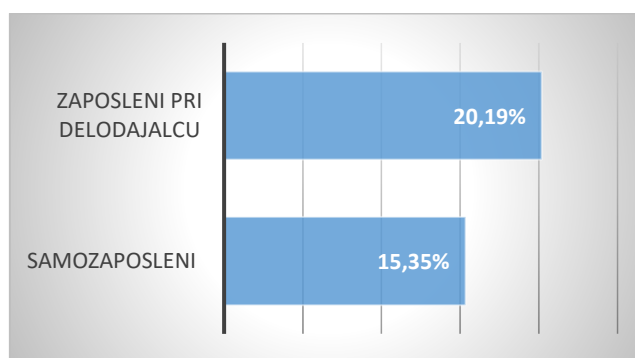
Slika 11: Udeležba odraslih v VŽU glede na delovni položaj, Slovenija, 2021

Vir: Raziskava ANP 2021

Delovni statusi, ki so bili najugodnejši z vidika udeležbe v VŽU v letu 2021 so: delo ali zaposlenost v svobodnem poklicu, vajeništvo in zaposlenost v podjetju/organizaciji. Posamezniki, si so se opredelili kot kmeti, obrtniki, samostojni podjetniki, ali zaposleni v lastnem podjetju so izpostavili, da imajo manj priložnosti za izobraževanje. Najmanj ugodni položaji z vidika udeležbe v programih izobraževanja in usposabljanja so pomagajoči družinski člani na kmetiji ali v družinskem podjetju ter zaposleni pri obrtnikih. Razlike med temi kategorijami so tudi šestkratne. Ta distribucija ni značilna le za obdobje epidemije covid 19. Že prva Mednarodna raziskava o pismenosti odraslih (IALS) je opozorila na visoko odvisnost izobraževalne aktivnosti od delovnega statusa (Mohorčič Špolar, Ivančič, Mirčeva, 2001). Neposredne primerjave med populacijama v teh dveh časovnih obdobjih zaradi različnih metodoloških pristopov in kriterijev vzorčenja ni bilo možno narediti, vendar zadnja raziskava, ki temelji na podatkih ANP opozarja na povečevanje razlik med temi statusi.

Slika 12: Udeležba odraslih v VŽU glede tega ali so zaposleni pri delodajalcu ali so samozaposleni, Slovenija, 2021

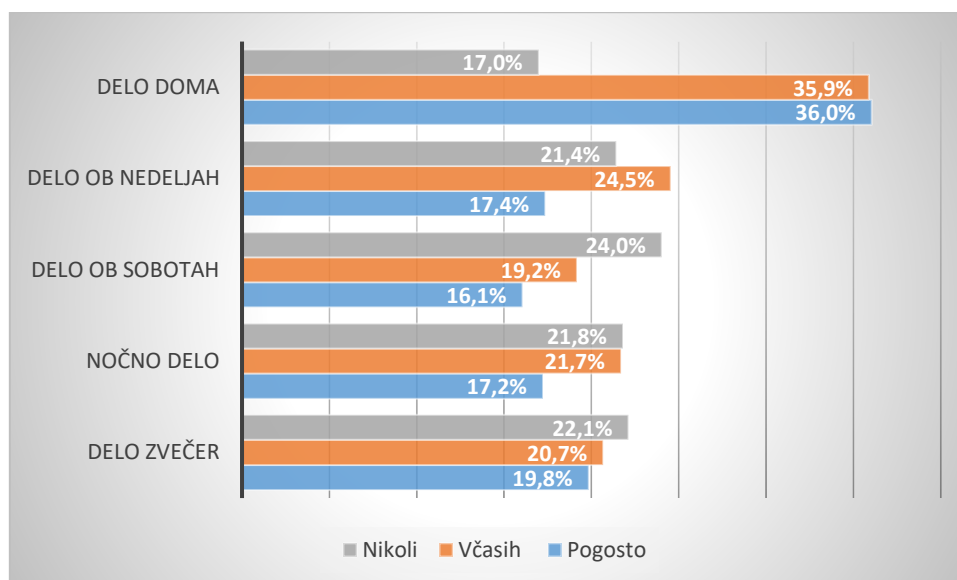
Vir: SURS, Eurostat, 2021

Z vidika izobraževalne udeležbe je bilo bolj ugodno, če so bili posamezniki zaposleni pri delodajalcu kot samozaposleni. Gre za razliko 4.84 odstotnih točk.

V nadaljevanju je predstavljeno, koliko izbrane značilnosti dela »tip zaposlitve«, »delovni čas«, »velikost organizacije«, »prostorska umeščenost delovne ustanove« vplivajo na izobraževalno udeležbo.

Najprej so predstavljene oblike dela, ki so manj standardne (delo med vikendom, nočno delo in delo zvečer), kar se je še posebej povečalo v času manj ugodnih epidemioloških razmer v relaciji do izobraževalne udeležbe.

Slika 13: Udeležba odraslih v VŽU glede na značilnosti dela, kjer so zaposleni, Slovenija, 2021

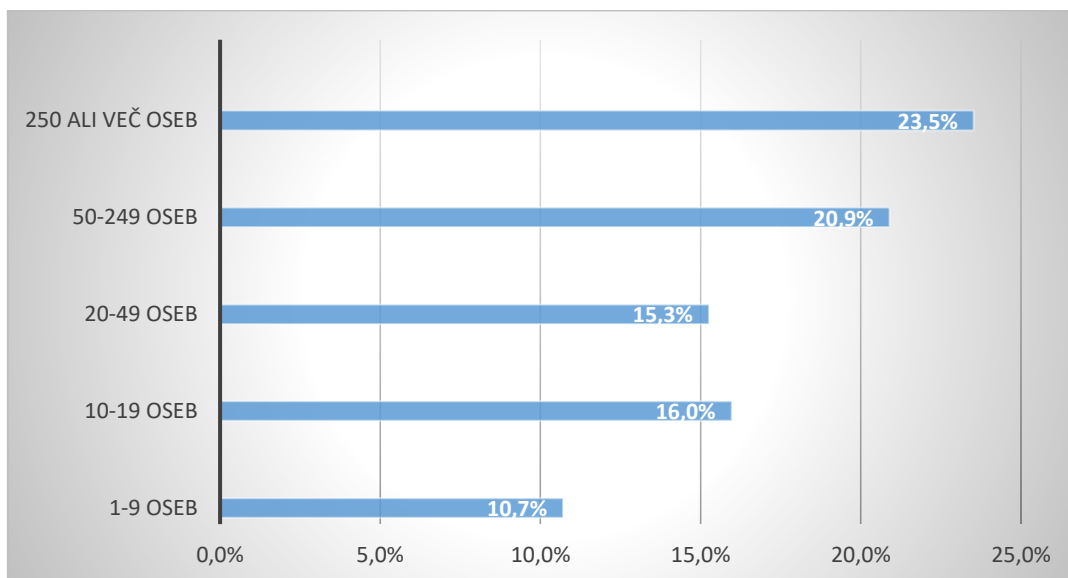

Vir: Raziskava ANP 2021

Najbolj so se posamezniki izobraževali, če so imeli občasno ali pogosto priložnost, da delajo od doma. Tisti, ki fleksibilnih oblik izobraževanja niso bili deležni, so imeli tudi manj priložnosti za izobraževanje in učenje. Obstaja linearna povezanost med delom ob sobotah, nedeljah, nočnim in večernim delom ter udeležbo v VŽU. Delovne obveznosti med vikendom in nočno delo niso v prid višji izobraževalni angažiranosti.

Glavno merilo za določanje velikosti podjetij so število zaposlenih, prihodek podjetja in sredstva. SURS pa upošteva predvsem kriterij, ki se nanaša na število zaposlenih oseb v podjetju. Po klasifikaciji SURS imajo mikropodjetja od 1 do 9 zaposlenih, mala podjetja med 10 in 49 zaposlenih oseb, če imajo med 50 in 249 zaposlenih so podjetja srednje velika, velika podjetja pa imajo več kot 250 zaposlenih²². Malih in srednje velikih podjetij je v Sloveniji 99,8 %. Ta podjetja zaposlujejo 70 % delovno aktivnega prebivalstva in ustvarjajo 65 % prihodkov vseh podjetij.

Slika 14: Udeležba odraslih v VŽU glede na velikost organizacije, kjer so zaposleni, Slovenija, 2021

Vir: Raziskava ANP 2021

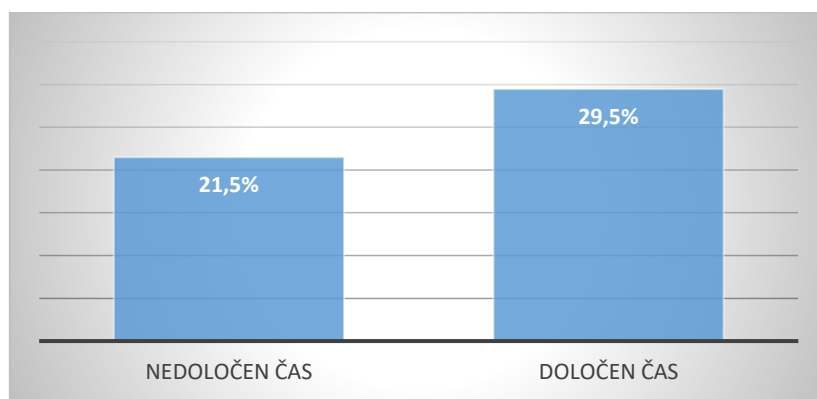
Z vidika udeležbe v VŽU so stališča avtorjev glede vpliva dejavnika »velikosti« različna in celo nasprotujoča si. Dolgo časa so prevladovala mnenja, da velika podjetja ustvarjajo boljše pogoje za izobraževanje in usposabljanje in da imajo zaposleni v malih in srednje velikih podjetjih manj priložnosti za izobraževanje in učenje (Rubenson, 2005). Vendar nekatere sodobne študije kažejo, da so nekatera mala in srednje velika podjetja dovolj inovativna, se hitreje prilagajajo kadrovskim

²² <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/11018/slo-mala-srednja-podjetja.pdf>

potrebam in tistim na trgu dela in ravno tako omogočajo zaposlenim dostop do izobraževalnih priložnosti. Izobraževanje na daljavo, ki je bilo še posebej prisotno v času epidemije covid 19, je zagotovo odprlo možnosti zaposlenim v velikih in manjših gospodarskih sistemih do pridobivanja znanj in spretnosti.

Analiza je pokazala, da so se leta 2021 največ izobraževali zaposleni iz velikih podjetij, sledijo tisti s srednje velikih, ter zaposleni v podjetjih, ki so zaposlovali med 10 in 19 ter od 20 do 49 ljudi. Najbolj prikrajšani so bili tisti v mikropodjetjih od 1 do 9 zaposlenih. Glede na to, da je bila njihova udeležba izjemno nizka tudi v preteklosti (Mohorčič Špolar, Ivančič, Mirčeva, 2006) je potrebno premisliti o posebnih spodbudah, ki bi bili tudi zaposlenim iz mikropodjetjih omogočili lažji dostop do izobraževanja.

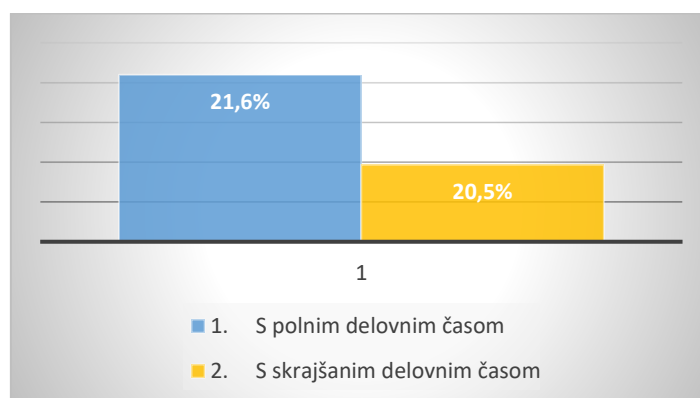
Slika 25: Udeležba v VŽU glede na tip zaposlitve, Slovenija, 2021

Vir: Raziskava ANP 2021

Presenetila nas je ugotovitev, da se zaposleni za določen čas izobražujejo več kot tisti za nedoločen čas. V minulih raziskavah (Mohorčič Špolar, Ivančič, Mirčeva, 2006) je bil izid obraten in je kazal, da so bili delodajalci bolj pripravljeni vlagati v kadre, ki so imeli bolj varno zaposlitev in praviloma obdržali delovno mesto dlje. Sedanja distribucija lahko pomeni, da nižja varnost zaposlitev spodbuja ali celo prisili zaposlene, da z izboljšanjem svojih znanja in kompetenc, kljub zaposlitvi za določen čas, ohranijo višjo varnost zaposlitve, bodisi v istem ali drugem podjetju.

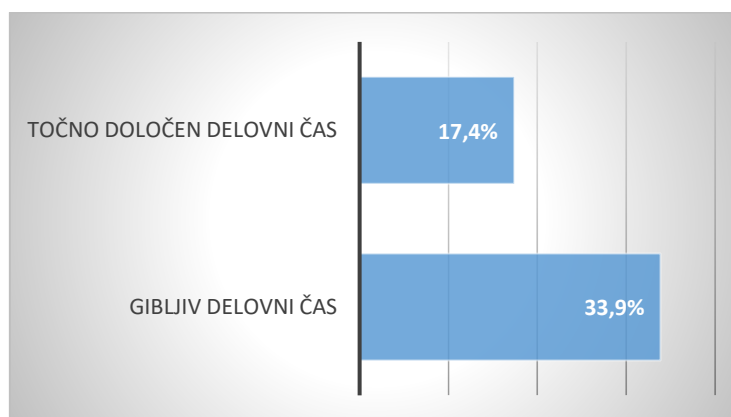
Slika 16: Udeležba odraslih v VŽU glede na delovni čas, Slovenija, 2021

Vir: Raziskava ANP 2021

Neobičajno pa je, da se zaposleni s polnim delovnim časom izobražujejo več kot tisti s krajšim delovnim časom. Lahko bi domnevali, da zaposleni s krajšim delovnim časom imajo več časa, ki ga lahko namenijo učnim aktivnostim. Tukaj so pomembni tudi razlogi za delo s krajšim časom. Denimo, starši z malimi otroki se lahko odločijo za delo s krajšim časom in pri tem nimajo več časa na voljo za učenje. Lahko domnevamo, da zaradi krajšega delovnega časa, zaposleni imajo manj priložnosti za izobraževanje in učenje ob delu. Upoštevati je treba, da razlike med tema dvema kategorijama niso velike in na podlagi teh odgovorov bi težko sklepali, da dejavnik »dolžina delovnega časa« pomembno vpliva na raven udeležbe delovno aktivne populacije v VŽU.

Slika 37: Udeležba odraslih v VŽU glede na fleksibilnost delovnega časa, Slovenija, 2021

Vir: Raziskava ANP 2021

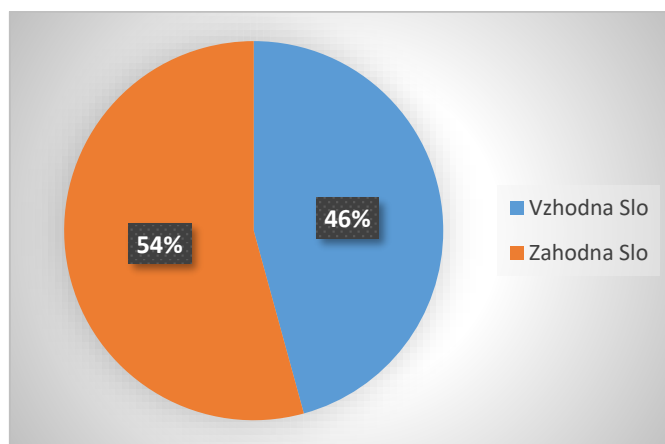
Za razliko od predhodnega dejavnika je »gibljivost delovnega časa« dejavnik, ki pomembno vpliva na raven udeležbe v VŽU. Mnogo bolj ugodno je (mnogo višja je izobraževalna udeležba), če je delovni čas gibljev. Zaposleni, ki imajo točno določen delovni čas, težje usklajujejo delovne obveznosti, učne dejavnosti in zasebne potrebe.

Raziskava PIAAC je pokazala, da obstaja povezanost med udeležbo v izobraževanju odraslih (VŽU), in ekonomsko razvitostjo, socialno vključenostjo in kakovostjo življenja v regijah. Praviloma regije, ki imajo višjo raven udeležbe v VŽU so bolj gospodarsko učinkovite, zagotavljajo višjo inkluzivnost in kakovost bivanja (Mirčeva, 2022). Vendar je študija pokazala, da ima vsaka regija svoje specifične (raven brezposelnosti, stopnja BDP na prebivalca, raven socialne vključenosti, zdravstveno stanje prebivalstva in stopnja varnosti), ki pripomorejo k oblikovanju celotne slike stanja (Pečar, 2020).

V nadaljevanju je predstavljena udeležba v vzhodno in zahodno slovenski regiji. V okviru vzhodne regije so bile analizirane: pomurska, podravska, koroška, savinjska, zasavska, spodnje-posavska, jugovzhodna Slovenija in primorsko notranja regija. V okviru zahodne regije so bile analizirane: osrednjeslovenska, gorenjska, goriška in obalno kraška regija.

Bivanje v različnih tipih naselja pomembno vpliva na izobraževalno udeležbo.

Slika 48: Udeležba odraslih v VŽU, po regijah, Slovenija, 2021

Vir: Raziskava ANP 2021

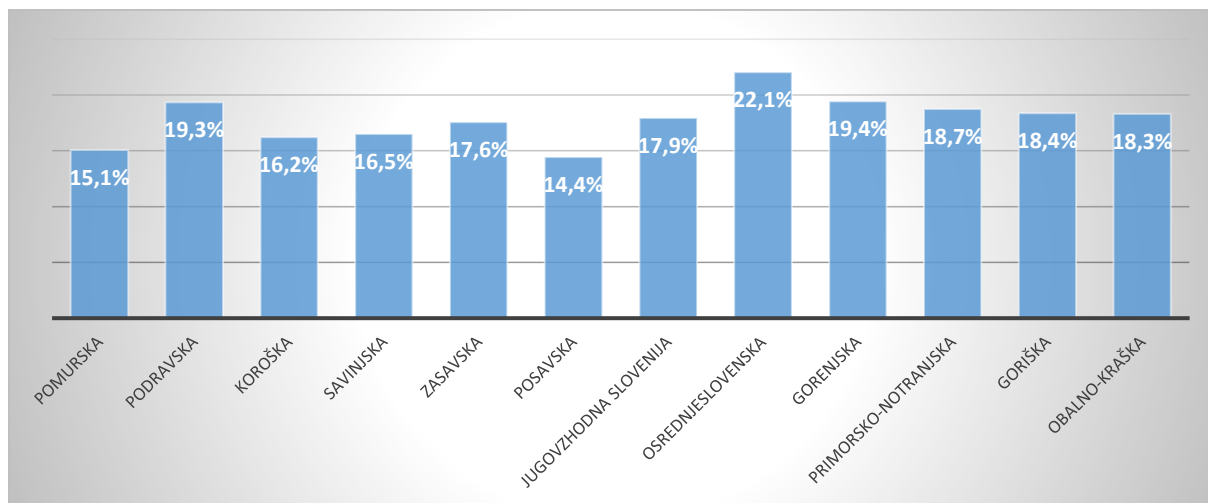
Primerjava kaže, da je med odraslimi udeleženci v organiziranih izobraževalnih aktivnostih več tistih, ki živi v zahodni slovenski regiji kot takih, ki živi v vzhodni regiji razlika je osem odstotnih točk.

Podatki kažejo tudi razlike znotraj manjših regij. Najvišja je regionalna aktivnost prebivalstva v osrednje slovenski regiji za katero so značilni: najvišji BDP na prebivalca, najvišja izobrazbena sestava odraslega prebivalstva, nižje tveganje za socialno izključenost in visoka koncentracija kulturnih in izobraževalnih ustanov (Pečar, 2020). Sledi izobraževalna udeležba prebivalstva v gorenjski regiji, za katero so značilni: višji BDP na prebivalca od državnega povprečja, najnižja

stopnja brezposelnosti v državi in nizka socialna izključenost). Takoj za tem je podravska regija, ki je sestavni del vzhodno slovenske regije, ki sicer vključuje tudi parametre, ki ne podpirajo višjo izobraževalno udeležbo, denimo visoka brezposelnost, nizka socialna vključenost, nizek BDP na prebivalca, a kot kaže tudi v tej regiji v zadnjem času prihaja do pozitivnih premikov.

Slika 19: Udeležba odraslih v VŽU, po regijah, Slovenija, 2021

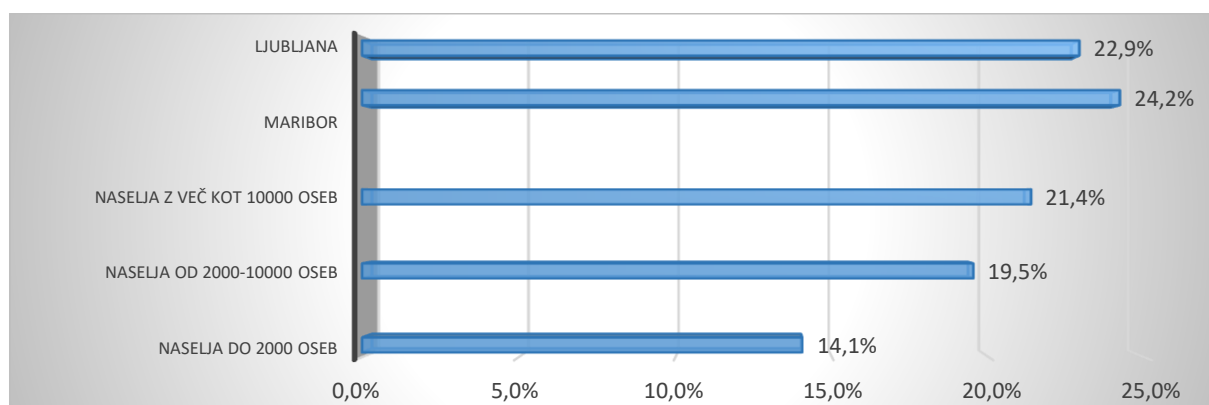

Vir: Raziskava ANP 2021

Udeležba v organiziranih izobraževalnih dejavnostih je v treh slovenskih regijah zelo podobna, in sicer v primorsko notranjski, goriški in obalno kraški regiji. Najnižja je udeležba v izobraževanju v posavski in pomurski regiji. Obe regiji sta del vzhodnega sklopa in po večini razvojnih parametrov (kakovost bivanja, BDP na prebivalca, povprečno zdravstveno stanje, stopnja brezposelnosti) pod slovenskih povprečjem (Pečar, 2020).

Raziskava PIAAC je pokazala, da v regijah, ki beležijo nižjo izobraževalno udeležbo je tudi raven spretnosti prebivalstva nekoliko nižja. Ker sta ta dva parametra »udeležba v VŽU« in »spretnosti odraslih« povezana, to posledično pomeni, da z zviševanjem spretnosti prebivalstva bi se izboljšala tudi raven udeležbe. Dejstvo je sicer, da so te povezane bolj kompleksne in o tem podrobneje piše Javrh (2021).

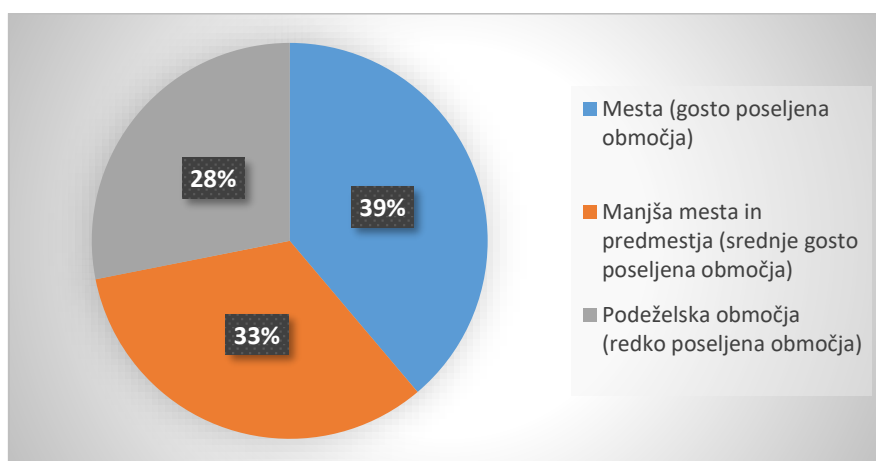
Slika 20: Udeležba odraslih v VŽU, glede na tip naselja, Slovenija, 2021

Vir: Raziskava ANP 2021

Bivanje v naseljih različne velikosti je dejavnik, ki pomembno vpliva na raven izobraževalne udeležbe v VŽU. Največja je izobraževalna aktivnost prebivalstva v večjih mestih oziroma gosto poseljenih območjih. V manjših mestih in predmestjih (srednje poseljenih območjih) je izobraževalna aktivnost nekoliko nižja, najnižja je v podeželskih območjih. Ta distribucija ni nepričakovana, saj je tudi koncentracija izobraževalnih, kulturnih, gospodarskih in drugih ustanov, kjer potekajo programi formalnega in neformalnega izobraževanja večja v večjih krajih. Ravno tako, izobrazbena sestava prebivalstva v Ljubljani in Mariboru, kjer je gostota poselitev večja, višja – ta pa je napovedovalec višje izobraževalne udeležbe (Mirčeva, 2018).

Slika 21: Udeležba odraslih v VŽU, glede na status naselja, Slovenija, 2021

Vir: Raziskava ANP 2021

Ker je dostop do izobraževalnih priložnosti v podeželskih območjih nižja bi bilo smiselno posebej spodbujati razvoj alternativnih oblik, denimo izobraževanje na daljavo. Pogoji za uresničevanje tega so boljše digitalne kompetence prebivalstva, ki živijo v manjših mestih in podeželskih območjih,

kot tudi podprtost učenja s sodobno učno tehnologijo. Potrebno bi bilo bolj promovirati in informirati prebivalce v teh krajih o učnih priložnostih ter okrepiti svetovanje. Podrobneje bo ta dejavnost osvetljena v vsebinskem sklopu mag. Vilič Klenovšek.

5 Povezanost samoocene zdravstvenega stanja z udeležbo v programih vseživljenjskega učenja

Dr. Tanja Rupnik Vec

5.1 Teoretična izhodišča

V strokovni literaturi lahko najdemo raznovrstne modele temeljnih determinant zdravja, za naš temeljni namen, izpostavljammo dva.

Marks, Murray and Estacio (2021) navajata teoretski okvir temeljnih dejavnikov, ki vplivajo na zdravje posameznika in presega tako tradicionalni biomedicinski pogled na zdravje, kot tudi biopsihosocialni model, ki izvire bolezni in zdravja razširja z bioloških vzrokov na različne psihološke ter socialne (kontekstualne) dejavnike. Razširitev pogleda na zdravje iz biomedicinskega v biopsihosocialni smeri kaže tudi WHO-jeva opredelitev zdravja: »Zdravje je stanje popolnega psihičnega, mentalnega in socialnega blagostanja (dobrobiti, well-beinga) in ne zgolj odsotnost bolezni in šibkosti.« (po Grad, 2002, str. 984) je torej pojmovano holistično, pri čemer avtorji (Marks, Murray in Estacio, prav tam) opozarjajo na dve pomanjkljivosti opredelitve: 1. dvomijo, da je popolno psihično, socialno in mentalno/duhovno blagostanje sploh mogoče doseči, 2. opozorijo, da ta opredelitev spregleduje nekatere psihološke, kulturne ter ekonomske aspekte zdravja. Različni psihološki procesi so ključni dejavnik zdravja in so vpeti v socialni oz. širši družbeni kontekst. Zato ponudijo alternativno opredelitev: »Zdravje je stanje blagostanja/dobrobiti, ki izhaja iz zadovoljenosti fizičnih, kulturnih, psihosocialnih, ekonomskih in duhovnih potreb posameznika, ne zgolj odsotnost bolezni.« (prav tam, str. 5)

Opredelitev je podprta z modelom »čebule zdravja« (The Health Onion), ki ponazarja raznoliko paleto dejavnikov, ki vplivajo na zdravje in se nahajajo na različnih nivojih (metaforično: v različnih plasteh čebule) tega modela (Dahlgren in Whitehead, 1991, 11-13):

- V jedrnem delu: starost, spol in dedni faktorji
- Prvi nivo: dejavniki individualnega življenjskega stila in stališč
- Drugi nivo: socialni in skupnostni dejavniki (mreža)

- Tretji nivo: življenjski in delovni pogoji (nezaposlenost, preskrba z vodo in higienske razmere, ponudba zdravstvenih storitev, bivanjski pogoji, izobrazba, delovno okolje, preskrbljenost s hrano)
- Četrti nivo: splošni socio-ekonomski, kulturni in okoljski dejavniki

Bonnefoy, Morgan, Kelly idr. (2007, 13-14) poudarjajo, da so dosedanje raziskave identificirale vrsto dejavnikov, ki vplivajo na zdravje oz., ki predstavljajo nujni ali zadostni pogoj za zdravje, ni pa povsem jasno, v katerih okoliščinah in kako delujejo s socialnega nivoja na biološki nivo. Med ključnimi potencialnimi dejavniki ti avtorji naštevajo: revščina, lakota, poklicna izpostavljenost tveganju, odnosi na delovnem mestu, socialni in ekonomski učinki staranja, medspolni odnosi, mednacionalni odnosi (vključujoč rasizem), domači pogoji, stopnja in sposobnost izražanja samo-učinkovitosti (predvsem skozi dohodek), diete, navade vezane na prehranjevanje, alkohol, tobak, življenjska pozicija (aktualna in pretekla), nakopičena prikrajšanja v življenju, šolanje, zakonski stan in socio-ekonomski status. Našteti dejavniki vplivajo kot posredniki med socialnim okoljem ter življenjsko izkušnjo posameznika in neposredno vplivajo na telo posameznika.

Takšni spiski dejavnikov so pomembni pri odkrivanju in razumevanju vplivov na zdravje ljudi (public health), niso pa tako učinkoviti pri razlagi, kako se širše skupine dejavnikov povezujejo z individualnimi rizičnimi dejavniki ter vplivajo na zdravje posameznika. Pomemben dejavnik je socialna pozicija posameznika, ki jo – po teh avtorjih – tvorijo socio-ekonomski položaj, spol, nacionalnost ter biološki spol. (Graham in Kelly, 2004, 3-4). V tem kontekstu avtorji opozarjajo tudi na razlike med determinantami zdravja ter determinantami neenakosti v zdravju. Če namreč z raznovrstnimi politikami vplivamo na zdravje ljudi, ni nujno, da se s tem zmanjšuje neenakost v zdravju, saj so dejavniki zdravja v različnih socio-ekonomskih strukturah različno porazdeljeni.

Model je relevanten v kontekstu naše raziskave, v kateri – poleg razlik v samooceni zdravstvenega stanja med skupinami prebivalstva ugotavljamo tudi povezave med to spremenljivko ter nekaterimi drugimi. (starost, spol, zaposlitveni status, osebni dohodek itd.). Ker študijo utemeljujemo na podatkih, ki prvenstveno niso bili zbrani za namene raziskovalnih vprašanj, oblikovanih v prispevku, naš cilj ni preverjanje teoretskega modela, pač pa zgolj raziskovanje posameznih povezav med spremenljivkami.

Številne raziskave potrjujejo vpliv različnih socio-ekonomskih dejavnikov (3. in 4. nivo v modelu) na zdravje (Wolfe in der Gaag, 1982, Barnes, 1998, Beland, Birch and Stoddart, 2002, Solan in

Irwin, 2010, Daly, Boice in Wood, 2014, Warne in Lajimodjere, 2015), s čimer parcialno podpirajo zgoraj predstavljeni model.

Kawachi idr., 2002 (po Oliver, Kavanagh, Caird, Lorenc, Oliver, Harden idr., 2008) ugotavljajo povezavo med materialno/dohodkovno neenakostjo in zdravjem ter jo pojasnjujejo z različnimi mehanizmi, npr. psihosocialnimi dejavniki (sram in izguba samospoštovanja kot posledici socialne primerjave v družbi neenakosti); razlikami v socialnih investicijah (npr. nižja investicija družbe v izobraževalni sistem ter zagotavljanje socialne podpore), ki povečujejo razlike med slabše in boljše situiranimi pripadniki družbe; razpadom socialne kohezivnosti in socialnega kapitala. Prihodek vpliva na široko paleto materialnih okoliščin, ki so povezana z zdravjem (Solan in Irvin, 2010, 30).

Več avtorjev opozarja na povezanost spola in zdravja (npr. Doyal, 2001, Solan in Irvin, 2010). Solan in Irvin (2010) pojasnita, da je pojem moškosti in ženskosti družbeno konstruiran, zato iz le-tega različna vedenja, povezana z zdravjem, npr. pogostejša zloraba tobaka in alkohola med moškimi, na zdravje žensk vpliva nasilje nad ženskami v družini, nižji socialni status (tudi dohodek) pa ženske dodatno izpostavlja riziku zdravja. V različnih družbah različni vidiki spolne diskriminacije postavljajo ženske v položaj, ki je rizičen za zdravje oz. na področju zdravja vzpostavlja neenakost med spoloma (npr. nižja izobrazba, zaposlovanje na nižjih pozicijah moči in vpliva, nižji prihodki itd.).

Z zdravjem je povezana tudi izobrazba posameznika, kar ugotavljata Raghupathi in Raghupathi (2020) v longitudinalni (1995 – 2015) mednarodni študiji: višje izobraženi odrasli so bolj zdravi in imajo bolj zadovoljujoče življenje v primerjavi z nižje izobraženimi prebivalci. Terciarna izobrazba pomembno vpliva na mortaliteto ob rojstvu, pričakovano življenjsko dobo, cepljenje otrok in število vpisanih v študij v posamezni državi. Vpliv izobrazbe na zdravje pojasnjujejo avtorji različno, Solan in Irvin (2010, 31) jih povzemata: izobrazba omogoča tranzicijo iz starševske socio-ekonomske pozicije v lastno in predstavlja močan dejavnik zaposlitve ter prihodka posameznika; znanje in spretnosti, pridobljene v izobraževanju, vplivajo na kognitivno funkcioniranje posameznika, ki je – posledično – bolj dojemljiv za zdravstvena sporočila ter lažje posega po zdravstvenih storitvah; šibko zdravje v otroštvu lahko predstavlja oviro v procesu pridobivanja izobrazbe in posredno prispeva k slabšemu zdravju v odraslosti.

V študiji nas, poleg vpliva različnih dejavnikov na samooceno zdravstvenega stanja zanima tudi *vpliv samoocene zdravstvenega stanja odraslih na njihovo udeležbo v nadaljnjem izobraževanju* oz. v različnih oblikah vseživljenjskega učenja. Kwan in Larsson (2008, po Morris, Steinmuller in Rohs, 2022, str. 554) izpostavljata sledeče dejavnike participacije v izobraževanju: 1) splošna stališča do

vseživljenjskega učenja, 2) dispozicije za učenje (samozaupanje, strah pred neuspehom), 3) individualne preference učnih metod, 4) osebna življenjska situacija (družinske razmere, problemi z zdravjem), 5) učno okolje, 6) institucionalni okvir (urniki tečajev, cena, regionalna dostopnost) in 7) transparentnost (potreba po informacijah oz. svetovanju o vseživljenjskem učenju). Spremenljivka, ki jo raziskujemo v tej študiji, tj. samoocena zdravstvenega stanja je ena izmed spremenljivk v kategoriji »osebna življenjska situacija«.

Nekatere študije (npr. Feinstein, Hammond, Woods, Preston in Bynner, 2003) pa omenjajo tudi učinek v obratni smeri, namreč, udeležba v programih vseživljenjskega učenja ima pozitivne učinke na širok spekter vedenja, povezanega z zdravjem ter – posledično - zdravja ter socialnih izidov in predstavlja pomemben element cikla vseživljenjskega razvoja in napredovanja posameznika.

Smith, Egglestone, Jones in Aldridge (2019) v študiji o participaciji v izobraževanju odraslih med drugim navajajo ovire oz. prepreke v učenju, upošteva odgovore respondentov raziskave, ki od zaključka formalnega izobraževanja vsaj tri leta niso bili udeleženi v nobeni od oblik izobraževanja odraslih. Največ respondentov v tej študiji je navedlo, da jim udeležbe ne preprečuje noben dejavnik (28%). Drugi najpogostejši odgovor je bil pomanjkanje interesa (18%), nato pa si s 15% do 10% sledijo ovire kot so: časovni pritisk, občutek, da je oseba prestara za izobraževanje, starševske obremenitve, doživljanje, da posameznik ne potrebuje izobraževanja. Bolezen oz. fizično nezmožnost je v tej študiji kot oviro pri udeležbi v izobraževanju omenilo 7% respondentov. Sumarno avtorji ugotavljajo, da je največ (59%) ovir dispozicijskih (tistih, ki so vezane na stališča, zaznave in pričakovanja odraslih), sledijo situacijske (35%) oz. tiste, ki so vezane na osebno ali družinsko situacijo posameznika, najmanj pa je institucionalnih (izhajajočih iz neodzivnosti zadolženih institucij, npr. nerazpoložljivost programov za odrasle).

V pričujoči raziskavi smo za indikator zdravja uporabili samooceno zdravstvenega stanja (self-rated health), podobno kot v raziskavi PIAAC (Prins, Monnat, Clymer in Toso, 2015). Ker je samoocena zdravstvenega stanja subjektivni pokazatelj zdravja, ki zgolj posredno odraža objektivno zdravje posameznika, interpretiramo rezultate s pridržkom, dosledno uporabljajoč koncept »samoocena zdravja« namesto »zdravje«. Drugi omejitveni dejavnik pa predstavlja dejstvo, da je samoocena lastnega zdravja merjena zgolj z eno-itemsko lestvico, kar zmanjšuje zanesljivost rezultatov. Prednost študije predstavlja velikost ter reprezentativnost vzorca. Upošteva omenjeno vrednotimo rezultate te študije kot usmerjevalne, za namene natančnejšega vpogleda v strukturo problema, bi ji morale slediti metodološko drugače zasnovane raziskave.

5.2 Namen in cilji ter raziskovalna vprašanja

Temeljni namen pričujočega prispevka je raziskati, kakšen je vpliv nekaterih karakteristik posameznika na samooceno zdravstvenega stanja ter kakšen je vpliv le-te (samoocene zdravstvenega stanja) na udeležbo prebivalcev v programih vseživljenjskega izobraževanja. V ta namen si zastavljamo več raziskovalnih vprašanj, vezanih tako na povezanost samoocene zdravstvenega stanja z nekaterimi drugimi spremenljivkami kot na povezanost samoocene zdravstvenega stanja z udeležbo v programih vseživljenjskega učenja:

1. Kakšna je razlika v samooceni zdravstvenega stanja med skupinami respondentov glede na spol, zaposlitveni status, vrsto delovnega razmerja, delovni čas, vodstvene funkcije, izobrazbo, dohodek ter kakšne so razlike v samooceni zdravstvenega stanja po regijah?
2. Kakšna je povezava med samooceno zdravstvenega stanja in udeležbo v različnih oblikah vseživljenjskega učenja?

5.3 Vzorec in metode obdelave podatkov

V tem delu ankete je sodelovalo 9192 oz. 49,40% moških ter 9399 oz. 50,60% žensk. Ker vzorec ni odražal populacijskih razmerij, smo ga utežili ter izračune opravili z uteženimi vrednostmi: 9641 moških ter 8949 žensk.

Zastopanost udeležencev po starostnih kategorijah je razvidna iz preglednice 8. V uteženem vzorcu je približno petina vseh udeležencev stara od 25 – 34 let, v vsaki od ostalih treh starostnih kategorij pa nekoliko več kot četrtnina udeležencev raziskave.

Preglednica 8: Struktura vzorca glede na starost

Starost	f	%
25-34	3629	19,50%
35-44	5001	26,90%
45-54	5098	27,40%
55-64	4863	26,20%
Skupaj	18591	100,00%

Vir: Raziskava ANP 2021

Podatke smo črpali iz raziskave SURS »Anketa o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu« iz katere smo izločili določene spremenljivke in raziskovali odnose med njimi. Pri tem smo uporabili univariatne in bivariatne analize: hi-kvadrat test, test neodvisnih vzorcev Mann-Whitney U test in Kruskal-Wallis test, logistično regresijo in multivariatno linearno regresijsko analizo.

5.4 Rezultati

1. Razlike v samooceni zdravstvenega stanja med različnimi skupinami prebivalstva

Spremenljivka »Ocena zdravstvenega stanja« ima pet vrednosti (zelo dobro, dobro, srednje, slabo, zelo slabo). Na vzorcu respondentov, starih od 25 do 64 let, ta spremenljivka ni normalno porazdeljena, saj 82,9% vprašanih poroča o zelo dobrem ali dobrem zdravstvenem stanju (Kolmogorov-Smirnov testa: $p < 0,001$), zato smo statistično pomembnost razlik med skupinami na posamezni spremenljivki ugotavljali z neparemetričnima testoma: Mann-Whitney in Kruskal-Wallis test. Obenem smo na temelju Cohenovega d koeficienta ugotavljali velikost učinka oz. praktično pomembnost razlik med preučevanimi skupinami.²³

Preglednica 9: Samoocena zdravstvenega stanja različnih skupin udeležencev

Spremenljivka		N	Povprečje (P)	Standardni odklon	U (p)	d
Spol	Moški	9642	1,84	0,80	47816794,5 ($<0,001$)	0,075
	Ženska	8949	1,90	0,80		
Status	Aktivni	15382	1,76	0,71	35395781 ($<0,001$)	0,80*
	Neaktivni	3209	2,43	0,97		
Del.	Nedoločen č.	11625	1,75	0,70		

²³ »Praktična pomembnost skuša odgovoriti na vprašanje, kako uporabni so dobljeni izsledki.« (Bajc in Cankar, 2003, str. 100) Cohenov d koeficient pokaže velikost učinka med rezultati skupin, ki ju primerjamo oz. nakaže utemeljenost intervencije, ki je domnevno povzročila učinek (razliko v rezultatu skupin) oz. utemeljenost intervencije, ki bi učinek potencialno zmanjšala (odvisno od ciljev raziskave). Praktično pomembni so učinki, pri katerih je $d = 0,2$ oz. je cca 8% rezultatov v eni skupini različnih od rezultatov v drugi skupini, pri vrednosti $d = 0,5$ je različnih že 33% rezultatov, pri vrednosti 0,8 pa 47% rezultatov. (Bajc in Cankar, 2003)

razmerje	Določen	971	1,66	0,72	5715743,5 ($<0,001$)	0,13
Del. čas	Polni	13678	1,73	0,68	9047796,500 ($<0,001$)	0,35*
	Skrajšani	1058	2,00	0,88		
Vodstveni položaj	Da	2784	1,63	0,68	16794803,5 ($<0,001$)	0,22*
	Ne	9812	1,78	0,71		

Vir: Raziskava ANP 2021

Legenda: *-praktična pomembnost razlike; povprečje je računano iz Likertove lestvice samoocene zdravstvenega stanja: 1-zelo dobro; 2-dobro; 3-srednje; 4-slabo; 5-zelo slabo

Iz rezultatov je razvidno, da obstajajo statistično značilne razlike med obema kategorijama na vseh spremenljivkah v preglednici 9, ki pa niso vse pomembne praktično ($d < 0,20$).

Samoocena zdravstvenega stanja žensk ($P=1,90$) je nekoliko nižja od samoocene zdravstvenega stanja moških ($P=1,84$), vendar razlika praktično ni pomembna ($d=0,075$). Podobno velja tudi za skupini prebivalstva, ki se razlikujeta glede na vrsto sklenjenega delovnega razmerja. Osebe v delovnem razmerju, sklenjenem za nedoločen čas, ocenjujejo lastno zdravstveno stanje nekoliko slabše ($P = 1,75$) kot osebe v delovnem razmerju za določen čas ($P=1,66$), vendar tudi ta razlika, kljub statistični značilnosti ($p<0,001$), ni pomembna praktično ($d=0,13$).

Nasprotno pa velja za skupine prebivalstva, ki se razlikujejo glede na status zaposlitve (aktivni/neaktivni), vrsto delovnega časa (polni/skrajšani) ter funkcijo na delovnem mestu (vodstveni/ne vodstveni).

Največja in najpomembnejša razlika v samooceni zdravstvenega stanja je razlika v povprečnih ocenah aktivnih in neaktivnih prebivalcev, v pričakovani smeri: aktivni ocenjujejo svoje zdravstveno stanje bolje ($P = 1,76$) kot neaktivni ($P = 2,43$). Razlika je statistično pomembna ($p<0,001$), pomembna je tudi praktično ($d=0,80$) in sodi v kategorijo velikih razlik (Bajc in Cankar, 2003), nakazuje pa, da je aktivnost pomemben dejavnik samoocene zdravstvenega stanja. Prav tako posamezniki, ki delajo s skrajšanim delovnim časom, svoje zdravstveno stanje ocenjujejo nižje od tistih, ki delajo s polnim delovnim časom ($p<0,001$; $d=0,35$), praktično pomembna ($d=0,22$) pa je

tudi razlika med posamezniki, ki zavzemajo vodstveni položaj v primerjavi s tistimi, ki tega položaja nimajo ($p < 0,001$, $d = 0,22$), pri čemer je samoocena zdravstvenega stanja zaposlenih z vodstvenim položajem ugodnejša od samoocene zaposlenih, ki niso na vodstvenih položajih.

Samoocena zdravstvenega stanja pada s starostjo (preglednica 10). Najugodneje svoje zdravstveno stanje pričakovano ocenjujejo mlajši odrasli (25- 34 let; $P = 1,49$, $SD = 0,65$), sledijo osebe v starosti od 35 - 44 let ($P = 1,69$, $SD = 0,72$), nato osebe v starosti od 45 – 54 let ($P = 1,94$, $SD = 0,78$), najslabše pa svoje zdravstveno stanje ocenjujejo osebe v starostni kategoriji od 55 – 64 let ($P = 2,29$, $SD = 0,83$). Kruskal Wallisov test kaže statistično značilnost razlik (testna statistika=2431,7, $p < 0,001$), ki velja v primerjavi katerihkoli dveh starostnih skupin ($p < 0,001$); tudi izračun Cohenovega d koeficienta med posameznimi pari skupin kaže na praktično pomembnost razlik ($d_{24-34/35-44} = 0,28$, $d_{35-44/45-54} = 0,33$, $d_{45-54/55-64} = 0,43$).

Preglednica 10: Povprečna samoocena zdravstvenega stanja po starostnih kategorijah

<i>Starost</i>	<i>N</i>	<i>P</i>	<i>SD</i>	<i>d</i>
25 – 34	3473	1,49	0,65	
35 – 44	4386	1,69	0,72	(d_1) 0,28 *
45 – 54	5284	1,94	0,78	(d_2) 0,33 *
55 – 64	5448	2,29	0,83	(d_3) 0,43 *
Skupaj	18591	1,87	0,80	

Vir: Raziskava ANP 2021

d_1 = razlika med starostnima skupinama 25 - 34 in 35 – 44; d_2 = razlika med starostnima skupinama 35 – 44 in 45 – 54; d_3 = razlika med starostnima skupinama 45 – 54 in 55 – 64.

Ugotavljali smo tudi razlike v samooceni zdravstvenega stanja med različnimi izobrazbenimi skupinami prebivalstva. Izobrazbene kategorije smo oblikovali v skladu z ISCED standardi: izobrazbeni nivoji 0-2 v prvi kategoriji, izobrazbeni nivoja 3-4 v drugi kategoriji in izobrazbeni nivoji od 5-8 v tretji kategoriji (preglednica 11).

Preglednica 11: Povprečna samoocena zdravstvenega stanja glede na izobrazbo

Stopnja izobrazbe ISCED	N	X	SD	d	
Nivoji 0-2	1710	2,43	0,93		
Nivoji 3-4	9561	1,94	0,81	(d ₁) 0,56*	(d ₃) 0,83*
Nivoji 5-8	7320	1,65	0,67	(d ₂) 0,39*	
Skupaj	18591	1,87	0,80		

Vir: Raziskava ANP 2021

D₁ = razlika med izobr. nivoji 0-2 ter nivoji 3-4; d₂ = razlika med izobr. nivoji 3-4 in nivoji 5-8

Kruskal Wallisov test kaže na statistično značilnost razlik v samooceni zdravstvenega stanja med različnimi izobrazbenimi skupinami ($H(3) = 12690,7$, $p < 0,001$), pri čemer bolj izobraženi svoje zdravstveno stanje ocenjujejo višje od nižje izobraženih. Razlike so statistično pomembne med vsemi pari skupin (preglednica 12), pomembne pa so tudi praktično, učinek je namreč srednji ($d_1 = 0,56$, $d_2 = 0,39$), med skrajnima skupinama pa močan ($d_3 > 0,80$).

Preglednica 12: Statistična pomembnost razlik med posameznimi pari izobrazbenih skupin

Vzorec 1 – Vzorec 2	Kruskal Wallisov test	Std. napaka	Std. testna stat.	p	Pril. p
Nivoji 5 – 8 – nivoji 3 - 4	1809,29	77,49	23,35	0,001	0,001
Nivoji 5 – 8 – nivoji 0 - 2	4465,61	136,07	32,82	0,001	0,001
Nivoji 3 – 4 – nivoji 0 – 2	2656,32	133,29	19,93	0,001	0,001

Vir: Raziskava ANP 2021

Samoocena zdravstvenega stanja in udeležba v različnih oblikah vseživljenjskega učenja

Drugo raziskovalno vprašanje v tem sklopu se je nanašalo na povezanost samoocene zdravstvenega stanja in udeležbo v različnih vrstah izobraževanj. V ta namen smo spremenljivko samoocena zdravstvenega stanja rekodirali v 3 kategorije – tretjo kategorijo so sestavljale vrednosti srednje, slabo in zelo slabo (17,1%) in našli pozitivno povezanost med samooceno zdravstvenega stanja in sledečimi spremenljivkami: obiskovanjem šole v zadnjih 12 mesecih ($hi^2 = 17805$, $p < 0,001$, Cramerjev $V = 0,13$), obiskovanjem tečajev v zadnjih 12 mesecih ($hi^2 = 25036,57$, $p < 0,001$, Cramerjev $V = 0,15$) in izobraževanjem zaradi potreb dela v zadnjih 12 mesecih ($hi^2 = 34498,05$, $p < 0,001$, Cramerjev $V = 0,17$). Pozitivna povezanost med samooceno zdravstvenega stanja ter udeležbo v izobraževanju skupaj (ki predstavlja spremenljivko, sestavljeno iz treh prej omenjenih spremenljivk) je še nekoliko višja ($hi^2 = 48525,23$, $p < 0,001$, Cramerjev $v = 0,21$). V znanstveni literaturi so interpretacije jakosti teh povezav različne. Medtem ko Akoglu (2018) navaja interpretacijo po kateri Cramerjevi koeficienti v velikostnem razredu med 0,13 in 0,15 nakazujejo srednje močne korelacije, koeficienti v kategoriji med 0,16 in 0,25 nakazujejo močne in koeficienti nad 0,25 zelo močne povezave, imajo nekateri drugi avtorji strožji kriterij. Po teh avtorjih (peterstat.com) kažejo Cramerjevi V koeficienti, upošteva 1 stopnjo prostosti (ki velja v našem primeru) velikostnega razreda med 0,10 in 0,30 šibkeše povezave, koeficienti od 0,30 do 0,50 med srednje močne povezave, koeficienti višji od 0,50 pa sodijo med močne povezanosti.

5.5 Razprava

S prvim raziskovalnim vprašanjem smo ugotavljali razlike v samooceni zdravstvenega stanja med različnimi skupinami udeležencev, namreč, razlike med spoloma, razlike glede na zaposlitveni status (aktivni – neaktivni), glede na vrsto delovnega razmerja (zaposlitev za nedoločen čas – zaposlitev za določen čas), glede na delovni čas (polni delovni čas – skrajšani delovni čas), vodstveni položaj (opravlja vodstveno funkcijo – ne opravlja vodstvene funkcije), starost, izobrazbo ter regijsko pripadnost.

Ugotovili smo, da obstajajo razlike na vseh spremenljivkah ter da so vse statistično značilne, kar pomeni, da obstajajo tudi v populaciji, vendar je velikost učinka na nekaterih spremenljivkah nepomembna oz. zanemarljiva. Ti spremenljivki sta spol in vrsta delovnega razmerja. Avtorji v tujih

raziskavah opozarjajo (npr. Doyal, 2001, Solan in Irvin, 2010), da obstaja povezava med spolom in zdravjem, saj je spol družbeno konstruiran, kar pomeni, da imajo pripadniki različnih spolov v družbi različno vlogo, na katero se vežejo različna pričakovanja, norme in vrednote, kar posledično, vpliva na izkušnjo posameznika, pa tudi vedenje, povezano z zdravjem. Ženske naj bi imele nekoliko šibkejšo zdravje od moških. Na naših podatkih se trend sicer pokaže, a je razlika zanemarljiva, pri čemer je smiselno opozoriti, da ne operiramo s kazalnikom objektivnega zdravja, pač pa z doživljanjem, subjektivno oceno zdravja. Ženske in moški v slovenskem prostoru se z vidika samoocene zdravja ne razlikujejo. Prav tako ni razlik med zaposlenimi za nedoločen čas ter zaposlenimi za določen čas, čeprav smo predpostavili, da se bo pojavila razlika v korist zaposlenih za nedoločen čas, saj le-ta zagotavlja večjo socialno varnost. Dejanski podatki so nasprotni, zaposleni za določen čas kažejo rahlo ugodnejšo samooceno zdravstvenega stanja. Razlika praktično sicer ni pomembna, sekundarne analize pa bi morda pokazale, da je zaznani trend posledica razlik v povprečni starosti obeh skupin (zaposleni za določen čas so potencialno mlajši od zaposlenih za nedoločen čas), ki pa predstavlja enega pomembnejših dejavnikov samoocene zdravstvenega stanja. Samoocena zdravstvenega stanja iz starostne kategorije v starostno kategorijo dosledno pada, vse razlike med zaporednimi pari kategorij predstavljajo velikostni razred majhnih do srednje velikih razlik (Bajc in Cankar, 2003). Ker zdravje v populaciji s starostjo pada, je ta trend pričakovan tudi v samooceni zdravstvenega stanja, le-tega pa dosledno potrjujejo podatki naše raziskave.

Pomembno razliko smo našli tudi med zaposlenimi, ki delajo s polnim delovnim časom ter zaposlenimi, ki delajo s skrajšanim delovnim časom, v pričakovani smeri, namreč, zaposleni s polnim delovnim časom ocenjujejo svoje zdravstveno stanje ugodneje od zaposlenih s krajšim delovnim časom, kar gre deloma tudi na račun dejstva, da je krajši delovni čas običajno prav posledica nezmožnosti osem urnega dela in redkeje drugih dejavnikov (npr. krajši delovni čas zaradi nege otroka, oskrbe drugih družinskih članov itd.).

Obstaja tudi razlika v samooceni zdravja glede na vodstveni položaj; vodje pričakovano ocenjujejo lastno zdravje ugodneje od ne-vodij, velikost učinka je sicer majhna, a praktično pomembna. Nekatere tuje študije ugotavljajo povezave med karakteristikami delovnega mesta ter zdravjem. Kristensen (1995) in Kristensen, Njorner, Christensen in Borg (2004) npr. navajajo več študij Karasek-a in sod., v katerih avtorji ugotavljajo povezavo med tremi dimenzijami delovnega mesta in zdravjem: zahtevnost delovnega mesta, možnost odločanja ter socialna podpora na delovnem mestu. Tako imajo zaposleni na visoko zahtevnih mestih z nizko možnostjo odločanja in nizko

socialno podporo višje tveganje za šibko psihološko blagostanje ter razvoj kardiovaskularnih bolezni. Vodje delajo na visoko zahtevnih delovnih mestih vendar z visoko možnostjo odločanja, avtonomijo na delovnem mestu, kar zmanjšuje tveganje. Hipotezo o visoki zahtevnosti delovnega mesta ter visoki stopnji nadzora (odločanja) na delovnem mestu, kar je značilnost vodstvenih delovnih mest, kot dejavnika, ki vodi k visoki osebni izpolnitvi ter posredno prispeva k (duševnemu) zdravju, v svoji študiji potrjujejo tudi Dollard, M. F., Winefield, H. R. Winefield, A. H. in Jonge, J (2000). Raziskovanje povezanosti zdravja z vodstvenimi funkcijami je živahno in trenutno ko-eksistira vrsta teorij, navajajo Wallis, Robertson, Bloore in Jose (2021), ki v svoji študiji ugotavljajo razlike v doživljanju stresa, razcveta (visokega psihičnega blagostanja) in splošnega zadovoljstva z življenjem, v korist zaposlenih na vodstvenih položajih. Posredno lahko sklepamo, da se ta razlika potencialno odraža tudi v samooceni zdravstvenega stanja med obema skupinama zaposlenih. Vsi sklepi v tem segmentu so posredni, zato bolj kot zanesljivo interpretacijo odpirajo nova raziskovalna vprašanja, vredna pozornosti.

Statistično pomembne, obenem pa tudi praktično pomembne, so razlike v samooceni zdravstvenega stanja med izobrazbenimi skupinami. Samoocena zdravja dosledno narašča z izobrazbo, razlike med tremi izobrazbenimi skupinami, upoštevaje standard ISCEED so to skupine Nivo 0-2, Nivoji 3-4 in Nivo 5-8, pa sodijo med srednje velike razlike. Izobrazba oz. dolžina šolanja sodi med pomembnejše dejavnike zdravja, kar kažejo tudi številne tuje raziskave (Solan in Irvin, 2010, Bonnefoy, Morgan, Kelly idr., 2007, Raghupathi in Raghupathi, 2020). Deluje posredno, na več načinov (npr. Cutler in Lleraws-Muney, 2011): višja izobrazba pomeni večjo ozaveščenost o dejavnikih zdravja in s tem večjo verjetnost zdravstveno ozaveščenega ravnanja; z višjo izobrazbo je povezan višji osebni dohodek, ki omogoča lažji dostop do dobrin, povezanih z zdravjem (npr. zdrava prehrana, organizirana vadba itd.). Krožni odnos med izobrazbo ter zdravjem opisuje tudi model Centra za družbo in zdravje (Center on Society and Health, 2015): zdravje vpliva na udeležbo v izobraževanju, zmožnost osredotočenja ter zmožnost učenja ter s tem na izobrazbo, izobrazba pa oblikuje priložnosti za boljše zdravje preko prihodkov, socialno-psiholoških koristi, zdravega vedenja ter zdravega bivanjskega okolja.

Največjo razliko v samooceni zdravstvenega stanja pa smo našli med skupinama glede na zaposlitveni status. Delovno aktivni udeleženci raziskave so praktično pomembno višje ocenili svoje zdravje od neaktivnih (ta skupina vključuje brezposelne in nezaposlene, ki ne iščejo dela), razlika pa sodi v velikostni razred velikih razlik. Obstaja tudi razlika znotraj skupine neaktivnih: brezposelni (a zaposlitev iščeči) ocenjujejo svoje zdravje nižje od splošno neaktivnih (tistih, ki

zaposlitve ne iščejo, študentje, upokojenci, gospodinje itd.). Rezultati kažejo, da je delavna angažiranost pomemben varovalni dejavnik samoocene zdravja oz. - z določenimi že omenjenimi pridržki – zdravja, temu pa pritrjujejo tudi rezultati nekaterih tujih raziskav (npr. Ross in Mirowsky, 1995, Emerson, Hatton, Baines idr. 2018)

V drugem poglavju prispevka nas je zanimala povezanost med samooceno zdravstvenega stanja ter udeležbo v različnih oblikah vseživljenjskega izobraževanja. Povezave so statistično značilne, glede jakosti pa – odvisno od kriterija – v velikosti šibkih do srednje močnih. Najizrazitejša je pozitivna povezanost med samooceno zdravstvenega stanja ter sestavljeno spremenljivko udeležnosti v izobraževanju in sodi med močne povezave (Akoglu, 2018). Glede na raznovrstne teoretske modele o krožni povezanosti med izobraževanjem in zdravjem (npr. Center on Society and Health, 2015) so te povezave pričakovane; za angažirano udejstvovanje v svetu, tudi v (vseživljenjskem) izobraževanju, je pripravljen zgolj zdrav posameznik, težave na tem področju pa predstavljajo oviro in takšno udejstvovanje zavrejo.

6 Dialog med udeležbo v izobraževanju odraslih in pravičnostjo

Mag. Jasmina Mirčeva

6.1 Uvod

Perspektiva družbene pravičnosti je bila od nekdaj pomembna tema vidnih mislecev, teoretikov in raziskovalcev. O pravičnosti so razmišljali in pisali filozofi že v obdobju helenizma in antike. Za Platona in Socratesa je bilo pravično »imeti in deliti tisto, kar je lastno oz. kot bi želeli mi« (po Gantar, 2002). V evropskem prostoru v 17. stoletju sta o pravičnosti polemizirala in pisala I. Kant in kasneje J. Lock. Lock je menil, da pravičnost izhaja iz naravnih zakonitosti (po Petrovič, 1979). V 19. stoletju je J. S. Mill opredelil pravičnost kot »najboljši rezultati za največje število ljudi« (po Filipovič, 1979). Med novejšimi avtorji se v zvezi s konceptom pravičnosti pogosto citirata J. Rawls (2003) in R. Nozich (1999). Rawls (prav tam) je koncept pravičnosti povezal z družbeno pogodbo in se je osredotočil na distribucijsko pravičnost. Pri Nozicku (prav tam) je koncept distributivne pravičnosti neposredno povezan z utemeljitvijo državne oblasti (1999). Njegov cilj je bil vzpostaviti načela in mehanizme za pravično razdelitev dobrin in bremen med posameznimi člani družbe.

Družbena pravičnost se med sodobnimi avtorji obravnava kot pravičen odnos med posamezniki in družbo. Avtorji v tem kontekstu skušajo odgovoriti na vprašanje, kako bi bilo treba porazdeliti dobrine in privilegije v družbi, da bo ta pravična do njenih prebivalcev. Ena temeljnih razsežnosti pri pojasnjevanju družbene pravičnosti je pravičnost v izobraževanju, saj predstavlja nepogrešljivo dimenzijo širjenja dostopa do izobraževalnih priložnosti. (Schmid, 2008). Young (1990) je izpostavil, da pomeni pravičnosti v izobraževanju priložnost, da se posameznik izobražuje neodvisno od spola, socialnega in kulturnega porekla ter drugih socio-demografskih in ekonomskih značilnosti. Enake izobraževalne priložnosti so, po mnenju tega avtorja, temelj za uresničevanje človekovih pravic in družbene mobilnosti – zato se navajajo v temeljnih nacionalnih dokumentih, dokumentih EU in v svetovnih smernicah.

V Evropskem stebru socialnih pravic je navedeno, da ima vsakdo pravico do kakovostnega in vključujočega vseživljenjskega izobraževanja in učenja. Na ta način naj bi si posameznik pridobil spretnosti in znanja, ki mu omogočajo polno udeležbo v družbi in uspešno delovanje na trgu dela (EK, 2021). Tudi zadnja svetovna deklaracija s področja izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja *Marrakech Framework for Action* (CONFINTEA VII, 2022) izpostavlja, da sta kakovostno izobraževanje in vseživljenjsko učenje mehanizma za zmanjševanje revščine in doseganje višjega

zdravja, enakopravnosti spolov, zmanjševanja neenakosti pri pridobivanju zaposlitve ter dostojnega delovnega mesta in nenazadnje za ustvarjanje pravične, miroljubne in vključujoče družbe.

A prevladujoče mednarodne in nacionalne študije (Literacy in the Information Age, 2000, Skills Matter, 1016) opozarjajo, da je dostop do izobraževalnih priložnosti v družbi neenak in da obstajajo skupine prebivalstva, ki so v privilegiranem položaju glede pridobivanja znanja, spretnosti in kompetenc, bodisi v prostem času, bodisi pri delu. Študiji sta tudi pokazali, da različne socio-demografske, ekonomske in poklicne značilnosti populacije vplivajo bolj ali manj ugodno na raven udeležbe v organiziranih izobraževalnih dejavnostih. Zato je udeležba različnih skupin prebivalstva diferencirana.

Pri pojasnjevanju pogojenosti izobraževalne udeležbe se v literaturi pogosto navaja teorija Esping Anderson (1990) o treh različnih režimih države blaginje: »liberalni«, »konservativni oziroma korporativistični« in »socialno-demokratski«. Režimi države blaginje ustvarjajo različen prostor za uresničevanje enakosti, enakopravnosti in različnosti, ki se kaže tudi pri načrtovanju izobraževalne politike in podpori, ki jo dobijo ranljive skupine pri tem. Medtem ko prvi režim zagotavlja minimalno enakopravnost, zadnji omogoči enakost in enakopravnost na mnogo višji ravni. Posledično, je raven udeležbe v državah, ki zagotavljajo višjo podporo izobraževanju odraslih višja.

Lakota in Sardoč (2015) izpostavljata, da je izobraževanje javna dobrina, ki mora biti dostopna vsem in ne sme zanemarjati vprašanja družbene pravičnosti. Izpostavljata, da koncept vseživljenjskosti učenja spodbuja prebivalce po permanentnem pridobivanju znanja in spretnosti. Vendar se s tem lahko okrepijo razlike med posamezniki, kajti pridobivanje znanja in spretnosti ni dostopno vsem na enak način. Torej lahko krepi prvine instrumentalizacije in neoliberalizma ali ustvarja podlago za večjo demokratizacijo in enake priložnosti.

Namen tega poglavja v raziskavi je, da preuči udeležbo v izobraževanju odraslih v odnosu do družbene pravičnosti in ugotoviti, ali ta z leti raste ali se zmanjšuje. Država je namreč v zadnjih letih sprejela pomembne ukrepe tako za zviševanje udeležbe v izobraževanju odraslih kot za spodbujanje skupin prebivalstva, da bolj aktivno sodelujejo v organiziranih izobraževalnih aktivnostih (posodabljanje zakonodaje s področja izobraževanja odraslih, razširjanje programske ponudbe, institucionalne mreže, vpeljevanje mednarodnih iniciativ in projektov, denimo ESS). V povezavi s tem se poraja tudi vprašanje, katere lastnosti in pogoji se povezujejo z višjo ali manjšo izobraževalno udeležbo.

Rezultati raziskave Ankete o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu (ANP) kažejo glede udeležbe odraslega prebivalstva v organiziranih izobraževalnih dejavnosti v zadnjih letih najprej velik upad udeležbe, ki se je v letu 2021 močno obrnil v pozitivno smer. Izrazita nihanja v deležu izobraževalne aktivnosti odraslih odpirajo vprašanja o tem, kateri so dejavniki in razlogi, ki so vplivali na te spremembe, bolj ali manj spodbudno in kakšen je bil dostop do izobraževalnih priložnosti različnim družbenim skupinam. Pri tem družbene skupine razumemo v tipično sociološkem smislu kot skupine prebivalstva čigar spolne, starostne, izobrazbene, poklicne, delovno in materialno statusne značilnosti in medsebojne povezave in interesi imajo izrazite socialne razsežnosti in funkcije.

Pri pojasnjevanju stanja je treba upoštevati objektivno situacijo in dejstvo, da je do velikih nihanj prišlo v času epidemije covid 19. Epidemija je imela namreč zdravstvene in širše implikacije, tudi v sferi izobraževanja. V zvezi s tem se odpira vprašanje o tem, kakšna je bila vloga teh dejavnikov pri razlagi izobraževalnih in učnih procesov ter udeležbe odraslega prebivalstva v tem obdobju.

Pri preučevanju realnosti in relacije med udeležbo v izobraževanju odraslih in pravičnostjo upoštevamo notranjo raznolikost izobraževanja odraslih in posebej preučujemo uresničevanja koncepta pravičnosti v formalnem in neformalnem izobraževanju.

Pri analizi udeležbe in dialoga med preučevanima fenomenoma smo upoštevali model, ki sta ga oblikovali Bojadjieva in Ilieva-Trichkova (2017). Avtorici poudarjata, da predstavljajo vzorci udeležbe v izobraževanju odraslih, za katere je večja verjetnost krepitev neenakosti, resen izziv za izobraževalno politiko in prakso. V središču njunega modela sta indeksa, ki na empirični ravni omogočata spremljanje tega fenomena: indeks udeležbe in indeks pravičnosti za dve družbeni skupini, odrasle z najnižjo izobrazbo v družbi (ISCED 0-2) in za odrasle z najvišjo izobrazbo (ISCED 5-8)

6.2 Cilji in raziskovalna vprašanja

Dejstvo je, da če je sistem izobraževanja odprt različnim družbenim skupinam, v smislu dostopa, motivacije, realnih možnosti udeležbe in učinkov na položaj, pomeni udeležba korist za celotno družbo, za balansiranje ekstremnih materialnih razlik med skupinami in vpliva na politiko enakih možnosti za vse, kar je strateški cilj socialno usmerjenih držav. Če je sistem zaprt, nedostopen za vse skupine je udeležba diferencirana, nižja na splošni ravni, vpliv na razvoj je manjši, vpliv izobraževanja odraslih na skupinsko stratifikacijo, polarizacijo in diferenciacijo pa velik. Raziskovalna vprašanja, ki se ob tem zastavljajo so:

- Kakšni sta pojavnost in razvoj udeležbe v izobraževanju odraslih v časovni perspektivi v Sloveniji?
- Ali je udeležba v izobraževanju odraslih povezana s pravičnostjo?
- Kakšne so razlike v pravičnosti med različnimi vrstami? Kakšni so vplivi izbranih socio-ekonomskih dejavnikov na raven udeležbe v izobraževanju odraslih?

6.3 Uporabljen vzorec in metode obdelave

Za preučevanje te problematike so bile uporabljene kvantitativne in kvalitativne metode.

Empirična osnova so podatki Ankete o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu (ANP). Vzorec vključuje odrasle prebivalce od 25 do 64 let. Na podlagi teh podatkov in v okviru empiričnega dela je bila uporabljena metoda oblikovanja indeksov. Po metodologiji Bojadžieva in Ilieva-Trichkova (2017) sta bila oblikovana dva indeksa »indeks udeležbe v izobraževanju odraslih« in »indeks pravičnosti glede udeležbe v izobraževanju odraslih«. Temeljna neodvisna spremenljivka je dosežena izobrazba, ki primerja dve kategoriji: skupino odraslih z nizko izobrazbo (ISCED 0-2) in skupino odraslih z najvišjo izobrazbo (ISCED 5-8). Pri izračunavanju indeksa pravičnosti se upoštevata dve časovni točki; leto 2019 pred začetkom epidemije in leta 2021 – čas epidemije.

V nadaljevanju je uporabljena logistična regresija, ki je pokazala, koliko posamezna spremenljivka vključena v model vpliva na odvisno spremenljivko »udeležba v izobraževanju odraslih«. V analizo so bili vključeni dejavniki, ki so bili po podatkih raziskave PIAAC (2012 – 2016) ekstrahirani kot najbolj vplivni pri pojasnjevanju stopnje udeležbe (Mirčeva, 2017).

Pri pojasnjevanju nekaterih odgovorov in dilem uporabljamo izjave, ki smo jih dobili z izvedbo intervjuvanja in fokusne skupine.

6.4 Rezultati

Prvo raziskovalno vprašanje se dotika fenomena udeležbe v izobraževanju odraslih v Sloveniji v časovni perspektivi. Želeli smo ugotoviti, kakšno so bili trendi v udeležbi v raznovrstnih programih izobraževanja odraslih pri populaciji najbolj in najmanj izobraženih, posebej v programih formalnega in neformalnega izobraževanja.

Najprej je podan prikaz ravni udeležbe v programih izobraževanja odraslih, stopnje rasti in razkorak populacije od 25. do 64. leta starosti z nižjo (ISCED 0-2) in najvišjo (ISCED 5-8) izobrazbo, v programih formalnega in neformalnega izobraževanja.

V odgovor na zastavljeno vprašanje so nato predstavljene vrednosti »indeksa udeležbe« po metodologiji Bojadžieva in Ilieva-Trichkova (2017). Indeks prikazuje raven sodelovanja določene družbene skupine v izobraževanju odraslih ne glede na to, kakšni so rezultati drugih skupin. Vrednosti indeksa so prikazane v časovni perspektivi.

Preglednica 13: Udeležba, stopnja rasti in razkorak populacije od 25. do 64. leta starosti z nižjo (ISCED 0-2) in najvišjo (ISCED 5-8) izobrazbo, v programih izobraževanja, posebej v formalnega in neformalnega izobraževanja v Sloveniji, v obdobju 2012 – 2021

Letnice	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Formalno in Neformalno izobraževanje skupaj										
Povprečje populacije	13,8	12,5	12,1	11,9	11,6	12,0	11,4	11,2	8,4	18,9
Stopnja rasti		-9%	-3%	-2 %	-3 %	3 %	-5%	- 2%	-25%	125 %
ISCED 0-2	2,7	3,0	3,1	2,8	2,4	2,9	2,8	2,3	1,7	3,4
Stopnja rasti		11%	3%	-10%	-14%	21%	-3%	-18%	-26%	100%
ISCED 5-8	23,9	21,8	21,2	20,2	20,7	21,4	19,5	20,0	14,8	31,6
Stopnja rasti		-9%	-3%	-5%	2%	3%	-9%	3%	-26%	114%
Razmerje ISCED 5-8/0-2	8,8	7,3	6,8	7,2	8,6	7,4	7,0	8,7	8,7	9,3
Formalno izobraževanje										
Povprečje populacije	6,0	5,0	5,0	5,3	4,4	3,4	3,1	2,9	2,8	3,7
Stopnja rasti		-17%	0%	6%	-17%	-23%	-9%	-6%	-3%	32%
ISCED 0-2	0,7	0,7	0,7	0,9	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7
Stopnja rasti		0	0	29%	-22%	0%	-14%	0%	0%	17%
ISCED 5-8	8,4	7,4	7,8	7,3	6,7	5,3	4,5	4,4	4,0	5,3
Stopnja rasti		-12%	5%	-6%	-8%	-21%	-15%	-2%	-9%	33%

Razmerje ISCED 5-8/0-2	12	10,6	11,1	8,1	9,6	7,6	7,5	7,3	6,7	7,6
Neformalno izobraževanje										
Povprečje populacije	8,5	8,2	7,7	7,2	7,7	9,0	8,7	8,7	5,8	16,2
Stopnja rasti		-4%	-6%	-6%	7%	17%	-3%	0%	-33%	179%
ISCEED 0-2	1,9	2,3	2,5	1,9	1,8	2,2	2,3	1,7	1,1	2,8
Stopnja rasti		21%	9%	-24%	-5%	22%	5%	-26%	-35%	155%
ISCEED 5-8	17,0	15,8	14,5	13,7	14,9	17,1	15,8	16,3	11,3	28
Stopnja rasti		-7%	-8%	-6%	9%	15%	-8%	3%	-31%	148%
Razmerje ISCED 5-8/0-2	8,9	6,7	5,8	7,2	8,3	7,8	6,9	9,6	10,3	10

Vir: Raziskava ANP 2021

Analiza je pokazala, da je udeležba odraslih od 25. do 64. leta v organiziranih izobraževalnih oblikah od leta 2012 do leta 2020 večinoma padala (negativna stopnja rasti). Najnižjo vrednost je dosegla leta 2020 (8,4 %, stopnja rasti -25%) in nato v letu 2021 dosegla 18,9% in kar 125% rast. Rezultat v letu 2021 je bil nekoliko nepričakovan, zgodil se je v drugem letu trajanja epidemije covid 19. Kot kaže, gre za čas, ko so posamezniki, izobraževalne ustanove in podjetja sprejeli realnost in so tudi prilagodili izobraževalne in učne možnosti oziroma dostop do izobraževalnih priložnosti, ki je bil ob začetku epidemije (2020) zelo okrnjen.

Če analiziramo razkorak glede udeležbe v izobraževanju odraslih, se opazi zelo izrazita razlika v udeležbi odraslih z najnižjo (ISCED 0-2) in najvišjo (ISCED 5-8) izobrazbo v organiziranih izobraževalnih dejavnostih. Skupina malo izobraženih je redko aktivna v izobraževalnih procesih. Analiza je pokazala, da je bilo razmerje med najmanj in najbolj izobraženimi najugodnejše leta 2014 (6,8). Razlike med skupinami so v izobraževalni udeležbi največje v zadnjem preučevanem letu. Ta izid opozarja, da je do zviševanja izobraževalne udeležbe prišlo predvsem na račun najbolj izobražene populacije v družbi.

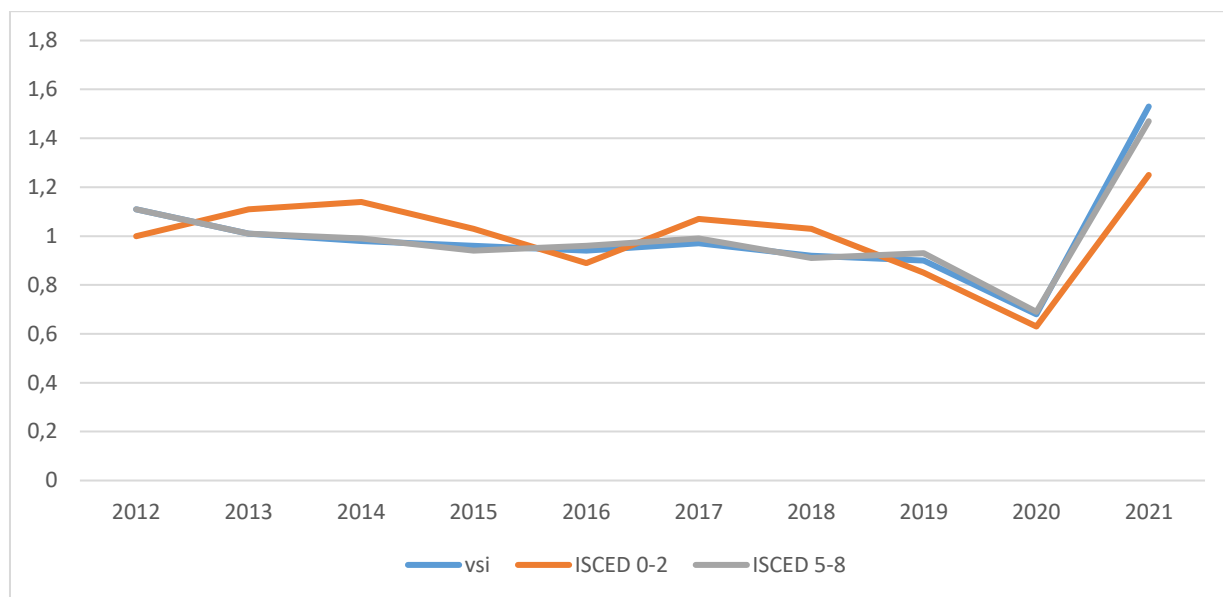
Če posebej analiziramo trende v udeležbi obravnavanih dveh skupin prebivalstva v programih formalnega in neformalnega izobraževanja opazimo nasprotujoče si trende. V programih formalnega izobraževanja so najmanjše razlike med preučevanima populacijama v zadnjih treh letih (2019-2021), v obdobju od 2012 do 2016 pa so se bolj izobraženi odrasli prebivalci mnogo več izobraževali za pridobivanje višje izobrazbe. Z vidika pridobivanja višje izobrazbene stopnje je

pozitivni trend za manj izobražene v zadnjih letih pozitiven. Ker pa je udeležba (na splošni ravni) manj izobraženih še vedno nizka in ker so razlike tudi v zadnjih letih visoke (6,7-7,6) bi težko skleпали, da je prišlo do bolj množične udeležbe manj izobraženih v programih za pridobivanje višje izobražene stopnje.

Nasprotni trend zaznavamo pri udeležbi v programih neformalnega izobraževanja. Pri teh je bil razkorak med bolj ali manj izobraženimi najmanjši v letu 2014 (5,8), 2013 (6,7) in 2018 (6,9) najvišji pa v zadnjih preučevanih letih (od 2019 do 2021), ko so se odrasli z zaključeno vsaj višješolsko izobrazbo izobraževali tudi do desetkrat več v programih neformalnega izobraževanja. Glede na to, da je precejšen delež neformalnega izobraževanja namenjen potrebam dela, bi se dalo sklepati, da delodajalci vse manj vlagajo v zaposlene na nižjih delovnih položajih in da je vse manj možnosti najmanj kvalificiranih in izobraženih, da si s pomočjo izobraževanja in usposabljanja izboljšajo svoj položaj pri delu.

Indeks »udeležbe« je podrobneje prikazal gibanje, v programih formalnega in neformalnega izobraževanja. Pri indeksu »udeležbe« vrednost 1 pomeni enako udeležbo v IO kot v predhodnem letu, vrednost nad 1 pomeni povečanje udeležbe neke skupine v IO v primerjavi s predhodnim letom, indeks pod 1 napoveduje manjšo udeležbo v IO v primerjavi s predhodnim letom. Indeks udeležbe kaže pozitivno vrednost v letih 2012, 2013 in 2021 (slika 22). Vrednost indeksa »udeležbe« pri celotni populaciji kaže pozitivno vrednost v letih 2012, 2013 in 2021. Vrednost tega indeksa linearno upada od leta 2014 do leta 2020, v letu 2020 pa je dosegel najnižjo vrednost. Leta 2021 se je vrednost indeksa o udeležbi zvišala na 1,53, stopnja rasti v primerjavi s predhodnim letom pa je 150 %. Pri manj izobraženih (ISCED 0-2) so vrednosti indeksa > 1 v letih 2013, 2014, 2015, 2017, 2018 in 2021, ko je odmik od povprečne vrednosti največji. V populaciji najmanj izobraženih dosega indeks najnižjo vrednost leta 2020 - 0,63, stopnja rasti v teh dveh letih pa je 100%. Indeks udeležbe pri najbolj izobraženi skupini v družbi (ISCED 5-8) je nižji od 1 v letih 2012, 2013 in 2021, letih od 2014 do 2019 se približuje vrednosti, ki kaže stagniranje glede izobraževalne udeležbe.

Slika 22: Indeks udeležbe populacije od 25. do 64. leta starosti z nižjo (ISCED 0-2) in najvišjo (ISCED 5-8) izobrazbo, v programih izobraževanja v Sloveniji, v obdobju 2012 – 2021

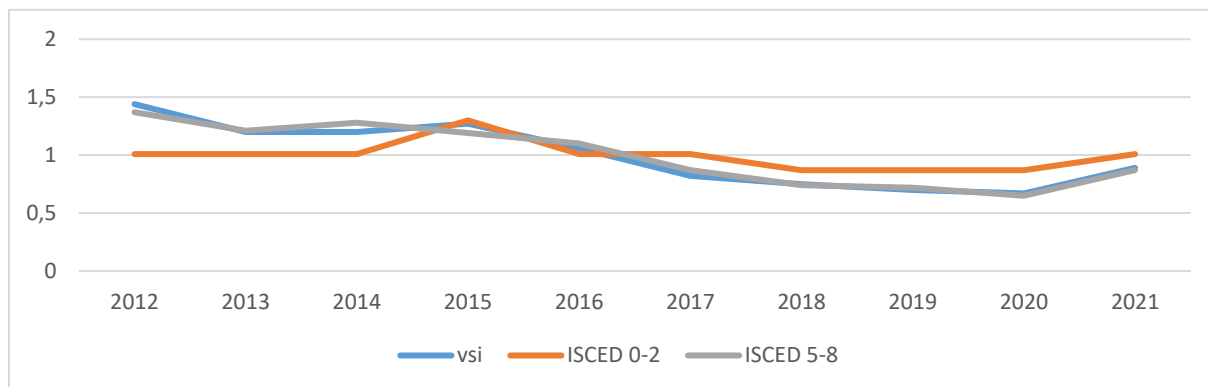

Vir: Raziskava ANP 2021

Če posebej analiziramo indeks udeležbe v programih formalnega in neformalnega izobraževanja pridemo do sledečih ugotovitev. Pri formalnem izobraževanju na ravni splošne populacije v prvih petih letih je indeks višji kot 1 (slika 23), kar izraža trend povečanja udeležbe te skupine v programih za pridobivanje višje izobrazbene stopnje. Vrednost tega indeksa nato linearno upada. V letu 2021, sicer prihaja do spremembe negativne trenda, a vrednost indeksa je tudi v tem letu nižji kot 1. Pri manj izobraženih (ISCED 0-2) je vrednost indeksa enakomerneje porazdeljena, z izjemo leta 2015, ko dosega vrednost 1,30. Pri bolj izobraženi populaciji (ISCED 5-8) so vrednosti indeksa bolj variabilne in gibljejo se med 1,37 v letu 2012 in 0,65 v letu 2020, kar izraža upad zanimanja bolj izobraženih za programe formalnega izobraževanja. Tudi leta 2021 vrednost udeležbe v programih formalnega izobraževanja ne dosega 1, kar pomeni, da je kljub splošnemu porastu udeležbe aktualnost programov za pridobivanje višje izobrazbene stopnje, nižja.

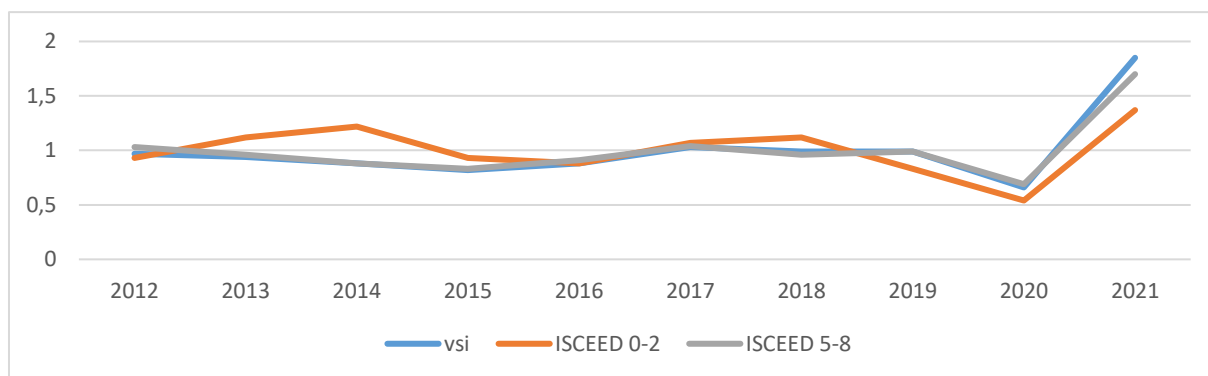
Slika 23: Indeks udeležbe populacije od 25. do 64. leta starosti z nižjo (ISCED 0-2) in najvišjo (ISCED 5-8) izobrazbo, v programih formalnega izobraževanja v Sloveniji, v obdobju 2012 – 2021

Vir: Raziskava ANP 2021

Ravno nasprotno so vrednosti indeksov, ki izražajo udeležbo v programih neformalnega izobraževanja. (slika 24) V letu 2021 je v primerjavi s predhodnim letom prišlo do rasti za 179 odstotnih točk. V letih do leta 2021 pa vrednosti indeksa redkokdaj napovedujejo trend večje rasti udeležbe v programih neformalnega izobraževanja. Pri manj izobraženih opozarja vrednost indeksa na nižjo udeležbo kot pri bolj izobraženih. Opozoriti je treba, da je bila leta 2020 skupina odraslih z izobrazbeno stopnjo ISCED 0-2 redkokdaj deležna katerekoli oblike neformalnega izobraževanja, se je bila vrednost tega indeksa 0,54.

Slika 24: Indeks udeležbe populacije od 25. do 64. leta starosti z nižjo (ISCED 0-2) in najvišjo (ISCED 5-8) izobrazbo, v programih neformalnega izobraževanja v Sloveniji, v obdobju 2012 – 2021

Vir: Raziskava ANP 2021

Pri pojasnjevanju razlogov za ta nihanja in razlagi trendov glede udeležbe so oceno podali deležniki s področja politike in uprave oz. oblikovalci politike, predstavniki izvajalskih ustanov (LU, zasebne izobraževalne ustanove, šole različnih stopenj), kadrovske delavci in strokovnjaki, ki se ukvarjajo z

razvojem in teorijo izobraževanja odraslih. Deležniki so svoja mnenja posredovali v fokusni skupini, ki je bila izvedena na Andragoškem centru Slovenije, 26.10.2022.

Pri komentiranju devetletnega negativnega trenda in nato porasta v udeležbi sta se diferencirala dva tipa odgovorov:

Prvi vidik, povezuje višjo udeležbo prebivalstva z pozitivnimi gospodarskimi rezultati. Gre za ustvarjanje višje družbene blaginje, ki je podlaga in hkrati spodbuda za večjo aktivacijo prebivalstva (Esping Andresen, 1990). Po mnenju vprašanih, družbena klima v času konjunktura naj ne bi bila spodbudna le za pridobivanje znanja in spretnosti za potrebe trga dela, temveč tudi za doseganje osebnih ciljev. Povečalo naj bi se tudi število razpisov in sredstev, tako za nevladni, kot za javni sektor.

...«. Menim, da to niso bila samo izobraževanja povezana s trgom dela, pa s poslovanjem ali delovnim procesom kot takim ampak so ljudje zaznali tudi priložnosti za lastno izobraževanje, za možnosti za izobraževanje za stvari, ki jih v privatnem življenju zanimajo pa so najdlje čas tudi za to».

Pojasnjevanje stališča najdemo v teoriji skladnosti Boshierja (ang. Congruence theory, 1973), po kateri je izobraževalna udeležba rezultat usklajenosti med posameznikovim samozaznavanjem in značilnostmi družbenega okolja.

Drugi vidik je povezan z razmerami, pogoji in priložnostmi za izobraževanje in učenje v času epidemije. V prvi vrsti gre za uporabo informacijsko-izobraževalne tehnologije kot učno sredstvo. Ta je bila sicer že prej na voljo, a so jo izobraževalne ustanove premalo integrirale v svojo ponudbo in izvedbo učnega procesa. Prednosti sodobne tehnologije so množično uporabljali tudi podjetja pri usposabljanju svojih zaposlenih. Izjave v nadaljevanju ilustrirajo dogajanja.

»...prišlo je do izbruha spletnih izobraževanj. Ljudje so se opremili z digitalnimi spretnostmi in so se navadili, da se učijo na ta način – zato se je udeležba v letu 2021 toliko povečala....Tudi v družbi, smo se vsi navadili na »on-line izobraževanja« in smo sprejeli, da se na drugačen način ne da delati...»

Kot razlog pri pojasnjevanju pozitivnega trenda v izobraževanju odraslih je bila tudi prerazporeditev sredstev in aktivnosti v času epidemije. Zgovoren je citat v nadaljevanju.

»...tu govorimo predvsem o večletnih projektih financiranih s strani evropskih virov. Leta 2020 se je vse zaprlo, sredstva pa so ostala neizkoriščena. To je potegnilo nek zamik....Podjetja so najprej odreagirala tako, da so napovedala veliko odstopov. Potem se je stanje v družbi normaliziralo. Vsi smo se nekoliko navadili na on-line komuniciranje in učenje ter smo dojeli, da se na drugačen način ne da....»

Sledila je tudi skupina mnenj povezanih z reorganizacijo časa za delo, učenje in prostočasnih dejavnosti. Čas porabljen za pot v službo naj bi bil namenjen izobraževanju. V nadaljevanju pa so predstavljeni dejavniki, ki so spodbudili višje izobraževalno udejstvovanje.

»Prisoten je bil tudi strah, kaj pa sedaj, dela ni več, veliko ljudi je ostalo doma. Treba je bilo kaj početi. Nek socialni manjke so zapolnjevali s tem. Hkrati pa je bila tudi poplava brezplačnih izobraževanj. ... Opozoriti je treba tudi na porast vpisa v formalne izobraževalne programe. Ljudje so se množično vpisovali. Očitno so čas epidemije vzeli kot priložnost, da naredijo kaj za sebe....«

Citat je zanimiv, ker poudarja socialni pomen izobraževanja, še posebej v izrednih razmerah, ko ljudje čutijo še bolj izrazito stisko. O psiholoških vidikih udeležbe v izobraževanju so pisali že Rubenson 1987, Boeren, Nicaise, Baert, 2006, Cross 1981.

Naslednje raziskovalno vprašanje se osredotoča predvsem na razmerje med udeležbo v izobraževanju odraslih in pravičnostjo: ali višja udeležba pripomore k večji pravičnosti ali večji diferenciaciji v družbi. Zanimalo nas je tudi, kako se udeležba odraslih razlikuje glede na različne vrste izobraževanja odraslih (formalno in neformalno). Interpretirali smo razlike v vrednosti indeksa pravičnosti Bojadžieva in Ilieva-Trichkova (2017), med skupinama z izobrazbeno stopnjo (ISCED 0-2) in (ISCED 5-8), v starosti od 25-64 leta.. za skupino od 25. do 64. leta

Pri indeksu pravičnosti vrednost nad 1 pri nizko izobraženih kaže zmanjševanje podzastopanosti skupine v izobraževanju odraslih. To pomeni večja pravičnost pri udeležbi v izobraževanju odraslih. Če je vrednost indeksa manj kot 1 pomeni podzastopanost te skupine v izobraževanju odraslih in s tem težnja k poslabšanju pravičnosti udeležbe te skupine skozi čas. V primeru skupine z visoko izobrazbo vrednost indeksa manj kot 1 pomeni, da se je prevelika zastopanost te skupine zmanjšala in s tem se je pravičnost te skupine povečala. Če je indeks pri visoko izobraženih več kot 1 to pomeni povečanje prezastopanosti najbolj izobražene skupine in zmanjševanje pravičnosti²⁴.

Podatki kažejo (tabela ?), da je skupina odraslih z nizko izobrazbo premalo zastopana v organiziranih izobraževalnih dejavnostih. Indeks pravičnosti je v zadnjem letu višji kot 1 pri obeh preučevanih populacijah, tako v programih formalnega izobraževanja, kot v programih neformalnega izobraževanja. V programih formalnega izobraževanja je njegova vrednost 1,20 pri

---

²⁴ Pri računanju indeksa sta izbrani dve časovni točki: 2019, čas pred začetkom epidemije in 2021, čas epidemije, sej je bil eden od ciljev ugotoviti, ali je porast udeležbe v letu 2021 v primerjavi s predhodnim razvojnim obdobjem pripomogel k večji pravičnosti.

bolj izobraženih in 1,17 pri manj izobraženih. V programih neformalnega izobraževanja je vrednost indeksa udeležbe v Izobraževanju odraslih (ISCED 5-8) 1,72 in vrednost indeksa pri manj izobraženih (ISCED 0-2) pa 1,65. Ta rezultat potrjuje visoko zastopanost najbolj izobraženih v obeh vrstah programov v primerjavi z manj izobraženimi. Trend povečanja zastopanosti v izobraževanju odraslih leta 2021 v primerjavi z letom 2019 se kaže tudi pri odraslih z najnižjo izobrazbo, toda ta ni tako izrazit. Izid indeksa pravičnosti nakazuje, da se je z leti pravičnost med skupinami z različno stopnjo izobrazbe ni povečala.

V prispevku smo skušali ugotoviti, kakšni so vplivi različnih izbranih socio-ekonomskih in poklicnih dejavnikov na raven udeležbe v IO. Za bolj shematični prikaz je predstavljen model, ki temelji na logistični regresiji. Ta indicira obet izbranih dejavnikov pri napovedovanju višje ali nižje udeležbe odraslih v izobraževanju, bodisi formalnem ali neformalnem. Izbrane so spremenljivke, ki so po dosedanjih mednarodnih raziskavah IALS (1998) in PIAAC (2016) ekstrahirane kot najbolj vplivne pri pojasnjevanju stopnje izobraževalne udeležbe. Spremenljivke, vključene v model so: spol, starost, izobrazba, država rojstva, delovni status in delo zvečer, ponoči, ob sobotah, nedeljah in delo na domu.

Preglednica 14: Prikaz dejavnikov, ki vplivajo na raven udeležbe v izobraževanju odraslih, formalno, neformalno in skupno izobraževanje, v Sloveniji, ob obdobju 2012-2016.

		formalna		neformalna		skupaj	
		Beta	p.	Beta	p	Beta	p
spol	ženski	1,12 (1,01-1,24)	0,032	1,24 (1,17-1,31)	0,000	1,23 (1,17-1,30)	0,000
	moški	1,00	0,000	1,00	0,000	1,00	0,000
starost	25-34	97,24 (59,48-158,98)	0,000	1,97 (1,80-2,14)	0,000	3,43 (3,17-3,72)	0,000
	35-44	18,65 (11,31-30,76)	0,000	2,16 (1,99-2,34)	0,000	2,39 (2,21-2,59)	0,000
	45-54	8,22 (4,91-13,76)	0,000	1,83 (1,69-1,98)	0,000	1,91 (1,76-2,07)	0,003
	55-64	1,00	0,000	1,00	0,000	1,00	0,000
izobrazba po isced	levels 5-8	7,63 (5,11-11,38)	0,000	13,68 (11,12-16,83)	0,000	12,96 (10,76-15,62)	0,000
	levels 3-4	4,26 (2,85-6,37)	0,000	3,56 (2,89-4,40)	0,000	3,63 (3,01-4,38)	0,000
	levels 0-2	1,00	0,000	1,00	0,000	1,00	0,000
Država rojstva	drugo	0,46 (0,36-0,57)	0,000	0,54 (0,49-0,60)	0,000	0,52 (0,47-0,57)	0,000
	Slovenija	1,00	0,000	1,00	0,000	1,00	0,000
status aktivnosti	delovno aktivni	0,88 (0,77-1,01)	0,011	4,89 (4,35-5,49)	0,000	3,26 (2,97-3,58)	0,000
	brezposelni	1,23 (0,94-1,62)	0,074	2,92 (2,40-3,56)	0,000	2,26 (1,91-2,68)	0,000
	neaktivni	1,00	0,128	1,00	0,000	1,00	0,000

delo zvečer	nikoli	0,97 (0,82-1,15)	0,705	1,16 (1,06-1,26)	0,001	1,15 (1,06-1,24)	0,001
	včasih	0,93 (0,75-1,14)	0,474	1,07 (0,97-1,18)	0,195	1,05 (0,96-1,16)	0,228
	pogosto	1,00	0,767	1,00	0,001	1,00	0,000
delo ponoči	nikoli	0,95 (0,74-1,21)	0,668	1,41 (1,23-1,60)	0,000	1,34 (1,19-1,51)	0,000
	včasih	0,99 (0,73-1,36)	0,974	1,41 (1,21-1,66)	0,000	1,33 (1,14-1,55)	0,000
	pogosto	1,00	0,840	1,00	0,000	1,00	0,000
delo ob sobotah	nikoli	1,37 (1,13-1,67)	0,001	1,68 (1,54-1,85)	0,000	1,65 (1,51-1,81)	0,000
	včasih	1,28 (1,04-1,58)	0,021	1,24 (1,11-1,37)	0,000	1,24 (1,13-1,37)	0,000
	pogosto	1,00	0,006	1,00	0,000	1,00	0,000
delo ob nedeljah	nikoli	1,16 (0,92-1,46)	0,220	1,30 (1,16-1,46)	0,000	1,30 (1,17-1,44)	0,000
	včasih	1,48 (1,13-1,93)	0,004	1,52 (1,33-1,73)	0,000	1,55 (1,37-1,75)	0,000
	pogosto	1,00	0,003	1,00	0,000	1,00	0,000
delo na domu	nikoli	0,59 (0,50-0,70)	0,000	0,35 (0,32-0,37)	0,000	0,36 (0,34-0,39)	0,000
	včasih	0,95 (0,77-1,16)	0,605	0,98 (0,89-1,08)	0,712	0,99 (0,90-1,09)	0,897
	pogosto	1,00	0,000	1,00	0,000	1,00	0,000

Opomba: poudarjen Beta pomeni, da je stopnja značilnosti $p < 0,05$

Vir: Raziskava ANP 2021

Dejavniki, ki napovedujejo verjetnost, da se bodo odrasli udeležili programov izobraževanja so: zaključena formalna izobrazba, starost, spol, država rojstva in delovni status. Tudi časovna razporeditev delovnih obveznosti je dejavnik, ki napoveduje raven izobraževalne udeležbe. Statistično značilnost smo zaznali pri spremenljivkah: delo ob sobotah, delo ponoči in delo na domu - zadnji je parameter, ki pomembno napoveduje udeležbo zaposlenih v programih formalnega izobraževanja.

Dejavnik s signifikantnim vplivom pri pojasnjevanju udeležbe v izobraževanju odraslih je starost. Čim nižja je starost populacije, tem večja je verjetnost, da se bodo posamezniki udeležili organiziranih izobraževalnih dejavnosti. Obet za izobraževanje najnižje starostne kategorije (25 do 34 let) je 3,34 krat višja od referenčne skupine - po 55. letu starosti. Ta ugotovitev je bolj izrazita za udeležbo v programih formalnega kot neformalnega izobraževanja. Verjetnost, da se bo udeleževala programov formalnega izobraževanja je pri kategoriji od 25 do 34 let celo za 97,24 krat večja od referenčne kategorije. Mnogo manjše so te razlike pri programih neformalnega izobraževanja, čeprav tudi tukaj je razlika statistično pomembna ($p = 0,000$). Pri neformalnem izobraževanju je starostna skupina od 35 do 44 let tista, ki napoveduje največjo verjetnost, da se bo izobraževala; obeti za neformalno izobraževanje starih 35-44 let so 2,16 krat višji od tistih, starih

55-64 let. Obeti za neformalno izobraževanje mladih med 25 in 34 leti so 1,97 krat višji, tistih med 45 in 54 leti pa 1,83 krat višji od starejših (starih med 55 in 64 let).

Dosežena formalna izobrazba je dejavnik s signifikantnim vplivom na udeležbo v organiziranih izobraževalnih dejavnostih. Obeti za izobraževanje oseb z izobrazbeno ravno ISCED 5-8 so 12,96 krat večji od obojev za izobraževanje oseb z izobrazbeno ravno ISCED 0-2. Pričakovano, čim višja je izobrazba odraslih, tem večja je verjetnost, da se bo posameznik udeleževal organiziranih izobraževalnih dejavnostih. Odrasli, ki imajo nižjo izobrazbo (ISCED 0-2) so redkokdaj izobraževalno dejavni. Ugotovitev velja tako za udeležbo v programih formalnega ($p=0,000$) kot za udeležbo v programih neformalnega izobraževanja ($p=0,000$). Nadaljnje preučevanje kaže, da se glede povezanosti med doseženo formalno izobrazbo in udeležbo v programih izobraževanja odraslih v letu 2021 pojavljata dva skoka. Prvi je pri tistih z zaključeno štiriletno srednješolsko izobrazbo - ta populacije se izobražuje mnogo več kot manj izobraženi. Drugi skok se zgodi pri vsaj višješolsko izobraženih, saj se tisti, ki imajo to raven izobražujejo mnogo več kot tisti z zaključeno srednješolsko izobrazbo (Mirčeva, 2023).

Na podlagi podatkov za leto 2021 je napovedna verjetnost za izobraževanje žensk 1,23 krat višja kot pri moških. Večja verjetnost, da se bodo ženske izobraževale velja predvsem za neformalno izobraževanje. Obeti za izobraževanje žensk so za 1,24 krat višji kot pri moških, medtem ko so obeti za formalno izobraževanje žensk le 1,12 kart takšni, kot pri moških.

Dejavnik, ki indicira obet, da se bodo odrasli izobraževali v letu 2021 je tudi država rojstva. Analiza je pokazala, da »biti tujec« je lahko ovira, kar zadeva udeležbo v izobraževanju odraslih. To velja, tako za udeležbo v programih formalnega (obeti za formalno izobraževanje »tujcev« so 0,64 obeta za izobraževanje rojenih v Sloveniji) kot v programih neformalnega izobraževanja (obeti za neformalno izobraževanje »tujcev« so 0,54 obeta za izobraževanje rojenih v Sloveniji).

Ne glede nato za kakšno obliko zaposlovanja gre je delovni status pomembni napovedovalec udeležbe v organiziranih izobraževalnih dejavnostih ($p=0,000$). Obeti za izobraževanje delovno aktivnih so 3,26 krat višji kot obeti pri neaktivnih prebivalcih, verjetnost, da se bodo brezposelni izobraževali v primerjavi s tistimi, ki dela ne iščejo pa je za 2,26 krat večja. Ta ugotovitev še bolj velja za udeležbo v programih neformalnega izobraževanja.

Vpliv spremenljivke »delo ponoči« na verjetnost, da se bo posameznik izobraževal je statistično pomemben ($p=0,000$). Verjetnost, da se bodo izobraževali tisti, ki nikoli ali občasno delajo ponoči je za 1,34 oziroma 1,33 večja od tistih, ki pogosto imajo nočno delo. Statistično značilnost smo

zaznali tudi pri spremenljivki »delo ob sobotah«. Obeti, da se bodo izobraževali tisti, ki nikoli ne delajo ob sobotah so 1,65 krat višji kot pri odraslih, ki v tem dnevu pogosto delajo. Obeti za izobraževanje tistih, ki nikoli ne delajo ob nedeljah, so 1,3 krat višji od tistih, ki delajo pogosto; obeti tistih, ki včasih delajo ob nedeljah, pa 1,55 krat višji od tistih, ki ob nedeljah delajo pogosto.

Med ugotovitvami velja tudi opozoriti, da odrasli, ki nikoli nimajo možnosti, da delajo na domu imajo tudi manj priložnosti, da bi se udeleževali organiziranih izobraževalnih dejavnosti.

6.5 Razprava

Namen prispevka, je da preuči razsežnost, podobnosti in razlike ter razvojna gibanja udeležbe v izobraževanju odraslih v zadnjih desetih letih v Sloveniji. Predvsem nas je zanimalo, koliko je udeležba v izobraževanju odraslih povezana s pravičnostjo, in kateri so tisti dejavniki, ki pomembno determinirajo večjo ali manjšo aktivnost odraslih v organiziranih izobraževalnih procesih.

Analiza je pokazala nepričakovano gibanje udeležbe odraslega prebivalstva v izobraževanju v zadnjih desetih letih. Potem, ko je po desetletju linearne upadanja dosegla leta 2020 najnižjo raven v zgodovini merjenja tega kazalnika razvitosti izobraževanja se je leta 2021 zgodila izrazita sprememba in je meritev pokazala rekordnih 18,9 %. Skok se je zgodil v času 2. leta trajanja epidemije covid-19, ki je preusmerila gibanja na trgu dela, izobraževanja in celo vrednostnega sistema.

Premiki v izobraževanju odraslih so se zgodili ne le v Sloveniji, temveč v večini držav sveta. A študije pripravljene v tem času so pokazale, da v državah, kjer sta bili kakovost in prožnost izobraževalnega sistema višji, kjer je bila usposobljenost izobraževalcev višja, so bile tudi škodljive posledice nižje (Schleicher, 2020).

Po podatkih svetovnega poročila GRALE V so se v času epidemije mnoge države odzvale inovativno in so ohranile kontinuiteto izobraževanja in učenja s sprejemanjem politik in ukrepov na tem področju (GRALE, 2022). Ključno vlogo za ohranjanje in porast izobraževanja in usposabljanja je imela sodobna učna tehnologija in izobraževanje na daljavo, ki ga je ta omogočila.

Analiza je opozorila na nekaj dejavnikov, ki so v Sloveniji omogočili višjo izobraževalno udeležbo.

Zaradi gospodarskega razvoja se je povečalo število razpisov in sredstev za izobraževanje in usposabljanje, v vladnem in nevladnem sektorju. Sicer je leta 2021 prišlo do povečanja izobraževalnih dejavnosti tudi zaradi zamika, ki je nastal zaradi nedelovanja izobraževalnih ustanov in izobraževalnih centrov v podjetjih, v letu 2020. Podjetja so nato sredstva namenjena izobraževanju porabila leto kasneje. Študija je pokazala, da se je v času epidemije izrazito povečalo število izobraževalnih programov na daljavo. Od epidemije postaja izobraževanje na daljavo celo pogosta učna oblika in praksa in olajšuje dostop do izobraževalnih priložnosti tudi manj mobilnim prebivalcem in živečim v bolj oddaljenih in ruralnih območjih (Mlekuž, Žagar, 2022).

Mednarodne študije kažejo, da sta se v skoraj vseh državah sveta poučevanje in učenje dogajala preko spleta, izvedba video-konferenc pa je postala običajna praksa. Kljub prednostim, pa so mnogi strokovnjaki opozorili na pomanjkljivosti tega pristopa. Te so predvsem povezane z marginalizacijo skupin prebivalstva, ki nimajo dostopa do učnih priložnosti ali ustreznih digitalnih kompetenc za sodelovanje (Boeren, Roumell, Roessger, 2020, Schleicher, 2020). Se zastavlja vprašanje, kaj pomeni omejen dostop do izobraževalnih priložnosti najmanj izobraženih z vidika družbene inkluzije, enakopravnosti in polarizacije v družbi .

Sledi argument, ki pojasnjuje višjo izobraževalno udeležbo z pridobivanjem izobrazbe, spretnosti in znanja za potrebe ohranjanja ali pridobivanja nove zaposlitve. Naši podatki so pokazali, da se je izrazito povečalo izobraževanje za potrebe dela. Izobraževanje je postalo torej obrambna nujnost in kriterij ohranitve ali pogoj za pridobivanje nove zaposlitve. Zadnji razlog še posebej velja za tiste, ki so v času epidemije ostali brez dela. Nenazadnje velja omeniti tudi socialni pomen izobraževanja in učenja, ki sta postala način za nove oblike povezovanja. V času epidemije, zaradi prostorske izoliranosti, so posamezniki iskali nove načine druženja in navezovanja stikov.

Kljub koristim, ki jih prinaša sodobna tehnologija so strokovnjaki opozorili na pojav (past) diskriminacije skupin prebivalstva, ki nimajo v lasti učnih sredstev ali digitalnih kompetenc. Tako prihaja do razlik med tistimi, ki so opolnomočeni za delo in učenje na daljavo in tistimi, ki nimajo dostopa do tehničnih pridobitev, spretnosti in celo priložnosti/motivacijo za učenje v teh razmerah. Te skupine so postale še bolj izolirane in deprivilegirane CONFINTEA VII (2022). Medtem, ko se je udeležba žensk in mladine v svetu znatno izboljšala, kaže slika izobraževanja starejših različno podobo; 23 % držav je poročalo o zvišanju njihove udeležbe, 24 % pa o zmanjševanju. Približno 60 % držav je poročalo, da se je udeležba zapornikov, invalidov in

migrantov znižala (GRALE, 2022). Te razlike, kažejo, da se tudi po koncu epidemije ne zmanjšujejo, odpirajo vprašanja o naraščajoči polarizaciji med družbenimi skupinami, pravičnosti in trajnem izključevanju nekaterih ranljivih skupin iz družbenih procesov.

Indeks pravičnosti, ki je upošteval zastopanost skupin prebivalstva z različno izobrazbo je pokazal, da se je v letu 2021 povečala zastopanost skupine odraslih z najvišjo izobrazbo v organiziranih izobraževalnih dejavnostih. Tudi skupina (ISCED 0-2) se je več izobraževala v letu 2021 v primerjavi z primerjalnimi leti, a porast v obravnavani skupini je mnogo nižji. Predvsem pa se je povečal razkorak med skupinami. Izid opozarja, da je do zviševanja izobraževalne udeležbe prišlo predvsem na račun najbolj izobražene populacije v družbi. Razkorak se z leti povečuje. Kaže se, manj v formalnem, bolj pa v neformalnem izobraževanju. To indicira, da se inkluzivni vidik družbene pravičnosti razlikuje za različne vrste izobraževanja. Ker se je v letu 2021 izrazito povečalo izobraževanje za potrebe dela, lahko sklepamo, da so delodajalci najbolj vlagali v zaposlene, ki imajo sicer višje znanje in spretnosti.

Družbeno pravičnost je treba preučevati ne le z vidika zaključene formalne izobrazbe, temveč z vidika različnih dejavnikov, ki definirajo družbene skupine. Zato so bili v prispevku predstavljeni tudi drugi dejavniki, ki napovedujejo verjetnost, za izobraževanje. Med dejavniki, ki so bili vključeni v model so se kot statistično pomembni pokazali starost, spol, država rojstva, delovni status, delo ob sobotah, nedeljah in delo na domu. Med tem, ko so bile spremenljivke starost, država rojstva in delovni status prepoznane kot pomemben napovedovalec udeležbe v organiziranih izobraževalnih dejavnostih tudi v preteklosti (Mirčeva, 2018) so bile spremenljivke spol in delo ob določenem času prepoznane kot nove pri pojasnjevanju udeležbe. Kažejo, da je treba izobraževalno dejavnost redno spremljati in preučevati tudi druge, manj običajne dejavnike, ki lahko posameznika ovirajo glede udeleževanja pri učenju.

Na razvoj fenomena udeležbe zagotovo vplivajo tudi drugi dejavniki, ki zaradi omejenosti baze podatkov niso bile predmet preučevanja tokratne študije. Nadaljnja smer raziskovalnega zanimanja bi bila lahko problematika udeležbe v podjetjih, kot ekonomskem in socialnem mikrokosmosu, znotraj skupin prebivalstva, ki so prepoznane z vidika izobraževanja kot najbolj prikrajšane. Predvsem bi bilo zanimivo naše ugotovitve povezati s tistimi v drugih državah, ki tokrat zaradi nedostopnosti nacionalnih baz podatkov ni bilo mogoče izpeljati.

7 Kdo ni udeleženec organiziranega izobraževanja odraslih?

Dr. Nevenka Bogataj

7.1 Uvod

Izzvanevanje pandemije in podnebne spremembe sta izziva, ki terjata odziv na ravni skupnosti. Tudi sicer učenje za življenje v skupnosti spada med bistvene naloge vzgoje in izobraževanja, meri pa ga evropski kazalnik učinkov vseživljenjskega učenja (Hoskins s sod., 2010). Za Slovenijo ta kazalnik dosega nižje vrednosti kot kazalniki učenja za obstoj, za delo in za znanje, zato v nadaljevanju preučujemo skupnostni vidik učenja. Če za skupnost razumemo prebivalce Slovenije in jih opišemo z vidika izobraževalne aktivnosti odraslih, se pokaže, da je le manjšina izobraževalno aktivna (ankete Statističnega urada Republike Slovenije²⁵). Leta 2022 je bil delež udeleženih v vseživljenjsko učenje 21,6 % (Eurostat, 2023). Skupnost v prispevku razumemo kot teritorialno opredeljeno skupino ljudi, ki so v medsebojnem odnosu (Ozvald, 1927, Sorokin 1957 v Bahovec, 2005)²⁶, zato so aktivni in neaktivni, v tem primeru izobraževalno aktivni in neaktivni med seboj povezani. Naš cilj je bilo spoznati izobraževalno neaktivni del prebivalstva.

Za iskanje odgovora smo uporabili štiri vire: 1. reprezentativne statistične podatke o udeležbi v formalnem in neformalnem učenju v zadnjih 4 tednih s pomočjo ANP-4t; 2. podatke fokusne

---

²⁵ ANP4t (Aktivno in neaktivno prebivalstvo v zadnjih štirih tednih), ANP12m (Aktivno in neaktivno prebivalstvo v zadnjih dvanajstih mesecih) in Anketa o izobraževanju odraslih;

²⁶ Povezanost članov, udeležencev, prebivalcev, zaposlenih ipd. lahko poteka po dveh konceptih (Bahovec, 2005): 1. konceptu enklave, kjer odnosi temeljijo na interesu, specifičnostih, medsebojnem tekmovanju za uresničevanje interesa, zato taka skupnost poudarja svoje posebnosti; 2. konceptu skupnosti spomina, kjer odnosi temeljijo na ohranjanju preteklih značilnosti in viziji prihodnosti, ki se smiselno spreminja glede na spremembe pogojev; take skupnosti so zavezane primerljivemu smislu, delijo si navade, njihovi člani pa se ne nujno strinjajo med seboj; dinamiko v njih uravnava živ neformalen dialog; sodelovanja je več kot tekmovanja, stik z okoljem je močnejši, ekskluzivnost manjša, prilagodljivost na spremembe pa je večja kot pri enklavi.

skupine raziskave Udeležba odraslih v VŽU: stanje, značilnosti in razlogi (Mirčeva s sod., 2022); 3. podatke o treh dolgoročnejših nacionalnih spodbudah udeležbi odraslih v izobraževanju (promociji zglede učnja ob Tednu VŽU v obdobju 1997-2022, finančnem spodbujanju ranljivih v obdobju 2016-2022, podatke o udeležbi v študijskih krožkih v obdobju 2007-2018); 4. študijo primera agrarnih skupnosti (Slovenske, 2021).

Ciljna skupina naše analize so starejši prebivalci Slovenije, in sicer iz treh razlogov: ker je trend staranja v Sloveniji še izrazitejši kot v drugih evropskih državah, ker strateški nacionalni dokumenti izobraževanja odraslih posebno pozornost in prednost dajejo starejšim (ReNPIO 2022-2030). Posebno pozornost posvečamo starejšim moškim, ker slovenski avtorji kontinuirano dokumentirajo njihovo nizko zastopanost v organiziranem izobraževanju (Jelenc-Krašovec, 2011, Kump in Jelenc-Krašovec, 2017, Javrh, 2017, SUTŽ, 2023, Pepelnik 2020, Bogataj, 2022). Starejši in moški živijo razpršeno v različne konkretne skupnosti (družinske, krajevne in druge), kar želimo v analizi upoštevati.

Teoretska podlaga analize je Wengerjev koncept skupnosti prakse (Wenger, 2000), v kateri se soočata posameznik in njegov kontekst (skupnost oz. družba določenega naravnega okolja).

7.2 Namen, cilji, predmet in proces preučevanja

V najširšem smislu je naš namen povečati delež starejših moških v organiziranem izobraževanju, v ožjem smislu pa jih želimo bolje razumeti, da bi jim približali izobraževalno ponudbo. Boljša integracija neaktivnih moških, zlasti starejših, v družbeno skupnost bi zapolnila rastočo vrzel med bolj in manj izobraževalno aktivnimi ter izenačila možnosti za izobraževanje. Namena analize sta torej tudi pravičnejša družbena razmerja in večja učinkovitost družbenih vlaganj. Poleg tega želimo z analizo opozoriti na tako-imenovane vmesne (civilno-družbene) institucije, ki so del prezrte realnosti, posamezniku pa so dosegljive v vsaki lokalni skupnosti, kar za državne možnosti ne velja. Nekatere nevladne organizacije že povezujejo ljudi z naravnim okoljem in so racionalne do mere, ki omogoča njihovo od države neodvisno delovanje, zato smo jih v obliki študije primera vključili v analizo.

Naš cilj so odgovori na vprašanja, kdo ni udeleženec organiziranega neformalnega izobraževanja odraslih v Sloveniji, kaj bi lahko bili razlogi za to in ali je izobraževalno neaktivne mogoče aktivirati. Cilj je tudi preveriti, ali sploh še veljajo dosedanje ugotovitve različnih domačih avtorjev, da so

starejši moški izobraževalno neaktivni ter se – v primeru, da to še velja – približati pojasnilu, čemu ter kako bi jih bolje aktivirali.

Poleg literature in kvantitativnih podatkov ANP4t (2021) smo uporabili tudi druge vire, in sicer zbornik o agrarnih skupnostih (Slovenske, 2021) in predstavitev treh oblik nacionalnih spodbud udeležbi (vlaganja v ranljive skupine v obdobju 2016-2022, vlaganja v delovanje študijskih krožkov v obdobju 2007-2018 in promocijo zgledov učenja ob Tednu vseživljenjskega učenja za obdobje 1997-2018).

7.3 Teoretična izhodišča

(Ne)udeležba starejših moških v izobraževanju odraslih

Mednarodni trendi udeležbe moških so drugačni (nihajoči) od trendov udeležbe žensk in mladih, ki raste (GRALE, 2022). V Sloveniji udeležbo v izobraževanju odraslih razumemo za nacionalni strateški cilj in kazalnik Resolucije o nacionalnem programu IO 2022-2030. Ta Resolucija navaja šestih prednostnih skupin, ki jim bo do leta 2030 posvečena posebna pozornost. Med njimi prva in peta prednostna skupina ker omenjata starost, torej se neposredno nanašata tudi na starejše moške. Druga prednostna skupina tega nacionalnega strateškega dokumenta omenja izzive skupnosti, katerih del so tudi starejši moški.

Krepitev udeležbe in večjo dostopnost izobraževalne ponudbe avtorji obravnavajo z različnih zornih kotov: Moški imajo drugačne in morda tudi manjše izobraževalne potrebe od žensk (Mirčeva idr., 2022), starost pa je predvsem element ranljivosti obeh spolov, ker usiha delovna aktivnost in so starejši v povprečju nižje formalno izobraženi (ibid, s. 39, 47, 51). Med dejavniki vpliva na udeležbo so različni avtorji nesporno potrdili vpliv izobrazbe (Boudard in Rubenson, 2003, Villar in Cedran, 2013, Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019, Mirčeva, 2016, Mirčeva in Beltram, 2021). Če nekateri starejše interpretirajo kot potencial, vreden krepite družbene moči (Kump, 2018), drugi vse bolj izpostavljajo pomen posameznikove umestitve v skupnost. Tako npr. OECD študija Desjardin-a s soavtorji povečanje udeležbe odraslih v organiziranem izobraževanju ne pripisuje le ravni izobrazbe in dostopnosti ponudbe, ampak tudi vplivu »prijateljske skupine« (OECD, 2007). Tudi Villar in Cedran (2013) sta na vzorcu starejših med 60 in 75 letom v Španiji

ugotovila le 22% izobraževalno aktivnih in vpliv njihove izobrazbene ravni, a hkrati tudi vpliv njihovih družinskih stikov in družbene aktivnosti, o čemer poroča tudi Iniguez-Berrozpe in Boeren (2019). Neagu (2014) za Romunijo trdi, da je izobraževalna ponudba predpogoj, ne pa tudi zadostni pogoj za aktivacijo odraslih ter izpostavlja pomen pripadnosti, ki lahko udeležbo krepi ali odvrča. Zato za povečevanje udeležbe zlasti starejših predlaga, da smo bolj pozorni na pristop k njim, kar slabo desetletje zatem precizira Kurnia s sodelavci (2022) s predlogom prilagoditve izobraževalne ponudbe pogostosti medsebojnih stikov, zaznavi čustvene opore, siceršnji aktivnosti starejših in prejemanju podpore. Tudi Morris idr. (2022) za višjo udeležbo starejših moških predlagajo njim prilagojene programe, medtem ko britanska študija udeležbe starejših na podeželju predlaga podoben obrat kot smo domači avtorji (Kump, 2018): starejše bi naj prenehali obravnavati kot »pomoči in spodbud potrebne«, namesto tega pa bi naj jih reinterpreterali za enakovredne člane skupnosti, kar terja boljši vpogled v razloge za njihovo neaktivnost. *Odnosi* so torej poleg izobrazbe in dostopnosti upoštevanja vreden element aktiviranja starejših moških.

Nemški raziskovalci (Lischewski idr., 2020) v analizi razlogov za neudeležbo v poklicnem izobraževanju potrjujejo pomen biografij in različnih perspektiv (individualne, zaposlitvene in učne) ter pripisujejo pomemben vpliv na udeležbo tipu institucionalnega ponudnika. Tudi nizozemska raziskovalca Turek in Henkens (2021) priporočata upoštevanje življenjske poti, saj lahko v javnosti ali posamezni skupnosti vplivamo na npr. kulturo vseživljenjskega učenja ali obratno - zaklenjenost v vzorec neudeležbe. Češki raziskovalki Kalenda in Kočvarova (2023) sta med razlogi za neudeležbo starejših potrdili (spodbuden) vpliv ravni izobrazbe pa tudi močan (zaviralen) vpliv družbenega izvora. Kanadčana Miles in Yeh (2022) sta s povezavo vrednot in konteksta dokazala, da je spol vpliven, a v različnih kontekstih zelo različno. Povzamemo lahko, da na izobraževalno udeležbo hkrati vpliva več dejavnikov, med katerimi sta v različnih okoljih potrjena zlasti *raven izobrazbe* ter vpliv *konteksta*, v katerem posameznik živi in deluje (njegovi stiki in zgledi, vključno z odnosom do institucij) ter *časa*. Ugotovitve večinoma izhajajo iz podatkov o posameznikih, ne pa iz analiz njihove realne skupnosti, v kateri so med seboj pomešani izobraževalno aktivni in izobraževalno neaktivni ljudje različnih spolov, starosti, statusov, socialne mreže, izobraževalnih biografij ter motivov za udeležbo v izobraževanju.

Starejši moški v Sloveniji

Moških nad 65 letom je v Sloveniji 17%, kar nominalno pomeni 191.226 (SiStat, 2021). Nekaj (6%) jih tudi po 65 letu še zaposlenih oz. socialno zavarovanih (SURS 2021, ZPIZ, 2021). Podrobno

analizo starih ljudi je pred desetletjem opravil Ramovš (2013) in za moške ugotovil, da pogosto živijo sami, da delajo dlje od žensk, da jih približno tretjina poseduje bivanjsko nepremičnino in da so v povprečju bolj izobraženi od žensk (Ramovš, 2013, s. 542). Domači avtorji jih večinoma obravnavajo z vidika potreb po zdravstveni, socialni pomoči ter servisnih storitvah ter ugotavljajo, da sta njihova socialna opora drugačna kot za ženske, in sicer, da jo najdejo predvsem v svoji družini in soseski (Filipovič Hrast idr., 2015, Hojnik Zupanc, 1996). To pomeni, da so moški vsaj po teh podatkih v starosti orientirani v najbližjo skupnost ter da bi jih v izobraževanju pričakovali več kot pričakujemo žensk. Toda moški tudi 4-krat pogosteje kot ženske napravijo samomor (Roškar in Videtič, 2021) in se večinoma ne odzivajo na izobraževalno ponudbo (Jelenc Krašovec, 2011, Kump in Jelenc-Krašovec, 2017, Javrh, 2017, ReNPIO 2022-2030, SUTŽ, 2023, Pepelnik 2020). Vpogleda v priložnosti, ki jih za učenje ponujajo penološke, zdravstvene in socialne ustanove zaenkrat nimamo, znan pa je obseg javne mreže izvajalcev izobraževanja odraslih ter podatki o ponudbi izobraževalnih organizacij in programov (ReNPIO 2022-2030). Starejšim moškim je ta ponudba fizično in finančno različno dostopna in prilagojena, poleg tega pa o njih nimamo podatkov, ker analize udeležbe v organiziranem izobraževanju upoštevajo le mlajše od 65 let (Mirčeva in Beltram, 2021). Raziskava PIAAC je pokazala segment, v katerem moški prevladujejo in ga določa njihova poklicna kvalifikacija: »nekvalificirani in polkvalificirani ročni delavci« (Javrh 2017, s. 18-21). Del moških torej ostaja prezrt ter izpostavljen interpretacijam na podlagi redkih obstoječih podatkov o njih. Glede na izobraževalne pogoje današnjih starostnikov v času njihove mladosti utemeljeno predvidevamo, da je njihova povprečna izobrazba v visoki starosti še nižja kot v omenjenih analizah, kar verjetno pomeni, da lahko pričakujemo nizek delež izobraževalno aktivnih, omejene možnosti, da to razložimo in nadaljevanje diskurza, ki jih obravnava kot nemočne.

Potrebe starejših moških izven socialno-varstvenega in izobraževalnega polja torej ostajajo neznane. Ne vemo, kako se povezujejo v civilno družbene skupnosti, med katerimi je v javnosti najbolj znana gasilska organizacija. Posebej zanimiva in prav tako neznana je aktivnost moških v navezavi z zemljišči, saj ima dolgo zgodovino, poteka še danes in je organizirana ter neodvisna od državnega financiranja. Moški so bili nekoč garant varnosti in gospodarski nosilec agrarne produkcije, s tem pa tudi prostorske identitete in poseljenosti. Danes so gospodarski nosilci drugi, čeprav ostaja $\frac{3}{4}$ zemljišč v Sloveniji v zasebni lasti. Dovolj so negovana, da jih turistična panoga z zelenimi blagovnimi znamkami uspešno trži do opaznega deleža državnega bruto produkta. Domači javnosti je z zakonsko predpisano prosto dostopnostjo zemljišč omogočena brezplačna uporaba teh zemljišč, hkrati pa vloga teh zemljišč raste. Nudijo nam namreč biološko stabilnost in

ekosistemske storitve (pitno vodo, naravne dobrine, rekreacijo ipd.), kar se s podnebnimi spremembami le še krepi. Zemljišča vzdržujejo in negujejo predvsem moški, vendar njihova pozitivna vloga za skupno dobro v javnem diskurzu vznikne le ob izjemnih situacijah kot sta bila na primer žled februarja 2014 in požar na Krasu julija 2022. Ko minejo, hitro ponikne, zato na splošno ne poznamo vloge (dela) moških, ki aktivno gospodari s prostorom ter javnosti (brezplačno) vzdržuje ekosistemske storitve (Slovenske, 2021, Šmid Hribar, 2023). O dinamiki moške družbene vloge ni (večjih) javnih razprav, kar za vlogo žensk ne velja. Javna podoba starostnikov je zato pomanjkljiva in enostranska. Celovite slike o njihovih potrebah in vlogah ni, zato ostajajo večinoma nerazumljeni, kljub spoznanjem različnih strok, da obstaja razkorak med pričakovano in realizirano vlogo moških v družbi (Findeisen, 2013, Pepelnik, 2020, Hrobat Virloget, 2021, Roškar in Videtič, 2021). Starostniki na podeželju, katerih družbeno vlogo je v mladosti določalo kmečko delo, del svojih potreb zadovoljijo v omrežju socialne opore (Mandič in Hlebec, 2005). Pregled stanja o starejših moških v Sloveniji zaključujemo z ugotovitvijo, da so vrzeli v razumevanju njihovih potreb, aktivnosti in vlog velike, zato trditve o njihovi neudeležbi v razvoju slovenske družbe niso utemeljene.

Primer agrarnih skupnosti

Agrarne skupnosti (v nadaljevanju AS) so ena prvih avtohtonih institucij na našem ozemlju, nastala na manj produktivnih zemljiščih v okolici naselij. So oblika organiziranja in skupnostnega lastništva že od 13. stoletja dalje po vsej Evropi (DeMoor 2015). Pri nas so formalno pravno zaživele v 19. stoletju po zemljiški odvezi, nato pa so svoj obstoj in delovanje prilagajale političnim in ekonomskim prelomnicam (Bogataj in Krč, 2014). Po letu 1947 so bile formalno ukinjene, nato razlaščene, a so preživele, in to celo v obsegu, ki je po letu 1991 omogočil njihovo oživljanje. Danes zaključujejo dolgotrajne in drage denacionalizacijske postopke (Ravnik Koprivec, 2021) in se prilagajajo razvoju njihove pravne regulacije. Ne preseneča torej upad njihovega števila s tisoč na nekaj sto, o čemer zanesljiva statistika ne obstaja. Danes jih je največ na kraških zemljiščih Alp, Notranjske in Krasa, kjer so se izkazale z učinkovitim odzivom na naravne ujme (Bogataj in Krč, 2023). Njihov model delovanja hkrati upošteva ekološke, socialne in ekonomske vidike razvoja (skupnosti), zato jih razumemo kot zgled trajnosti. Čeprav jih lahko razumemo kot reliktno nekdanje agrarne produkcije, v ospredje po vsem svetu, v Evropi pa tudi pri nas prihaja njihova večstoletna sposobnost prilagajanja spremembam narave in družbe (DeMoor, 2015, Casas-Cortez idr., 2015) in brezplačna nega ekosistemskih storitev (Šmid Hribar idr., 2023). AS so vitalen segment družbe,

ki se vzdržuje sam in ni del državnega aparata, tržne ponudbe ali interesnih organizacij in so tipična tim. vmesna institucija, zgrajena od spodaj navzgor (Mandič in Hlebec, 2005). Opredeljujejo jo: zemljišče (teritorij, kraj) (Ravnik Koprivec 2021, Lawrence idr., 2019), odnosi med člani, ki so pisno opredeljeni s Statuti, umestitev v pravni red (ZAgRS, 2015) in nenehno usklajevanje z ljudmi in institucijami, ki uporabljajo prostor.

7.4 Metodologija

Za preučevanje starejših moških z vidika njihove izobraževalne udeležbe smo uporabili kvantitativno ali kvalitativno metodologijo. Pregledali smo statistične podatke o moških v Sloveniji ter se nato osredotočili le na starejše moške, ker s časom delež starih raste tako v Sloveniji kot v Evropi in so starejši strateška prioriteta izobraževanja odraslih v Sloveniji (ReNPIO 2022-30). Izobraževalna (ne)udeležba starejših moških ni raziskana, zato jo slabo razumemo, literatura pa nakazuje, da je njihova umestitev v skupnost(i) za njihovo aktivnost ključna.

Za kvantitativno analizo smo najprej določili vzorec podatkov ANP4t (2021) in sicer starejše moške, stare 60 let in več. Ugotovili smo njihovo število v omenjeni anketi, opisali njihovo strukturo in nato opazovali njihovo udeležbo v izobraževanju odraslih, predvsem udeležbo v neformalnem izobraževanju, saj se osebe v tej starostni skupini večinoma ne izobražujejo formalno. Ocenili smo jakost povezav med njihovimi strukturnimi kazalniki (regija, samoocena zdravja, itd.). Pridobljene podatke smo dopolnili s kvalitativnimi metodami, s katerimi smo poiskali možne vzroke neudeležbe starejših moških v izobraževanju odraslih.

Za znižanje starosti na 60 let smo se odločili na podlagi literature (Ramovš 2013, Cepin idr., 2019). Intervjuvani po 74 letu so šteti za neaktivne²⁷, zato smo jih iz analiz izločili. Podrobneje smo analizirali podatke o izobraževanju v prostem času zaradi osebnega interesa, saj za izbrano skupino nismo pričakovali obsežnejših izobraževanj za potrebe dela. Navedene podatke smo analizirali po prostorskih in socio-demografskih spremenljivkah ANP (2021).

---

²⁷ Vprašanje o formalnem in neformalnem izobraževanju odraslih so bile zastavljene osebam, starim od 15 do 74 let.

Izračuni so izvedeni na uteženih podatkih (n=10.226), torej predstavljajo populacijske vrednosti moških, starih med 60 in 74 let.

Kvantitativna analiza

Podatki ANP4t (2021) obsegajo 74.258 oseb, od tega 10.226 moških nad 60 let. V formalnem izobraževanju je bilo (pričakovano) dejavnih le nekaj posameznikov oz. skupno 0,1% intervjuvanih. Nekaj več, a še vedno minimalno, je bilo dejavnih v neformalnem izobraževanju za potrebe dela (2,0%) oziroma za lastne potrebe (3,4%).

Po regijah, tipih naselja in stopnji urbanosti so intervjuvanci porazdeljeni neenakomerno: nad 10% jih je v treh regijah (Osrednje slovenska 23%, Podravska 16,1% in Savinjska 12,4%), manj kot 5% pa v štirih regijah (Koroška 3,8%, Zasavska 3,0%, Posavska 3,7%, Primorsko-Notranjska 2,8%). Bolj enakomerno so razpršeni glede na tip naselja, saj je največ anektiranih iz manjših naselij, in sicer nekmečkih (28,3%) in kmečkih (22,9%), slaba petina iz srednje velikih naselij z 2000-10.000 prebivalci (18,2%) in tretjina iz večjih krajev (30,1%), delno iz naselij z več kot 10.000 prebivalci (13,2%), delno pa iz Maribora (4,5%) in Ljubljane (12,4%) (Tabela 15, Slika 25).

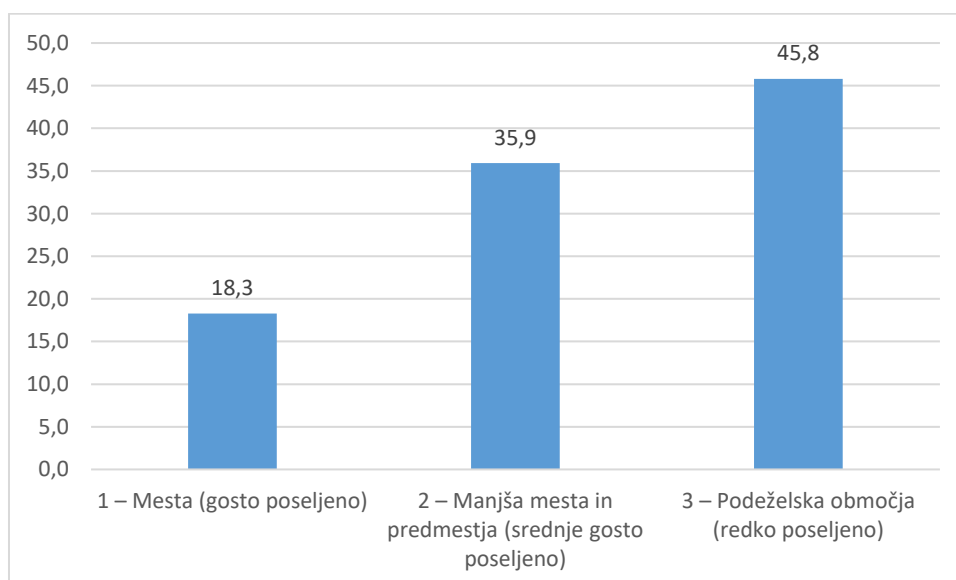
Preglednica 15: Delež in porazdelitev starejših moških po regiji in tipu naselja

		n	%
regije NUTS3	Pomurska	633	6,2
	Podravska	1644	16,1
	Koroška	388	3,8
	Savinjska	1266	12,4
	Zasavska	302	3,0
	Posavska	379	3,7
	Jugovzhodna Slovenija	687	6,7
	Osrednjeslovenska	2354	23,0
	Gorenjska	1017	9,9
	Primorsko-notranjska	285	2,8
	Goriška	644	6,3
	Obalno-kraška	628	6,1
	Skupaj	10226	100,0
	1 - nekmečka naselja <2000 oseb	2893	28,3

tip naselja	2 - kmečka naselja <2000 oseb	2346	22,9
	3 - naselja od 2000-10000 oseb	1859	18,2
	4 - naselja >10000 oseb	1401	13,7
	5 - Maribor	461	4,5
	6 - Ljubljana	1267	12,4
	Skupaj	10226	100,0

Vir: Raziskava ANP 2021

Slika 25: Delež in porazdelitev starejših moških po gostoti poseljenosti

Vir: Raziskava ANP 2021

Po izobrazbi prevladujejo intervjuvanci z osnovnošolsko (16,2%), poklicno (33,3%) in srednjo strokovno izobrazbo (23,0%). Visokošolsko univerzitetno izobrazbo ima 10,1% starejših moških, višješolsko pa 8,1%. Ostale izobrazbene kategorije so zastopane minimalno npr. 0,2% intervjuvanih je brez osnovnošolske izobrazbe, 1% jih ima doktorat.

Svoje zdravstveno stanje tri četrtine (76,1%) samoocenjujejo za dobro (42,3%) ali srednje (33,9%), le 12,2% za slabo in še manj za ekstremno (zelo dobro 8,4%, zelo slabo 2,5%).

Uporabili smo frekvenčne porazdelitve in opisne statistike posameznih odvisnih (udeležba v IO) in neodvisnih spremenljivk. Povezanost udeležbe v IO z različnimi sociodemografskimi spremenljivkami smo poiskali pretežno s pomočjo hi-kvadrat (χ^2) testa. Jakost povezave smo

določili s pomočjo Kramerjevega koeficienta (Cramer V), ki ima standardizirane vrednosti od 0 do skoraj 1, kjer vrednosti večje od 0,25 pomenijo zelo močno povezanost, vrednosti večje od 0,15 močno, vrednosti nad 0,10 zmerno in vrednosti nad 0,05 šibko povezanost (Akoglu, 2018).

Kvalitativna analiza

Kvalitativni del analize načrtno povezuje zelo različne vire, da bi ob siceršnji odsotnosti podatkov kar najbolj osvetlili možne razloge za neudeležbo. Uporabili smo sledeče virepodatke:

1. transkripte fokusne skupine in transkripte intervjujev raziskave Udeležba odraslih v VŽU: stanje, značilnosti in razlogi (Mirčeva idr., 2022),

2. podatke nacionalnih spodbud za udeležbo v neformalnem izobraževanju

- nacionalne nagrade ob Tednu VŽU za obdobje 1997-2022,
- projekt evropskih strukturnih skladov za obdobje 2016-2022 in
- udeležba v študijskih krožkih med letoma 2007-2018; ter

3. podatke študije primera, ki smo ga povzeli po literaturi (Slovenske, 2021). Študija primera obsega 80 samopredstavitev slovenskih agrarnih skupnosti z vse Slovenije, analizo njihovega razvoja in vloge ter pričakovanja za njihov nadaljnji razvoj kot ga vidi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Obsega tako kvantitativne kot kvalitativne podatke o agrarnih skupnostih kot primeru skupnostnega upravljanja z naravnimi viri, v katerem sodelujejo večinoma starejši moški. Iz nje smo izluščili vidike, zanimive za naše vprašanje.

Analiza kvalitativnih gradiv je vključevala:

Ad 1) Izjave intervjuvancev smo omejili na moške udeležence. T Transkript fokusne skupine smo analizirali z vidika zastopanosti izobraževalnih motivov s posebno pozornostjo na tri med njimi: 1. odnos do izobraževalnih institucij, 2. narava kot predmet zanimanja ali učno okolje; 3. odnos do časa kot elementa učenja npr. trajanje učenja, spremembe odnosa do učenja in podobno.

Ad 2) Podatke nacionalnih spodbud smo analizirali le z vidika deleža moških v njih, če so bili na voljo podatki o strukturi udeležencev po spolu.

Ad 3) Študijo primera smo povzeli z bistvenimi ugotovitvami za namen naše analize, in sicer s podatki o zastopanosti moških v strukturi članstva, deležu starejših moških, deležu tistih, ki so med člani dejansko aktivni ter vrstah aktivnosti agrarnih skupnosti.

7.5 Rezultati

Udeležba v organiziranih oblikah izobraževanja za moške med 60 in 74 letom po podatkih ANP4t ne presega 5,3%. Delež izobraževalno aktivnih v tej starostni skupini je zelo nizek.

Primerjave podskupin, grupiranih po socio-demografskih spremenljivkah, kažejo povezavo med udeležbo v neformalnem izobraževanju za osebne potrebe in sledečimi dejavniki:

- raven izobrazbe ($\chi^2=307,697$; $p < 0,001$), povezava je močna (Cramer 0,20),
- regija bivanja ($\chi^2=9,62$; $p=0,007$): v Zahodni regiji je več izobraževalno aktivnih starejših moških (4,2%) kot v Vzhodni (3,2%). Povezava je neznatna (Cramer 0,036),
- stopnja urbanizacije ($\chi^2=15,00$; $p=0,005$): več starejših moških se neformalno izobražuje v mestnih gosto poseljenih območjih (4,8%) kot v manjših mestih in na podeželju (nekaj nad 3%). Povezava je neznatna (Cramer 0,045).

Samoocena zdravstvenega stanja tistih starejših moških, ki se neformalno izobražujejo (povprečje =1,96²⁸), je boljša od tistih, ki se ne (povprečje=2,57). Med nižjo in višjo samooceno je statistično značilna razlika ($t=14,433$; $p<0,001$). Tudi vpliv kroničnih bolezni na udeležbo v izobraževanju je potrjen, saj se (logično) neformalnega izobraževanja manj udeležujejo tisti, ki so bolezensko ovirani (2,2%), več pa tisti, ki niso (6,0%). Razlika med obema skupinama starejših moških je statistično značilna ($\chi^2=42,776$; $p<0,001$), povezava pa šibka (Cramer 0,08).

Kvalitativna analiza

S kvalitativno analizo osvetljujemo možne razloge za neudeležbo v organiziranem izobraževanju odraslih z različnih zornih kotov oz. z različnimi viri podatkov.

Izjave moških v fokusnih skupinah (Mirčeva idr. 2022) potrjujejo različne izobraževalne motive: zanimanje za določeno vsebino/ temo, iskanje zadovoljstva, možnost avtonomnosti učenja oz. vpliva²⁹ na učno snov in način učenja. Izpostavili so »socialni stik« (I1), umeščeno učenje v

---

²⁸ Na lestvici od 1= zelo dobro do 5= zelo slabo.

²⁹ »ker jaz imam neke življenjske ideje, kaj bom počel« »me zanima marsikaj« in »Se mi je zdelo fer, da sodelujem« (I2), »... osebno me najbolj motivira potreba. To pomeni imam neko potrebo. Ta je lahko čisto eksistenčna.«

biografijo (»ker jas to skos počnem« (I3), »ker mi je to navada... ritual... (I2)), kjer se je za pomembnega izkazal tudi čas (»Včasih je na uresničitev treba čakati »celo življenje«; »nekateri z redno šolo končajo izobraževanje in branje« (I1)). Za moške intervjuvance je očitno pomembna tudi *izkušnja z institucijami* (npr. »jaz nisem mislil, da se rad učim dokler nisem prišel izven šolskega sistema. .... Način, na katerega mi je šola dajala znanje, mi ni bil smiselna« (I1) ali »izobraževalne institucije so primorane v to, da lahko same sebe vzdržujejo, ... zato morajo pač nek program ustvariti, neki narediti, da se lahko plača najemnina prostorov, da lahko imajo zaposleni plače itn. In potem si belijo glave, kaj bi še ponudili in potem se energije ogromno porabi, da se nekoga zanimira, da on sploh tam pride« (I2). *Naravo* so omenjali redko in le posredno.

Vpogled v izbrane tri oblike nacionalnega spodbujanja udeležbe kaže, da je spolna struktura v njej vsaj deloma spremljana. Tako na primer nacionalna promocija zgledov ob Tednu vseživljenjskega učenja v obdobju 1997-2018 v kategoriji posameznikov obsega tudi moške, in sicer v skupnem obsegu 42% nagrajencev v tej kategoriji. Finančne spodbude v obdobju 2016-2022, namenjene »vključevanju v izobraževanje in usposabljanje za razvoj temeljnih kompetenc ter zagotavljanju kakovosti pri načrtovanju in izvajanju izobraževalnih procesov«³⁰, niso neposredno naslavljale moških. Starejši moški so se lahko vključevali, a o njih zgoščenih in javno dostopnih podatkov ni, hkrati pa so bili za ranljive v tem okviru izpostavljeni nižje izobraženi, priseljenci in Romi. Dolgoročneje proračunsko študijskih krožkov, ki je skupnostnemu učenju najbližje, je v obdobju 2007 – 2023 vključilo le nekaj odstotkov moških med starejšimi, ki jih je bilo v povprečju približno petina (v obdobju 2008-2018 22,8%), več v ljudskih univerzah (44,9 %) (Cepin idr., 2019, s. 117). Zanimivo pa je bil s 95% zanesljivostjo ugotovljen statistično značilen vpliv tipa institucionalnega ponudnika izobraževanja na strukturo udeležencev v študijskih krožkih pa tudi da zanimanje za teme, povezane z naravo, vztrajno, a počasi narašča (Bogataj, 2022).

Študija primera institucionalnega izobraževanja izven mreže javnih institucij (Slovenske, 2021) kaže, da formalizirano, pretežno moško in starejše članstvo agrarnih skupnosti redno skrbi za svojo notranjo dinamiko, pravila delovanja, načrtno vzdrževanje in nego zemljišč ter za dobre odnose s širšim okoljem. Na te aktivnosti so vezane tudi izobraževalne potrebe. Člani AS se izobražujejo na treh tipih izobraževanj:

---

³⁰ <https://pismenost.acs.si/zakljucna-konferenca-ess-projekta-razvoj-kompetenc-odraslih-2016-2022/>

- samoorganizirana in financirana npr. »izobraževanje o gašenju začetnih požarov, letni izlet in ekskurzijo« (Drešček, 2021);
- ciljna usposabljanja, ki jih organizirajo javne institucije (npr. Zavod za gozdove za varno delo v gozdu, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter Kmetijsko-gozdarska zbornica za sooblikovanje zakonodaje)
- redna letna srečanja, ki jih organizira Združenje predstavnikov agrarnih skupnosti Slovenije (Cerar, 2016, Cerar in Rebec, 2021).

Več tisoč starejših moških, aktivnih v AS, se torej redno izobražuje. Nekateri izražajo naklonjenost izobraževanju (» imamo... tradicijo učenja v šoli, izobraževalnem društvu in vaški knjižnici s prek 400 knjigami, pa tudi gledališke dejavnosti ter storitev vseh vrst za kakovostno življenje« (DePosarelli, 2021, str. 100).

7.6 Razprava in zaključki

Na osrednje vprašanje naše analize – kdo se organiziranega izobraževanja odraslih ne udeležuje – je naš odgovor: moški in še posebej: starejši moški. Njihovo zastopanost tako literatura kot naši podatki ocenjujejo na 3%-7%, kar pomeni, da med udeleženci organiziranega izobraževanja izrazito prevladujejo ženske. To potrjuje tudi literatura npr. Poročilo Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje (SUTŽ 2023, s. 100), ki navaja med udeleženci 84,8% žensk. Tudi naša kvantitativna analiza je potrdila, da so v javno-izobraževalnih institucijah slabo zastopani oz. v izraziti manjšini (do 5%) pa tudi, da na njihovo udeležbo vpliva izobrazba. Ker Ramovš (2013) ugotavljanja višjo povprečno izobrazbo moških od žensk, bi pričakovali njihovo višjo udeležbo, zato je zanimiv vpogled tudi v druge vplivne dejavnike. Tako je na primer zanimiva nova ugotovitev, da je udeležba malenkost višja v gosteje naseljenih območjih in v zahodni regiji ter da so zdravstveno ovirani manj izobraževalno aktivni, vendar so te povezave neznatne. Drugi viri o obsegu udeležbe moških ne dajejo enotnega signala: v študijskih krožkih so moški zastopani pod 5%, precej pogosteje (42%) med nagrajenci Tedna VŽU, za projektne spodbude pa javno dostopnih podatkov (še) ni. Obratno študija primera, ki se nanaša na nekaj tisoč starejših moških kaže njihovo redno aktivnost, ki obsega tudi izobraževanje, toda izven javnih izobraževalnih institucij.

Razloge za udeležbo moških in zlasti starejših moških smo le osvetlili, saj tuja in domača literatura kaže vpliv izobrazbe na izobraževalno udeležbo (Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019, Mirčeva in Beltram, 2021 in drugi), reprezentativna analiza starejših v Sloveniji pa vsaj za moške tega ne

potrjuje (Ramovš,2013). Študija primera agrarnih skupnosti s podatki o aktivnih starejših moških zato izziva sicer kvantitativno potrjeno tezo, a hkrati kaže vpliv tudi drugih dejavnikov npr. umeščenosti starejših moških v socialno mrežo, njihove izobraževalne biografije in njim prilagojene ponudbe, o čemer pišejo OECD (2007), Iniguez-Berrozpe in Boeren (2019) in drugi). Kvalitativna analiza je tudi pokazala, da izobraževalne udeležbe ne gre opredeljevati le v določenem trenutku, ker gre za proces, torej *časovni razvoj* npr. *biografija*. Kadar torej govorimo o skupnosti, jo je utemeljeno razumeti kot skupnost spomina in vizije (Bahovec, 2005). Teh vidikov pri nas ne poznamo. Le s primerom agrarnih skupnosti smo pokazali, da izobraževalna ponudba v Sloveniji obstaja, a izven izobraževalnega področja, kar potrjuje povezanost strukture udeležencev študijskih krožkov s tipom institucije (Bogataj, 2022). Starejši moški torej se izobražujejo, a večinoma ne v javnih izobraževalnih institucijah, ampak bliže lokalni skupnosti ter v povezavi z njeno varnostjo, gospodarnostjo in naravnim okoljem. Moški so velika, a slabo poznana skupina, ki možnost organiziranega izobraževalnega udejstvovanja ima in se nanjo odziva minimalno, aktivnejša pa je v samo-organiziranih dejavnostih in drugih javnih institucijah ter stanovskih združenjih.

Odgovor na naše tretje vprašanje je tudi zato pozitiven: moške oz. starejše moške je mogoče aktivirati. Vstop v razkorak med njihovo pričakovano in realizirano družbeno vlogo, ki so jo ugotovile različne stroke: gerontološka (Ramovš 2013), sociološka (Mandič in Hlebec, 2005), etnološka (Hrobat Virloget, 2021), suicidalna (Roškar in Videtič, 2021) in andragoška (Findeisen, 2013, Pepelnik, 2020 in drugi) bi potencialno dal večplastne učinke. Krepitev splošne naklonjenosti izobraževanju in vlaganje vanj za to ne bo dovolj, ampak bo potrebno razviti pristope tudi za doslej manj vključene skupine, za katero ponudba še ni razvita, a je ob sistemski podlagi ReNPIO 2022-2030 možna. Naša analiza kaže, da imajo tudi starejši moški lahko delovne motive, ne sicer »zaposlitvene«, ampak vsaj razvojno utemeljene in smiselne. Starejši moški, lastniki zemljišč, namreč v Sloveniji brezplačno skrbijo za ekosistemske storitve. Njihova tradicije skupnega dobrega kaže, da se z upokojitvijo institucionalna vključenost in regulacija posameznika ne končata in da so skupinski in prostorsko določeni pristopi ena od poti za njihovo aktiviranje. Primer take ponudbe so študijski krožki, a ne na način kot trenutno potekajo. Prilagoditev in posodobitve sta možna, za povečanje udeležbe pa uporabna le, če prepreke ne predstavlja tip institucije. Skupnostno organizirani lastniki zemljišč so se na ekstremne veliko-prostorske škode odzvali hitreje in pravilneje od drugih (Bogataj in Krč, 2023), k čemur so bolj prispevale izkušnje in sodelovalne norme kot njihova izobrazba in socio-ekonomska moč. Andragogika se s temi vidiki doslej ni ukvarjala sistematično, zato ostaja pred izzivom izobraževanja za življenje v skupnosti v spremenljivem naravnem okolju.

Zbrani kvantitativni in kvalitativni podatki osvetljujejo izobraževalno neudeležbo ter omogočajo uvid potencial velikega dela slovenskega prebivalstva, ki ostaja v okviru samo-organiziranega krajevnega konteksta ter socialno-zdravstvene stroke. Obstoječe izobraževalne spodbude še niso neposredno usmerjene v moške ali starejše moške, le-ti pa se nanje (še) ne odzivajo (dovolj). Vseeno jim ne moremo očitati splošne pasivnosti dokler ne spoznamo njihovega udejstvovanja v kulturi, literarni, športni in tehnični, saj smo osvetlili le del njihovega skupnostnega delovanja. Tudi z nevednostjo jih torej zadržujemo v nepravičnem družbenem položaju.

8 Udeležba odraslih v izobraževanju odraslih in osebni dohodek

Mag. Estera Možina

8.1 Teoretična izhodišča

Za utemeljitev prispevka, ki se ukvarja s preučevanjem povezanosti osebnega dohodka in udeležbe v izobraževanju odraslih, je potrebno na eni strani osvetliti vlogo izobraževanja in izobraževalnih dosežkov na družbeni položaj posameznika v sodobni družbi. Prav tako pa tudi predstaviti poglede na vključenost v izobraževanje odraslih z vidika pravičnosti in enakih možnosti, še posebej zato, ker želimo preveriti hipotezo, da nižji osebni prejemki ovirajo posameznika pri odločanju za izobraževanje. K temu so nas spodbudili med drugim tudi podatki o stopnji tveganja revščine, ki se v zadnjih letih povečuje. Po podatkih SURS³¹ je bila stopnja tveganja revščine leta 2022 12,1-odstotna in se je v primerjavi z letom prej zvišala za 0,4 odstotne točke. Z dohodkom, nižjim od praga tveganja revščine, je v Sloveniji živelo približno 251.000 prebivalcev Slovenije oz. 8.000 več kot leto prej. V prispevku so zbrani podatki iz relevantnih študij, ki vključujejo vidike povezanosti izobrazbe, izobraževalne aktivnosti na socialno ekonomski položaj posameznika. Glede na to, da smo v obdelavo vključili eno samo spremenljivko povezano z osebnim dohodkom, v prispevku predstavljamo ugotovitve študij, ki so preučevale vpliv družinskega ozadja na udeležbo v izobraževanju in tudi na nekatere druge izide izobraževanja kot na primer raven temeljnih spretnosti odraslih.

Pomembna značilnost sodobnih družb so hitre gospodarske spremembe, ki so v zadnjem času povezane z razvojem gospodarstev, temelječih na znanju, in z razvojem gospodarstva, temelječega na znanju. Da bi dohiteli ta razvoj, morajo ljudje nenehno izboljševati svoje znanje in spretnosti. Vzorci udeležbe v izobraževanju odraslih, ki jih je ugotovilo in potrdilo več avtorjev, jasno kažejo, da se mlajši odrasli, tisti z višjo stopnjo izobrazbe, zaposleni ali zaposleni v visokokvalificiranih poklicih udeležujejo izobraževanja pogosteje kot starejši, nizko izobraženi in brezposelni ali

---

1 ³¹ Kazalniki dohodka, revščine in socialne izključenosti, 2022.

<https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10898>

zaposleni v nizkokvalificiranih poklicih. Priznано je, da ti vzorci udeležbe vodijo k vse večjim neenakostim, tako v smislu izobrazbe kot rezultatov na trgu dela, v celotnem življenjskem obdobju (Mirčeva, 2016, 2018). Tako se pogosto ugotavlja, da vseživljenjsko učenje služi predvsem ohranjanju neenakosti, povezanih z družbenim izvorom, namesto da bi jih zmanjševalo (Bukodi, 2016). Zaradi tega je upoštevanje vidikov socialne pravičnosti in razgrinjanje neenakopravnega dostopa do izobraževanih priložnosti nepogrešljivo tako za raziskave kot za oblikovanje politik na področju izobraževanja odraslih.

Obstajajo številni dokazi o koristih izobraževanja odraslih za zdravje in dobro počutje, zaposlovanje in trg dela ter družbeno in državljansko življenje (Schuller in Watson 2009; UIL 2016), ki jih niso deležni odrasli, ki so izključeni iz izobraževanja. Izobraževanje odraslih posameznim odraslim omogoča čustvene, socialne, ekonomske in psihološke koristi, od katerih se mnoge medsebojno krepijo, tako da so v t.i. "paketnem" stanju (Manninen idr. 2014) te nagrade so za odrasle najbolj koristne, saj jih ohranjajo celovite, srečne in v dobrem duševnem zdravju. To spoznanje se je pokazalo v študiji, ki je preučevala koristi vseživljenjskega učenja (BeLL) v Evropi, v kateri so bili anketirani odrasli, vključeni v organizirano neformalno, nepoklicno in prostovoljno izobraževanje odraslih. Jyri Manninen in drugi so ugotovili, da udeleženci pri opisovanju svojih izkušenj običajno poročajo o sklopih koristi in med njimi vzpostavljajo različne povezave. Ta ugotovitev odpira nova raziskovalna vprašanja, ki niso bila predvidena v prvotnem raziskovalnem okvirju (Manninen in dr., 2014, str. 62).

V nacionalnih in mednarodnih strateških in zakonskih dokumentih je seveda pravičnost v izobraževanju odraslih eden od ključnih ciljev. Pravičnost in enakopravnost ter enake možnosti pri dostopu, obravnavi in doseganju izidov v učenju in izobraževanju ter svoboda in avtonomnost pri izbiri poti, vsebine, oblik, sredstev in metod izobraževanja, sta prvi dve načeli izobraževanja odraslih, ki jih je Slovenija zapisala v Zakon o izobraževanju odraslih (ZOI-1, 2018, 4. člen). Kot pravi Biao (2022) je potrebno financiranje izobraževanja odraslih utemeljiti z vidika človekovih pravic. Že leta 1948, ko so Združeni narodi v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah zapisali: "Vsakdo ima pravico do izobrazbe" (ZN 1948, člen 26), se ta pravica kot pravni in zagovorniški instrument ohranja vse do danes in je tudi osnova 4. cilja agende ZN za trajnostni razvoj. V skladu z agendo Združenih narodov za trajnostni razvoj do leta 2030 je eden od ključnih ciljev trajnostnega razvoja zagotoviti vključujoče in pravično kakovostno izobraževanje ter spodbujati vseživljenjsko učenje za vse. Prav tako so v osrednjem strateškem dokumentu za področje izobraževanja odraslih v Evropi, t.j. v novi Resoluciji evropskega programa za izobraževanje odraslih do leta 2030 med

prednostnimi področji dela izpostavljene kakovost, pravičnost, inkluzija in uspeh pri izobraževanju odraslih (NEPUO 2030, 2021, str. 9).

Različne študije tudi razkrivajo, da za ugotovljenimi vzorci in neenakostmi, ki jih povzročajo, stojita dva glavna mehanizma - kumulativna prednost ali prikrajšanost in Matejev učinek (Bask in Bask, 2015). Oba mehanizma orisujeta težnjo, da ugoden relativni položaj postane vir, ki ustvarja nadaljnje relativne koristi, to pomeni, da tisti posamezniki, ki so bolj privilegirani, na primer v smislu dosežene izobrazbe, kopičijo več (izobraževalnih) virov in s tem - več prednosti.

Skoraj vse študije o izobraževanju odraslih potrjujejo, da "na prvi pogled izobraževanje odraslih ni sposobno bistveno prispevati k družbeni preobrazbi za socialno pravičnost" (Tuckett, 2015, str. 245) in da so ljudje z visoko stopnjo začetne izobrazbe zmožni veliko lažje izkoristiti priložnosti za vseživljenjsko učenje kot tisti z nizko ali neustrezno formalno izobrazbo. Posamezni avtorji pa izpodbijajo to glavno smer raziskav, saj razkrivajo, da ima izobraževanje odraslih možnost - čeprav omejeno - ublažiti moč izstopajočih izobraževalnih hierarhij. Izobraževanje odraslih v določenih družbenih pogojih zagotavlja možnosti, da brezposelni, posamezniki v marginaliziranih položajih na trgu dela in posamezniki z začetnimi neuspehi v izobraževanju napredujejo (Boyadjieva in Ileva-Trichkova, 2017) in s tem pomaga graditi pravičnejšo družbo.

Med različnimi načini razmišljanja o tem, kako je mogoče doseči pravičnost, sta dva zelo pomembna - na institucije osredotočen pristop Johna Rawlsa in na človeka osredotočen pristop Amartya Sena. Prvi temelji na ideji o vzpostavitvi hipotetične družbene pogodbe, katere cilj je prispevati k doseganju pravičnosti v družbi. John Rawls (1999) v svoji teoriji "pravičnosti kot poštenosti" razvija pristop, ki se osredotoča na ugotavljanje popolnoma pravičnih institucij in v svojem bistvu osredotočen na ureditev. V nasprotju s tem načinom razmišljanja je na človeka osredotočena perspektiva Amartya Sena (Sen, 2009, str. 401), ki govori o tem, da je mogoče pravičnost doseči s primerjavo med različnimi načini, na katere je mogoče voditi življenja ljudi, in tako, ugotoviti, kateri od njih je bolj ali manj pravičen. Osnova Senove teorije pravičnosti je človekova zmožnost, kot posebna vrsta svobode, ki je na voljo posamezniku - in ne v smislu nekega predhodnega cilja, kot je enakost primarnih dobrin, virov ali koristnosti. Zmožnosti omejujejo tudi tako imenovani dejavniki pretvorbe (osebni, institucionalni, ali okoljski), ki določajo zmožnost ljudi, da pretvorijo sredstva, ki jih imajo, v dobro življenje. Ti dejavniki se lahko zelo razlikujejo in lahko pojasnijo, zakaj ljudje z enakimi razpoložljivimi viri ne morejo doseči enakih rezultatov.

Ta sta dva vplivna pogleda na pravičnost, ki sta spodbudila dve veji preučevanja udeležbe odraslih v izobraževanju, vključenost in socialna pravičnost. Vključenost se osredotoča na rast absolutnega

števila ljudi iz do zdaj premalo zastopanih socialno-ekonomskih skupin, kot so opredeljene v smislu dohodkovnih meril ali družbenega ali poklicnega statusa. Pravičnost se osredotoča na sorazmerno porazdelitev izobraževalnih mest med različnimi družbenimi skupinami. Boyadjieva in Ileva-Trichkova (2017, str. 17) sta v primerjalni raziskavi udeležbe odraslih v izobraževanju dokazovali, da je potrebno upoštevati oba vidika, saj je tako mogoče celoviteje razumeti dejavnike udeležbe odraslih v izobraževanju. Poleg tega je potrebno presojati vključenost z vidika različnih družbenih skupin in oblik izobraževanja.

O vlogi izobraževanja v življenjskem poteku posameznika ter o razlogih družbene neenakosti, je obširno predavala in pisala Uletova (1999, 2008, 2018). Opozorila je na nove okoliščine in spremenjene diskurze enakih možnosti in socialne pravičnosti od 90-ih let dalje. Namreč s prodorom neoliberalne ekonomske in politične doktrine so se spremenili tudi prevladujoči diskurzi v izobraževanju, ki imajo lahko izjemno neugodne učinke za doseganje in vključevanje ranljivih skupin mladih in odraslih v izobraževanje. Postopoma je diskurz enakih možnosti nadomestil diskurz osebne odgovornosti za uspešne izobraževalne poti. Uletova se slikovito izrazi, da teorija pravičnega sveta deluje kot legitimna ideološka podlaga liberalnim predsodkom vsak je svoje sreče kovač, vsak dobi toliko-kot vloži ipd. Po Uletovi je eden najpomembnejših dejavnikov socialne diferenciacije, še posebej mladih, obstoj družinskih podpor. Bolj podpirne družine spodbujajo dobro počutje in samozavest vseh družinskih članov ter bolj in učinkoviteje sodelujejo z inštitucijami. Pri tem pa se spregledajo širša družbena tveganja za izobraževalne in poklicne neuspehe posameznikov, ki ne zmorejo prevzeti osebne odgovornosti in slediti diskurzu individualizma (in krepijo občutek naučene nemoči). V družbi znanja izobraževanje in izobrazba ni zgolj meritokratski princip za pridobitev družbenega položaja, temveč odločilno vpliva na vključitev ali izključitev iz družbe.

Izključenost iz izobraževanja ima lahko za posameznike in tudi za njihove družine dolgoročne negativne posledice in povečuje socialno ranljivost ter marginaliziranost in občutek nemoči. Predvsem zaradi tega, ker sta marginalizacija in posledično socialna ranljivost posledica združevanja več oblik neenakosti. Namreč odnosi moči in neenakosti med družbenimi skupinami na poseben način oblikujejo tudi druge družbene razlike kot so na primer etnične, spolne, ekonomske, regionalne. Priložnosti za preseganje izključenosti posameznika iz izobraževanja in družbene marginaliziranosti so po Uletovi v krepitvi njegovih identitetnih kapitalov to je na primer izobrazbeni in tudi socialni kapital, ki delujejo kot „potni listi“ za vstop v institucije. Prav tako pa tudi v krepitvi psihološke in čustvene odpornosti in sposobnost etične presoje. Za preseganje

izključenosti potrebujemo tako uveljavljanje lastne individualnosti kot sposobnost za skupnostno delo, tako skrb za sebe kot moralno odgovornost za skupnost.

Značilnosti družinskega okolja pomembno vplivajo in določajo izobraževalne poteke, obseg vključenosti v izobraževanje in tudi raven temeljnih spretnosti, slednje je sicer ena od ključnih nalog začetnega izobraževanja. Primarna družina v Sloveniji zelo vpliva na življenjski potek posameznika, vpliv izobrazbe staršev pa je večji kot v večini držav OECD (Zaviršek, 2018, str. 119). Obenem je v slovenski družbi še premalo dejavnikov, ki bi kompenzirali odsotnost družinskih podpor (prav tam, str. 120). V raziskavi Spretnosti odraslih PIAAC so različni avtorji prišli do podobnih ugotovitev glede dosežkov pri spretnostih glede na to ali živijo v partnerski zvezi, imajo otroke, glede na opremljenost domačega okolja z bralnimi viri ipd. Domadenikova je na primer pisala, da je bilo v raziskavo v Sloveniji zajetih 68,4 % sodelujočih, ki živijo v partnerski zvezi, in 66,8 % tistih, ki imajo otroke (Domadenik idr., 2018, str. 55). Podobno so tudi v študiji o dosežkih odraslih v posameznih slovenskih regijah ugotovili, da prebivalci z višjo ravniyo besedilnih spretnosti v vseh regijah v Sloveniji predstavljajo večji delež v skupini samskih kot v skupini tistih, ki živijo s partnerjem. V skupini samskih prebivalcev je za 10 % več odraslih z visokimi dosežki in za 10 % manj odraslih z zelo nizkimi dosežki pri besedilnih spretnostih (Javrh (ur.), 2022).

Mirčeva je opazovala izobraževalno dejavnost odraslih, ki imajo otroke in ugotovila, da so v Sloveniji družine z otroki izobraževalno manj dejavne (Mirčeva, 2018, str. 278). Z večanjem števila otrok se povečuje delež odraslih z zelo nizkimi dosežki pri besedilnih spretnostih. Med tistimi prebivalci Slovenije, ki imajo 4 in več otrok, je skoraj polovica takih z zelo nizkimi dosežki pri besedilnih spretnostih. Javrhova v študiji o delovno aktivnih prebivalcih piše, da se pokažejo razlike v dosežkih tudi glede na starost otrok. Polovica populacije delovno aktivnih z nižjimi spretnostmi ima otroke starejše od 12 let, delovno aktivni z višjimi spretnostmi pa imajo v primerjalno velikem deležu otroke mlajše od treh let (Javrh, 2020, str. 45).

Mednarodna primerjalna analiza o značilnostih oblikovanja družine in ravniyo besedilnih spretnosti (podatki so iz raziskave Spretnosti odraslih PIAAC) je pokazala, omejeno, a pomembno povezavo z določenimi vidiki oblikovanja družine (Jonas in Thorn 2018, str. 49). Za mlade odrasle (moške in ženske) z visoko ravniyo besedilnih spretnosti je značilno, da ne živijo s partnerjem, nimajo otrok oz. če že, jih vzgajajo sami. Med starejšimi odraslimi je povezava med spretnostmi in bivanjem s partnerjem oz. biti samohranilec veliko nižja kot pri mlajših. Na splošno se odrasli z višjo ravniyo besedilnih spretnosti odločajo kasneje za otroke in jih imajo manj. Delno se te razlike lahko utemelji z udeležbo v izobraževanju (Jonas in Thorn 2018, str. 27). Udeležba v izobraževanju je eden

najpomembnejših mehanizmov za ohranjanje in razvoj spretnosti. Ženske, ki so postale matere v najstniških letih, dosegajo slabše rezultate pri besedilnih spretnostih, v primerjavi s preostalimi ženskami. Najbolj so pri tem prikrajšane najstniške matere z visokimi kognitivnimi sposobnostmi. Po drugi strani moški z visoko ravno spretnosti, ne glede na stopnjo izobrazbe ali študentski status, postajajo očetje kasneje kot tisti z doseženo nižjo ravno spretnosti. Predstavljena analiza oblikovanja družine in spretnosti ne omogočajo dokončnih odgovorov glede vloge družine pri poustvarjanju neenakosti pri spretnostih, predvsem zaradi omejenih informacij, ki so na razpolago (odsotnost podatkov o zakoncu ali partnerju anketiranca; Jonas in Thorn 2018, str. 28).

Raziskava o Spretnostih odraslih PIAAC 2016 je potrdila, da tako v Sloveniji kot v drugih državah OECD dobro obvladovanje besedilnih in matematičnih spretnosti pozitivno vpliva na vključenost v delovno silo in na višino plačila (OECD, 2019). V vseh sodelujočih državah in gospodarstvih podatki kažejo, da je za odrasle z višjo stopnjo obvladovanja besedilnih in matematičnih spretnosti ter reševanja problemov v visokotehnoloških družbah v povprečju verjetneje, da bodo sodelovali na trgu dela in bili zaposleni, in manj verjetno, da bodo brezposelni, kot pa za odrasle z nižjo stopnjo obvladovanja spretnosti. Za Slovenijo tudi velja, da ima obvladovanje spretnosti za obdelavo informacij večji vpliv na višino plače kot na zaposlenost.

Navedene raziskave in študije so osvetlile posamezne vidike povezanosti izobrazbe in izobraževalne aktivnosti na položaj posameznika na trgu dela in višino plačila. Glede na to, da v prispevku opazujemo osebni dohodek posameznika, smo v pregled vključili podatke o tem, kako družinsko okolje lahko deluje podporno za družinske člane, tako pri zagotavljanju uspešne izobraževalne poti kot h kakovosti znanja in spretnosti.

8.2 Namen in cilji ter raziskovalna vprašanja

Poglavitni namen prispevka, ki preučuje udeležbo v izobraževalni dejavnosti odraslih predvsem z vidika osebnega dohodka je seveda odkriti in pojasniti kakršnekoli vzorce udeležbe in tudi ne-udeležbe odraslih v izobraževanju glede na višino njihovega osebnega dohodka. Izkoriščena je bila možnost, da se podatke o osebnem dohodku iz zanesljivega administrativnega vira poveže s podatki o udeležbi odraslih v izobraževanju odraslih, za sodelujoče v raziskavi ANP 2021. Za sodelujoče v raziskavi je na voljo podatek le podatek o bruto osebnem prejemku, kar predstavlja omejeno pojasnjevalno moč podatkov. Cilji analize so povezani s tem poglavitnim namenom, in sicer želimo:

- Opisati demografske in druge značilnosti skupine odraslih, za katere smo pridobili podatke o osebnem dohodku iz administrativnega vira,
- Preučiti, v kolikšnem obsegu se izobraževanja udeležujejo odrasli z najnižjimi in najvišjimi osebnimi dohodki,
- Analizirati in pojasniti morebitne tipične skupine in vzorce udeležbe in tudi ne-udeležbe odraslih v izobraževanju,
- Oblikovati predloge in priporočila na podlagi ugotovitev za izobraževalce odraslih in načrtovalce politik.

Osrednji dve raziskovalni vprašanji sta:

- Kako osebni dohodek vpliva na udeležbo v izobraževanju odraslih?
- Kakšne so značilnosti skupin odraslih z najnižjimi in najvišjimi dohodki glede na udeležbo v izobraževanju odraslih?

Glavna domneva sicer je, da se z zviševanjem višine osebnih prejemkov povečuje tudi udeležba v izobraževanju. V tem smislu lahko nizki osebni prejemki, ne glede na siceršnjo življenjsko in družinsko situacijo, za posameznika predstavljajo oviro pri vključevanju v izobraževanje odraslih.

8.3 Uporabljen vzorec in metode obdelave

Vzorec za analizo v tem prispevku je določen že z glavnim raziskovalnim vprašanjem, namreč udeležbo odraslih v izobraževanju odraslih opazujemo z vidika osebnega dohodka. To pomeni, da so v analizo izbrane osebe stare med 25 in 64 let, ki so v času zbiranja podatkov na terenu leta 2021, prejemale osebni dohodek. Posledično je v analizo vključenih 26.306 enot in ne 39.465 enot, ki predstavljajo populacijo raziskave ANP 2021.

Podatki za spremenljivko o osebnem dohodku so prevzeti iz administrativnega vira (BAZE DOHODKOV) in zato predstavljajo najbolj točen podatek o osebnem dohodku posameznika, ki ga je mogoče pridobiti. Anketni podatki o materialnem stanju in dohodku se z anketo ANP ne zbirajo več. Anketni podatki o dohodku so lahko dokaj nezanesljivi, saj temeljijo na oceni vprašanih. Spremenljivka o osebnem dohodku vsebuje podatke o dohodku samo za zaposlene (spremenljivka STATUS_ZAP12, redno zaposleni za določen/nedoločen čas, zaposleni prek pogodb, avtorskih pogodb in zaposleni prek študentskega servisa). Spremenljivka bruto dohodek vsebuje podatke o plači, vključno s plačilom rednih nadur, nadomestil za izmensko delo, bonuse

za delovno dobo, kompenzacijo prevoza in malic, proporcionalno vrednost letnih izplačil (za npr. 13. plačo, regres). Spremenljivka ne vključuje npr. podatkov o socialnih transferjih (nadomestila, otroški dodatki ipd.) in drugih družinskih prejemkov.

Glede na to, da je mogoče pridobiti iz administrativnega vira le podatke o osebnem dohodku posameznika, prinese nekatere omejitve. Namreč, ni mogoče sklepati na skupni socialno ekonomski položaj posameznika samo na osnovi tega podatka saj ne poznamo drugih morebitnih denarnih prejemkov posameznika in družine v kateri živi anketirani posameznik. Prav tako ne vemo v kako veliki družinski skupnosti živi posameznik, ali živi s primarno družino, s partnerjem, ter tudi ne ali ima otroke ipd.

Ne glede omejitve pa gre za prvo opazovanje vzorcev udeležbe odraslih v izobraževanju z vidika osebnega dohodka, ki je vzet iz administrativnega vira. Obenem gre za veliko skupino aktivnega prebivalstva, ki je bil zajet v anketo ANP 2021, zato so v prvem koraku predstavljene in opisane izbrane demografske značilnosti opazovanega vzorca glede na udeležbo v izobraževanju in tudi v primerjavi s populacijo vključeno v raziskavo.

V naslednjem koraku so bili odrasli v vzorcu razvrščeni v decile od najnižjega do najvišjega osebnega dohodka v bazi spremenljivke o bruto dohodku, ki smo jih primerjali s stopnjo udeležbe v formalnem in/ali v neformalnem izobraževanju odraslih (vzete so vse tri spremenljivke udeležbi v izobraževanju ali usposabljanju v zadnjih 4 tednih (skupaj formalno in neformalno).

Na podlagi značilnosti vzorca odraslih, ki so v času raziskave prejeli osebni dohodek in z vpogledom v vzorce vključenosti, glede na višino osebnega dohodka, je bila izvedena še statistična metoda razvrščanja v skupine t.i. two step clustering. Metoda razvrščanja v skupine ali grozdenja lahko ustvari modele grozdov na podlagi tako kategoričnih (nominalnih, ordinalnih) spremenljivk, kot številskih. Ta metoda grozdenja oz dvostopenjske analize ima nekaj prednosti v primerjavi z drugimi metodami grozdenja. Je zelo učinkovita pri razvrščanju velikih zbirk podatkov, omogoča ustvarjanje skupin s pomočjo kategoričnih in številskih spremenljivk ter samodejno izbiro števila grozdov.³²

Metoda two-step clustering torej dovoljuje vključitev kategoričnih (nominalnih, ordinalnih) in številskih spremenljivk. V model so bile postopoma vključene različne spremenljivke, izbrana je

---

³² Povzeto po IBM SPSS Statistics. <https://www.ibm.com/docs/en/spss-statistics/25.0.0?topic=features-twostep-cluster-analysis>

bila najbolj kakovostna rešitev, ki je vključila naslednje spremenljivke spol, izobraževanje ali usposabljanje v zadnjih 4 tednih (skupaj formalno in neformalno, zaposlitveni položaj - prve tri kategorije, saj je dohodek določen le za aktivne: zaposleni - v delovnem razmerju, zaposleni - delo prek študentskega servisa ter delo prek različnih pogodb) ter izobrazba. V razvrščanje v skupine je bilo vključenih 26.306 enot (od skupaj 39.465 enot v raziskavi ANP 2021).

8.4 Rezultati

Rezultate obdelav podatkov o vzorcih vključenosti v izobraževanje odraslih so prikazani v treh korakih. Na začetku (a) je opisan vzorec odraslih zajetih v obdelave, to so tisti, ki imajo osebni dohodek, glede na demografske značilnosti in glede na vključenost v izobraževanje. Značilnosti vzorca primerjamo s celotno populacijo v raziskavi. V drugem koraku (b) so prikazani osebni dohodki oseb v vzorcu v decilih glede na vključenost v formalno, neformalno izobraževanje ter skupaj. Temu sledi metoda dvostopenjske analize grozdov (c), s katero želimo opisati skupine odraslih glede na dohodek in vzorce vključenosti v izobraževanje. Podatki iz kvalitativnega zajema podatkov, ki se nanašajo na finančne vidike vključenosti v izobraževanje, so smiselno vključeni v interpretacijo statističnih obdelav podatkov ter tudi v sklepe in priporočila (predvsem iz fokusne skupine).

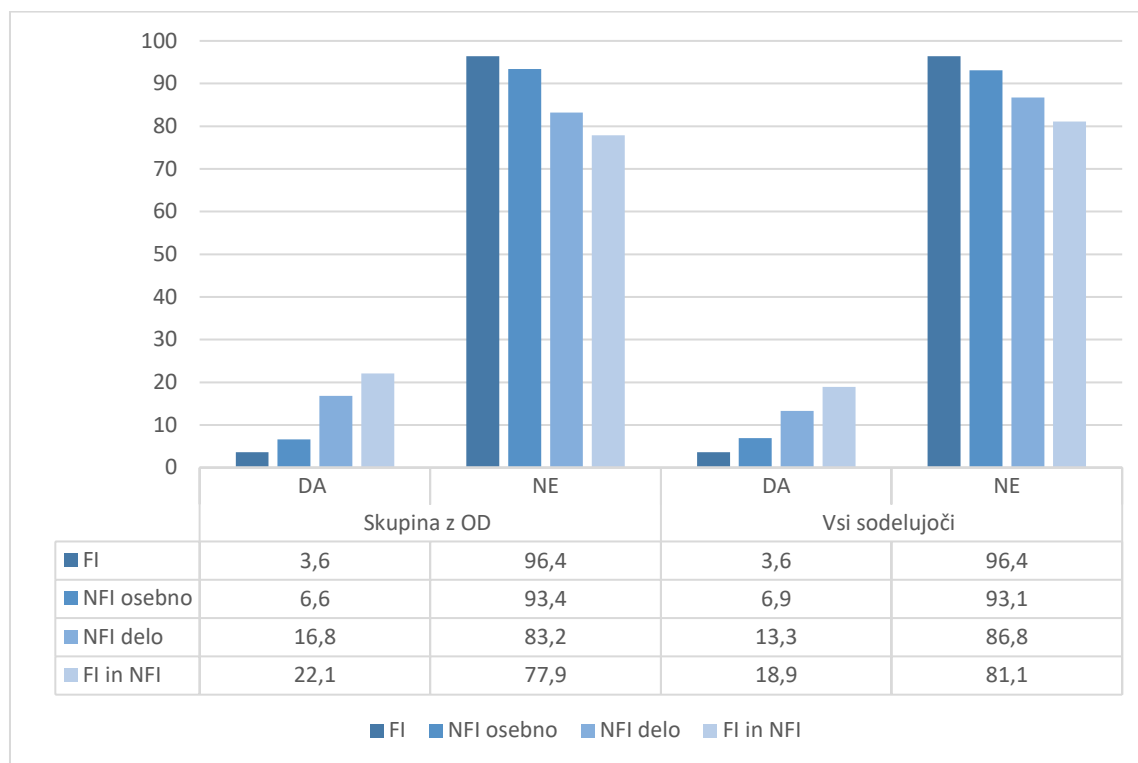
- a) Opis vzorca – primerjava udeležbe skupine z dohodkom in vseh sodelujočih v izobraževanju odraslih

Vzorec oseb zajetih v analizo obsega torej 29.306 oseb od skupaj 39.445 udeleženi v raziskavi ANP 2021, za katere so bili pridobljeni podatki o bruto dohodku. Gre za podatke za zaposlene osebe in sicer za redno zaposlene za določen/nedoločen čas, zaposlene prek pogodb, avtorskih pogodb in zaposlene prek študentskega servisa. Med delovno aktivnimi je po strukturi velika večina tistih, ki prejema plačo in sicer 98,8 %, delež tistih, ki so prejeli dohodek iz drugih oblik dela je zanemarljiv. Tistih s prejemki iz študentskega dela je 0,5 %, tistih, ki so prejeli dohodek iz drugih oblik dela pa je bilo v strukturi vzorca 0,7 %.

Slika 26 prikazuje podatke o udeležbi skupine z osebnim dohodkom in vseh udeleženi v raziskavi glede na udeležbo v formalnem izobraževanju, neformalnem izobraževanju za osebne potrebe, neformalnem izobraževanju za potrebe dela in glede na udeležbo v vseh oblikah izobraževanja skupaj. Stopnja udeležbe v vseh oblikah izobraževanja odraslih skupine odraslih z dohodki je

nekoliko višja (za 3,2 odstotne točke) kot je stopnja udeležbe vseh vključenih v raziskavo, udeležba skupine z bruto osebnim dohodkom je 22,1 %, udeležba vseh vključenih v raziskavo je 18,9 %.

Slika 26: Udeležba skupine z osebnimi dohodki in vseh sodelujočih v raziskavi v izobraževanje odraslih

Vir: SURS, baza ANP 2021, lastni izračun.

Največje odstopanje med obema skupinama je pri stopnji udeležbe v neformalnem izobraževanju za potrebe dela (3,5 odstotne točke), kar je razumljivo glede na to, da gre za delovno aktivne osebe. Pri drugih oblikah izobraževanja med skupinama ni večjih odstopanj v stopnji udeležbe.

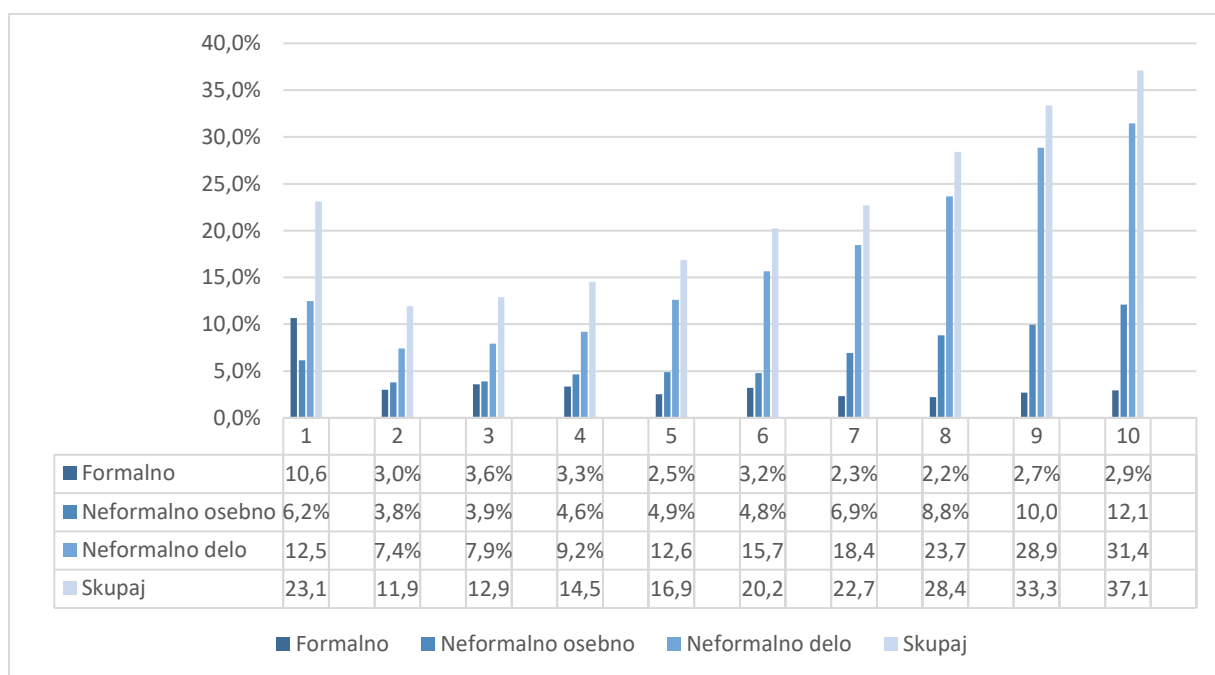
Seveda pa najprej pade v oči razkorak med, kljub vsemu majhnim deležem udeleženi v izobraževanju odraslih pri vseh oblikah pri obeh skupinah in množico odraslih, ki jih ANP uvršča med neaktivne v izobraževanju odraslih. V skupini odraslih z osebnim dohodkom je neaktivnih v izobraževanju odraslih 77,9 %, pri vseh udeleženi v raziskavi ANP 2021 pa 81,1 %.

Primerjava vzorca odraslih z dohodkom in vseh udeleženi v raziskavi (Priloga 3) pokaže nekaj razlik pri starostnih razredih, v vzorcu so v manjšem obsegu zastopani starejši odrasli, prav tako je nekaj odstopanja pri izobrazbi, vendar ni večjih razlik.

b) Dohodkovni razredi (decili³³) in udeležbe v izobraževanju odraslih

Stopnja udeležbe v izobraževanju odraslih skupine z dohodkom glede na dohodek je prikazana s pomočjo decilov. Slika 27 vključuje prikaz stopnje udeležbe v formalnem izobraževanju, v neformalnem izobraževanju za osebne potrebe, v neformalnem izobraževanju za potrebe dela in v izobraževanje skupaj, za 10 razredov, oblikovanih s pomočjo decilov.

Slika 27: Udeležba skupine z osebni dohodki v izobraževanju odraslih glede oblike izobraževanja in na dohodkovne razrede (v decilih)

Vir: SURS, baza ANP 2021, lastni izračun.

Priloga 4: Preglednica 4: Udeležba v oblikah izobraževanja in dohodkovni razponi v 10 razredih.

³³ Decil je katerakoli od devetih vrednosti kvantilov, ki delijo urejeno množico slučajnih spremenljivk na deset enakih delov. Torej imamo devet vrednosti, ki delijo populacijo (devet decilov) (Košmelj, 2007, str. 44).

Slika 27 že na prvi pogled razkrije, da se s povečevanjem osebnega dohodka zvišuje stopnja udeležbe v izobraževanju odraslih. Statistična mera povezanosti med osebnim dohodkom in udeležbo v izobraževanju je pripravljena za vsako obliko izobraževanja posebej in pokaže: da je med udeležbo v formalnem izobraževanju ($Cramer's=0,127$) ter udeležbo odraslih v neformalnem izobraževanju za osebne potrebe ($Cramer's=0,108$) in osebnim dohodkom zmerna povezanost. Medtem ko je med udeležbo odraslih v neformalnem izobraževanju za potrebe dela ($Cramer's V=0,220$) ter udeležbo odraslih v izobraževanju skupaj ($Cramer's V =0,197$) in dohodkom močna povezanost.

Najprej lahko podrobneje pogledamo dohodkovne razpone v prvem decilnem razredu v katerem je 10 % oseb iz skupine udeleženih v raziskavi z najnižjim dohodkom, ter v desetem decilnem razredu, v katerem je 10 % oseb z najvišjim dohodkom (glej tudi Prilogo 2). V prvem decilnem razredu so odrasli z osebnim bruto dohodkom do 989,56 EUR. V najvišjem decilnem razredu so odrasli z osebnimi dohodki od 3500,25 EUR bruto in več. Vrednost mediane je 1829,83 EUR, kar pomeni, da je v skupini odraslih z osebnimi dohodki (to je od 29.306 oseb) polovica takih, ki imajo bruto osebni dohodek manjši od tega zneska oziroma jih ima polovica osebni dohodek, ki je višji od 1829,83 EUR.

Pogled na stopnjo udeležbe v vseh oblikah izobraževanja za odrasle z najnižjimi dohodki (1 decil, bruto dohodek do 989,56 EUR) pokaže visok odstotek (10,6 %) udeleženih iz te skupine v formalnem izobraževanju odraslih glede na vse ostale decilne razrede, kjer je sicer najvišja stopnja udeležbe odraslih v formalnem izobraževanju v tretjem decilnem razredu (3,6 %). Visoka stopnja udeležbe v prvem decilnem razredu z zelo skromnimi osebnimi dohodki je nekoliko nepričakovana. Prav tako je višja stopnja udeležbe v neformalnem izobraževanju za potrebe dela (12,5 %), je enaka kot stopnja udeležbe v tej obliki odraslih z dohodki v 5 decilu (12,6 %). Stopnja udeležbe odraslih v izobraževanje odraslih skupaj je 23,1 % in je višja celo od stopnje udeležbe odraslih v izobraževanju odraslih z dohodki v 7 decilu, ki znaša 22,7 %. Skupina odraslih z najnižjimi dohodki v 1 decilu je vsekakor zanimiva za nadaljnje preučevanje. S svojimi skromnimi prejemki si izobraževanja sami skoraj gotovo ne morejo plačati. Domnevamo, da so plačniki njihovega izobraževanja (še posebej formalnega) družina ali država. Neformalno izobraževanje za potrebe dela gre verjetno v breme delodajalca.

V naslednjih 6 decilnih razredih so odrasli z dohodki od 989,57-1243,17 EUR (2. decil), od 1234,18 -1428,26 EUR (3. decil), od 1428,27 -1615,48 EUR (4. decil), od 1615,49 - 1829,83 EUR (5. decil), od 1829,84 - 2090,92 EUR (6. decil) in od 2090,93 - 2410,83 EUR (7. decil). V teh decilnih razredih so stopnje udeležbe v katerikoli obliki izobraževanja precej podobne. Vendar pa stopnja udeležbe praviloma postopoma narašča.

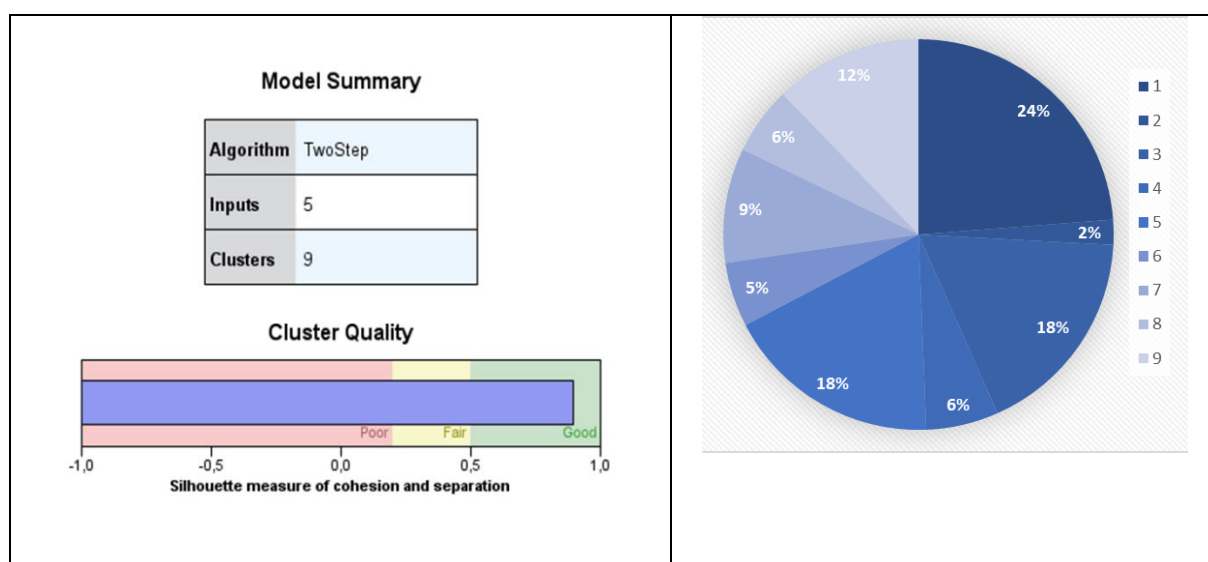
V zadnjih treh decilnih razredih so odrasli z najvišjimi dohodki, stopnja udeležbe v izobraževanju pri teh skupnih se približa 30 % (8 decil) oziroma 40 % (10. decil). Tudi v zadnjih treh decilnih razredih stopnja udeležbe v izobraževanju odraslih postopoma narašča. Pri teh skupinah izstopa stopnja udeležbe v neformalnem izobraževanju za potrebe dela (v 10. decilu znaša 31,4 %). Prav tako izstopa skromnejša udeležba v formalnem izobraževanju pri odraslih vseh treh skupinah z najvišjimi dohodki.

Domneva, da se z zviševanjem osebnega dohodka zvišuje tudi udeležba v izobraževanju odraslih lahko potrdimo deloma. Če pogledamo stopnjo udeležbe v izobraževanju odraslih skupaj, je ta višja pri odraslih z višjimi dohodki. V primeru formalnega izobraževanja ta domneva ne drži, saj so odrasli z najnižjimi dohodku v najvišjem deležu (10,6 %) udeleženi v tej obliki izobraževanja. Odrasli z višjimi dohodki pa od dva do trikrat manjšem obsegu. V primeru neformalnega izobraževanja za osebne potrebe in za potrebe dela pa je slika drugačna, odraslih z višjimi dohodki se te oblike udeležujejo v višjem deležu, vendar stopnja udeležbe ne narašča linearno. Odrasli z najnižjimi dohodki so v višjem deležu udeleženi v tej obliki izobraževanja kot odrasli v 2,3,4 in 5 decilnem razredu. Sklepamo lahko, da imajo odrasli z višjimi dohodki tudi višje stopnje izobrazbe in udeležba v formalnem izobraževanju za njih ni potrebna. Domnevali bi lahko tudi, da so v skupini odraslih z nizkimi dohodki mlajši odrasli, ki opravljajo prekarne oblike dela in so obenem še vključeni v formalno izobraževanje (redni ali izredni vpis). Vsekakor bi bilo potrebno še nekoliko podrobneje preučiti skupino odraslih z najnižjimi dohodki.

c) Skupine odraslih glede na dohodek in vzorce udeležbe v izobraževanju

Po metodi dvostopenjske analize grozdov (two-step clustering) je bila kot najboljša rešitev izbran model 9 skupin (clusters), ki vključuje naslednje spremenljivke: spol, izobrazbo, doseženo stopnjo izobrazbe (12 kategorij), vključenost v izobraževanje odraslih skupaj ter zaposlitveni status (s samo 3 kategorijami za osebe z dohodkom). Statistično gledano je izbran model dobre kakovosti (slika 28).

Slika 28: Kakovost izbranega modela in velikost skupin

Vir: izpis SPSS, lastni izračun.

Kljub zadostni kakovosti izbranega modela zmoti dejstvo, da je bilo v model vključenih majhno število spremenljivk, ni npr. vključena starost, kar osiromaši interpretacijo dobljenih skupin. Poleg tega se skupine med seboj razlikujejo glede na velikost na primer skupina 2 predstavlja 2 % vzorčne populacije. Glede na to, da se je ta skupina izrisala tudi pri drugih poskusih z manj skupinami, jo opisujemo v nadaljevanju.

V nadaljevanju prikazujemo posamezne skupine (clusters) pridobljene z omenjeno metodo (po metodi dvostopenjske analize grozdov (two-step clustering). Pri izbranem modelu se pokažejo nekatere prevladujoče značilnosti skupin. V grobem jih lahko glede na udeležbo v izobraževanju odraslih in izobrazbo razvrstimo v naslednje nekoliko širše skupine:

- Skupina manj izobraženih odraslih, ki se ne izobražujejo (skupina 6),
- Skupini srednje izobraženih odraslih, ki se ne izobražujejo (skupini 1 in 3),
- Skupini bolje izobraženih odraslih, ki se ne izobražujejo (skupini 9 in 5),
- Skupina z mešano udeležbo v IO (skupina 2),
- Skupina srednje izobraženih odraslih, ki se izobražujejo (skupina 4),
- Skupini bolje izobraženih odraslih, ki se izobražujejo (skupini 7 in 8).

V skupini 6 (slika 29) so manj izobraženi odrasli z največ končano osnovno šolo v kateri so ženske in nekoliko več moških (velikost skupine v vzorcu je 5,3 %). Vsi so delovnem razmerju. Glede na nižjo stopnjo izobrazbe te skupine je pričakovano, da se manj pogosto udeležujejo izobraževanja. Pričakovati je tudi, da so zaposleni na manj zahtevnih delih. Ta skupina odraslih se torej v času zajema podatkov (2021) ni udeležila nobene oblike izobraževanja, tudi delodajalci jih niso vključili v izobraževanje povezano z delom.

Slika 29: Skupina manj izobraženih odraslih, ki se ne izobražujejo

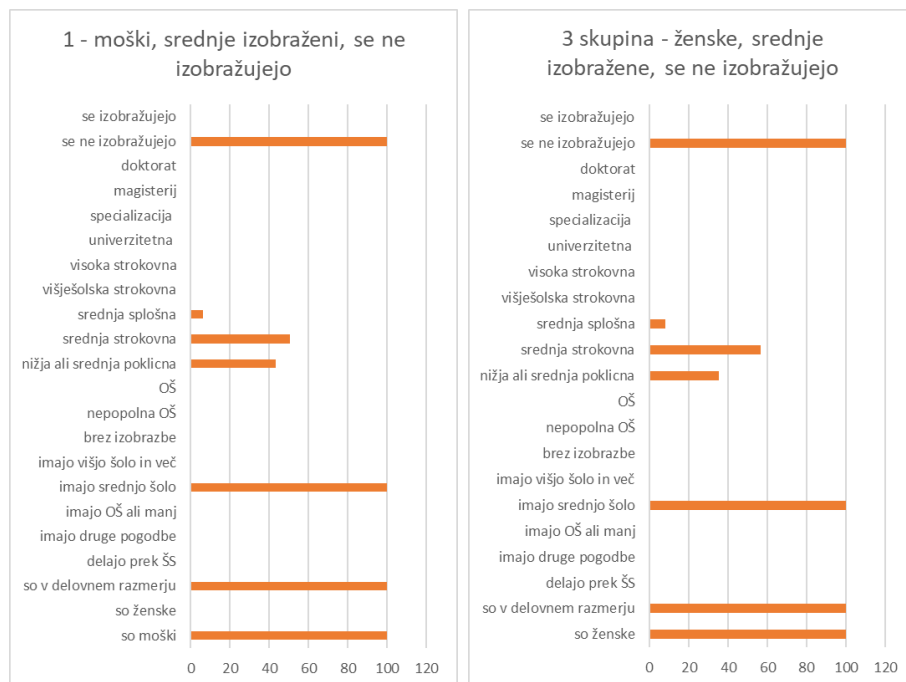

Vir: izpis SPSS, lastni izračun.

V drugih dveh skupinah so srednje izobraženi odrasli, ki se niso izobraževali (slika 30) v času zajema podatkov. V prvo skupino (skupina 1, po obsegu je največja – 23,8 %) so po metodi dvostopenjske analize grozdov pripadli moški, ki so v delovnem razmerju, v večini imajo srednjo poklicno ali

srednjo strokovno srednjo šolo in niso bili udeleženi v nobeni obliki izobraževanja odraslih. Podobno se je izrisala skupina 3 (velikost skupine v vzorcu je 17,5 %) v kateri so ženske v delovnem razmerju, s končano srednjo poklicno in srednjo strokovno šolo, ki se v letu 2021 niso udeležile nobenega izobraževanja, niti za osebne potrebe niti za potrebe dela.

Slika 30: Skupini srednje izobraženih odraslih, ki se ne izobražujejo

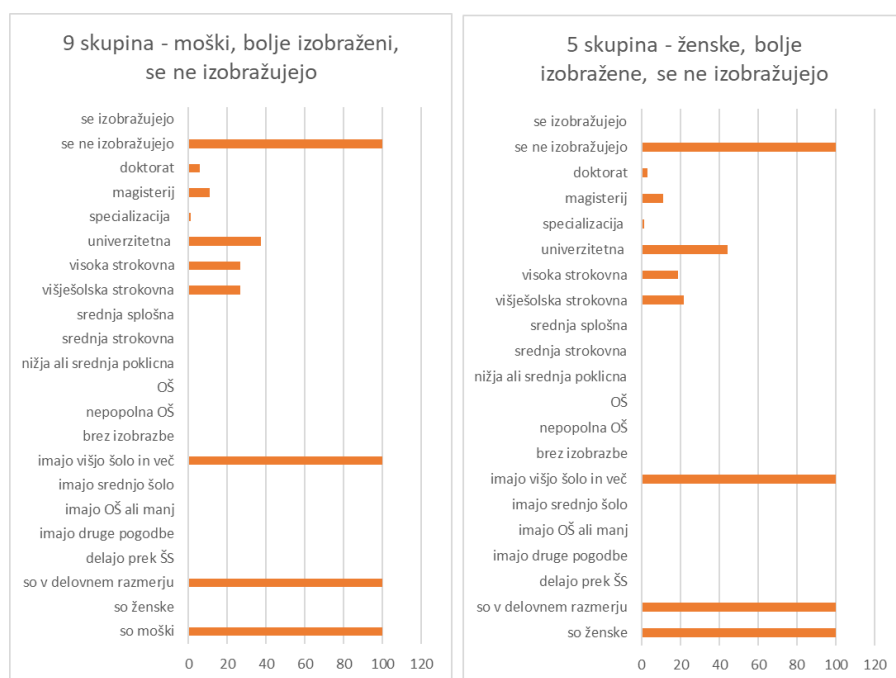

Vir: izpis SPSS, lastni izračun.

Kot posebni dve skupini (slika 31 sta se pokazali tudi skupini bolj izobraženih odraslih (z najmanj visokošolsko izobrazbo), vsi v delovnem razmerju, ki se prav tako niso izobraževali v celem referenčnem letu. V skupini 9 so moški (velikost skupine je 12,2 %), v skupini 5 so ženske (velikost skupine je 18,0 % in predstavlja drugo največjo skupino v vzorcu). Glede na to, da delodajalci v večjem obsegu podpirajo izobraževanje za potrebe dela pri bolj izobraženih, oziroma so te skupine odraslih zaradi narave dela pogosteje v situacijah ko se morajo za potrebe dela izobraževati, se je potrebno vprašati, katere okoliščine so tej skupini, še posebej visoko izobraženim ženskam, preprečile kakršnokoli izobraževanje.

Slika 31: Skupini bolje izobraženih odraslih, ki se ne izobražujejo

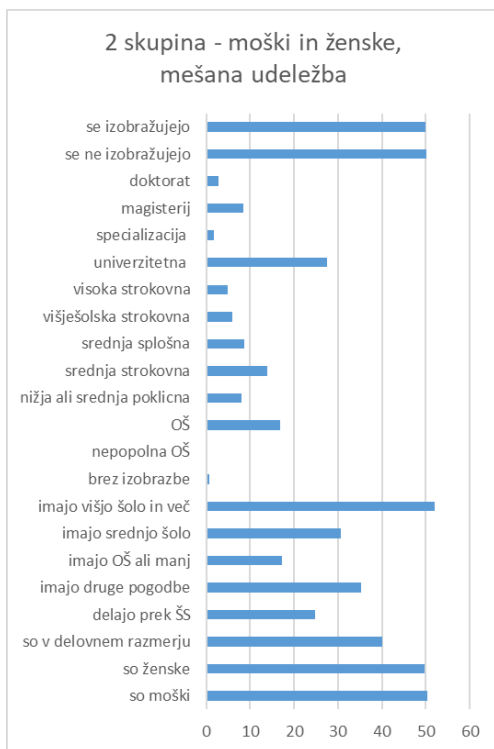
Vir: izpis SPSS, lastni izračun.

Po metodi dvostopenjske analize grozdov je v skupino 2 (slika 32, velikost skupine v vzorcu je 2,1 %), ki smo jo poimenovali skupina z mešano udeležbo, so bili v to skupino umeščeni približno enakem deležu ženske in moški. Glede na izobrazbo so pokaže, da so med njimi odrasli z največ končano osnovno šolo, srednjo poklicno, strokovno in splošno izobrazbo, kot tudi z višjo strokovno šolo in več. Pokaže se, da so zaposlitvenem statusu tako v delovnem razmerju, opravljajo delo prek študentskega servisa kot tudi prek različnih pogodb, kar daje slutiti, da opravljajo med drugim tudi prekarne oblike dela. Čeprav gre po obsegu za majhno skupino, je ta zelo raznolika in dejavna. Prekarne oblike dela lahko posameznike ovirajo, da se ne vključujejo v izobraževanje. V primerih ko so prekarne oblike dela svobodna izbira posameznika, pa so to lahko priložnosti za spremembo kariere in osebni razvoj.

Tak primer je na primer samozaposlena intervjuvanka (I10, 48, roj. v Sloveniji), po poklicu diplomirana komunikologinja, v času korone se je veliko izobraževala saj je stopila v novo poklicno pot, za izobraževanje bi prispevala tudi sama kot je povedala: »... pač odvisno od budgeta kok zaslužim pa tudi kakšen bi bil program oz načini plačila. Ker kakšna ta izobraževanja znajo bit dost draga ampak se jih da pa recimo plačat na obroke in se potem tudi lahko razporedi. Ampak recimo tam 200, 250 evrov na mesec bi bila pripravljena dat.« Situacijo z izobraževanjem je pojasnila tudi respondentka (39 let, samozaposlena, roj. v Sloveniji), po poklicu frizerska mojstrica in kozmetični

tehnik, v času korone se ni izobraževala. O lastnem prispevku razmišlja takole: »Ja, ker pri nas so izobraževanja na primer 4 dni v tujini. Valda ne greš vsak mesec... ker če je to tujina je kakšen dan, dva je to 800 evrov. Vlada to ni vsak mesec. Če imamo pa tko izobraževanja, bi na mesec dala, kaj jaz vem 200 evrov. Okvirno.«

Slika 32: Skupina z mešano udeležbo v IO

Vir: izpis SPSS, lastni izračun.

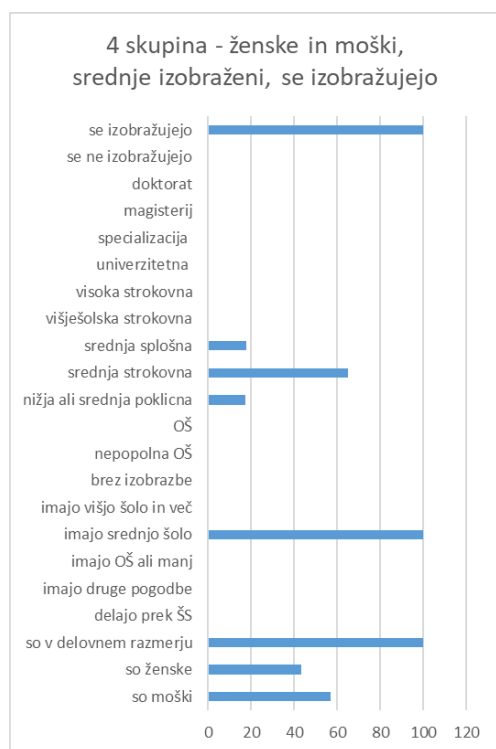
V skupino 4 so se umestili tako moški kot ženske (slika 33, velikost skupine je 6,0 %), povečini s srednjo poklicno ali strokovno izobrazbo, ki se je dejavno izobraževala. Odrasli iz te skupine so v delovnem razmerju, zelo verjetno je, da so se izobraževali za potrebe dela in da je izobraževanje denarno podprl delodajalec.

Kot je v intervjuju povedala geologinja (I1, končana srednja strokovna šola, 56 let, roj. izven Slovenije), se je v času korone izobraževala, izobraževanje pa je financiral delodajalec. Pravi, da bi za izobraževanje lahko prispevala »... zelo malo. Ker imam nizke prihodke. Nisem še sprejela zakonitosti nove družbe. Očitno sem otrok socializma, ko ni bilo treba financirati. Ko je bilo izobraževanje brezplačno. Dobro recimo, jaz se spomnim, da sem hodila na tečaje tujih jezikov, ko sem bila na gimnaziji pa na fakulteti... to so pa starši financirali. /... / mislim, da je družba ta, ki mora ponuditi... pa ne gre za brezplačno.. jaz bi bila pripravljena... tako je recimo organiziral to

dnevni center za avtiste in osebe z aspergerjevim sindromom. Izobraževanje so oni plačali. Dobila sem po končanem, certifikat osebne asistentke oseb z avtizmom in aspergerjevim sindromom in potem sem jaz določeno število ur naredila prostovoljno. Zato ker so mi oni... jaz veliko veliko dam na to, da nekaj daš, da tebi družba neki da in da v tem stilu.. s tem znanjem in s temi kompetencami vrneš tej družbi. To se mi zdi zelo dober sistem.«

V podobni situaciji je bila tudi respondentka (I4, 41 let, roj. v Sloveniji, brezposelna), sicer organizator poslovanja v turizmu. V času korone se je udeležila enega izobraževanja, plačal ga je Zavod RS za zaposlovanje. Prav tako pa tudi respondent (58 let, roj. v Sloveniji, brezposeln), sicer ekonomski tehnik, v času korone se je izobraževal, plačnik je bilo ministrstvo. Sam bi lahko prispeval npr. »... zneski 100, 200 evrov mesečno so mi bili vedno nekaj takega kar sem se odločal za take stvari, ki so imele zame neko uporabno vrednost.«

Slika 33: Skupina srednje izobraženih odraslih, ki se izobražujejo

Vir: izpis SPSS, lastni izračun.

V zadnji dve skupini 7 in 8 so uvrščeni bolje izobraženi odrasli, ki se izobražujejo. V skupini 7 so ženske (slika 34, velikost skupine je 9,5 %), ki imajo najmanj višjo stopnjo izobrazbe in so dejavne na področju izobraževanja. V skupini 8 so moški (velikost skupine je 5,6 %) z najmanj višješolsko

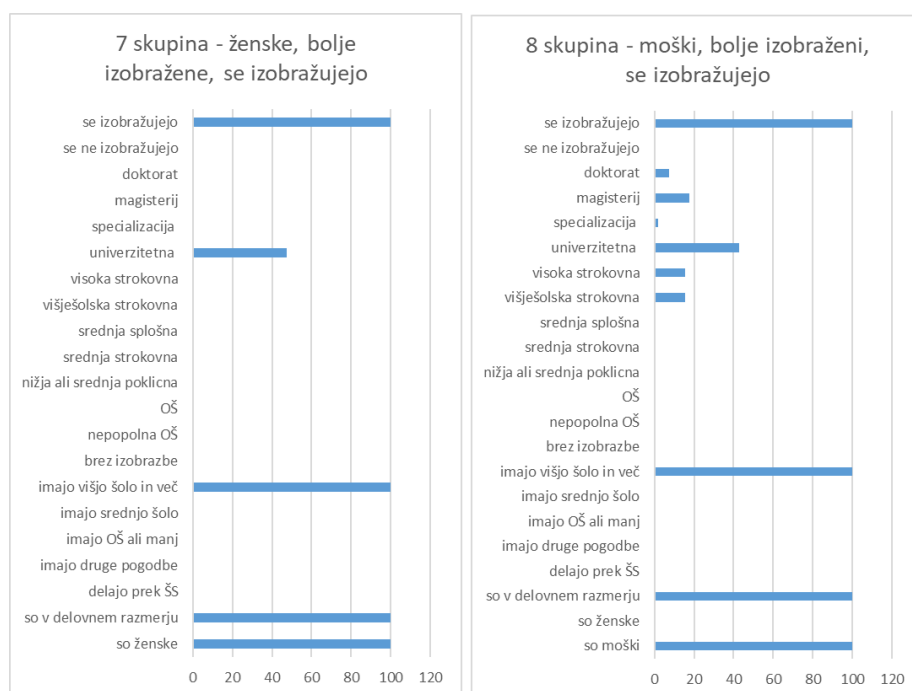
izobrazbo, ki so se prav tako aktivno izobraževali v referenčne letu. Odrasli iz obeh skupin so v delovnem razmerju.

Med intervjuji z udeleženci izobraževanja odraslih, lahko v ti dve skupini umestimo respondentko (I7, 35 let, roj. izven Slovenije, zaposlena), po poklicu okoljsko inženirko, ki je v času korone zaključevala doktorski študij. Za svoje izobraževanje pa bi lahko sama prispeva majhen znesek. Prav tako pa tudi respondenta (50 let, roj. v Sloveniji, zaposlen), po poklicu učitelj, ki se je v času korone izobraževal približno enako kot prej. Izobraževanje bi bil pripravljen tudi sam financirati.

Po besedah respondentke (I3, 61 let, samozaposlena, roj. v Sloveniji) sicer magistricice pedagogike in sociologije kulture, ki se je v času korone izobraževala, je stroške izobraževanja je plačala sama ali je bilo izobraževanje brezplačno: » ... računalničarja sem mogla jaz kar plačat lepo, ni bilo brezplačno... Tudi na brezplačnih usposabljanjih sem bila takrat ko sem preizkušala kako... ker sem gledala kako poteka, mal sem se pa želela tudi sama naučit... ampak da bi prav dost znanja tam povlekla, s tistim načinom, ki so ga oni mel... z enosmernim predavanjem pa da je bil na začetku pa na koncu viden.. nisem kaj dost od tistega odnesla. Ker je bilo tudi po mojih izkušnjah nekvalitetno posredovano.«

Za respondentko (I5, 63 let, roj. v Sloveniji, brezposelno), absolventko slovenistike je bilo pomembno, da je izobraževanje plačal javni zavod. O izobraževanju med korono pove: »Marsikaj je teklo kar nekaj po inerciji. Zato ker je bilo treba, se je marsikaj naredilo. Na začetku sem imela občutek, da je velik več pripravljenosti, pripadnosti, več odprtih možnosti... pa določene stvari so se dale dobit tudi brezplačno. Mi je pa ta izkušnja dala neko prednost ... če jaz razmišljam, da bi se nekega izobraževanja udeležila pa mi potem začnejo šibat cenike... jaz kar nekaj časa počakam, da mi potem počasi ponudijo iz tistih velikih zneskov nekaj kar se mi zdi sprejemljivo. Zdaj sem povprečno prišla na 50-60 evrov za pol leta. Ampak to za dolgoročne. Če so te stvari... 15-20 EUR na mesec. Za zoom sem pa plačevala 20 evrov na mesec, da sem lahko uporabljala. In to je bil tudi prispevek k izobraževanju.«

Slika 34: Skupina bolje izobraženih odraslih, ki se izobražujejo

Vir: izpis SPSS, lastni izračun.

8.5 Razprava

Preučevanja povezanosti osebnega dohodka in stopnje udeležbe v izobraževanju odraslih smo se lotili z namenom, da razgrnemo morebitne ovire pri udeležbi v izobraževanju odraslih, ki so povezani z revščino in neugodnim socialnim položajem skupin odraslih. Po drugi strani pa smo želeli opozoriti, katere skupine odraslih imajo zaradi tega izrazito neenak dostop do izobraževanja. Podatki o dohodku so bili pridobljeni iz administrativnega vira in povezani z bazo raziskave ANP 2021 in sicer za tiste udeležene v raziskavi ANP 2021, ki so prejeli dohodek iz delovnega razmerja, dela prek študentskega servisa oziroma drugih vrst pogodb. V analizo povezanosti dohodka in udeležbe v izobraževanju odraslih je bilo zajetih 26 306 oseb (od skupaj 39 456 udeleženih v raziskavi).

Glavna domneva, da se z zviševanjem osebnega dohodka zvišuje tudi udeležba v izobraževanju odraslih se ni v celoti potrdila oziroma se ni potrdila za vse oblike izobraževanja. Stopnja udeležbe v izobraževanju odraslih skupaj je seveda nižja (23,1 %) v prvem decilnem razredu (najnižji dohodki oziroma dohodki do 989,65 EUR) v primerjavi s stopnjo udeležbe odraslih v 10 decilnem razredu (37,1 %) (najvišji dohodki oziroma dohodki nad 3500 EUR). Stopnja udeležbe odraslih z najnižjimi

dohodki v izobraževanju je višja od stopnje udeležbe odraslih v 2,3 4,5 in tudi 6 decilnem razredu, v katerih so odrasli z dohodki do višine bruto 2410 EUR.

Presenetljivo je to, da je stopnja udeležbe odraslih z najnižjimi dohodki (1 decil) v formalnem izobraževanju celo najvišja med vsemi decilnimi razredi in znaša 10,6 % (v 10 decilnem razredu je stopnja udeležbe v formalnem izobraževanju 2,9 %). Udeležba odraslih iz najnižjega decilnega razreda in najnižjimi dohodki v neformalnem izobraževanju prav tako ni najnižja v primerjavi z odraslimi, ki imajo višje dohodke. Stopnja udeležbe v neformalnem izobraževanju za potrebe dela znaša 12,5 % in je višja od stopnje udeležbe v tej obliki pri odraslih v 2,3 in 4 decilu oz. pri odraslih z višjimi dohodki. Je pa nižja od stopnje udeležbe v neformalnem izobraževanju za potrebe dela pri odraslih v 10 decilu, ki znaša 31,4 %. Stopnja udeležbe skupine z najnižjimi dohodki v neformalnem izobraževanju za potrebe dela bi šlo lahko na račun npr. izobraževanja po zakonskih predpisih. Udeležba te skupine z najnižjimi dohodki v neformalnem izobraževanju za osebne potrebe znaša 6,2 % in je višja od stopnje udeležbe v tej obliki izobraževanja v primerjavi z odraslimi z dohodki od 2 do vključno 6 decila.

Odrasli z dohodki do največ 989,65 EUR in manj si zagotovo težko sami plačajo formalno izobraževanje kot tudi druge oblike izobraževanja. Odrasli, ki so se umestili v prvi decilni razred so zelo blizu praga revščine. Po podatkih Statističnega urada je prag tveganja revščine za leto 2022 za enočlansko gospodinjstvo znašal 827 EUR na mesec, tveganju revščine in socialne izključenosti je bilo izpostavljenih približno 276.000 odraslih v Sloveniji. Lahko domnevamo, da je šolanje ali izobraževanje skupinam z najnižjimi dohodki sofinancirala družina, država ali izjemoma delodajalec. Kar pomeni, da je za skupine odraslih z nižjimi dohodki možnost sofinanciranja izobraževanja bistven dejavnik udeležbe v izobraževanju odraslih. Vlaganje v dvig formalne izobrazbe in v izobraževanje odraslih se povrne v obliki lažjega vstopa v na trg dela in višje zaposljivosti, višjega dohodka ter osebnega blagostanja. Za Slovenijo je to potrdila med drugim raziskava PIAAC, povprečna urna postavka delavcev, ki so dosegli najvišje ravni besedilnih spretnosti (4. ali 5. raven), skoraj dvakrat večja od povprečne urne postavke delavcev, ki so dosegli 1. ali nižjo raven (14,4 USD v primerjavi s 7,9 USD). Okrog 67,7 % odraslih v Sloveniji, ki so dosegli najvišje ravni spretnosti, je zaposlenih, v primerjavi z le 50,1 % tistih, ki do so dosegli 1. ali manj kot 1. raven. (OECD, 2019). Udeleženka fokusne skupine (kvalitativni del raziskave) je ta vidik pojasnila s primerom izobraževanja migrantov na Švedskem: »Švedi so, ko so želeli, da njihovi migranti, ki so jih sprejeli v državo, naučijo švedščine, so jih za uspešno opravljen tečaj nagradili. Ne samo, da so jim plačali tečaj ampak so še njim dali denar. Mislim, da je tu srž zgodbe. Tisti, ki

se manj izobražujejo so ponavadi tudi manj izobraženi, so siromašnejši, pomikajo k pragu revščine in ponavadi tej ljudje tudi ne vidijo izobraževanja kot nekaj kar jih bo potegnilo iz dna. In bi morali konkretno nadgraditi, pa smo tudi pri davčnih olajšavah, takih in drugačnih, in mislim da bi takšne olajšave res čudež naredile. To že leta govorimo. In mogoče bi največji izhod naredili, če bi to dosegli.«

Z dvostopenjsko analizo grozdov smo v nadaljevanju izvedli razvrščanje v skupine (metoda two-step cluster). Kljub velikemu vzorcu udeleženi v raziskavi ANP, ki so v času raziskave prejeli dohodek, pa so bile v samo razvrščanje vzete le spremenljivke spol, zaposlitveni položaj (tri skupine), izobrazba in udeležba v izobraževanju skupaj. Izrisal se je model z 9, različno velikimi skupinami in v zahtevanih mejah kakovosti. Od skupaj 9 skupin, so v 5 skupinah odrasli, ki se v času oziroma leto zajema podatkov, niso izobraževali, v treh 3 skupinah so odrasli, ki so se izobraževali. V eni od skupin, ki je po številu odraslih najmanjša (2 %), pa so vključeni odrasli v prekarjih oblikah dela, približno polovica te skupine se je izobraževala, polovica pa ne.

Če pogledamo pobližje skupine odraslih, ki se niso izobraževali:

- skupina manj izobraženih moških in žensk (večinoma s končano OŠ in manj), ki se niso izobraževali (velikost skupine je 5,3 %).
- skupina srednje izobraženih moških (nižja in srednja poklicna šola in srednja strokovna šola), ki se niso izobraževali je po velikosti največja (23,8 %),
- skupina srednje izobraženih žensk (nižja in srednja poklicna šola in srednja strokovna in splošna šola), je nekoliko manjša 17,5 %),
- visoko izobraženi moški (višja šola in več), ki se niso izobraževali (velikost skupine je 12,2 %),
- visoko izobražene ženske, ki se niso izobraževale (skupina je dokaj velika 18,0 %).

V naboru skupin, ki jih je izločila metoda grozdenja, presenetita visoka deleža visoko izobraženih odraslih moških in žensk, ki se v letu zajema podatkov niso izobraževali. Pri teh skupinah, najbrž ne gre prvenstveno za ogroženost z revščino, razen morebiti v posameznih primerih. V tem primeru bi lahko razmišljali o morebitnih družinskih okoliščinah, ki so jim preprečile udeležbo. Namreč vloga družine pri razvoju spretnosti za trg dela se zelo jasno razlikuje glede na spol. Zdi se, da imajo najbolj usposobljeni moški jasne prednosti na trgu dela pred svojimi manj usposobljenimi kolegi in ženskami na splošno (Jonas in Thorn 2018, str. 49). Med ženskami pod 40.-im letom so pogosteje zaposlene matere kot ženske brez otrok, po 40.-em letu pa je stopnja

zaposlenosti med kategorijama primerljiva (s tem, da so matere pogosteje zaposlene za polovični delovni čas). Matere z vsaj dvema otrokoma imajo v povprečju za 8% nižjo urno postavko kot tiste brez otrok. Življenje s partnerjem in imeti otroke pri ženskah zmanjša nagnjenost k udeležbi usposabljanj in s tem zmanjšuje možnosti za napredovanje na trgu dela (pri moških obratno). Razlike med starši in odraslimi brez otrok so na splošno večje pri bolj usposobljenih odraslih; pri tem je spol pomembna determinanta. To kaže na »materinsko kazen« (angl. maternity penalties, ki jo doživljajo matere z višjo ravno besedilnih spretnosti, ker so morale zaradi nosečnosti prekiniti svojo kariero. Matere z nižjo stopnjo besedilnih spretnosti ustvarjanje družine manj prizadene na trgu dela. Te matere so pogosto tudi samohranilke in imajo prvega otroka prej kot ženska z boljšimi rezultati v preizkusu spretnosti (Jonas in Thorn 2018, str. 46). Rezultati študije so pokazali, da ima ustvarjanje družine kvantitativne (stopnja udeležbe) in kvalitativne (delovni čas, zaslužek) učinke na službeno življenje odraslega. Ti učinki so povečini negativni za ženske in pozitivni za moške, hkrati pa so bolj izraženi pri odraslih, ki dosegajo najvišjo raven spretnosti (Jonas in Thorn 2018, str. 47). Ne glede na morebitne situacijske ovire, ki tem skupinam preprečujejo vključitev v izobraževanje pa po našem mnenju to niso skupine, ki jih bi bilo sicer težko pridobiti za izobraževanje.

Skupine odraslih, ki so se izobraževali so naslednje:

- skupina srednje izobraženih moških in žensk (velikost skupine je 6 %) v večini s srednjo strokovno in srednjo splošno ter tudi s srednjo poklicno izobrazbo, ki so se izobraževali,
- skupina višje izobraženih žensk z najmanj višješolsko strokovno izobrazbo (velikost skupine je 9,5 %), ki so se izobraževale,
- skupina višje izobraženih moških (teh je 5,6 %), ki so se izobraževali.

Razumljivo, da so po obsegu vse te skupine odraslih, ki so se izobraževali, manjše od skupin odraslih, ki se niso izobraževali. Med skupinami, ki se niso izobraževale, je po našem mnenju najtežje dostopati in jih motivirati za izobraževanje kot odrasle iz skupine manj izobraženih kot tudi odrasle iz skupine srednje izobraženih. Tako je komentirala med drugim tudi udeleženka fokusne skupine (ministrstvo): »Z vidika (ministrstva) ne bi rekla, da je bilo malo sredstev namenjenih za ranljive ciljne skupine, prav na področju brezposelnih, dolgotrajno brezposelnih, invalidov, vseh ki so tako ali drugače na ZRZS je bilo teh sredstev kar znatno veliko. Kar pa je težava pri ciljnih skupinah pa je motivacija. Te ljudi, ki so 5,7 let doma je blazno težko zmotivirati, da bo kam šel enkrat, dvakrat za 4 ure, ker tega ni navajen. In je treba pred ukrepi za usposabljanje najprej vzpostaviti motivacijske ukrepe pa spodbuditi zato, da gre najprej enkrat in nato večkrat na

teden, da je sploh sposoben to izvest. Tukaj je še posebej težava sploh pri brezposelnih in drugih ranljivih skupinah digitalizacija. Mi spodbujamo usposabljanje s področja digitalizacije, ampak se enostavno tega bojijo in ne želijo. Težko jim je pojasnit, da kjerkoli se bodo zaposlili rabijo neko digitalno znanje. Tudi čistilka mora znat ugasnit alarm. Tako da to je težava.«

9 Vloga svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih za pravičnejšo udeležbo odraslih v vseživljenjskem učenju

Mag. Tanja Vilič Klenovšek

9.1 Teoretična izhodišča

Svetovalna dejavnost v izobraževanju odraslih ima pomembno vlogo pri podpori odraslemu za vključitev v izobraževanje in učenje ter tudi za uspešno izpeljavo in dokončanje le tega. Zato je ena od pomembnih podpornih dejavnosti v IO, ki ne prispeva le *ke uresničevanju individualnih* ciljev izobraževanja in učenja odraslih, temveč tudi širše, k uresničevanju *strateških ciljev*³⁴ izobraževanja odraslih v slovenskem prostoru, med katerimi je tudi dvig udeležbe (še posebej ranljivih) odraslih v izobraževanje in učenje.

Prve teoretske opredelitve svetovalne dejavnosti v IO v slovenskem prostoru segajo v osemdeseta leta prejšnjega stoletja. Z izdajo knjižice *Svetovalno delo pri vzgoji in izobraževanju odraslih* (1982) je Jelenc postavil temelje umeščanja svetovalnega dela v slovenski teoriji in praksi izobraževanja odraslih. V uvodu v knjižico je zapisal, da je tema svetovalno delo že zelo stara, a hkrati sodobna in živa. Svetovalno delo na področju izobraževanja odraslih, ki ga je poimenoval andragoško svetovalno delo, je opredelil kot »/.../ tisto svetovalno delo, ki rabi odraslemu človeku pri njegovem izobraževanju in vzgoji ter s tem pri oblikovanju njegove osebnosti, da bi lahko ustrezno opravljal svoje funkcije kot odrasla oseba.« (prav tam, str. 64). Pri tem je poudaril, da je svetovalna dejavnost v podporo odraslemu pri odločanju za začetek izobraževanja, pri pripravi na izvedbo in v sami izvedbi (prav tam, str. 73-75). Kasneje sta področje svetovalne dejavnosti v IO raziskovala in opredeljevala skupaj z Jelenc Krašovec in v učbeniku za študente andragogike, *Andragoško svetovalno delo*, v letu 2003 zapisala »Temeljni cilj in funkcija andragoškega svetovalnega dela je:

---

³⁴ Pri opredeljevanju *strateških ciljev svetovalne dejavnosti v IO*, v slovenskem prostoru poudarjamo, da s svetovalno dejavnostjo v IO prispevamo k: večji dostopnosti do informiranja in svetovanja o možnostih izobraževanja in učenja, večji vključenosti v izobraževanje in učenje in večji učinkovitosti in uspešnosti izobraževanja in učenja odraslih (Vilič Klenovšek, 2018).

pomagati posamezniku, da uspešno izpelje svoje izobraževanje ali učenje. Ta temeljni cilj, ki označuje celoto, lahko razčlenimo na vrsto posameznih ciljev, kot so:

- uresničevanje posameznikovih ciljev, motivov in vrednot, povezanih z izobraževanjem in učenjem;
- krepitev motivacije, zaupanja vase pri izobraževanju in učenju;
- izbiranje ustreznih možnosti in priložnosti za izobraževanje;
- izbiranje in določanje načinov izpeljave in strategij;
- uspešno organiziranje izpeljave izobraževanja in učenja;
- uspešno in učinkovito učenje;
- razvijanje in krepitev sposobnosti za učenje;
- uporaba, uveljavitev in možnosti uporabe pridobljenega znanja;
- spremljanje aktivnosti izobraževanja in učenja.« (prav tam, 2003, str. 24–25).

V letu 2009 pa sta v posodobljeni izdaji učbenika Andragoško svetovalno delo posebej izpostavila, da se vsebina svetovalnega dela v IO prepleta tudi z vsebinami kariernega svetovalnega dela in svetovalnega dela za osebni razvoj. Zapisala sta, da se za temeljnim ciljem andragoškega svetovalnega dela: »...bolj ali manj implicitno nahajata dva, temu cilju podrejena ali vzporedna cilja, to pa sta:

- optimalen osebni razvoj in osebna življenjska pot posameznika; ter
- uresničevanje njegovega poklicnega ali delovnega cilja ali poklicne poti.« (prav tam, 2009, str. 25).

Prepletenost ciljev svetovalnega dela v IO s cilji kariernega svetovalnega dela se odraža tudi v evropski opredelitvi kariernega svetovalnega dela (*career guidance*): »Karierno svetovalno delo se v kontekstu vseživljenjskega učenja nanaša na vrsto aktivnosti, ki državljanom v vseh starostnih obdobjih in na katerikoli točki njihovega življenja omogočajo identifikacijo njihovih sposobnosti, kompetenc in interesov za sprejemanje pomembnih odločitev na področju izobraževanja, usposabljanja in izbire poklica. Poleg tega jim omogoča vodenje svojih življenjskih poti v učenju, delu in drugih okoljih, v katerih se teh kompetenc in sposobnosti naučijo in/ali jih uporabljajo.« (Council of the European Union, 2008, str. 2). V opredelitvi je poudarjen pomen celostnosti svetovalnega dela v življenju odraslega, saj ga podpira na njegovi poti pri odločanju za učenje, za spremembe na delovni poti (karierne spremembe) ali pri sprejemanju odločitev, povezanih z

vsakdanjim življenjem. Vse pa se prepleta predvsem z vseživljenjskim učenjem odraslega v vseh njegovih obdobjih življenja.

Oba slovenska avtorja sta v svojih delih pisala, da je prav andragoško svetovalno delo ključni vezni člen med odraslim in izobraževanjem (Jelenc, Jelenc Krašovec, 2003, Jelenc Krašovec 2009, 2011). Vsebine andragoškega svetovalnega dela sta povezovala z vsemi ključnimi cilji in vsebinami izobraževanja odraslih in z njegovo vlogo, ki jo ima v sodobni družbi. Jelenc Krašovec je pri opredeljevanju širših ciljev, ki jih dosegamo z andragoškim svetovalnim delom kot enako pomembna izpostavljala dva, ekonomsko učinkovitost in povečanje družbene enakosti. Zapisala je: »Svetovalno delo povezano z izobraževanjem je dejavnik, ki povezuje izobraževalni sistem s trgom dela in tako optimizira ekonomski dobiček glede na državne investicije v izobraževanje. Vendar ima razvoj svetovalnih dejavnosti še drug pomemben cilj, in sicer povečanje družbene enakosti pri dostopu do izobraževalnih in poklicnih možnosti.« (2011, str. 17).

Jelenc Krašovec je pomembno vlogo andragoškega svetovalnega dela videla tudi v tem, da omogoča ne vključenim skupinam odraslih dostop in udeležbo v izobraževanje in učenje ter s tem vpliva na večjo »...socialno integracijo, solidarnost in družbeno kohezivnost v razvitih industrijskih družbah«. (2009, str. 39).

Na temeljih obeh slovenskih avtorjev smo tudi sodelavci Andragoškega centra Slovenije od samega začetka delovanja (1991) in vse do danes, pristopili k bolj celostnemu in sistematičnemu opredeljevanju vloge svetovalne dejavnosti v IO ter k razvoju svetovalne dejavnosti v praksi. Med ključnimi razlogi, ki so in še narekujejo ta razvoj, so:

- hitre družbene in ekonomske spremembe,
- demografske spremembe,
- spremembe v življenjskih potekih odraslih,
- digitalizacija družbe,
- nastajanje novih družbenih razmerij idr.

Vse te spremembe, ki se ves čas dogajajo, vplivajo na potrebo po nenehnem pridobivanju znanja in spretnosti ter razvijanja novih vrednot, stališč in prepričanj za soočanje in obvladovanje sprememb v osebni, delovni in družbeni okolju odraslega. Ob naraščajoči ponudbi izobraževalnih možnosti in kompleksnosti poteka življenjskih poti odrasli potrebujejo podporo strokovnih delavcev v IO. Na ACS smo v zasnovi modela ISIO – modela razvoja Informativno

Svetovalne dejavnosti v Izobraževanju Odraslih³⁵ poudarili, da odrasli potrebujejo svetovalno podporo (Vilič Klenovšek, Klemenčič, 2000):

- pred vključitvijo v izobraževanje,
- med potekom izobraževanja in
- po zaključku izobraževanja.

Osredotočenost svetovalne podpore odraslim v IO sledi fazam procesa izobraževanja, pri čemer vsaka od teh faz vključuje specifične vsebine svetovalne podpore, ki so prilagojene individualnim potrebam in izobraževalnim ter učnim ciljem odraslega. Svetovalci pomagajo posamezniku, da se lažje odloči in izbere zanj ustrezno izobraževanje, da je v procesu izobraževanja s svetovalno podporo učinkovitejši in uspešnejši ter, da se ob zaključevanju izobraževanja s svetovalno podporo bodisi lažje odloča za nadaljevanje izobraževanja in učenja bodisi za izbiro ali spremembo zaposlitve, razvoj kariere ali za aktivnejše delovanje v družbi (glej tudi Vilič Klenovšek, 2018).

Celostno opredeljevanje vloge svetovalnega dela v izobraževanju odraslih je prisotno tudi v strokovnih prispevkih avtorjev iz različnih evropskih držav, med njimi je v zadnjih letih najpogosteje citiran Hooley. Hooley tako, kot le to opredeljujemo v slovenskem prostoru že od modela ISIO naprej, izpostavlja tri ključne oblike svetovalne dejavnosti v IO (Hooley, 2014, v Carpentieri idr., 2018, str. 37):

- svetovalna dejavnost pred vključitvijo v izobraževanje (*pre-entry guidance*), ki podpira odraslega pri premisleku, ali se vključiti v vseživljenjsko učenje in kateri programi izobraževanja so zanj primerni;
- svetovalna dejavnost kot integralni del izobraževalnega programa (*guidance as integral part of adult education programme*), ki izhaja iz vsebin izobraževalnega programa in potreb posameznika;

---

³⁵ Opredeljeni model ISIO se je v prakso vpeljal v organizirani obliki kot regionalno svetovalno središče za izobraževanje odraslih ali krajše poimenovano kot središče ISIO, s sedežem na izbrani ljudski univerzi v regiji (po javnem razpisu ministrstva za izobraževanje), najstarejši organizaciji za IO v slovenskem prostoru. Do leta 2017 se je postopno vzpostavila mreža 17 središč ISIO, ki so bila z januarjem 2021 umeščena v javno službo v skladu z ZIO-1 (2018) in Smernicami za izvajanje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba (Dovžak idr., 2020).

- svetovalna dejavnost ob zaključku (*exit guidance*), ki podpira odraslega pri premisleku, kako lahko uporabi pridobljeno znanje v izobraževanju in ga podpira pri načrtovanju njegovih nadaljnjih poti v izobraževanju in/ali pri delu.

V slovenskem prostoru pa smo z umestitvijo svetovalne dejavnosti v IO v javno službo v skladu z Zakonom o izobraževanju odraslih – ZIO-1, sprejetim v letu 2018 (Ur.l. RS, št 6/18) in Smernicami za izvajanje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba (Dovžak idr., 2020), le to še nadgradili, saj smo v javno službo povezali tri področja svetovalne dejavnosti (Dovžak idr., 2020, str.12)³⁶:

1. svetovalno dejavnost pri vključevanju in nadaljevanju izobraževanja,
2. svetovalno dejavnost pri ugotavljanju in dokumentiranju znanja in spretnosti odraslih,
3. svetovalno dejavnost pri samostojnem učenju.

V vseh treh področjih se prepletajo tudi vsebine načrtovanja in razvoja kariere odraslega. V vseh treh je tudi poudarek na spodbujanju motivacije odraslih za učenje, saj je le ta odločilen dejavnik pri odločanju za izobraževanje in učenje ter tudi pri uspešnem izpeljevanju in dokončanju kateregakoli procesa izobraževanja in učenja (v formalnem in neformalnem izobraževanju, pri priložnostnem učenju, pri organiziranem samostojnem učenju, učenju na daljavo idr.) (več v Dovžak idr., 2020).

Pri tem v izvajanju svetovalne dejavnosti v IO kot javne službe, v slovenskem prostoru dajemo velik poudarek na doseganju in vključevanju ranljivih odraslih, odraslih, ki imajo zaradi različnih ovir, oblik prikrajšanosti in primanjkljajev težji dostop do izobraževanja ali učenja in se redko ali sploh nikoli ne vključujejo v nadaljnje izobraževanje in učenje³⁷ (Dovžak idr., 2020, str. 22).

Za ranljive odrasle je učinkovit individualiziran svetovalni pristop, ki odraslega postavi v središče. Dodana vrednost svetovalne dejavnosti je tudi v tem, da svetovalec odraslega vodi v svetovalnem procesu po korakih v spoznavanju sebe, interesov in potreb, motivacije za učenje, za prepoznavanje

---

³⁶ V svetovalno dejavnost v IO, ki se izvaja kot javna služba, smo poleg središč ISIO in nadgradnje le teh z dejavnostjo ugotavljanja in dokumentiranja že pridobljenega znanja in spretnosti odraslih, v ključili tudi dejavnost Središč za samostojno učenje (SSU) (več v Smernicah, 2020, str. 14).

³⁷ V aktualni ReNPIO22-30 so kot ciljne skupine odraslih, ki jim bo posebej namenjena pozornost, opredeljene naslednje (prav tam, str. 44-45): odrasli z nizko razvitimi temeljnimi zmožnostmi ne glede na zaposlitveni položaj, starost oziroma druge značilnosti; odrasli, ki potrebujejo izboljšanje splošne izobraženosti za osebne potrebe in reševanje izzivov skupnosti; odrasli, ki potrebujejo nadaljnje poklicno oziroma strokovno izpopolnjevanje ali usposabljanje v skladu s potrebami trga dela; mlajši odrasli, ki zgodaj opustijo šolanje, in oisipniki; starejši (65+) in odrasli, ki imajo omejene možnosti dostopa do družbenih, kulturnih, gospodarskih in izobraževalnih dobrin.

in ovrednotenje že pridobljenega znanja in spretnosti ter tako prispeva k informirani in preišljeni odločitvi za izobraževanje in učenje ali razvoj kariere v delovnem ali osebnem življenju. Tako je svetovalni proces tudi proces učenja o sebi, je proces opolnomočenja za odločanje o nadaljnji izobraževalni in karierni poti ter s tem proces, ki prispeva k večji vključenosti odraslega z več vidikov: udeležbe v VŽU, v načrtovanje svojih življenjskih potekov tudi izven izobraževanja in učenja, posledice česar so pogosto tudi večja vključenost v skupnosti, kjer odrasel biva in v okolju, kjer dela ter dvig kakovosti osebnega življenja, npr. boljši medosebni odnosi, dvig samozavesti, dvig samoučinkovitosti in odpornosti na spremembe idr. (več v Carpentieri idr., 2018 in Gladek idr., 2021).

V procesu svetovanja svetovallec odraslemu pomaga prepoznavati in krepiti zanj pomembne dejavnike notranje in zunanje motivacija, pri čemer jih vodijo spoznanja v teoriji in praksi, da se ljudje najbolj približajo svoji notranji motivaciji, kadar v svojem delu/učenju vidijo smisel, se pri tem čutijo upoštevanj, cenjeni, samostojni in sprejeti (Brečko, 2019, v Gladek idr., 2021, str. 45).

9.2 Namen in cilji ter raziskovalna vprašanja

V raziskavi o dejavnikih, ki vplivajo na udeležbo odraslih v vseživljenjskem učenju, smo si zastavili vprašanje, *kakšna je vloga svetovalne dejavnosti pri tem*. Zanimalo nas je, *kako informiranost oz. neinformiranost o možnostih izobraževanja in druga svetovalna podpora vpliva na udeležbo*. Zastavili pa smo si tudi vprašanja, s katerimi pristopi bomo učinkoviteje dosegali ne vključene odrasle.

Pri raziskovanju vpliva svetovanja na (ne)udeležbo odraslih v VŽU smo izhajali iz opredelitev svetovalne dejavnosti v teoriji in praksi izobraževanja odraslih ter iz podatkov, ki smo jih pridobili iz evropske raziskave *Adult Education Survey – AES 2016* (Eurydice, 2021) ter iz kvalitativnega dela raziskave o udeležbi, kjer nas je še posebej zanimalo *kaj se je dogajalo v času epidemije Covid-19 z vidika udeležbe in odnosa odraslih do izobraževanja in učenja* ter tako *tudi koriščenja svetovalne podpore*. Analizirali smo podatke, pridobljene iz desetih vodenih intervjujev z izbranimi odraslimi in iz fokusne skupine z osmimi predstavniki nosilcev politik in strokovnjakov na področju IO.

Podatkov iz statistične raziskave o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu v letu 2021 (do leta 2021 Anketa o delovni sili) pa za analizo o vplivu svetovanja na udeležbo v VŽU nismo mogli uporabiti, saj se nobeno od vprašanj v tej anketi ni navezovalo na vlogo svetovanja.

Z vidika preučitve vpliva epidemije Covid-19 tudi na svetovalno dejavnost v IO, pa smo pregledali posamezna poročila, ki so bila v letu 2020 pripravljena na to temo s strani mednarodnih organizacij Cedefop, OECD, ETF in ICEAE (2020a, 2020b), katerih ugotovitve na kratko predstavljamo v nadaljevanju v podpoglavju Razprave.

V raziskavi o dejavnikih, ki vplivajo na udeležbo odraslih v VŽU, smo si z vidika vpliva svetovanja, zastavili naslednji dve raziskovalni vprašanji:

1. *Ali je neinformiranost o možnostih (brezplačnega) izobraževanja in usposabljanja, razlog za neudeležbo v IO?*
2. *Ali bi dostop do svetovanja/poznavanje možnosti svetovanja, vplival na odločitev za vključitev v IO?*

Izhajamo iz hipoteze, da neinformiranost o (brezplačnih) možnostih IO vpliva na (ne)udeležbo odraslih v VŽU.

9.3 Uporabljen vzorec in metode obdelave

V prispevku smo uporabili podatke, pridobljene s kvantitativnim in kvalitativnimi metodami. S kvantitativni metodami smo na osnovi podatkov raziskave »*Adult Education Survey*« - *AES* za leto 2016 (Eurydice, 2021) skušali ugotoviti kako koriščenje svetovalne podpore vpliva na udeležbo odraslih v VŽU. Nekatere podatke prikazujemo na ravni 27 držav EU, nekatere pa tudi posebej za Slovenijo. V anketiranje, ki je bilo izpeljano v 35 evropskih državah v letih 2016 in 2017, je bilo vključenih okrog 240.000 odraslih v starosti med 25 in 64 let (Eurostat³⁸).

Podlaga za kvalitativno analizo podatkov pa so bili dobesedni prepisi pogovorov (transkripti) v intervjujih z izbranimi odraslimi in v fokusni skupini z izbranimi strokovnjaki, ki problematiko izobraževanja odraslih dobro poznajo, bodisi kot oblikovalci politike, stroke, bodisi kot praktiki. Uporabili smo metodo analize vsebine, ki je potekala ločeno za intervjuje z izbranimi odraslimi in za fokusno skupino.

Za izvedbo intervjujev in fokusne skupine sta bila pripravljena načrt in protokol, prav tako usmeritvena vprašanj, v katera so bila vključena tudi vprašanja, povezana s svetovalno dejavnostjo

---

³⁸ Več informacij o podatkih, zbranih v *Adult Education Survey-AES 2016*, je dostopnih na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/adult-education-survey>

v IO. Intervjuje smo izvedli v letu 2022 z desetimi odraslimi, ki so v času epidemije Covid-19 ostali brez dela in so bili stari med 25 in 64 let. V fokusni skupini, ki je bila izvedena oktobra 2022 na Andragoškem centru Slovenije pa je sodelovalo osem strokovnjakov.

9.4 Rezultati

Rezultate predstavljamo v nadaljevanju na podlagi odgovorov:

- odraslih v raziskavi *Adult Education Survey - AES 2016*,
- odraslih v desetih intervjujih z izbranimi odraslimi v letu 2022 in
- nosilcev politik in strokovnjakov v IO, pridobljenih v fokusni skupini v letu 2022.

Rezultati: mnenje odraslih

Najprej bomo prikazali *podatke iz zadnje raziskave Adult Education Survey v letu 2016* (v nadaljevanju AES-2016), ki so bili objavljeni v letu 2021 v Eurydice poročilu o izobraževanju odraslih (Eurydice report, 2021). V Eurydice poročilu so zajeti skupni podatki za 27 držav EU, posamezni podatki pa so predstavljeni tudi po državah in nekateri tudi za Slovenijo.

Kar zadeva uporabo storitev svetovanja s strani odraslih, podatki iz raziskave AES-2016 kažejo, da je v povprečju v državah EU-27 23,00 % odraslih v 12 mesecih pred pričetkom anketiranja od institucij ali organizacij prejela brezplačne informacije ali nasvete o učnih priložnostih. Manj kot 2 % odraslih je poročalo, da so za svetovanje plačali (Eurydice report, 2021, str. 142). Za Slovenijo pa podatki pokažejo, da so odrasli iz Slovenije prejeli brezplačne informacije ali nasvete o učnih priložnostih malo nad povprečjem EU-27, v 23,3 % ter malo pod povprečje EU-27, v 1,1 % sami plačali za svetovanje (prav tam, str. 142).

Na ravni držav EU-27 je nekaj več razlik, če upoštevamo deleže odraslih, ki so poročali, da so prejeli brezplačno svetovanje, glede na stopnjo izobrazbe, zaposlitveni status in starost. Medtem ko je na primer v povprečju v EU-27 38,0 % odraslih s končano terciarno izobrazbo (ISCED 5-8) navedlo, da so v zadnjih 12 mesecih prejeli brezplačno informiranje ali svetovanje o možnostih učenja, se ta delež zmanjša na 19,0 % pri tistih, ki so končali največ višjo sekundarno izobraževanje (ISCED 3-4), in na 11,2 % pri tistih z največ nižjo sekundarno izobrazbo (ISCED 2) (prav tam, str. 143). Z drugimi besedami, odrasli z nižjimi ravnmi izobrazbe so manj verjetno poročali, da so od institucij ali organizacij prejeli informiranje ali svetovanje o možnostih učenja, kot tisti z višjo stopnjo izobrazbe.

Podobne razlike se pojavljajo glede na zaposlitveni status: v EU-27 so zaposleni (25,7 %) nekoliko pogosteje kot brezposelni (23,7 %) poročali, da so prejeli brezplačne informacije ali nasvete o možnostih učenja (prav tam, str. 143). Za slednje so javni zavodi za zaposlovanje običajno glavni ponudniki informacij in storitev svetovanja. Ekonomsko neaktivne osebe pa so daleč najmanj pogosto poročale o prejetju brezplačnih informacij ali nasvetov o učnih priložnostih (12,6 %), čeprav imajo morda podobno veliko potrebo po informacijah in svetovanju (prav tam, str. 143).

Tudi starost se zdi odločilen dejavnik pri dostopu do brezplačnega informiranja in svetovanja o možnostih učenja. Starejši kot so anketiranci, manjša je verjetnost, da so poročali, da so v 12 mesecih pred anketo prejeli informacije ali nasvete v zvezi z izobraževanjem, npr. to velja za 16,1 % tistih, starih 55-64 let, v primerjavi z 28,8 % anketirancev iz starostne skupine 25-34 let (prav tam, str. 144).

Deset intervjuvanih odraslih v kvalitativnem delu raziskave pri nalogi Udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju: stanje, značilnosti in razlogi (2022-2023), pa smo posebej vprašali:

1. Ali so se poslužili (brezplačnega) informiranja in/ali svetovanja za udeležbo v izobraževanje v času epidemije Covid-19?
2. Če se niso, ali poznajo, da je ta možnost brezplačna in je na voljo odraslim po vsej Sloveniji?
3. Če poznajo brezplačno informiranje in svetovanje za odrasle, zakaj se ga niso poslužili do sedaj?

Analiza odgovorov je pokazala, da se v času epidemije Covid-19 nihče od intervjuvanih ni poslužil (brezplačnega) informiranja in/ali svetovanja za vključitev v izobraževanje (vsi pa so bili učno aktivni). Štirje od desetih intervjuvanih so odgovorili, da poznajo, da obstaja možnost brezplačnega informiranja in svetovanja za odrasle po vsej Sloveniji. Med razlogi, ki so jih navedli, zakaj se kljub poznavanju, niso poslužili brezplačnega informiranja in svetovanja, bi izpostavili predvsem dva:

- a) ker znajo sami poiskati informacije:

I1: »... pa tudi zaradi tega ker znam sama poiskati informacije in mi je mogoče tko lažje, da sama raziskujem o različnih možnostih kakor da grem nekam, pa se tam potem z nekom pogovorim.«

- b) ker brezplačno informiranje in/ali svetovanje povezujejo s ponudbo ljudskih univerz, iskali pa so (specifična) izobraževanja v drugih izobraževalnih organizacijah ali izobraževanja po spletnih orodjih:

I6: *»Razen tega, kar je na ljudskih univerzah, kejer so ta središča, za to vem, ampak jaz to (izobraževanje na LU, op. Vilič Klenovšek) bolj povezujem z drugimi stvarmi, ne s svojim iskanjem.«*

V analizi teh odgovorov nas je posebej zanimalo, kakšne so demografske značilnosti teh odraslih, predvsem izobrazba in starost ter tudi, kaj njih motivira za učenje. Če odgovore štirih intervjuvanih, da poznajo možnosti brezplačnega informiranja in/ali svetovanja primerjamo z njihovimi demografskimi značilnostmi, vidimo, da imajo vsi štirje najmanj prvo stopnjo visokošolske ravni izobrazbe (ISCED-5) ter, da so vsi starejši od 45 let. Predvsem prvi podatek potrjuje tudi podatke iz raziskave AES-2016, da so bolj izobraženi odrasli tudi bolj informirani o možnostih izobraževanja in svetovanja.

Iz odgovorov na vprašanje, kaj jih motivira za učenje, pa je pri vseh štirih razvidno, da so to predvsem notranji dejavniki motivacije (ob posameznih dejavnikih navajamo tudi izjave intervjuvanih):

- znanje kot vrednota:

I1: *»Ja, izobraževanje je kar moja močna vrednota oziroma znanje, izobraževanje, učenje.«*

- osebno zadovoljstvo:

I1: *»Čisto osebno zadovoljstvo. Da, tudi recimo, če se znajdem v pogovoru z nekom, ki govori o neki stvari, ki je jaz ne poznam, bom šla sigurno po-googlati, da se bom pozanimala, kaj to je.«*

- osebni interes:

I6: *»Jaz sem prepričana, da enkrat ko obstanem, začnem nazadovati. Imam to tudi družinsko in to peljem naprej. Dokler bodo možgani delali, se bom jaz izobraževala in tudi spodbujala druge, da to počnejo.«*

- radovednost:

I3: *»Predvsem radovednost, to je neke vrste motivacija.; I10: Radovednost pa širina. Jaz imam rada ljudi, ki imajo eno širino.«*

Zato tudi sklepamo, da so ti odrasli bolj iznajdljivi in aktivni, da sami poiščejo informacije o izobraževalnih in učnih možnostih, ki jih zanimajo oziroma jih vodijo do željenega znanja.

Tudi odgovori na druga vprašanja, predvsem, kako je vplivalo obdobje Covid-19 na njihovo izobraževanje in učenje pokažejo, da so bili aktivni v izobraževanju in učenju, saj so izkoristili ta čas za dodatno izobraževanje in učenje. Pri tem pa so se sami znašli in poiskali izobraževalne

možnosti, pri čemer so kot dobro izpostavili, da je bilo v tem času veliko brezplačnih možnosti učenja na daljavo (nekaj izjav intervjuvanih, ki to potrjujejo: I1: *V bistvu večkrat na leto (se je izobraževala v 2021, op. Vilič Klenovšek)...ker pač ti tečaji, ki so spletni, je zelo lahko do njih priti.*; I3: *Zadnje leto je bilo zame zelo izobraževalno intenzivno. Sem popolnoma zamenjal poklic.*).

Rezultati: mnenje nosilcev politik in strokovnjakov v IO

Kaj menijo o vplivu svetovanja na udeležbo odraslih v VŽU, smo vprašali tudi nosilce politik in strokovnjake v IO, ki so bili vključeni v razpravo v fokusni skupini (vključenih je bilo osem udeležencev). Vprašali smo jih:

1. Ali je svetovalna dejavnost v IO, ki je v skladu z ZIO-1 (2018) zadostna podlaga za povečanje vključenosti ranljivih skupin v VŽU? in
2. kateri pristop so učinkovitejši?

Mnenje večine vključenih je, da je bila vzpostavitev svetovalna dejavnost v IO kot javna služba v skladu z ZIO-1 (2018) pomemben korak pri zagotovitvi brezplačne svetovalne podpore vsem odraslim. Da dosedanje izkušnje (mreža središč ISIO) kažejo, da so svetovalci učinkoviti v osebnem stiku in pri motiviranju ranljivih odraslih za vključevanje v izobraževanje, pri čemer je pomembno spremljanje in vodenje odraslega skozi različne faze odločanje, vključitve, poteka in zaključka izobraževanja. Pri tem ima pomembno vlogo svetovalac, saj, ko se odrasel enkrat odloči, da se vključi v izbrano izobraževanje oziroma učenje, je pomembno, da ga svetovalac podpre tudi pri nadaljevanju izobraževanja in učenja, da doseže čim več svojih ciljev, ki mu odpirajo nove priložnosti bodisi z vidika dela (zaposlitev, prezaposlitev, ohranitev zaposlitve, napredovanje na delovnem mestu idr.), kot v osebnem življenju.

Postavilo se je vprašanje, ali je s strani ministrstva za izobraževanje zagotovljeno financiranje 100 svetovalcev zadostno, ali bi potrebovali več svetovalcev. Mnenje vključenih v fokusni skupini je bilo, da okrepitev števila svetovalcev na 100 na 35 LU vsekakor pomeni več podpore za vse odrasle v lokalnem okolju, če je to zadostno, pa bodo pokazali rezultati spremljanja v nekajletnem obdobju. Predvsem merjenje, ali okrepljena svetovalna dejavnost vpliva na večjo udeležbo odraslih v VŽU, še posebej odraslih iz ranljivih skupin.

Posebej pa je bilo izpostavljeno, da imajo sedaj udeleženci LU, kjer je umeščena svetovalna dejavnost, ki se izvaja kot javna služba, boljše pogoje za svetovalno podporo kot odrasli, vključeni

v izobraževanje na srednji šolah. Zato je s strani ene od udeleženk bil podan predlog, da se okrepi tudi svetovalno podporo odraslim, ki so udeleženci izobraževanja na srednjih šolah.

Pri razmišljanju, kateri pristopi so učinkovitejši, so *izstopala naslednja mnenja* (primeroma navajamo tudi nekaj izjav udeležencev iz fokusne skupine):

- treba je zagotoviti večjo informiranost odraslih, da brezplačno svetovanje, namenjeno njim, obstaja:

FS: *»Samo, a odrasli sploh ve, za to brezplačno mrežo.... Ampak, če nekdo tega sploh ne ve, se ne bo vključil.«*

- pri promociji le tega je treba uporabiti različne pristope, družbena omrežja, letake, osebni pristop, terensko delo:

FS: *»Druga stvar je, ali s tako svetovalno službo pridemo do ciljnih skupin, ki jih iščemo. Tudi zato je treba iskati nove poti, nove oblike svetovanja, iti na teren.«*

- promovirati je treba uspešne zgodbe učečih se odraslih:

FS: *»Mogoče pa se dopolni z nekimi promotorji, ker človek je najpomembnejši dejavnik.... Mogoče pa malo premalo upoštevamo dobre zgodbe resničnih ljudi, ki so imeli dobro izkušnjo z usposabljanjem in bi jo priporočili drugim.«*

- v družbi je treba širše spreminjati pogled na pomen izobraževanja, da bo znanje vrednota in vlaganje v izobraževanje investicija, ki se splača; v to je treba vključiti različne deležnike, med katerimi so bila izpostavljena tudi slovenska podjetja, ki mnoga še vedno premalo vlagajo v znanje vseh zaposlenih:

FS: *»Če so delodajalci motivirani, bodo že motivirali svoje zaposlene, da se bodo vključili. Ne bodo pa, če je to samo stroške.«*

- poudarjati je treba koristi izobraževanja in učenja, ki izhajajo iz posameznika; uspešni promotorji VŽU so lahko prepoznane osebnosti v nacionalnem in/ali lokalnem oziroma regionalnega okolju:

FS: *»Nekdo, ki je »leader«, socialni ali formalni, če bo on lepo besedo dal za izobraževanje, bodo vsi prišli.«*

- odraslim je treba bolj prisluhniti tudi pri kreiranju vsebin izobraževalnih programov:

FS: *»Da jim je mogoče res treba ponuditi vsebine, ki so jim pisane na kožo.«*

Premisleki in predlogi deležnikov in strokovnih delavcev poudarjajo celosten pristop v razvoju svetovalne dejavnosti, ki se povezuje z drugimi sistemskimi ukrepi v IO, namenjenimi ranljivim odraslim. Poudarili so, da so se možnosti in pogoji za izvajanje kakovostne svetovalne podpore izboljšali z vzpostavitvijo svetovalne dejavnosti kot javne službe. Pomembno pa bo spremljati in evalvirati rezultate in učinke svetovalne dejavnosti prav z vidika večjega doseganja in vključevanja ranljivih odraslih v VŽU.

9.5 Razprava

V teoretičnem uvodu smo utemeljili vlogo in pomen svetovalne dejavnosti v IO za večjo vključenost odraslih v izobraževanje in učenje ter s tem tudi za večjo pravičnost in dostopnost do IO vseh odraslih, ne glede na izobrazbo, starost, delovni položaj, spol, narodnost idr. Izhajajoč iz ciljev in vsebine svetovalne dejavnosti v IO, le ta lahko pomembno prispeva k večji vključenosti odraslih v izobraževanje in učenje kot podpora pri odločanju za izobraževanje in učenje, kot podpora v procesu izobraževanja, ne glede na to, ali gre za cilje, povezane z delom in razvojem kariere, ali z osebnim življenjem, ali z aktivno vključenostjo v družbeno življenje ter tudi kot podpora ob zaključku izobraževanja, ko odrasli bodisi razmišlja o nadaljevanju izobraževanja ali spremembah, povezanih z delom (razvojem kariere) ali osebnim življenjem.

Svetovalci v IO spodbujajo odraslega k udeležbi na osnovi njegovih interesov in potreb, spodbujajo motivacijo za učenje ali jo pomagajo razviti, pri čemer v javni mreži svetovalne dejavnosti v slovenskem IO dajemo velik poudarek tudi razvoju kompetence učenje učenja, saj se zavedamo, da s tem opolnomočimo odraslega za uspešno doseganje izobraževalnih in učnih ciljev. Pri tem vključujemo tudi postopke ugotavljanja in dokumentiranja že pridobljenega znanja in spretnosti, katerih rezultati (odkrito skrito znanje) odraslega spodbudijo k nadaljnjemu izobraževanju in učenju glede na njegove potrebe. Vse pa je podprto tudi s svetovanjem za vključitev v organizirano samostojno učenje za vsebine, ki so dostopne v obliki e-gradiv v Središčih za samostojno učenje – SSU ali na drugih spletnih portalih.

Zato je pomembno, da se krepí kakovost svetovalne dejavnosti v javni službi v mreži 35 izobraževalnih organizacij, predvsem kakovost dela svetovalcev, saj je njihova profesionalna usposobljenost ključna za kakovost svetovalnega procesa (Vilič Klenovšek, 2021).

Vloga svetovalne dejavnosti je še posebej pomembna v razmerah, ko se odrasli zaradi nekih nepredvidenih okoliščin sami težje odločajo in izbirajo za njih ustrezno izobraževanje in učenje, ali novo zaposlitev in spreminjanje kariere, kot se je to izkazalo tudi v času epidemije Covid-19.

Pomen in vlogo svetovalne podpore v obdobju epidemije Covid-19 izpostavljajo tudi različna poročila, ki so bila pripravljena v okviru večjih mednarodnih organizacij (Cedefop, OECD, ETF idr.), ki jih v nadaljevanju na kratko povzemamo. V vseh poročilih je zabeleženo, da so se ob zaprtju družbe ob razglasitvi epidemije Covid-19, zaprle tudi organizacije s svetovalnimi storitvami, a ne za dolgo. Podatki iz raziskav kažejo, da so se organizacije hitro prilagodile novo nastali situaciji in strankam ponudile svetovalne storitve na daljavo, na različne načine. V prvi fazi so prevladovale preprostejše oblike, predvsem uporaba različnih aplikacij preko mobilnih telefonov, kasneje pa tudi organizirana osebna svetovanja preko spletnih orodij. Kajti pokazalo se je, da odrasli potrebujejo osebni, individualen stik (Cedefop 2020a in 2020b).

Strokovni delavci so se še posebej potrudili, da so ohranili stik s tistimi, ki so že bili vključeni v svetovanje in so bili zaradi okoliščin epidemije Covid-19, še posebej ranljivi. Kaj hitro so razmere v družbi pokazale, da so se pri nekaterih ciljnih skupinah potrebe po svetovanju zaradi epidemije Covid-19 še okrepile, npr. pri odraslih, ki so zaradi zaprtja posameznih dejavnosti izgubili zaposlitev, pri odraslih, ki niso imeli zadostnih digitalnih kompetenc za prehod na delo na daljavo (in za učenje ter urejanje storitev v osebno življenje), pri odraslih, ki so se zaradi spremenjenih razmer v družbi počutili izgubljeni, nemočni (npr. priseljenci, odrasli s posebnimi potrebami, brezposelni, manj izobraženi). Odrasli so v anketah poročali, da so potrebovali več informacij o trgu dela, možnostih za prekvalifikacijo in izobraževanje, pomoč pri iskanju zaposlitve in usposabljanju. Zaznano je bilo tudi precejšnje povečanje povpraševanja po psihosocialni podpori (glej tudi Cedefop, 2020b).

Strokovni delavci pa so poročali, da so mnogi ranljivi odrasli imeli slabši dostop do svetovalnih storitev na daljavo, ker niso bili ustrezno digitalno pismeni ter niso imeli ustrezne opreme IKT, zato je bilo odprtje organizacij za osebno svetovanje za te skupine nujno (ob upoštevanju vseh sprejetih ukrepov za zaščito pred Covid-19). Strokovni delavci so tudi opozorili, da ustrezno opremo in znanja za nudenje svetovalnih storitev na daljavo ali storitev, ki so podprte z digitalnimi orodji, potrebujejo tudi sami (glej tudi Cedefop 2020a in 2020b).

Tudi iz ugotovitev navedenih poročil je razvidno, da je treba posebno pozornost namenjati ranljivim odraslim, saj so ti najprej in najpogosteje prikrajšani pri dostopu bodisi do izobraževalnih možnosti bodisi do svetovalnih storitev. Podatki o udeležbi v VŽU tudi za leto 2021 kažejo

(predstavljeno v predhodnih poglavjih), da je tako tudi, ko niso manj ugodne epidemiološke razmere, kot so bile zaradi epidemije Covid-19 v letih 2020 in 2021.

Poleg do sedaj zapisanega, želimo izpostaviti, da naše usmeritve v razvoju svetovalne dejavnosti v IO v slovenskem prostoru, podpirajo tudi usmeritve, zapisane v aktualnem evropskem in nacionalnem strateškem dokumentu za IO.

V novem Evropskem programu za učenje odraslih do leta 2030 (Svet Evropske unije, 2021) je zapisano, da naj države članice EU ob ustreznem upoštevanju načela subsidarnosti in v skladu z nacionalnimi okoliščinami:

- »...podprejo učenje in izobraževanje odraslih z vseživljenjskim svetovanjem in razvojem kariere z vzpostavljanjem partnerstev na vseh ravneh; v skladu z načeli zagotavljanja kakovosti bi morale to svetovanje biti povezano s terenskim delom, vrednotenjem in ozaveščanjem, kar bi prispevalo k izvajanju priporočila Sveta o poteh izpopolnjevanja. S tem bo zagotovljeno, da bodo imeli vsi odrasli priložnost pridobiti osnovno znanje in ključne zmožnosti v skladu s svojimi potrebami ter doseči raven znanja in spretnosti, ki je potrebna v današnji družbi in na trgu dela;...« (prav tam, str.12).

V tem evropskem dokumentu je posebej poudarjeno, da je treba povečati dostop in udeležbo odraslih iz ranljivih skupin, saj znanje in spretnosti potrebujejo vse skupine odraslih, ne glede na raven in vrsto izobrazbe, starost in zaposlitveni položaj ali druge značilnosti (priseljenci, podeželsko prebivalstvo, zaporniki idr.), s ciljem, da se bodo odrasli lahko z novim znanjem in spretnostmi hitro in fleksibilno (odporno) odzivali na hitre spremembe v sodobni družbi, tako na trgu dela, kot tudi v osebem življenju in družbenem delovanju.

Tudi v aktualnem slovenskem strateškem dokumentu, v Resoluciji o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030 (ReNPIO22-30), ki prinaša novo vizijo³⁹ in nove strateške cilje⁴⁰, je svetovalna dejavnost v IO opredeljena kot ena od šestih podpornih dejavnosti za uresničevanje tako strateških ciljev IO, kot tudi individualnih ciljev vsakega odraslega, v kateremkoli življenjskem obdobju.

---

³⁹ V novi ReNPIO22-30 je opredeljena naslednja vizija razvoja IO v Sloveniji: Odrasli prebivalci Slovenije imajo v vseh življenjskih obdobjih enake možnosti in spodbude za kakovostno učenje in izobraževanje za svoj celostni razvoj in sonaravno bivanje (Ur.l.RS, št. 49/22).

⁴⁰ Eden ključnih ciljev je, da se bo stopnja udeležbe prebivalstva v starosti od 25 do 64 let v VŽU z 8,4 % v letu 2020 povečala na 19 % v letu 2030. Konkretni cilji so opredeljeni tudi po posameznih prednostnih področjih.

Izhajajoč iz predstavljenih strokovnih izhodišč o pomenu svetovalne dejavnosti v IO za večjo udeležbo odraslih, še posebej ranljivih skupin v VŽU, analize empiričnih podatkov ter strateških usmeritev na evropski in nacionalni ravni, predstavljenih v tem poglavju, smo oblikovali tudi konkretna priporočila za nadaljnji razvoj svetovalne dejavnosti v IO, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

10 Sklepne ugotovitve in predlogi

10.1 Ugotovitve

V uvodnem nagovoru sedme mednarodne konference o izobraževanju odraslih CONFINTEA VII »Učenje odraslih in izobraževanje za trajnostni razvoj« je generalna direktorica Audrey Azoulay izpostavila, da je izobraževanje odraslih ključno za preoblikovanje prihodnosti. Poudarila je, da glede na tehnološke in družbene spremembe, naj bi pravica do izobraževanja pomenila tudi omogočanje vsakemu človeku skozi vse življenje pridobivanje znanja in spretnosti, potrebne za uresničevanje njegovih potencialov in za dostojno življenje. Ob tem pa je bilo temeljno sporočilo UNESCOvega petega globalnega poročila o učenju in izobraževanju odraslih (GRALE 5), da je treba po vsem svetu doseči tiste, ki to najbolj potrebujejo.

Namen naloge *Udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju: stanje, značilnosti in razlogi* je, da preuči sedanje stanje udeležbe odraslih v VŽU, značilnosti in razloge za večjo ali manjšo udeležbo, predvsem pa, da odgovori na vprašanje, katere družbene skupine se izobraževanja ne/udeležujejo in kaj jih pri tem spodbuja in ovira.

V nalogi smo uporabili metode in postopke, ki se najpogosteje uporabljajo v sociologiji, še posebej v sociologiji izobraževanja, psihologiji andragogiki in pedagogiki. Uporabljena je bila kombinacija kvalitativnih in kvantitativnih metod in in postopkov, ki je bila v našem primeru zelo uporabna saj nam je omogočala celovito raziskati problematiko udeležbe v vseživljenjskem učenju v letu 2021. Kvantitativna metodologija je vključevala analizo podatkov Ankete o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu⁴¹ - ANP za leto 2021 in tudi v obdobju pred tem. Podatki so bili obdelani na ravni deskriptivne analize in metod za merjenje kavnalnosti: regresijska metoda, t-test za dva neodvisna vzorca, ANOVA in hi-kvadrat test. Kvalitativna analiza je temeljila na preučevanju odgovorov intervjuvanih in strokovnjakov, ki so podali svoja mnenja v okviru izvedene fokusne skupine. Pomembno vlogo ima tudi analiza politik, v okviru katere so bile predstavljene temeljne nacionalne dokumente, ki so nastali v zadnjih letih in oblikujejo izobraževalno politiko in usmeritve na makro, mezo in mikro ravni. Uporaba več metod je omogočila globlje oblikovanje spoznanj in ugotovitev,

ki so prikazani pri posameznih vsebinskih sklopih. Vročec ANP pa je zagotovil ustrezno raven reprezentativnosti naših ugotovitev in spoznanj.

Analiza je pokazala nepričakovano gibanje udeležbe odraslega prebivalstva v izobraževanju v zadnjih desetih letih. Potem, ko je po desetletju linearnega upadanja država dosegla leta 2020 najnižjo raven udeležbe v VŽU v zgodovini merjenja tega kazalnika razvitosti izobraževanja (8,4 %), se je leta 2021 zgodila izrazita sprememba in je meritev pokazala rekordnih 18,9 %. Skok se je zgodil leta 2021 v času trajanja epidemije covid 19. Analiza je pokazala, da je do velikega porasta udeležbe v izobraževanju odraslih v letu 2021 prišlo predvsem na račun povečane aktivnosti odraslih v programih neformalnega izobraževanja. Še posebej se je povečala izobraževalna dejavnost v programih za potrebe dela.

V nalogi je bilo izpostavljenih nekaj razlogov, ki pojasnjujejo stanje, nihanja in porast udeležbe prebivalstva v organiziranih izobraževalnih dejavnostih v letu 2021. Dejstvo je tudi, da kljub splošnemu porastu so nekatere skupine ostale izobraževalno neaktivne. O razlogih so avtorji poročila razmišljali in o tem pisali v posameznih vsebinskih sklopih. V nadaljevanju pa so predstavljene nekatere temeljne ugotovitve.

- **V prispevku mag. Sotošek je izpostavljano, da je temelni razlog za dvig udeležbe povezan z zviševanjem finančnih sredstev za področje izobraževanja odraslih v letu 2021.** Analiza je pokazala, da finančna sredstva v LPIO 2021 so znašala 78.774.573 EUR, kar je za 15,88 odstotnih točk več kot predhodno leto (67.978.492 EUR v letu 2020). Prvi val epidemije covid 19 v prvi polovici leta 2020 je izrazito vplival na izobraževanje odraslih z ukrepi za zajezitev epidemije (Lock down). Sledil je prehod na izobraževanje na daljavo, ki je omogočil ponovno zagon zlasti formalnega šolskega izobraževanja. So pa nekatere dejavnosti in izvedbe izobraževalnih programov v letu 2020 ostale še vedno nerealizirane (brezposelni in APZ, praktično usposabljanje...). Tako je del finančnih sredstev ostal neuporabljen in se je realizacija prenesla v leto 2021, ko so se ukrepi bistveno sprostili oziroma ukinili.
- **Druga ugotovitev se nanaša na višjo udeležbo odraslih prebivalcev v različnih programih neformalnega izobraževanja; predvsem je visoka udeležba v programih usposabljanja zaposlenih odraslih na delovnem mestu.** Ukrepi vlade RS med epidemijo covid 19 so v obliki subvencij omogočili ohranjanje delovnih mest in usposabljanje in izobraževanje na področju novih znanj in spretnosti preko javnih razpisov in vlaganja sredstev delodajalcev. Število brezposelnih oseb se je zmanjševalo na račun

višega povpraševanja po delovni sili. Nove zaposlitve pa so zahtevale tudi nova znanja, kompetence in spretnosti. To potrjujejo tudi podatki iz letnih poročil Gospodarske zbornice Slovenije (GZS). Število zaposlenih pri delodajalcih, članih GZS, udeležencev v izobraževanju in usposabljanju se je v letu 2022 povečalo kar na 49.796 (v letu 2020 jih je bilo 12.069). V letu 2021 se je strokovnih dogodkov, posvetov in konferenc udeležilo kar 19.550 zaposlenih (v 2020 je bilo zgolj 9.618).

- **Študija je pokazala, da se je v času epidemije izrazito povečalo število izobraževalnih programov na daljavo.** To je spodbudilo izboljšanje in inoviranje izobraževalnih in učnih procesov ter časovno in prostorsko neodvisno izvedbo izobraževanja/učenja, zaradi česa se je povečala aktivnost prebivalcev v organiziranih izobraževalnih dejavnostih. Od epidemije postaja izobraževanje na daljavo pogosta učna oblika in praksa in olajšuje dostop do izobraževalnih priložnosti tudi manj mobilnim prebivalcem in živečim v bolj oddaljenih in ruralnih območjih.

A udeležba v programih izobraževanja na daljavo ni enakomerno porazdeljena med odraslimi prebivalci v Sloveniji in opozarja na pojav diskriminacije skupin prebivalstva, ki nimajo v lasti učnih sredstev ali digitalnih kompetenc. Tako prihaja do razlik med tistimi, ki so opolnomočeni za delo in učenje na daljavo in tistimi, ki nimajo dostopa do učne tehnologije, nimajo ustreznih spretnosti za delo in celo priložnosti za učenje v teh razmerah. Zato je pogosto njihova motivacija za izobraževanje in učenje v takih pogojih nizka. Te skupine so postale še bolj izolirane in deprivilegirane.

- **Izidi raziskave opozarjajo, da je do zviševanja izobraževalne udeležbe prišlo predvsem na račun najbolj izobražene populacije v družbi.** Kljub porastu udeležbe odraslih v organiziranih izobraževalnih dejavnostih leta 2021, je indeks pravičnosti, ki je upošteval zastopanost skupin prebivalstva z različno izobrazbo pokazal, da se je v letu 2021 povečala zastopanost skupin z zaključeno vsaj višješolsko izobrazbo. Tudi skupina najmanj izobraženih (ISCED 0-2) se je več izobraževala v letu 2021 v primerjavi s predhodnimi leti, a porast v obravnavani skupini je nižji kot pri bolj izobraženih skupinah prebivalstva. Razkorak glede izobraževanja med najbolj in najmanj izobraženimi skupinami prebivalstva se je v letu 2021 povečal. Razlike v dostopu do izobraževalnih priložnosti so manj vidne v formalnem, bolj pa v neformalnem izobraževanju, saj tam se je delež visoko izobraženih izrazito povečal. Ugotovitev pokaže, da se inkluzivni vidik družbene pravičnosti razlikuje za različne vrste izobraževanja. Ker se je v letu 2021 izrazito povečalo izobraževanje za

potrebe dela, lahko sklepamo, da so delodajalci najbolj vlagali v zaposlene, ki imajo sicer višja znanja in spretnosti.

Tako kot je bilo pričakovati, višja izobrazba, nižja starost, bolj ugodni gospodarski položaj, višji delovni status, in standardne oblike in čas dela, pozitivno vplivajo na udeležbo v izobraževanju odraslih. V ugodnejšem položaju so delovno aktivni in aktivni prebivalci kot neaktivni prebivalci.

- **Kot posebej ranljiva in izobraževalno prikrajšana je skupina starejših moških.** Gre za prebivalce, ki dostop do izobraževanja imajo, a se nanjo se odzivajo minimalno, aktivni pa so v samo-organiziranih dejavnostih in drugih javnih institucijah ter stanovskih združenjih, povezanih z javno varnostjo in gospodarskimi dejavnostmi, pogosto vezanimi na naravno okolje in lokalne skupnosti.

Analiza je pokazala, da so v javno-izobraževalnih institucijah starejši moški v izraziti manjšini (do 5 %). Razlogi za to so le delno podobni kot v literaturi, ki neudeležbo pripisuje vplivu izobrazbe (Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019, Mirčeva in Beltram, 2021 in drugi). Reprezentativna analiza starejših v Sloveniji namreč za moške tega ne potrjuje (Ramovš, 2013) pa tudi študija primera aktivnih starejših moških v agrarnih skupnostih kaže, da bolj kot izobrazba vplivajo drugi dejavniki, npr. umeščenost v socialno mrežo, v skupnost, izobraževalna biografija in njihovim potrebam prilagojena ponudba (OECD, 2007, Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019 in drugi). Teh vidikov pri nas ne poznamo, njihov skupni imenovalac pa je, da izobraževalne udeležbe ne gre opredeljevati le v določenem trenutku, ker gre za kontekstualiziran in časovno opredeljen proces.

- **Vpliv zdravstvenega stanja (merjen na podlagi samoocene vprašanih) na udeležbo v različnih oblikah VŽU je v našem socialno-kulturnem kontekstu majhen** oziroma pojasnjuje 5% variabilnosti rezultatov. Da je zdravstveno stanje dejavnik udeležbe, čeprav zgolj eden v množici drugih, kažejo različni teoretski modeli in raziskave (npr. center on Society and Health, 2015, Smith idr., 2019). Smith idr. (2019) umeščajo zdravje v kategorijo situacijskih dejavnikov oz. osebnih okoliščin posameznika, v njuni študiji pa je bolezen ali fizično oviranost kot razlog za neudeležbo izpostavilo 7% oseb. Še pomembnejši so v tej študiji drugi razlogi, predvsem dispozicijski (prepričanja, pričakovanja, zaznave), ki pa niso bili predmet kvantitativnega dela naše študije.

- **Nižji osebni dohodki nekaterim skupinam odraslih, na primer skupini manj izobraženih žensk starejših od 45 let, skupini moških in žensk s srednjo poklicno šolo, starejših od 34 let, ter skupini bolj izobraženih moških 35 – 54 let in žensk 25 – 54 let, predstavljajo oviro za udeležbo v izobraževanju.** V nalogi smo posebej preučevanju razmerje med osebnim dohodkom in stopnjo udeležbe v izobraževanju odraslih, ki je deloma potrdila domnevo, da se odrasli z najnižjimi dohodki v manjšem obsegu udeležujejo izobraževanja odraslih. Razvrstitev v decile pokaže sicer, da se s povečevanjem osebnega dohodka zvišuje stopnja udeležbe v izobraževanju odraslih. Izjema so odrasli v prvem decilnem razredu z najnižjimi osebnimi dohodki (1 decil, bruto dohodek do 989,56 EUR), namreč kar 10,6 % se jih je udeležilo formalnega izobraževanja odraslih, kar je več kot v kateremkoli drugem decilu (najvišja je npr. v tretjem decilnem razredu in sicer 3,6 %), 12,5 % te skupine se je udeležilo neformalnega izobraževanja za potrebe dela, ter 23,1 % se jih je udeležilo izobraževanja odraslih skupaj, kar je skoraj toliko kot odrasli v 7 decilu z višjimi dohodki. Skupina odraslih z najnižjimi dohodki v 1 decilu je vsekakor zanimiva za nadaljnje preučevanje. S svojimi skromnimi prejemki si izobraževanja sami skoraj gotovo ne morejo plačati. Domnevamo, da so plačniki njihovega izobraževanja (še posebej formalnega) družina ali država. Neformalno izobraževanje za potrebe dela gre verjetno v breme delodajalca. Statistična mera povezanosti med osebnim dohodkom in udeležbo v izobraževanju je pripravljena za vsako obliko izobraževanja posebej in pokaže zmerno povezanost med udeležbo v formalnem izobraževanju ter udeležbo odraslih v neformalnem izobraževanju za osebne potrebe in osebnim dohodkom, ter močno povezanost med udeležbo odraslih v neformalnem izobraževanju za potrebe dela in udeležbo odraslih v izobraževanju skupaj in dohodkom.

Tudi po metodi dvostopenjske analize grozdov (two-step clustering), se pokaže, da so skupine odraslih, ki se ne izobražujejo tiste, z nižjimi dohodki v primerjavi s skupinami, ki so dejavni v izobraževanju in imajo višje dohodke. V modelu se izriše 9 značilnih skupin (cluster) odraslih glede na stopnjo udeležbe v izobraževanju in nekatere prevladujoče značilnosti. Glede spol, izobrazbo in višino osebnega dohodka se izrišejo naslednje skupine odraslih, ki se ne izobražujejo:

- Skupina manj izobraženih moških in žensk, v delovnem razmerju, z najnižjimi dohodki, 71,8 % je starejših od 45 let (skupina 6). Ta skupina obsega 5,3 % odraslih v vzorcu z osebnim dohodkom.

- Skupini moških, skoraj 60 % jih je starih med 35 in 55 let (skupina 1) in žensk (skupina 3) s srednjo poklicno šolo, v delovnem razmerju, osebni dohodki žensk so bližje dohodkom odraslih v najnižji skupini, osebni dohodki moških so nekoliko višji od ženskih. Ti dve skupini predstavljata 41,2 % vseh odraslih v vzorcu z osebnim dohodkom.
- Skupini boljše izobraženih moških, skoraj 60 % je starih med 35 in 54 let (skupina 9) s povprečnim osebnim dohodkom 2861,07 EUR in žensk starih od 25 do 54 let (skupina 5) s povprečnim osebnim dohodkom 2287,89 EUR, v delovnem razmerju. Ti dve skupini predstavljata 30,2 % vseh odraslih v vzorcu z osebnim dohodkom.
- **Eden od razlogov za nižjo ali neudeležbo nekaterih skupin prebivalstva je tudi neinformiranost o možnostih svetovanja v IO in o možnostih (brezplačnega) izobraževanja odraslih.**

Analiza podatkov, pridobljenih s kvantitativnimi in kvalitativnimi metodami je potrdila, da je neinformiranost o možnostih svetovanja in možnostih (brezplačnega) izobraževanja lahko eden od razlogov za neudeležbo ranljivih skupin odraslih v VŽU (npr. še posebej manj izobraženih – ISCED 3-4 in ISCED 2 in starejših, še posebej nad 55 let).

Med drugim so udeleženci fokusne skupine izpostavili, da je za učinkovitejše doseganje ranljivih odraslih v svetovanje (in posledično v izobraževanje) treba okrepiti terensko delo. Delovanje svetovalcev izven inštitucij (outreach) pomeni približati se odraslim v prostorih kjer delajo in bivajo, pomeni približati se jim prostorsko in časovno ter v skladu z njihovi potrebami in značilnostmi.

10.2 Predlogi

Izsledki raziskave nakazujejo poti in ukrepe, ki bi pripomogli, da bi se izobraževalo več tistih kategorij prebivalstva, ki so, kar zadeva udeležbe v deprivilegiranim položaju.

- **V prvi vrsti gre za ukrepe na ravni sistema.** Nacionalna finančna sredstva, opredeljena v Letnih programih za izobraževanje odraslih so bistveno manjša, kot so sredstva sofinanciranja iz ESS. V letu 2022 je bil na MVI delež ESS sredstev 82,43 % pri MDDSZ pa 89,02 %. V letu 2021 je razmerje še vedno v korist ESS sredstev in sicer na MVI znaša 50,9 % na MDDSZ pa 64,3 %. To pomeni, da je premalo nacionalnih sredstev za

izobraževalne programe, razvojne in raziskovalne dejavnosti, ki niso vključene v nacionalne projekte financirane iz ESS sredstev. Zato je **potrebno zagotoviti več nacionalnih sredstev za javno službo na področju izobraževanja odraslih in za nacionalne prioritete izvajanja programov in dejavnosti, ki niso vključeni v sofinanciranje preko sredstev Evropske kohezijske politike.**

- **Z ustreznimi sistemskimi in zakonskimi rešitvami je treba okrepiti dodatna nacionalna sredstva na področju dviga temeljnih znanj in spretnosti v povezavi s poklicnimi.** Javnoeljavne izobraževalne programe za dvig temeljnih zmožnosti in kompetenc odraslih je potrebno vključiti v javno službo javne mreže izvajalcev izobraževanja odraslih. Letna poročila MVI kažejo precejšen upad vpisa odraslih v te programe in sicer: 2019 vpis 1.319 udeležencev, 2020 vpis 811 udeležencev in 2021 vpis 1019 udeležencev. Hkrati pa 19,51 % odraslih v Sloveniji dosega le prvo raven ali manj besedilnih in matematičnih spretnosti (PIAAC; OECD, 2019).
- **Spodbujanje programov vseživljenjskega izobraževanja s področja duševnega in telesnega zdravja ter zdravega življenjskega sloga.** Tako kot v nekaterih drugih študijah tudi v naši ugotavljamo pozitivno povezanost med samooceno zdravstvenega stanja ter udeležbo v različnih oblikah izobraževanja odraslih. Zdravje torej potencialno predstavlja dejavnik izobraževanja, upošteva modele krožne povezanosti med spremenljivkama pa velja tudi obratno. Na nivoju načrtovanja politik torej to pomeni, da dvig nivoja splošnega zdravja lahko pripelje do dviga izobrazbene ravni prebivalstva in obratno: dvig izobrazbene ravni prebivalstva potencialno vpliva na dvig javnega zdravja.
- **V večji meri kot doslej je treba poskrbeti za povečanje ponudbe programov izobraževanja in usposabljanja, ki bi upoštevala potrebe in interese najbolj prikrajšanih v izobraževanju.** Analiza je pokazala, da se v zadnjih letih večajo razlike med odraslimi, ki imajo največ znanja, spretnosti in izobrazbe ter tistimi, ki jih nimajo, ter znanje, spretnosti in višje izobrazbe najbolj potrebujejo. Večanje razlik v znanju pomeni večja polarizacija in manjša pravičnost tudi na drugih področjih. Schraad-Tischler (2015) je namreč izpostavil, da so različne razsežnosti socialne pravičnosti povezane, denimo večje razlike v dostopu do izobraževalnih priložnosti povzročajo razlike na trgu dela in napovedujejo nižje gospodarske dosežke.

Za premostitev teh razlik je potreben holistični pristop in sodelovanje vseh deležnikov glede zagotavljanja pogojev za učenje in izobraževanje.

Glede na visoko prikrajšanost odraslih z najnižjo stopnjo formalne izobrazbe je nesprejemljivo, da edini program (Osnovna šola za odrasle), ki je namenjen zviševanju izobrazbene stopnje in je namenjen odraslim ni še vsebinsko in izvedbeno pripravljen tako, da je za to populacijo primeren in da upošteva njihove interese in potrebe, tako osebne, zaposlitve kot širše družbene. Evalvacija programa osnovna šola za odrasle je pokazala, da imajo odrasli z najnižjo izobrazbo najpogosteje negativne izkušnje s poprejšnjim šolanjem, manjkajo jim pa tudi znanje spretnosti in kompetenc za nadaljevanje izobraževanja (Možina, Mirčeva, Zagmajster, Žalec, 2012). Zato je potrebno dopolniti in razširiti ponudbo programov in storitev za pridobivanje teh kompetenc.

- **Ponuditi odraslim več brezplačnih programov za pridobivanje digitalnih spretnosti je izziv sodobnega časa in je relevanten ne le za najmanj izobražene, temveč tudi za starejše, zaprte osebe, prebivalce, ki živijo v ruralnih območjih, za posameznike s posebnimi potrebami ali omejitvami glede večje mobilnosti.** Ena od ugotovitev analize je, da so bile v času manj ugodnih epidemioloških razmer, ko je izobraževanje največkrat potekalo na daljavo, najmanj izobraževalno aktivne skupine odraslih brez ustreznih digitalnih kompetenc. Ta segment prebivalstva ni majhen in ni nepomemben. Raziskava PIAAC je pokazala, da leta 2014 18,4% odraslih v Sloveniji ni imelo osnovnih računalniških znanj. Ta delež je bil v sodelujočih državah v omenjeni mednarodni raziskavi nižji, namreč 14,6% (Raziskava spretnosti odraslih, 2017). Analize kažejo, da je tudi po koncu epidemije izobraževanje na daljavo pomemben način pridobivanja znanja (Možina, Klemenčič, Radovan, 2022). Še posebej je primeren je za prebivalce, ki živijo v krajih bolj oddaljenih od izobraževalnih središč in ta tiste ki so manj mobilni.
- **Ozaveščanje delodajalcev, sindikatov in akterjev, ki oblikujejo politiko s področja trga dela je pomemben izobraževalni izziv predvsem za aktivne prebivalce.** Analiza je opozorila na razlike v dostopu do izobraževalnih priložnosti različnih kategorij zaposlenih, v najbolj privilegiranem položaju glede pridobivanja novih znanj in spretnosti so zaposleni na najvišjih položajih. Davčne olajšave za vlaganje v prikrajšane manj izobražene in kvalificirane skupine prebivalstva so bile že od nekdaj pomemben ukrep in spodbuda delodajalcem (Mirčeva, Žalec, Radovan, 2014). A večja udeležba v izobraževanje v podjetjih in drugih organizacijah se lahko doseže tudi z vrsto organizacijskih ukrepov, npr. prožnejši delovni čas, delo na domu, sofinanciranje izobraževanja in nenazadnje z razvojem organizacijske kulture in klime, ki sta temu naklonjeni.

- **V prihodnosti bi bile utemeljene sistematične analize pričakovanj in potreb moških, zlasti starejših moških.** Tudi zaradi njihove visoke samomorilnosti je pozornost moškim, zlasti starejšim, utemeljena (Roškar, Videtič Paska 2021). Izobraževalno ponudbo zanje velja nasloniti na njihovo socialno mrežo, družbeno in gospodarsko delovanje, saj naša analiza podobno kot mednarodna literatura (OECD 2007 in druga) izobrazbo, osebno biografijo ter odnose v družini ter ostalih oblikah skupnosti spodbujajo. Sedanji starostniki imajo iz časa svoje mladosti dragocene izkušnje, ki srednji in mlajši generaciji manjkajo, med drugim, kako z naravnimi viri gospodariti trajnostno (npr. ob sušnem letu ne ostati brez pitne vode). Tudi pristop k tej ciljni skupini je potrebno spremeniti, saj kot kaže zavrača paternalistično in nanje osredotočeno ponudbo v dobro njihovega celovitejšega razumevanja in vključevanja v skupnost(i) in njihov gospodarski ritem. Bodoči prispevek izobraževanja odraslih k starajoči se družbi je tako vsaj skiciran in ni v nasprotju s pozivi, da se na globalne megatrende ne odzivamo kot posamezniki, ampak kot skupnost. Razvoj novih vlog moškega dela skupnosti prebivalcev Slovenije terja od izobraževanja odraslih širši nabor motivov, metod in učnih okolij. Rastočo participacijo bomo pospešili, če bomo današnje neudeležence videli in naslovili kot vredne pozornosti in upoštevanja.
- **Manj izobraženim odraslim in tistim odraslim, ki so na pragu ali pod pragom revščine je potrebno zagotavljati ustrezne in brezplačne izobraževalne programe** (formalne in neformalne, za osebne potrebe in za potrebe dela). Kljub pozitivnim trendom in postopni rasti udeležbe odraslih v izobraževanje je udeležba posameznih skupin odraslih v izobraževanje še vedno nizka, pri čemer je potrebno posebej izpostaviti odrasle z nizkimi prejemki in še posebej tiste pod pragom revščine in socialno izključene. Dvig udeležbe skupin prebivalstva z najnižjimi dohodki v izobraževanju odraslih bi prineslo največje koristi družbi in njim samim. Glede na to, da je bila stopnja udeležbe v izobraževanju odraslih 18,9 %, lahko zaključimo (ali sklepamo), da je več kot 80 % odraslih v aktivni dobi takih, ki v referenčnem letu niso bili izobraževalno aktivni. Po metodi razvrščanja v skupine se je izkazalo, da so to skupine manj izobraženih kot tudi nekatere skupine srednje in višje izobraženih odraslih, na primer skupina visoko izobraženih žensk. Verjetno pa bi zato potrebovali nek nov koncept družbene pogodbe, ki bi bila utemeljena na izobraževanju kot neodtujljivi temeljni človekovi pravici, izobraževanje, učenje in nova znanja pa bi morala postati temeljna družbena vrednota. Pri čemer velja, da temeljne človekove pravice niso zagotovljene samo takrat, ko so na voljo sredstva za njihovo uresničevanje, temveč bi morala biti pravica do izobraževanja temelj, ki ga za zagotavljajo demokratični režimi vsem

prebivalcem, ki jim je bila ta pravica kadarkoli v življenju kratena. Hanemann na primer predlaga tri koncentrična območja: spodbudno okolje, podporne strukture in proces poučevanja in učenja, v središču katerih je odrasli udeleženec izobraževanja (Hanemann 2015, str. 14). Spodbudno okolje lahko vključuje spodbudno družinsko, delovno in življenjsko okolje. Na tem področju morebiti največ lahko naredimo s kampanijo v kateri pri odraslih in pri celotnemu prebivalstvu dvigujemo zavest o praktičnih, socialnih, gospodarskih in okoljskih prednostih izobraževanja odraslih v 21. stoletju. Podporne strukture obsegajo tako zakonske podlage, sredstva, ukrepe za raziskovanje, razvoj in izobraževanje, ter vzpostavljene institucije za uresničevanje ukrepov. Proces poučevanja in učenja pa je povezan s ključno profesionalno vlogo izobraževalcev odraslih. Izobraževalni programi morajo odgovarjati potrebam odraslih.

- **Ukrepi za odrasle iz podzastopanih skupin odraslih (manj izobraženih in tudi srednje in višje izobraženih) bi bilo potrebno načrtovati usklajeno, ukrepe svetovanja in vrednotenja morajo spremljati ponudba izobraževanja in usposabljanja.** Omrežje izobraževalnih ustanov je potrebno podpirati in ga usposabljati za izpeljavo primernih (daljših ali krajših) oblik izobraževanja za najbolj ranljive skupine odraslih.

Z vidika svetovanja je izjemno pomembno za dvig izobrazbene udeležbe najbolj prikrajšanih skupin prebivalstva. Spodbujanje svetovalne dejavnosti zajema več predlogov, ki jih je treba upoštevati v naslednjem razvojnem obdobju.

- **Povečati je treba informiranost (vseh) odraslih o obstoječih možnostih brezplačnega svetovanja in pri tem uporabiti različne poti informiranja** (osebni stik, družbeni mediji, tiskani mediji, radio in televizija idr.). V to naj se vključi predstavitve uspešnih zgodb učečih se in znane osebnosti, ki zagovarjajo pomen znanja kot vrednote in znanja kot naložbe (in ne kot strošek).
- **Za doseganje ranljivih odraslih je treba krepiti pristope promoviranja, ozaveščanja in svetovanja, ki temeljijo na osebni stiski.** Pri tem je treba izhajati iz individualnih potreb posameznika (odrasel je postavljen v središče), da bo motiviranje za izobraževanje in učenje uspešnejše.
- **Pomembno je, da svetovalec ves čas analizira potrebe ranljivih skupin v svojem okolju,** da pozna njihove ovire in jih nagovarja glede na aktualne razmere, kot je bilo tudi obdobje Covid-19.

- **Okrepiti je treba terensko delo, delo svetovalca izven organizacije, kjer je sedež svetovalne dejavnosti,** da odrasle spoznava in nagovarja v njihovem okolju, pri tem pa naj vključuje tudi strokovne delavce iz drugih organizacij (javnih, zasebnih in nevladnih), ki delajo s posameznimi skupinami odraslih (npr. sindikati, nevladne organizacije za vključevanje priseljencev, romske skupnosti, društva za slepe in slabovidne, za gluhe in naglušne idr.). Le ti so lahko most med svetovalcem in odraslim, ki ga želimo spodbuditi, da bo izobraževalno bolj aktiven (vključen). Za podporo terenskemu delu naj se krepí tako mreženje in partnersko povezovanje organizacij v lokalnem oziroma regionalnem okolju, kot tudi na nacionalni ravni.
- **Za učinkovitejše doseganje odraslih ter za podporo kakovostnemu in učinkovitemu izvajanju svetovalnega procesa** (z uporabo orodij in svetovalnih pripomočkov v digitalni obliki), naj se uporabijo tudi sodobna digitalna orodja.
- Za kakovostno in uspešno doseganje in izvedeno svetovanje mora biti ustrezno usposobljen svetovalac v IO, zato **naj se razvijajo ustrezni programi nadaljnega usposabljanja svetovalcev za učinkovitejše doseganje in vključevanje ranljivih skupin odraslih.** V vsebine usposabljanja mora biti vključeno stalno nadgrajevanje znanja o značilnostih in potrebah ranljivih skupin odraslih v regionalnih okoljih dela svetovalcev, o povezovanju in sodelovanju z drugimi organizacijami v okolju za delo s posameznimi ranljivimi skupinami, o sodobnih pristopih doseganja ranljivih skupin in kakovostnega načrtovanja in vodenja svetovalnega procesa z ranljivimi odraslimi. Usposabljanje naj se gradi tako na organiziranih oblikah izobraževanja, kot na izmenjavi izkušenj med svetovalci v IO in strokovnimi delavci iz drugih omrežij, na študiji primerov dobrih praks (v slovenskem in evropskem prostoru) in na stalni refleksiji lastnega dela svetovalca v IO.

Vsa navedena priporočila naj se ustrezno odražajo tudi v sistemskih ukrepih na področju IO ter se za njihovo uresničevanje zagotavlja ustrezna finančna sredstva in druge pogoje (kadrovske in materialne).

- Študija je opozorila tudi na nekatere metodološke vidike, ki so podlaga za nadaljnja preučevanja in poglobljeno spremljanje in analizo stanja na področju udeležbe v VŽU. **Obstoječe inštrumente za pridobivanje podatkov je potrebno redno spremljati, razvijati, vsebinsko prilagajati, terminološko revidirati in dopolnjevati.** Širši nabor podatkov je relevanten tako za strokovnjake, kot za snovalce politike izobraževanja odraslih in za druge akterje in deležnike. V času analize smo ugotovili, da bi potrebovali več

informacij, ki bi zagotovile bolj celovit prikaz stanja, saj anketa o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu zagotovi le zelo omejen nabor in prikaz podatkov. Manjkajoče kvantitativne podatke smo skušali dopolniti s kvalitativnimi, predvsem pa smo z intervjuji in pogovori v fokusni skupini skušali poglobljeno preučiti to problematiko in odgovoriti na nekatera vprašanja, ki so se pojavila v času epidemije covid 19 in na katera nismo mogli dobiti odgovor z kvantitativnimi metodami in pristopi.

Literatura in viri

- 5th Global report on adult learning and education* (2022). Pridobljeno 17.11.2022. s <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381666>
- Akoglu, H. 2018. User's guide to correlation coefficients, *Turkish Journal of Emergency Medicine*, Vol. 18 (3), pp.91-93. Pridobljeno 23.1.2023 s <https://doi.org/10.1016/j.tjem.2018.08.001>
- Akoglu, H. (2018). User's guide to correlation coefficients. V: *Turkish Journal of Emergency Medicine*, 18, 91 – 93.
- Andragoški center Slovenije. *Letni program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2020*. Pridobljeno 3. 12. 2022 s <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/letni-program-izobrazevanja-odraslih-v-republiki-sloveniji-za-leto-2020/>
- Andragoški center Slovenije. *Letni program izobraževanja odraslih 2019: poročilo o uresničevanju*. Pridobljeno 10. 12. 2022 s <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/letni-program-izobrazevanja-odraslih-2019-porocilo-o-uresnicevanju/>
- Andragoški center Slovenije. *Letni program izobraževanja odraslih 2020: poročilo o uresničevanju*. Pridobljeno 10. 12. 2022 s <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/letni-program-izobrazevanja-odraslih-2020-porocilo-o-uresnicevanju/>
- Andragoški center Slovenije. *Letni program izobraževanja odraslih 2021: poročilo o uresničevanju*. Pridobljeno 10. 12. 2022 s <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/letni-program-izobrazevanja-odraslih-2021-porocilo-o-uresnicevanju/>
- Arandelović, M. (2021). BDP nižji v vseh statističnih regijah, razen v posavski. Pridobljeno 19. 1. 2023 s <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/10007>
- Aristoteles, Gantar, K. (2002). *Nikomahova etika*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Bahovec, I. (2005). *Skupnosti: teorije, oblike, pomeni*. Ljubljana: Sophia.
- Bajc, B. in Cankar, G. (2003). Velikost učinka kot dopolnilo testiranju statistične pomembnosti razlik. *Psihološka obzorja*, 12(2), 97-112.
- Bajc, B. in Cankar, G. (2003). Velikost učinka kot dopolnilo testiranju statistične pomembnosti razlik. *Psihološka obzorja*, 12(2), 97-112.

- Barle Lakota, A., Sardoč, M. (2015). *Enake možnosti in družbena (ne)enakost v družbi znanja*. Ljubljana: Šola za ravnatelje.
- Barnes, J. in Sadowski, H. (1998). Child health, illness, and Family Influences. V: M. Pitts in K. Phillips (ed.) *The psychology of Health*. An Introduction. 2nd Edition. London: Routledge. Pridobljeno 4.1. 2023 s: https://www.academia.edu/16799926/Child_health_illness_and_family_influences
- Bask, M., & Bask, M. (2015). Cumulative (dis)advantage and the Matthew effect in life-course *and social mobility in Britain* (Working Paper No. 16-02). Oxford, England: University of Oxford.
- Beck, U. (1998): *Risk Society: Towards a new Modernity*. London, New Delhi. Sage.
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. (2011). Ur. J.Krek in M.Merljak. Pridobljeno 18.11.2022 http://pefprints.pef.uni-lj.si/1195/1/bela_knjiga_2011.pdf
- Béland, F., Birch, S., & Stoddart, G. (2002). Unemployment and health: contextual-level influences on the production of health in populations. *Social Science Medicine*, 55(11), 2033–2052. Pridobljebo 24.2.2023 s [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(01\)00344-6](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(01)00344-6)
- Biao, I. (2022). *Financing adult learning and education (ALE) now and in future*. *International Review of Education*, 68:213-231. <https://doi.org/10.1007/s11159-022-09950-0>
- Boeren, E., Nicaise, J., Baert, H. (2010). Theoretical Models of Participation in Adult Education: the Need for an Integrated Model. *International journal of lifelong education*. Vol. 29(1), pp. 45-61.
- Boeren, E., Roumell, E. A., & Roessger, K. M. (2020). COVID-19 and the Future of Adult Education: An Editorial. *Adult Education Quarterly*, 70(3), 201-204. Pridobljeno 3.3.2023 <https://doi.org/10.1177/0741713620925029>
- Bogataj, N. (2022). Vizija študijskih krožkov. Interno gradivo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Bogataj, N., Krč, J. (2014). A Forest Commons Revival in Slovenia. *Society and Natural Resources: An International Journal* 27. Pridobljeno 28.4.2023 s <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08941920.2014.918225>
- Bogataj, N., Krč, J. (2023). Towards the efficient response of forest owners to a large-scale forest damage – an example of forest commons. *Acta Geographica Slovenica*. ZRC SAZU Inštitut Antona Melika. (v tisku)

- Bonnefooy, J., Morgan, A., Kelly, M. P., Butt, J. in Bergman, V. (2007). Constructing the evidence base on the social determinants of health: a guide. National Institute for Health and Clinical Excellence. World Health Organization. Pridobljeno 4.1. 2023 s:
- Boshier, R. (1973). Educational Participation and Dropout: A Theoretical Model. *Adult Education*, 23(4), pp. 255–282.
- Boudard, E, Rubenson, K. (2003). Revisiting major determinants of participation in adult education with a direct measure of literacy skills, *International Journal of Educational Research*, 39-3: p. 265-281, Pridobljeno 25.4.2023 s <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2004.04.007>
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Boydjjeva, P, Ilieva-Trichkova P. (2017). Between Inclusion and Fairness: Social Justice Perspective to Participation in Adult Education. *Adult Education Quarterly*, 2017, Vol. 67(2) 97–117.
- Brečko, D. (2019). *Motivacija zaposlenih za pridobivanje in obnavljanje znanja*. V: S Svetovanjem za zaposlene do večje vključenosti v izobraževanje in usposabljanje. (2021, str. 83-100). Vilič Klenovšek, T. (ur.). Andragoški center Slovenije.
- Bukodi, E. (2016). *Cumulative inequalities over the life-course: Life-long learning analysis*. *PLoS One*, 10, e0142447. doi:10.1371/journal.pone.0142447
- Carpentieri, J. D., Lister, J., Cara, O., Popov, J. (2018). *GOAL Final Cross Country Evaluation Report*. UCL Institute of Education.
- Casas-Cortes, M. Cobarrubias, S., Pickles, J. (2014). *The Commons*. Chapter 26. V: Companion to Urban Anthropology. Nonini, D.M. (ed.) John Wiley & Sons, Ltd.
- Cedefop. (2020a). *Note on lifelong guidance and the COVID-19 pandemic: Responses from Cedefop's CareersNet*.
- Cedefop. (2020b). *Career Guidance policy and practice in the pandemic. Results of a joint international survey*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- Center on Society and Health (2015). Why Education Matters to Health: Exploring the Causes. Dostopno na: <https://societyhealth.vcu.edu/work/the-projects/why-education-matters-to-health-exploring-the-causes.html>
- Cepin, M., Lajovic, F., Bogataj, N. (2019). Medgeneracijsko sodelovanje v študijskih krožkih. V: *Študijski krožki, iz korenin za življenje v skupnosti*. Andragoški center Slovenije.

- Cerar, G. (2016). O agrarnih skupnostih na splošno. Kmetijsko gozdarska zbornica.
- Cerar, G., Rebec, E. (2021). Izobraževanja članov agrarnih skupnosti. Interno gradivo. Zveza predstavnikov agrarnih skupnosti.
- CONFINTEA VII (2022). *Marrakech Framework for Action: harnessing the transformational power of adult learning and education*. Pridobljeno 12.12.2022 s <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000382306>
- Côté, J. (2000) *Arrested Adulthood. The Challenging Nature of Maturity and Identity*. New York: New York Univ. Press.
- Council of the European Union. (2008). *Council Resolution on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies*.
- Cross, K. P. (1981). *Adults as Learners: Increasing Participation and Facilitating Learning*. San Francisco: Jossey – Bass.
- Cutler, D. in Lleras-Muney, A. (2011). Education and Health. Pridobljeno, 19.1.2023 s <https://static1.squarespace.com/static/59777515e58c626d85616367/t/598a4d7a4c0dbff7e3782b47/1502236027174/Education+and+Health+June+2011.pdf>
- Dahlgren, G. in Whitehead, M. (1991). Policies and strategies to promote social equity and health. Background document to WHO – *Strategy paper for Europe, 14*. Arbetsrapport: Institute for Futures Studies, Pridobljeno 4.1. 2023 s https://www.researchgate.net/publication/5095964_Policies_and_strategies_to_promote_social_equity_in_health_Background_document_to_WHO_-_Strategy_paper_for_Europe/link/569540f808aeab58a9a4d946/download
- Dale, R. & Robertson, S. (2009). *Globalisation & Europeanisation in education*. Oxford: Symopium Books.
- Daly, M., Boyce, C. in Wood, A. (2014). A social Rank Explanation of How Money Influences Health. Health Psychology. Advance online publication, <http://dx.doi.org/10.1037/hea0000098> Pridobljeno s https://www.academia.edu/47716965/A_Social_Rank_Explanation_of_How_Money_Influences_Health

- De Moor, T. (2015). *The dilemma of the Commoners*. Understanding the Use of Common-Pool Resources in Long-Term Perspective. Cambridge University Press
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139135450>
- Delors, J., Al Mufti I., Amagi A., Carneiro R., Chung F., et al. (1996). *Learning: The Treasure Within*, Paris: UNESCO.
- DePosarelli, J. (2021). Poznavanje zgodovine naj bo ključ do prihodnosti. V: *Slovenske srenje kot izročilo in priložnost*. Pridobljeno 13.5.2023
<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PODROCJA/KMETIJSTVO/Kmetijska-zemljisca/AGRARNE-IN-PASNE-SKUPNOSTI/Slovenske-srenje-kot-izrocilo-in-priloznost.pdf>
- Desjardins, R. (2010). *Participation in Adult Learning*. Los Angeles: University of California.
- Dohmen, D., Yelubayeva, G. in Wrobel, L. (2019). Patterns in adult education participation in Europe. Research Institute for the Economics of Education and Social Affairs: Berlin.
- Dollard, M. F., Winefield, H. R. Winefield, A. H. in Jonge, J. (2000). Psychosocial job strain and productivity in human service workers: A test of the demand-control-support model. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 73(4), 501-510.
- Domadenik, P., Farčnik, D., Kaše, R., Mihelič, K. K., Ograjenšek, I. in Zupan, N. (2018). *Značilnosti in vpliv (ne)ujemanja izobrazbe in spretnosti z zahtevami delovnega mesta na ekonomske dosežke in zadovoljstvo odraslih v Sloveniji*. V: P. Javrh (ur.). Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016. Tematske študije: raziskovalno poročilo. 2. posodobljena izdaja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 37–96. <https://pismenost.acs.si/wpcontent/uploads/2019/07/Porocilo-o-raziskavi-Spretnosti-odraslih-PIAAC-2016-Tematske-studije-2017-1.pdf>
- Dovžak, K., Fischinger, L., Marentič, U., Kruder, B., Vilič Klenovšek, T., Zagmajster, M., Dobrovoljc, A, Jug Došler, A., Rozman, P., Centrih, F (2020). *Smernice za izvajanje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki se izvaja kot javna služba*. Andragoški center Slovenije.
- Doyal, L. (2001). Sex, gender and Health. The need for a new approach. *BMJ* 323 (1061). Pridobljeno 4.1.2023 s <https://www.bmj.com/content/323/7320/1061>
- Drešček, B. (2021). Na pobočjih Matajurja in Kolovrata. V: *Slovenske srenje kot izročilo in priložnost*. Pridobljeno 13.5.2023

<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PODROCJA/KMETIJSTVO/Kmetijska-zemljisca/AGRARNE-IN-PASNE-SKUPNOSTI/Slovenske-srenje-kot-izrocilo-in-priloznost.pdf>

EK (2021). *The European Pillar of Social Rights*. European commission. Pridobljeno 18.11.2022. s https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_en#background.

Emerson, E., Hatton, C., Baines, S. *et al.* (2018). The association between employment status and health among British adults with and without intellectual impairments: cross-sectional analyses of a cohort study. *BMC Public Health* **18**, 401. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5337-5>

Esping Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Policy Press.

Eurostat (2021). *Podatkovna baza. Luxemburg*: Eurostat. Pridobljeno 30.6.2022, s: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

EUROSTAT. (2023). *Participation rate in education and training (last 4 weeks) by sex and age. Luxemburg*: Pridobljeno 3.5.2023. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRNG_LFS_01_custom_6050596/default/table?lang=en

Eurostat. *Description of the data collection for Adult Education Survey 2016 – AES 2016*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/adult-education-survey>

Eurydice report. (2021). *Adult Education and training. Building inclusive pathways to skills and qualifications*. Publication Office of the European Union.

Field, A. 2017. *Discovering Statistics using IBM SPSS Statistics*. Fifth Edition. Sage Edge.

Filipovič Hrast, M. in Hlebec, V. (2015). *Staranje prebivalstva: oskerba, blaginja in solidarnost: učbenik*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Filipović, V. (1979). *Novija filozofija Zapada. Odabrani tekstovi*. Filozofska hrestomatija. Zagreb. Nakladni zavod Matice Hrvatske.

Findeisen, D. (2013). Motivacija in sposobnost starejših za učenje in dejavno nadaljevanje življenja po upokojitvi. V: D. Findeisen (ur.). *Posebnosti izobraževanja starejših*. 2. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje, str. 44–60. GRALE, (2022).

Global Report on adult learning and education. UNESCO. Pridobljeno 22.12.2022

<https://www.uil.unesco.org/en/adult-education/global-report-grale>

Gladek, N. A., Boštjančič, E. Dobrovoljc, A., Mlinar, V., Pavlič, U., Vilič Klenovšek, T. (2021).

Svetovalni proces in svetovalni pripomočki v izobraževanju odraslih s poudarkom na svetovanju za zaposlene.

Andragoški center Slovenije.

Goffman, E. (2008). *Stigma. Zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Maribor: Založba Aristej.

Gospodarska zbornica Slovenije. *Poročila o delu. Letno poročilo o delu GZS 2019, 2020 in 2022.*

Pridobljeno 14. 1. 2023 s https://www.gzs.si/o_gzs/vsebina/Delo-GZS/Poro%C4%8Dila-o-delu

Grad, F. P. (2002). The Preamble of Constitution of the World Health Organisation. *Bulletin of the World Health Organisation*, 80(12), str. 981-984. Pridobljeno 26.12.2022 s

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2567705/pdf/12571729.pdf>

Graham, H. in Kelly, M. (2004). Health Inequalities. Concepts, Frameworks and Policy. Briefing paper. London: Health Development Agency, NHS. Pridobljeno 4.1.2023 s

https://www.researchgate.net/publication/242494475_Health_Inequalities_Concepts_Frameworks_and_Policy

Hanemann, U. (2015). *The evolution and impact of literacy campaigns and programmes 2000–2014.*

Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL). Pridobljeno s 12.5..2023 s

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000234154/PDF/234154eng.pdf.multi>

Haralambos, M., Holborn, M. (2001). *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

Hojnik Zupanc, I. (1997). (ur.). *Dodajmo življenje letom: nekaj spoznanj in nasvetov, kako se smiselno in*

zdravo pripravljati na starost in jo tako tudi živeti. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije, str. 3–12.

Holford, J., Riddell, S., Weedon, E., Litjens, J. & Hannan, G. (2008). *Patterns of lifelong learning. policy & practice in an expanding Europe*. Wien: LIT Verlag.

Hoskins, B. in sod. (2010). *Making Lifelong Learning Tangible!* The ELLI Index Europe 2010.

Gutersloh: Bertelsmann Stiftung.

Hrobat Virloget, K. (2021) Better be Quiet: Silence in Memories of the Istrian Exodus, National Heroes and Beliefs. *Cultural Analysis* 19.1, s. 7-23. University of California.

<http://pro.acs.si/documents/lp2016/PosvetIO2016%20dr%20Petra%20Javrh.pdf>.

- IALS – *International Adult Literacy Survey*. (2000). Pridobljeno 5.7.2013 s <http://www5.statcan.gc.ca/bsolc/olc-cel/olc-cel?catno=89-588-X&lang=eng>.
- IBM SPSS Statistics. Change Version 25.0.0: TwoStep Cluster Analysis. Pridobljeno 10.5.2023 s <https://www.ibm.com/docs/en/spss-statistics/25.0.0?topic=features-twostep-cluster-analysis>
- Illeris, K. (2004). *The Three Dimensions of Learning*. Frederiksberg: Roskilde University Press.
- ILO. (2022). Employment. Pridobljeno 5.12.2022 s <https://www.ilo.org/global/topics/employment-promotion/lang-en/index.htm>.
- Iniguez-Berrozpe T., Boeren, E. (2019). Twenty-First Century Skills for All: Adults and Problem Solving in Technology Rich Environments Technology, Knowledge and Learning
- Javrh, P. (2017). Razvoj spretnosti in odgovornost do odraslih v Sloveniji. V: *Posvet o aktualnih izživih v izobraževanju odraslih, Ljubljana, 29. marec 2017 : prispevki*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, Šola za ravnatelje, s. 18-21
- Javrh, P. (2020). *Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti*. V: P. Javrh (ur.). *Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi. Študija podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 26–58. Pridobljeno 12.4.2023 s https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2020/11/studije_Eknjiga.pdf
- Javrh, P. (2022). Odrasli z najvišje razvitimi spretnostmi v slovenskih regijah. V: *Spretnosti odraslih v slovenskih regijah*. Uredila: P. Javrh. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. (ur.). (2022). *Spretnosti odraslih v slovenskih regijah. Sekundarna študija podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno s 3.3.2023. <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/spretnosti-odraslih-v-slovenskih-regijah/>
- Javrh, P., Možina, E., Mirčeva, J. (2016) *Raziskava spretnosti odraslih: Metodologija in rezultati na kratko*. Ljubljana: ACS .
- Javni razvojni, štipendijski, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, *Letna poročila za leta 2019, 2020 in 2022*. Pridobljeno 6. 1. 2023 s <https://www.srips-rs.si/sl/sklad/onas/informacije-javnega-znacaja/letno>
- Jelenc Krašovec, S. (2009). *Andragoški svetovalno delo kot dejavnik spodbujanja družbene vključenosti odraslih*. *Andragoška spoznanja* 4/2009, 38-51.

- Jelenc Krašovec, S. (2011). *Andragoško svetovalno delo v podporo izobraževanju in učenju odraslih*. V: Vilič Klenovšek, T., Rupert, J. (ur.). *Svetovalna dejavnost v izobraževanju odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jelenc Krašovec, S., Jelenc, Z. (2003). *Andragoško svetovalno delo*. Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko.
- Jelenc, Z. (1982). *Svetovalno delo pri vzgoji in izobraževanju odraslih*. Dopisna delavska univerza UNIVERZUM.
- Jelenc, Z. (1991). *Terminologija izobraževanja odraslih*. Ljubljana: ACS.
- Jelenc-Krašovec, S. (2011). Sodobne andragoške teorije in izhodišča pri delu z ranljivimi ciljnim skupinami. V: JAVRH, Petra (ur.). *Obrazi pismenosti : spoznanja o razvoju pismenosti odraslih*. 1. natis. s. 36-66. Andragoški center Slovenije.
- Jelenc-Krašovec, S. (2018). Dejavniki izobraževanja in usposabljanja starejših delavcev (50+) v Sloveniji. V: Javrh, P. (ur.). *Spretnosti odraslih*. 1. natis. Andragoški center Slovenije, s. 141-150, 223, 235, ISBN 978-961-6851-70-1. Pridobljeno 20.2.2023 s https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2018/06/Monografija-Spretnosti-odraslih_splet_april2018.pdf.
- Jeriček, H. (2003). Med skupnostjo in sistemom. Ljubljana: *Vzgoja*, 5, št. 17 (1), s. 10-12.
- Jonas, N. in Thorn, W. (2018). *Literacy skills and family configurations*, OECD Education Working Papers No. 192. Pridobljeno 1.5.2023 s <https://dx.doi.org/10.1787/509d788a-en>
- Kajzer, A. (2020). *Vpliv epidemije na trg dela*. Pridobljeno 1.12.2022. s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/2020_12_Vpliv_epidemije_na_trg_dela/Vpliv_epidemije_na_trg_dela_v_EU_Kajzer_01.pdf.
- Kalenda J., Kočvarova, J. (2023). Enduring inequality: long-term trends and factors in participation in adult education and learning among older adults. *Gerontology and Geriatrics Education*. DOI: 10.1080/02701960.2022.2156866
- Kordeš, U., Smrdu, M. (2015). *Osnove kvalitativnega raziskovanja*. Koper: Založba Univerze na Primorskem. Pridobljeno 3.12.2022 s <https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6963-98-5.pdf>.
- Korenjak-Černe, S., Batagelj, V., Japelj Pavešič, B., Kejžar, N. *Razvrščanje velikih podatkovij*. Statistični dnevi. Pridobljeno 10.5.2023. s https://www.stat.si/StatisticniDnevi/Docs/KCerne-Razvrscanje_prispevek.pdf

- Kristensen, T. S (1995). The Demand-Control-Support Model: Methodological Challenges for Future Research. *Stress Medicine* 11(1), 17-26. Pridobljeno 19.1. 2023 s https://www.researchgate.net/publication/229876354_The_Demand-Control-Support_Model_Methodological_Challenges_for_Future_Research
- Kristensen, T. S., Njorner, B. J., Christensen, B. K in Borg, V. (1995). The distinction between work pace and working hours in the measurement of quantitative demands at work. *Work & Stress*, 18(4), 305 – 322.
- Kump, S. (2018). Neekonomski učinki izobrazbe in spretnosti starejših. V: *Spretnosti odraslih*. Uredila: P. Javrh. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Kump, S. 2018. *Neekonomski učinki izobrazbe in spretnosti starejših*. V: *Spretnosti odraslih*. Uredila: P. Javrh. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Kump, S. in Jelenc Krašovec, S. (2010). *Prestari za učenje? Vzorci izobraževanja in učenja starejših*. Ljubljana: Pedagoški inštitut
- Lawrence, A., Gatto, P., Bogataj, N., Lidestav, G. (2019). Forests in common: Learning from diversity of community forest arrangements in Europe. Pridobljeno 15.4.2023 s <https://doi.org/10.1007/s13280-020-01377-x>
- Lischewski, J., Seeber, S. Wuttke, E., Rosemann, T. (2020). What Influences Participation in Non-formal and Informal Modes of Continuous Vocational Education and Training? An Analysis of Individual and Institutional Influencing Factors. *Frontiers in Psychology*.
- Literacy in the Information Age – Final Report of the International Adult Literacy Survey*. (2000). Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris: Statistics Canada.
- Lock, J. (2003). *Two Treatises of Government and a Letter Concerning Toleration. Rethinking the Western Tradition*. Yale University Press, New Haven.
- Mandič, S., Hlebec, V. (2005). Socialno omrežje kot okvir upravljanja s kakovostjo življenja in spremembe v Sloveniji med letoma 1987 in 2002. *Družboslovne razprave XXI* 49/ 50: 263-285
- Manninen, J., Sgier, I., Fleige, M., Thone-Geyer, B., Kil, M., Mozina, E. ... Operti, F. (2014). *Benefits of lifelong learning in Europe: Main results of the BeLL project*. Research report. Bonn: German Institute for Adult Education (DIE)/European Commission. Pridobljeno 10.12.2022 s <http://>

www.alice.ch/fileadmin/user_upload/alicech/dokumente/sveb/projekte/BELL_RESEARCH_REPORT_310514_Final.pdf

- Marks, F. D., Murray, M., Estacio, E. V. (2021). Health Psychology. Theory, Research and Practice. 6th ed. London: SAGE.
- McGivney, V. (2001). *Fixing or changing the pattern? Reflections on widening adult participation in learning*. Leicester: NIACE.
- Merton, R. (1988). *The Matthew Effect in Science II: Cumulative Advantage and the Symbolism of Intellectual property*. ISIS, 79. 600-623. Pridobljeno 21.11.2022
<http://garfield.library.upenn.edu/merton/matthewii.pdf>.
- Miles, A., Yeh, C. (2022). Do demographic predictors of personal values vary by context? A test of Schwartz's value development theory. *Social Sciences & Humanities Open* 5, 100264
- Mirčeva, J. (2011). *Izobraževanje zaposlenih v času gospodarske krize*. V: Gospodarstvo v recesiji in izobraževanje odraslih. Zbornik prispevkov 15. Andragoškega kolokvija. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mirčeva, J. (2016). *Udeležba odraslih v izobraževanju v kontekstu uresničevanja koncepta vseživljenjskosti učenja*. Tematska študija v okviru projekta: »Merjenje učinkovitosti sistema izobraževanja in usposabljanja za izboljšanje usposobljenosti izobraževalcev odraslih. Ljubljana: ACS.
- Mirčeva, J. (2018) Slovenski model udeležbe odraslih v izobraževanju v kontekstu mednarodne primerjave. *Spretnosti odraslih*. Str. 103-116. Ljubljana: ACS.
- Mirčeva, J. (2022) *Kategorizacija slovenskih regij glede na udeležbo odraslih prebivalcev v izobraževanju*. V: Spretnosti odraslih v slovenskih regijah: Ur. R. Javrh. Ljubljana: ACS.
- Mirčeva, J. (2023). Osnovne ugotovitve raziskave Udeležba prebivalcev Slovenije v VŽU – deskriptivna analiza. *Udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju: stanje, značilnosti in razlogi*. Preliminarno poročilo. Ljubljana: ACS.
- Mirčeva, J. *The Role of Education in the European Knowledge Based Society*. INCLUDED. Interno gradivo Ljubljana: ACS.
- Mirčeva, J., (2016a). Participacija odraslih v izobraževanju v kontekstu uresničevanja koncept vseživljenjskosti učenja. V: Javrh, P. (ur.). Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016, Andragoški center Slovenije.

- Mirčeva, J., Sotošek, A., Macur, M. (2022). Udeležba odraslih v VŽU: stanje, značilnosti in razlogi, Preliminarno poročilo projekta, 72 s., Andragoški center Slovenije.
- Mirčeva, J., Žalec, N., Radovan, M. (2014). *Motivacije in ovire pri izobraževanju za potrebe trga dela*. Raziskovalno poročilo. Ljubljana: ACS.
- Mlekuž, A., Žagar, I. Ž. (ur.) (2022). *Raziskovanje v vzgoji in izobraževanju: učenje in poučevanje na daljavo – izkušnje, problemi, perspektive*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s 3.4.2023 s <https://www.doi.org/10.32320/978-961-270-343-1>
- Mohorčič Špolar, V., Ivančič A., Mirčeva, J., Možina, E. idr. (2001). *Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih*. Študije in raziskave 10. Ljubljana: ACS.
- Mohorčič Špolar, V., Ivančič A., Mirčeva, J., Radovan, M. (2006). *Družbeno skupinski vplivi udeležbe odraslih v izobraževanju kot podlaga za razvoj modela poklicne kariere*. Poročilo. Ljubljana: ACS.
- Morris, T. H., Steinmüller, B., & Rohs, M. (2022). Examining barriers to participation in further and continuing education in Germany: Why a regional perspective is (still) important. *International review of education. Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft. Revue internationale de pédagogie*, 68(4), 551–577. <https://doi.org/10.1007/s11159-022-09968-4>
- Možina, E., Mirčeva, J., Zagmajster, M., Žalec, N., (2012). *Evalvacija osnovne šole za odrasle*. Zaključno poročilo o rezultatih evalvacije programa 2011-2012. Ljubljana: ACS.
- Možina, T., Radovan, M. in Klemenčič, S. (2021). *Izkušnje z izobraževanjem odraslih na daljavo v času pandemije*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Možina, T., Klemenčič, S., Radovan, M. (2022). *Izobraževanje odraslih na daljavo, kombinirano in hibridno izobraževanje*. Kazalniki, standardi in merila kakovosti. Ljubljana: ACS.
- Muršak, J., Radovan, M. (2016). Razvoj spretnosti in kompetenc, značilnosti delovnega okolja in vključenost v neformalno izobraževanje. V: Javrh, P. (ur.). Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016, s. 211-246. Andragoški center Slovenije.
- Neagu, G. (2014). *Determinants factors of adult participation in education*. CIEA 2014 Procedia - Social and Behavioral Sciences 142: 473 – 480
- Norušis, M.J. 2006: *SPSS 15.0. Statististical Procedures Companion*. SPSS Inc. Prentice Hall.
- Nozick, R. (1999). *Anarchy, State and Utopia*. Blackwell Publishers, Ltd, Oxford.

- OECD (2007), *Understanding the Social Outcomes of Learning*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264034181-en>.
- OECD. 2016a. *Raziskava spretnosti odraslih PLAAC v Sloveniji 2016*. Pridobljeno 1.12.2022 s <https://www.oecd.org/skills/piaac/Skills-Matter-Slovenia-Slovenian-Version.pdf>.
- OECD. 2016b. Skills Matter. Future results from the survey of adult skills. Paris: OECD. Pridobljeno 1.12.2022 s, <https://www.oecd.org/skills/skills-matter-9789264258051-en.htm>.
- Oliver, S., Kavanagh, J., Caird, J., Lorenc, T., Oliver, K., Harden, A., Thomas, J., Graves, A. in Oakley, A. (2008). *Health Promotion, inequalities and young people's health: a systematic review of research*. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London.
- Ozvald, K. (1927). *Kulturna pedagogika*. Ljubljana: Slovenska šolska matica.
- Pečar, J. (2020). *Cilji regionalne politike Slovenije v obdobju 2021-2027*. Delovni zvezek. UMAR: Ljubljana.
- Pepelnik, T. (2020). *Motivacija starejših odraslih za samostojno učenje in neformalno izobraževanje*. magistrsko delo, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Univerza v Ljubljani.
- Pepka Boyadjieva, P., Ilieva-Trichkova, P. (2017) *Between Inclusion and Fairness: Social Justice Perspective to Participation in Adult Education*. *Adult Education Quarterly* 1–21. DOI: 10.1177/0741713616685398
- Petrović, G. (1979). *Engleska empiristička filozofija. Odabrani kekestovi filozofa*. Zagreb, Nakladni zavod matice Hrvatske.
- Prins, E., Monnat, S., Clymer, C. in Tosso, B. W. (2015). How is U.S. adults' health related to literacy, numeracy, technological problem-solving skills, and adult education? A PIAAC analysis. *Adult Education Research Conference*. Pridobljeno 5.1. s: <https://newprairiepress.org/aerc/2015/papers/44>
- Raghupathi, V. in Raghupathi, W. (2020). The influence of education on health: an empirical assessment of OECD countries for the period 1995 – 2015. *Archives of Public Health* 78(20), 1-18. Pridobljeno 4.1. 2023 s <https://archpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13690-020-00402-5>
- Ramovš, J. (2013). *Staranje v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.

- Ravnik Koprivec, V. (2021). Med preteklostjo in prihodnostjo. V: *Slovenske srenje kot izročilo in priložnost*. Pridobljeno s 13.5.2023
<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PODROCJA/KMETIJSTVO/Kmetijska-zemljijsca/AGRARNE-IN-PASNE-SKUPNOSTI/Slovenske-srenje-kot-izrocilo-in-priloznost.pdf> (13
- Rawls, J. (2003). *A Theory of Justice*. Revised Edition. London: Harvard University Press.
- Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030 (Uradni list RS, št. 49/22).
- Roosmaa, E-L. in Saar, E. (2017). Adults who do not want to participate in learning: a cross-national European analysis of their perceived barriers, *International Journal of Lifelong Education*, 36:3, 254-277. School of Governance, Law and Society and Institute of International Social Studies, Tallinn University, Tallinn,
- Ross, C. E. in Mirowsky, J. (1995). does Employment Affect Health? *Journal of Health and Social Behaviour*, 36, 230 – 243.
- Roškar, S., Videtič Paska, A. (ur.) (2021). Samomor v Sloveniji in svetu. Opredelev, raziskokvanje, preprečevanje in obravnava. Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Rubenson, K. (1987). Participation in Recurrent Education: A Research View. V: H., G., Schutze, D. Istance (edd.). *Recurrent Education Revised: Models of Participation and Financing*. pp.39–67. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Rubenson, K. (2005): *International Comparisons of Non-participation in Adult Education*. Prispevek na mednarodni konferenci At the Margins of Adult Education, Work and Civil Society. Univerza v Joensuu.
- Rubenson, K. (2006). Constructing the lifelong learning paradigm: Competing visions from the OECD and UNESCO. V: S. Ehlers (edd.), *Milestones towards lifelong learning systems*. pp. 151-170. Copenhagen: Danish University of Education Press.
- Schleicher, A. (2020). The Impact of Covid-19 on Education. Insights from Education at a Glance 2020. OECD. <https://www.oecd.org/education/the-impact-of-covid-19-on-education-insights-education-at-a-glance-2020.pdf>
- Schleicher, A. Learning for sustainable development*. 2021. Pridobljeno 17.11.2022. s <https://www.youtube.com/watch?v=J9f61RSxOus>.

- Schmid, T. (2008). Enakost in pravičnost. Med seboj povezana pojma? Pridobljeno 23.2.2020, s <https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Enakost> URN NBN SI DOC-DSFUKYNK.pdf/2019012409521742/
- Schraad-Tischler, D. (2015). *Social justice in the EU-index report 2015: Social inclusion monitor Europe*. Pridobljeno 4.1.2023 s https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSSt/Publikationen/GrauePublikationen/Studie_NW_Social-Justice-in-the-EU-Index-Report-2015_2015.pdf.
- Schuller, T., & Watson, D. (2009). *Learning through life. Inquiry into the future for lifelong learning*. Leicester, UK: National Institute of Adult Continuing Education (NIACE)
- Sen, A. (2009). *The idea of justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Septi Kurnia Lestari, Malin Eriksson, Xavier de Luna, Gunnar Malmberg, Nawi Ng (2022). Frailty and types of social relationships among older adults in 17 European countries: A latent class analysis, *Archives of Gerontology and Geriatrics*, Volume 101, 104705, <https://doi.org/10.1016/j.archger.2022.104705>
- Sikora, J., Evans, M.D.R. in Kelley, J. (2019). *Scholarly culture: How books in adolescence enhance adult literacy, numeracy and technology skills in 31 societies*. *Social Science Research*, Volume 77, str. 1-15. https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2019/01/Monografija_spretnosti_odraslih_2018.pdf
- Singh, K. 2017. *Quantitative Social Research methods*. Sage Publication. Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills (2016). Paris: OECD Publications.
- Slovenske srenje kot izročilo in priložnost*. (2021). Bogataj, N. (ur). Ljubljana: 283 s. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Pridobljeno 1.6.2023 s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PODROCJA/KMETIJSTVO/Kmetijska-zemljisca/AGRARNE-IN-PASNE-SKUPNOSTI/Slovenske-srenje-kot-izrocilo-in-priloznost.pdf>
- Slovenske srenje kot izročilo in priložnost*. (2021). Bogataj, N. (ur). Ljubljana: 283 s. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Pridobljeno 7.2.2023 s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PODROCJA/KMETIJSTVO/Kmetijska-zemljisca/AGRARNE-IN-PASNE-SKUPNOSTI/Slovenske-srenje-kot-izrocilo-in-priloznost.pdf>

- Smith, R., Egglestone, C., Jones, E. in Aldridge, F. (2019) Adult Participation in Learning survey 2019. Leicester: Learning and Work Institute. Pridobljeno 5.1. 2023 s: <https://learningandwork.org.uk/wp-content/uploads/2020/04/Adult-Participation-in-Learning-Survey-2019.pdf>
- Solar, O., Irwin, A. (2010) A conceptual framework for action on the social determinants of health. Social determinants of health discussion paper 2 (Policy and Practice). Geneva: WHO Press. Pridobljeno 4.1.2023 s https://www.academia.edu/33853017/Social_Determinants_of_Health_Discussion_Paper_2
- Svet Evropske unije. (2021). *Resolucija Sveta o novem evropskem programu za izobraževanje odraslih 2021-2030*. Pridobljeno 4.4.2023 s [pdf \(europa.eu\)](https://europa.eu)
- Šmid Hribar, M. (2023). Evolution and new potentials of landscape commons: Insights from Japan and Slovenia. *Ecosystem Services* 59: 101499
- Tomažič, M., Osvald Zaletelj, T. (2021). *MEODOLOŠKO POJASNILO. Aktivno in neaktivno prebivalstvo*. SURS.
- Transkripti 10 vodenih intervjujev z desetimi odraslimi o dejavnih udeležbah v VŽU*. (November 2022). V dokumentaciji Andragoškega centra Slovenije.
- Tuckett, A. (2015). *Adult education, social transformation and the pursuit of social justice*. *European Journal of Education*, 50, 245-250.
- Turek, K, Henkens, K. (2021). Participation in training at older adults: A European perspective on path dependency in life course trajectories. *Advances in Life Course Research* 48: 100396
- UIL (2016). *The impact of adult learning and education on health and well-being: employment and the labour market; and social, civic and community life. Third Global Report on Adult Learning and Education [GRALE 3]*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245913>
- Ule, M. (2018). *Prehodi v odraslost in spretnosti odraslih*. V: P. Javrh (ur.). *Spretnosti odraslih*. 2. recenzirana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 77–88.
- Ule, M. (ur.). (1999). *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno – psihološke študije*. Ljubljana: Založba ZPS.
- Ule, M. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odrasčanja*. Ljubljana: Založba FDV.

- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Educational Organization) (n.d.). *Right to education* [dedicated webpage]. Paris: UNESCO. Pridobljeno 5.2..2023 s <https://en.unesco.org/themes/right-to-education>
- Vasile, M. (2019). Enlivenment of institutions: emotional work and the emergence of contemporary land commons in the Carpathian Mountains. *Journal of Environmental Planning and Management* 62-1. <https://doi.org/10.1080/09640568.2018.1500354>
- Vilič Klenovšek, T. (2018). *Andragoško svetovalno delo med teorijo, izobraževalno politiko in prakso*. Andragoška spoznanja, 24(2), 79–88.
- Vilič Klenovšek, T. (2021). *Kompetence svetovalca v izobraževanju odraslih za svetovanje za zaposlene*. V: Gladek, N. A. idr. Svetovalni proces in svetovalni pripomočki v izobraževanju odraslih s poudarkom na svetovanju za zaposlene. Andragoški center Slovenije.
- Vilič Klenovšek, T., Klemenčič, S. (2000). *Model Informiranja in svetovanja v izobraževanju odraslih – model ISIO*. Neobjavljeno gradivo. Andragoški center Slovenije.
- Villar F., Celdra'n Monserrat (2013). Learning in later life: participation in formal, non-formal and informal activities in a nationally representative Spanish sample, *Eur J. Ageing* (2013) 10:135–144; DOI 10.1007/s10433-012-0257-1
- Vlada Republike Slovenije. *Zakon o interventnih ukrepih za pripravo na drugi val COVID-19 (ZIUPDV)*. Uradni list RS, št. 15/2021. Pridobljeno 15. 1. 2023 s <https://www.iusinfo.si/zakonodaja/ziupdv/clen-1>
- Vlada Republike Slovenije. *Letni program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2021*. Pridobljeno 3. 12. 2022 s http://vrs-3.vlada.si/MANDAT20/vladnagradaiva.nsf/GLA_PRE_KAT?OpenView&ExpandView&RestrictToCategory=60300%20-%202021%20/%20000002
- Vlada Republike Slovenije. *Letni program izobraževanja odraslih v v Republiki Sloveniji za leto 2019*. Pridobljeno 3. 12. 2022 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Odrasli/LPIO_2019.pdf
- Vlada Republike Slovenije. *Zakon o interventnih ukrepih za omilitev in odpravo posledic epidemije COVID-19 (ZIUOOPE)*. Uradni list RS, št. 80/2020. Pridobljeno 15. 1. 2023 s <https://www.iusinfo.si/zakonodaja/ziuppp/>

- Vlada Republike Slovenije. *Zakon o interventnih ukrepih za omilitev posledic drugega vala epidemije COVID-19 (ZIUOPDVE)*. Uradni list RS, št. 175/2020. Pridobljeno 15. 1. 2023 s <https://www.iusinfo.si/zakonodaja/zdlgpe/>
- Vlada Republike Slovenije. *Zakon o poročtvu Republike Slovenije v Evropskem instrumentu za začasno podporo za ublažitev tveganj za brezposelnost v izrednih razmerah (SURE) po izbruhu COVID-19 (ZPEIPUTB)*. Uradni list RS, št. 80/2020. Pridobljeno 15. 1. 2023 s <https://www.iusinfo.si/zakonodaja/zpeiputb/>
- Wallis, A., Robertson, J., Bloore, R. A., & Jose, P. E. (2021). Differences and similarities between leaders and nonleaders on psychological distress, well-being, and challenges at work. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 73(4), 325–348. Pridobljeno 5.5.2023 s <https://doi.org/10.1037/cpb0000214>
- Warne, D., & Lajimodiare, D. (2015). American Indian health disparities: psychosocial influences. *Social and Personality Psychology Compass*, 9(10), 567–579. Pridobljeno 5.5.2023 s <https://doi.org/10.1111/SPC3.12198>
- Wenger, E. (2000). Communities of Practice and Social Learning Systems. *Organization* 7-2.
- Wolfe, B. L., & van der Gaag, J. (1982). What influences children's health? *Children and Youth Services Review*, 4(1-2), 193–208. Pridobljeno 5.5.2023 s [https://doi.org/10.1016/0190-7409\(82\)90032-9](https://doi.org/10.1016/0190-7409(82)90032-9)
- Young, I.: (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton, NY: Princeton University press.
- Zakon o izobraževanju odraslih - ZIO-1*. (2018). Uradni list RS, št. 6/18. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7641>
- Zaviršek, D. (2018). *Vpliv revščine, prekarnosti in zdravja na spretnosti odraslih: intersekcijska perspektiva*. V: P. Javrh (ur.). *Spretnosti odraslih*. 2. recenzirana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 117–131. https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2019/01/Monografija_spretnosti_odraslih_2018.pdf
- Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje. *Analize in poročila. Letna poročila, poslovni načrti in rebalansi za leta 2019, 2020 in 2021*. Pridobljeno 15. 1. 2023 s <https://www.ess.gov.si/partnerji/trg-dela/analize-in-porocila/>

Priloga 1

Vprašanja za intervjuvane v raziskavi Udeležba odraslih v VŽU

Vprašanja o vas:

Koliko ste stari? V kateri državi ste se rodili?

Ali ste zaposleni? Kaj ste po poklicu? Posebej nas zanima kaj se je z vašim delom in kariero dogajalo v času epidemije covid 19?

Izobraževalna pot:

Katero šolo ste končali (vrsto in stopnjo)? Kakšna je bila vaša izobraževalna pot?

Ali ste se po končanem rednem šolanju še izobraževali in usposabljali (seminarji, tečaji, tudi taki, ki so potekali na daljavo)? Kako pogoste ste se izobraževali in usposabljali, (večkrat na leto, enkrat na leto ali redkeje)? Ali se spomnite vsebin teh izobraževanj v zadnjih treh letih?

Kako bi opisali vaše pretekle izkušnje predvsem z rednim šolanjem (z osnovno šolo, srednjo šolo...)? Kakšne spomine imate na to obdobje svojega življenja; bolj pozitivne ali bolj negativne? V kolikšni meri vas je ta izkušnja spodbudila ali odvrnila od nadaljnjih izobraževalnih želja?

Izobraževalna aktivnost v času covida 19

Kakšno je bilo vaše zdravstveno stanje v času epidemije covida-19? Kaj ste doživljali v tem času? Kako je to vplivalo na vaše odločitve v zvezi z izobraževanjem?

Ste se v času epidemije izobraževali več ali v enakem obsegu kot običajno ali se sploh niste?

Katerih/koliko izobraževalnih programov ste se udeležili v času epidemije (tečaj, seminarja, izobraževanje na daljavo, ob delu, formalno)?

Kaj vas je spodbudilo k temu (razlogi)?

Kakšne so vaše izkušnje z izobraževanjem v času epidemije?

Samo za tiste, ki so v času epidemije ponovno dobili delo

Ali ste se v povezavi z vašim delom udeležili kakšnega izobraževanja in usposabljanja v času epidemije? Če DA, v kakšni obliki in na katerem področju (splošne kompetence, poklicne kompetence, zakonsko predpisana področja, IKT tehnologija...)? Če NE, zakaj se niste izobraževali v povezavi z delom?

Kdo je financiral izobraževanje, ki ste se ga udeležili? Če je bilo izobraževanje za vas brezplačno, ali mogoče veste, kdo je bil plačnik?

Koliko denarja bi bili pripravljeni prispevati za vaše izobraževanje na primer na mesec (vi osebno ali vaša družina)?

(Samo za neudeležence)

Če se v času Covida 19 niste izobraževali, kakšni so bili razlogi za to?

S kakšnimi ovirami ste se srečali (ni bilo potrebno za delo, starost, zdravstveni razlogi, družinski obveznosti, delodajalec ni podprl, me spominja na šolo)?

Bi se udeležili izobraževanja, če bi bilo na voljo brezplačno? Je za vas pomembno tudi, da bi bili plačani potni stroški, gradiva, ipd.?

Koliko denarja bi bili pripravljeni prispevati za vaše izobraževanje na primer na mesec (vi osebno ali vaša družina)?

Informiranje in ozaveščanje

Kje iščete informacije o možnostih izobraževanja in učenja? Kakšne so vaše izkušnje?

- Na spletnih straneh in brskalnikih; navedite na katerih (portal Kam po znanje; Mozilla Firefox, Opera, Chrome, Safari itd.)
- Na družbenih omrežjih; navedite na katerih (Facebook, LinkedIn, TikTok, Snapchat itd.)
- V javnih občilih (časopisi, revije, radio in televizija)
- Neposredno pri izvajalcu izobraževanja
- Na dogodkih (promocijskih, strokovnih)
- Pri delodajalcu
- Osebni stik (prijatelji, znanci)
- Zavod za zaposlovanje
- Drugje

Ali ste v prej omenjenih virih našli potrebne informacije o možnostih izobraževanja in učenja, ki ste jih iskali? Če ste našli potrebne informacije o možnostih izobraževanja in učenja, ali ste se vključili v izobraževanje?

Katere informacije o možnostih izobraževanja in usposabljanja ste pogrešali?

Če niste našli potrebnih informacij o možnostih izobraževanja in usposabljanja, katere informacije bi potrebovali, da bi se vključili v izobraževanje?

Ali poznate portal Kam po znanje (<https://kampoznanje.si>)? Če ga poznate, zaupajte nam prosim vaše mnenje o uporabnosti tega portala.

Ali ste se poslužili (brezplačnega) informiranja in/ali svetovanja za vključitev v izobraževanje v času epidemije covid 19?

Če ste se, nam povejte katerega, kje, kdaj? Ali menite, da ste se zato (lažje/sploh) odločili za izobraževanje in usposabljanje?

Ali lahko rečete, da vas je **prav svetovanje** spodbudilo in motiviralo za udeležbo v izobraževanju in usposabljanju?

Če se niste poslužili svetovanja, ali poznate, da je ta možnost brezplačna in je na voljo odraslim po vsej Sloveniji?

Če veste za brezplačno informiranje in svetovanje za odrasle, nam prosim povejte, zakaj se je niste poslužili do sedaj?

Odnos do izobraževanja

Kakšen je vaš sedanji odnos do učenja/izobraževanja? Kako je na ta odnos vplivala vaša pretekla izobraževalna izkušnja? (Kako gledate na učenje/izobraževanje sedaj, ko že imate poklic? Kakšno vlogo ima izobraževanje v vašem življenju? Kako pomembno ali nepomembno se vam zdi?)

Kaj je tisto, kar vas osebno najbolj motivira za učenje? (zgledi drugih, večje možnosti za zaposlitev, višji dohodek, kakovostno preživljanje prostega časa, druženje).

Priloga 2

Vprašanja za fokusno skupino

1. Kako komentirate skok v udeležbi od 8,4% na 18,9 % z vidika vaše vloge v izobraževanju in usposabljanju? Kako komentirate, da se je to zgodilo ravno v času epidemije covid19?
2. Kljub visokemu porastu udeležbe v VŽU se večina odraslega prebivalstva ne udeležuje organiziranega izobraževanja in usposabljanja. Kateri so poglobitni razlogi, po vašem mnenju, za to?
3. Kako pojasnujete, da smo v Sloveniji relativno neuspešni pri zmanjševanju razlik med družbenimi skupinami, glede na vključenost v VŽU? Zakaj tako menite?
4. Nam lahko na kratko predstavite ukrepe, spodbude, mehanizme in dejavnosti v okviru vašega resorja ali področja dela, ki spodbujajo udeležbo odraslih iz najbolj ranljivih skupin v VŽU? Kako uspešni ste pri njihovi implementaciji?
5. Nov zakon o izobraževanju odraslih (2018) je uzakonil javno službo na področju izobraževanja odraslih in omogočil odraslim brezplačno podporo v obliki svetovalne dejavnosti pri vključevanju v VŽU? Ali je tako oblikovana javna služba zadostna podlaga za povečanje vključenosti ranljivih skupin v izobraževanje odraslih?
6. Kaj se je v vaši inštituciji dogajalo s ponudbo izobraževalnih programov, tako formalnih kot neformalnih (glede vsebine, oblike, trajanja, izvedbe ipd.)? Pojasnite prosim, razloge za to dogajanje?
7. Katere načine obveščanja in ozaveščanja o pomenu in možnosti izobraževanja in usposabljanja odraslih poznate ali/in izvajate? Kaj je po vašem mnenju najučinkovitejše?
8. Kaj bi po vaši presoji morali še narediti/razviti v svetovalni dejavnosti v IO, ki se izvaja kot javna služba, da bi dosegli ne vključene odrasle?
9. Katere druge spodbude bi bile še potrebne, poleg npr. brezplačne ponudbe programov in dejavnosti za posamezne ranljive skupine, za dvig njihove udeležbe v VŽU?

Priloga 3:

Preglednica 1: Opis vzorca skuine z osebnim dohodkom in vseh vključenih v raziskavo ANP 2021

Spremenljivka	Kategorije	Skupina z osebnim dohodkom		Vsi udeleženi v AANP 2021	
		N=26.348	%	N=39.456	%
Spol	Moški	13944	51,8	20460	51,8
	Ženske	12997	48,2	19005	48,2
Regija (NUTS 3_ID)	Pomurska	1475	5,5	2164	5,5
	Podravska	4227	15,7	6242	15,8
	Koroška	893	3,3	1325	3,4
	Savinjska	3252	12,1	4947	12,5
	Zasavska	748	2,8	1053	2,7
	Posavska	954	3,5	1450	3,7
	Jugovzhodna Slovenija	1906	7,1	2752	7
	Osrednjeslovenska	7244	26,9	10293	26,1
	Gorenjska	2707	10,0	3871	9,8
	Primorsko-notranjska	653	2,4	975	2,5
	Goriška	1440	5,3	2155	5,5
	Obalno-kraška	1442	5,4	2239	5,7
Zaposlitveni položaj (STATUS_ZAP12)	Zaposleni	26621	98,8		
	Druge vrste dela	132	0,5		
	Študentski servis	175	0,6		
Končana šola (IZB_DOS)	Brez izobrazbe	15	0,1	100	0,3
	Nepopolna OŠ	17	0,1	106	0,3
	Osnovna šola	1393	5,2	3221	8,2
	Nižja ali srednja poklicna	4621	17,2	7851	19,9
	Srednja strokovna	6994	26,0	10436	26,4
	Srednja splošna	1122	4,2	1846	4,7
	Višješolska strokovna	2489	9,2	3241	8,2
	Visoka strokovna	2193	8,1	2735	6,9
	Visokošolska univerzitetna	5636	20,9	7036	17,8
	Specializacija	184	0,7	208	0,5
	Magisterij	1664	6,2	2027	5,1
Doktorat	612	2,3	658	1,7	
Izobrazba ISCED	1-3	1426	5,3	3428	8,7
	4-6	12737	47,3	20132	51
	7-12	12779	47,4	15905	40,3
Starost	25-34	5808	21,6	7685	19,5
	35-44	8295	30,8	10589	26,8
	45-54	8382	31,1	10858	27,5
	55-64	4457	16,5	10333	26,2
Vključenost v formalno izobraževanje (IZBVK_4T_2)	DA	1041	3,9	2403	6,1
	NE	25901	96,1	7463	18,9
Vključenost v neformalno izobraževanje osebne potrebe	DA	1754	6,5	31.993	81,1
	NE	25173	93,5		
Vključenost v neformalno izobraževanje za potrebe dela	DA	4506	16,7		
	NE	22417	83,3	5227	13,2
Neformalno izobraževanje skupaj (NEFOR_4T)	DA	5271	19,6	26766	86,8
	NE	21666	80,4		
Izobraževanje skupaj (EDU_TR)	DA	6002	22,3		
	NE	20940	77,7		

Vir: Raziskava ANP 2021, lastni izračun.

Priloga 4:

Preglednica 2: Udeležba v oblike izobraževanja in dohodkovni razponi po 10 razredih

Dohodkovni razponi v 10 razredih		Formalno (IZBVK_4T_2)			Neformalno - osebno (IZBNF_C4T)			Neformalno - delo (IZBNF_D4T)			Izobraževanje skupaj (EDU_TR)		
		DA	NE	Skupaj	DA	NE	Skupaj	DA	NE	Skupaj	NE	DA	Skupaj
1	do 989,56	280	2350	2630	160	2437	2597	323	2268	2591	2022	608	2630
		10,6%	89,4%	100,0%	6,2%	93,8%	100,0%	12,5%	87,5%	100,0%	76,9%	23,1%	100,0%
2	989,57 - 1243,17	79	2554	2633	100	2533	2633	195	2438	2633	2319	314	2633
		3,0%	97,0%	100,0%	3,8%	96,2%	100,0%	7,4%	92,6%	100,0%	88,1%	11,9%	100,0%
3	1234,18 - 1428,26	94	2535	2629	102	2527	2629	208	2421	2629	2290	339	2629
		3,6%	96,4%	100,0%	3,9%	96,1%	100,0%	7,9%	92,1%	100,0%	87,1%	12,9%	100,0%
4	1428,27 - 1615,48	88	2542	2630	122	2508	2630	242	2388	2630	2248	382	2630
		3,3%	96,7%	100,0%	4,6%	95,4%	100,0%	9,2%	90,8%	100,0%	85,5%	14,5%	100,0%
5	1615,49 - 1829,83	66	2562	2628	128	2500	2628	331	2297	2628	2185	443	2628
		2,5%	97,5%	100,0%	4,9%	95,1%	100,0%	12,6%	87,4%	100,0%	83,1%	16,9%	100,0%
6	1829,84 - 2090,92	84	2547	2631	126	2505	2631	412	2219	2631	2099	532	2631
		3,2%	96,8%	100,0%	4,8%	95,2%	100,0%	15,7%	84,3%	100,0%	79,8%	20,2%	100,0%
7	2090,93 - 2410,83	61	2564	2625	182	2443	2625	484	2141	2625	2029	596	2625
		2,3%	97,7%	100,0%	6,9%	93,1%	100,0%	18,4%	81,6%	100,0%	77,3%	22,7%	100,0%
8	2410,84 - 2775,68	58	2572	2630	232	2398	2630	622	2008	2630	1883	747	2630
		2,2%	97,8%	100,0%	8,8%	91,2%	100,0%	23,7%	76,3%	100,0%	71,6%	28,4%	100,0%
9	2775,69 - 3500,25	71	2562	2633	262	2371	2633	760	1873	2633	1755	878	2633
		2,7%	97,3%	100,0%	10,0%	90,0%	100,0%	28,9%	71,1%	100,0%	66,7%	33,3%	100,0%
10	3500,26 in več	77	2551	2628	318	2310	2628	826	1802	2628	1653	975	2628
		2,9%	97,1%	100,0%	12,1%	87,9%	100,0%	31,4%	68,6%	100,0%	62,9%	37,1%	100,0%
Skupaj		958	25339	26297	1732	24532	26264	4403	21855	26258	20483	5814	26297
		3,6%	96,4%	100,0%	6,6%	93,4%	100,0%	16,8%	83,2%	100,0%	77,9%	22,1%	100,0%

Vir: Raziskava ANP 2021, lastni izračun.

Priloga 5:

Preglednica 3: Podatki za model 9 skupin po metodi dvostopenjske analize grozdov (two step clustering)

Število razreda	spol		zaposilveni položaji			izobrazba ISCED			dobičnina šola												ID skupaj		
	M	Ž	deli razm.	ŠD	drugo	1-3	4-6	7-12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	NE	DA	
1	6255	0	6255	0	0	0	0	0	0	0	0	2720	3153	382	0	0	0	0	0	0	0	6255	0
razvrščanje v skupine	100,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	43,5%	50,4%	6,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%
2	273	270	218	134	191	94	166	283	ZZZ	ZZZ	0	ZZZ	44	75	47	32	26	130	9	51	15	272	271
razvrščanje v skupine	50,3%	49,7%	40,1%	24,7%	35,2%	17,3%	30,8%	52,1%	0,6%	0,0%	0,0%	16,8%	8,1%	13,8%	8,7%	5,9%	4,8%	27,6%	1,7%	9,4%	2,8%	50,1%	49,9%
3	0	4609	4609	0	0	0	0	0	0	0	0	1620	2616	373	0	0	0	0	0	0	0	4609	0
razvrščanje v skupine	0,0%	100,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	35,1%	55,9%	8,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%
4	899	680	1579	0	0	0	0	0	0	0	0	270	1028	281	0	0	0	0	0	0	0	0	1579
razvrščanje v skupine	56,9%	43,1%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	17,1%	65,1%	17,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
5	0	4726	4726	0	0	0	0	4726	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4726
razvrščanje v skupine	0,0%	100,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
6	765	640	1405	0	0	0	0	0	ZZZ	16	ZZZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1405
razvrščanje v skupine	54,4%	45,6%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,6%	1,1%	98,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%
7	0	2498	2498	0	0	0	0	2498	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2498
razvrščanje v skupine	0,0%	100,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
8	1469	0	1469	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1469
razvrščanje v skupine	100,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
9	3222	0	3222	0	0	0	0	3222	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3222
razvrščanje v skupine	100,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
N	12883	13423	25981	134	191	1489	12619	12198	11	16	1472	4654	6872	1083	2478	2131	5265	177	1568	579	20489	5817	
Skupaj vzorec	49,0%	51,0%	98,8%	0,5%	0,7%	5,7%	47,9%	46,4%	0,0%	0,1%	5,6%	17,7%	26,1%	4,1%	9,4%	8,1%	20,0%	0,7%	6,0%	2,2%	77,9%	22,1%	

Vir: Raziskava ANP 2021, lastni izračun.